

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

ASIGURAREA DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS ȘI PROVOCĂRILE TRANZIȚIEI SPRE UE

MATERIALELE CONFERINȚEI ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE CU
PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

CARTEA JURIDICĂ

Chișinău, 2023

Conferința științifică **„Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE”**, organizată la 12 mai 2023, la Universitatea de Stat din Moldova. Coorganizatori ai conferinței: Ministerul Mediului, Universitatea din Varșovia, Universitatea Ecologică din București, Global Campus of Human Rights și AO „EcoContact”. Evenimentul a fost finanțat de Ambasada Suediei, în cadrul proiectului „Justiția Verde”.

Această publicație este elaborată în cadrul proiectului *„O justiție verde pentru un mediu protejat și comunități durabile în Republica Moldova”* implementat de AO EcoContact și susținut financiar de Suedia.

Opiniile exprimate și conținutul textului aparțin autorilor, care poartă răspundere pentru aceasta și nu reflectă neapărat poziția Suediei sau a organizațiilor donatoare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE”, conferință științifică națională (2023 ; Chișinău). Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE : Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională, [12 mai 2023, Chișinău] / comitetul științific: Igor Șarov [et al.]. – Chișinău : Cartea Juridică, 2023 (Lexon-Prim). – 283, [1] p.

Antetit.: Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat din Moldova. – Rez. paral.: lb. rom., engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – Finanțat de Ambasada Suediei. – [30] ex.

ISBN 978-9975-3418-3-7.

34:061.1EU(082)

A 86

CUPRINS

Preliminarii	5
ARAMĂ Elena, JECEV Ion Protecția mediului sau dezvoltarea economică – o falsă dilemă?	8
CIOBANU Rodica, PUNGA Irina Accesul la justiție - instrument de asigurare a dreptului la un mediu sănătos. Experiența europeană	23
OSTAVCIUC Dinu, RUSNAC Constantin Cercetarea la fața locului în cazul investigării infracțiunilor ecologice	37
IORDANOV Iordanca-Rodica, ROȘCA Valentin Protecția mediului înconjurător și schimbările climatice. O ecuație pentru reconceptualizarea dreptului la un mediu sănătos în dreptul internațional	51
URSU Veaceslav Cadrul European al politicii de mediu și impactul acesteia asupra legislației penale a Republicii Moldova	61
COBZARU Angelica Rolul jurisprudenței în consacrarea dreptului la un mediu sănătos	71
CHIRTOACA Lilia Dreptul la un mediu sănătos în jurisprudența CtEDO	85
ARDELEAN Grigore Reconceptualizarea mecanismului de luptă contra poluării	91
ERHAN Ianuș Asigurarea dreptului la un mediu sănătos prin prisma competențelor polițienești	99
GRYNKO Serhii, YAMKOVYI Vladyslav Legal Problems of Ecological Information Support in the Conditions of Martial Law	113
GLADCHI Mircea Aspecte de tratare a obiectelor de mediu prin conceptele de proprietate	120
MĂRGINEANU Elena Rolul conceptual al tehnologiilor de modificare a vremii în reflectarea politicilor internaționale de combatere a schimbărilor climatice	128
ZAMFIR Pavel Limitarea garanțiilor dreptului la un mediu sănătos	136
PAVLIUC Ghenadie, POSTOVAN Olga Repere istorice privind politica de mediu europeană	145

SLUSARENCO Svetlana Asigurarea respectării și monitorizarea la nivel local a dreptului la un mediu sănătos	158
SLISARENCO Ion, GUGULAN Evghenia Documentarea procesuală a contravențiilor de mediu prin procedura remedierii	167
PILAT Artiom, PILAT Sofia Procedura de dispunere a expertizei judiciare în cazul infracțiunilor ecologice	178
IONAȘCU Vitalie (In)certitudinea naturii penale a contravenției	187
BEJENARI Mihaela Reflecții teoretice privind răspunderea civilă delictuală în dreptul mediului	197
COJOCARU Mihail Economia circulară prin prisma mecanismului – Responsabilitatea Extinsă a Producătorului (REP)	209
BELECCIU Liliana Aspecte legale privind contractarea serviciului public de canalizare	216
CERNELEV Olga Impactul utilizării iraționale a pesticidelor asupra sănătății publice	223
SÂRBU Valeriu Accesul persoanelor la apă potabilă - o condiție primordială a dreptului la viață și la un mediu sănătos	230
MAMENKO Nazar Legal Problems of Provision of Environmental Safety and Preventing Negative Climate Changes in the Sphere of Fertilizer Production in Ukraine	235
POZNEACOVA Veronica Conceptul contravenției de mediu- reglementări, provocări, perspective	246
SOROCEANU Igor Activitatea mercenarilor – acțiune periculoasă de distrugere a mediului înconjurător	256
DONȚU Raluca-Rusanda, CHERDEVARĂ Dan Modalități de sensibilizare a societății: conștientizare, responsabilizare și participare	268
BURDUJA Dumitru Depozitul de la Cobasna- pericol pentru securitatea ecologică a Republicii Moldova	278

PRELIMINARII

La data de 12 mai 2023, la Facultatea de Drept a USM s-a desfășurat **Conferința științifică „Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE”**.

Conferința a fost organizată prin implicarea colaborativă a USM, Ministerului Mediului, A.O. „EcoContact”, Global Campus of Human Rights, a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, a Universității Ecologice din București (România), a Universității din Varșovia (Polonia), cu suportul Suediei.

Evenimentul a întrunit reprezentanți ai autorităților publice, ai mediului academic, ai mediului de afaceri, ai societății civile, doctoranzi, masteranzi, studenți și a constituit o platformă de discuții cu privire la probleme actuale și stringente de mediu. Subiectul a fost abordat din perspectivă globală, regională și locală, dată fiind natura transfrontalieră a fenomenului ecologic. De asemenea, provocările actuale de mediu au fost analizate multidisciplinar și interdisciplinar, prin prisma paradigmei juridice, tehnice, militare, agricole, istorice, filosofice, didactice etc.

La sesiunea de deschidere au participat reprezentanți de vază ai organizatorilor și partenerilor.

Dna Iordanca-Rodica IORDANOV, Ministra Mediului și *Dl Petru TATARU*, Secretarul General al Ministerului Mediului, au salutată interesul masiv pentru asemenea eveniment, în măsură a contribui la promovarea practicilor prietenoase mediului, în vederea protecției mediului înconjurător și sporirii nivelului de trai al oamenilor. S-a menționat că această conferință se încadrează în șirul de evenimente organizate cu ocazia celebrării Zilei Mondiale a Mediului, marcată la data de 5 iunie.

Rectorul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, *Dl Dinu OSTAVCIUC*, a mulțumit pentru invitația primită de la USM și a salutată organizarea evenimentului într-un asemenea format, care permite cercetarea problemelor de mediu prin discuții între teoreticieni și practicieni, cu valențe de interdisciplinaritate.

Decanul Facultății de Drept a USM, *Dl Sergiu BRÎNZĂ*, a accentuat necesitatea implicării mediului academic, a guvernării, a teoreticienilor și practicienilor, a mediului de afaceri și a societății civile în procesul de sensibilizare cu privire la domeniul protecției mediului și, implicit, cu privire la consolidarea mecanismelor de garantare a dreptului fundamental la viață și la un trai decent.

Dl Mircea DUȚU, Președintele Universității Ecologice din București (România), și-a exprimat aprecierea cu privire la colaborarea amplă și asumată, în domeniul dreptului în general și al dreptului mediului în particular, în cadrul unor asemenea reuniuni. A salutat implicarea Republicii Moldova în cercetarea și soluționarea problemelor de mediu, la nivel regional și global și a anunțat disponibilitatea României de a susține inițiativele de valoare din țara noastră.

Dna Ecaterina POPA, director al Institutului Național al Justiției, a încurajat colaborarea continuă a mediului academic, a guvernării și a societății civile în consolidarea dreptului mediului și a comunicat că și instituția pe care o reprezintă oferă instruirii de calitate judecătorilor și procurorilor pe această dimensiune.

Dl Iaroslav TURLUKOWSKI, directorul Centrului de Cercetare pentru Europa de Est și Asia Centrală, Universitatea din Varșovia (Polonia), și-a exprimat încrederea în faptul că o atare colaborare internațională va avea impact asupra dimensiunii de mediu. Acest lucru a fost demonstrat inclusiv prin organizarea cu succes, la Facultatea de Drept a USM, de către Universitatea din Varșovia, a Școlii de Drept Polonez, unde au fost abordate și aspecte de dreptul mediului.

Dna Tatiana ECHIM, manager de proiect „Justiție Verde”, AO EcoContact, a reiterat importanța dezvoltării durabile a mediului, pentru asigurarea dreptului la viață, la un mediu sănătos, prin responsabilizarea tuturor actorilor, inclusiv a autorităților publice. S-a menționat gradul de implicare a experților și specialiștilor AO EcoContact în dezvoltarea de competențe și importanțele realizări de până la moment, care necesită a fi susținute în continuare, precum și faptul că doar prin implicare și colaborare este posibilă soluționarea problemelor existente.

Sesiunea de deschidere a fost moderată de *Dna Rodica CIOBANU*, care a anunțat scopul și obiectivele urmărite și a justificat valoarea unor asemenea evenimente în contextul eficientizării mecanismelor de guvernare în general și în domeniul mediului în special. Au fost sintetizate eforturile Facultății de Drept în promovarea culturii dreptului la un mediu sănătos. În acest sens, a fost anunțată organizarea unei Școli de primăvară în domeniul educației de mediu, preconizată pentru primăvara anul 2024. Școala de primăvara urmează să fie reprezentată de către experți internaționali, datorită parteneriatului pe care îl are USM cu Global Campus of Human Rights, cu experți naționali, prin concursul Ministerului Mediului și AO „EcoContact”.

Conferința s-a desfășurat în mai multe sesiuni paralele: Dreptul la un mediu înconjurător sănătos – între global și local (moderată de Dl Victor DUMNEANU, Dna Iordanca-Rodica IORDANOV și Dl Vladislav YAMKO-VYY); Asigurarea dreptului la un mediu sănătos – prioritate în activitatea organelor de drept (moderată de Dl Ianuș ERHAN, Dna Ana CAZACU, Dna Elena MĂRGINEANU); Activitatea economică/agricolă și dreptul mediului. Abordări comparative (moderată de Dna Rodica CIOBANU, Dl Iaroslav TURLUKOWSKI și Dna Irina SÎLI); Accesul la informații și justiția de mediu (moderată de Dl Grigore ARDELEAN și Dl Ianuș ERHAN); Tineri implicați în analiza priorităților în domeniul dreptului la un mediu sigur (moderată de Dna Oxana CHISARI-LUNGU).

Participanții au reprezentat o listă variată de instituții angajate în promovarea culturii de mediu, din diferite regiuni - *Moldova, România, Italia, Ucraina, Polonia, Lituania*.

Tematicile abordate au generat discuții productive și au constituit piste de configurare a unor noi și frumoase colaborări de viitor.

**PROTECȚIA MEDIULUI SAU DEZVOLTAREA ECONOMICĂ –
O FALSĂ DILEMĂ?**

**ENVIRONMENTAL PROTECTION OR ECONOMIC DEVELOPMENT –
A FALSE DILEMMA?**

Elena ARAMĂ,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID:0000-0002-6406-3743

Ion JECEV,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-4300-1674

Natura nu a fost făcută pentru a fi schimbată.

(Jerome Klapka Jerome)

CZU: 341.232:502.131.1

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8355144>

Rezumat. Globalizarea și schimbările climatice demonstrează clar că este necesară intensificarea cooperării statelor la nivel internațional, căci problemele de mediu nu se opresc la frontierele statelor. Dreptul la un mediu neprimejdios este un drept fundamental al omului, el vizează toate societățile și statele, iar dilema protecția mediului și dezvoltarea economică trece prin paradigma dezvoltării durabile. În afară de eforturi legislative sunt indispensabile și acțiuni ale fiecărui om, bazate pe schimbarea de atitudine față de mediul înconjurător.

Cuvinte-cheie. Protecția mediului, dezvoltare economică, globalizare, drept internațional al mediului, principiul precauției.

Summary. Globalization and climate change clearly demonstrate the need to step up state cooperation at international level, as environmental issues do not stop at state borders. The right to an unworthy environment is a fundamental human right, it targets all societies and states, and the dilemma of environmental protection and economic development goes through the paradigm of sustainable development. In addition to legislative efforts, actions by every person are indispensable, based on a change in attitude towards the environment.

Keywords. *Environmental protection, economic development, globalization, international environmental law, precautionary principle.*

Ziua Mondială a Mediului sau Ziua Mediului Înconjurător, este aniversată în fiecare an pe data de 5 iunie, fiind instituită la 15 decembrie 1972 de Adunarea Generală a Națiunilor Unite pentru celebrarea Conferinței „Ecologia Umană” de la Stockholm și reprezintă elementul cel mai important al „Programului pentru Mediu” al Națiunilor Unite (UNEP). Iar dreptul la un mediu sănătos a fost recunoscut la nivelul Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite printr-o rezoluție susținută pe larg de statele-membre (voturi împotriva nu au fost, doar 8 state s-au abținut) ca un drept al omului la 28 iulie 2022. Și la nivel național constatăm că în art.37 al Constituției Republicii Moldova, este specificat că *fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate* [1]. Desigur, am putea discuta dacă un „mediu neprimejdios” este echivalent cu un „mediu sănătos”, dar considerăm că termenul din Constituția noastră indică programul minimum pe care și-l asumau încă în 1994 statul și societatea noastră în lupta pentru a instaura și menține un mediu sănătos. Direcția este una reușită, actuală, având în vedere obținerea de Republica Moldova a statutului de stat candidat pentru integrarea europeană, acum un an în urmă. Strategia Moldova 2030 a indicat că un pilon de bază al Strategiei este dreptul la un mediu sănătos, trăgând un semnal de alarmă pentru a responsabiliza autoritățile, dar și fiecare cetățean, locuitor al țării, în vederea realizării legăturii dintre bunăstarea proprie și calitatea mediului, importanța resurselor naturale, astfel încât activitățile umane să se desfășoare în armonie cu mediul înconjurător.

În literatura de specialitate dintr-o serie de state europene, precum Franța, Germania, Polonia, Cehia, Ungaria sau Anglia, este susținut faptul că obiectul dreptului mediului reunește dialectic raporturile juridice legate de două activități fundamentale, respectiv protecția și crearea mediului înconjurător [2]. Pentru ca omul să beneficieze de acest drept trebuie revăzute politicile de mediu, în special cele ce țin de protecția mediului în condițiile unei dezvoltări economice care a fost impusă de regulile pieței, ceea ce constituie o problemă majoră astăzi.

Protecția mediului înconjurător constituie o prioritate națională, care vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice și social-umane, precum și capacitățile de dezvoltare

durabilă a societății pe viitor [3]. Problematika mediului „înconjurător” – subiect aparent facil de dezbătut și „generos în oferte” de exprimare spontană, dar nu întotdeauna foarte documentată – este, în realitate, unul complex (datorită inter și multidisciplinarității sale) și deosebit de delicat [4].

În contextul globalizării problemelor ecologice, protecția mediului este o prioritate a întregii omeniri, statele și comunitatea internațională, conștiente de insuficiența și fragmentarea răspunsului la problemele globale cauzate de poluare, au întreprins măsuri pentru extinderea și consolidarea reglementărilor relevante atât în plan intern, cât și pe plan internațional, menite să asigure protecția tuturor factorilor de mediu. Un asemenea fenomen este perceptibil mai ales în privința principiilor sale în general, și a celor fundamentale în special, amploarea căruia a condus nemijlocit la formarea și afirmarea unor principii comune de drept național și internațional [5].

Fundamentarea unei poziții științifice care să argumenteze particularitățile raporturilor juridice de mediu este posibilă doar prin prisma recunoașterii existenței unei ramuri distincte de dreptul mediului. Până nu demult, omul nu-și punea întrebarea în ce privește posibilitatea epuizării resurselor naturale. Astăzi, tot mai des în discuțiile cetățenilor, în sursele mass-media și în rapoartele guvernamentale sunt abordate subiecte ce țin de problema ecologică, situație generată de împrejurările de mediu, dar și de cele de ordin social, economic și politic [6]. Iar activitatea de protecție a mediului nu se poate desfășura în mod eficient decât în condițiile existenței unui cadru legislativ și a unei structuri instituționale adecvate [7].

O problemă majoră a dreptului mediului o reprezintă pretutindeni, scrie profesorul Mircea Duțu (adăugăm – mai ales în Republica Moldova) cea a efectivității sale, rezultată în primul rând din confruntarea stării legale cu situația reală exprimată prin datele aferente realităților social-juridice și judiciare. „Normele de mediu apar peste tot, aplicarea lor nicăieri”; această constatare sugestivă prin formularea sa, dar și adevărată, din păcate, pe conținutul ei pentru realizarea generală a prescripțiilor ramurii de drept devine o preocupare tot mai evidentă deopotrivă în planul analizei teoretice și în cel al acțiunii practice. Se caută explicații, se identifică o serie de cauze, se propun remedii, se așteaptă și se avansează căi de progres. Una din posibilitățile din ce în ce mai des invocate spre depășirea impasului o reprezintă „o veritabilă revoluție juridică”, una care să înceapă „în fine, cu a lua în serios dreptul mediului” [8].

Normativitatea, constituie unul din cele mai complexe și intens dezvoltate instrumente de ocrotire a mediului [9], scopul căreia reprezintă

determinarea limitelor de acțiune asupra mediului înconjurător [10]. Iar recunoașterea și garantarea dreptului la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic are loc atât la nivelul legislațiilor naționale, cât și în planul reglementărilor internaționale [11].

Politica europeană de mediu se bazează pe principiile precauției, prevenirii și corectării poluării la sursă și pe principiul „poluatorul plătește”. Programele multianuale de acțiune pentru mediu stabilesc cadrul pentru viitoarele acțiuni în toate domeniile politicii de mediu. Ele sunt integrate în strategiile orizontale și sunt luate în considerare în negocierile internaționale în materie de mediu. Politica de mediu a început recent să ocupe un loc central în procesul de elaborare a politicilor UE, Comisia Europeană lansând Pactul verde european (2019) ca principal motor al strategiei sale de creștere economică. Drept temei juridic servește articolul 11 și articolele 191-193 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE). UE are competența de a acționa în toate domeniile politicii de mediu, precum poluarea aerului și a apei, gestionarea deșeurilor și schimbările climatice. Sfera de aplicare a competenței sale este limitată de principiul subsidiarității și de cerința unanimității în Consiliu în ceea ce privește aspecte de natură fiscală, amenajarea teritoriului, utilizarea terenurilor, gestionarea cantitativă a resurselor de apă, alegerea surselor de energie și structura aprovizionării cu energie.

Referindu-ne la origini și evoluție, constatăm că bazele politicii de mediu a UE au fost puse în cadrul Consiliului European de la Paris din 1972, unde (în urma primei conferințe ONU privind mediul) șefii de stat sau de guvern au declarat că este nevoie de o politică comunitară de mediu care să însoțească expansiunea economică și au solicitat un program de acțiune. Actul Unic European din 1987 a introdus un nou titlu, „Mediul”, care a oferit primul temei juridic pentru o politică de mediu comună care are drept obiective conservarea calității mediului, protejarea sănătății umane și asigurarea unei utilizări raționale a resurselor naturale. Revizuirile ulterioare ale tratatului au consolidat angajamentul Uniunii față de protecția mediului și rolul Parlamentului European în dezvoltarea acesteia. Prin Tratatul de la Maastricht (1993), mediul a devenit oficial un domeniu de politică al UE, s-a introdus procedura de codecizie, iar votul cu majoritate calificată în Consiliu a devenit regulă generală. Tratatul de la Amsterdam (1999) a stabilit obligația de a integra protecția mediului în toate politicile sectoriale ale UE, în vederea promovării dezvoltării sustenabile. În Tratatul de la Lisabona (2009), „combaterea schimbărilor climatice” (2.5.2) a devenit un obiectiv de sine stătător, la fel ca dezvoltarea sustenabilă în

relațiile cu țările terțe. Prin Tratatul de la Lisabona, UE a căpătat, de asemenea, personalitate juridică, ceea ce îi permite să încheie acorduri internaționale.

Politica de mediu europeană se bazează pe principiile precauției, prevenirii și corectării poluării la sursă și pe principiul „poluatorul plătește”. Principiul precauției este un instrument de gestionare a riscurilor care poate fi invocat atunci când există o incertitudine științifică cu privire la un posibil risc la adresa sănătății umane sau a mediului, provenit dintr-o anumită acțiune sau politică. De exemplu, dacă apar incertitudini cu privire la posibilele efecte periculoase ale unui produs și dacă, în urma unei evaluări științifice obiective, ele persistă, pot fi date instrucțiuni pentru oprirea distribuției produsului sau eliminarea sa de pe piață. Astfel de măsuri trebuie să fie nediscriminatorii și proporționale și trebuie revizuite imediat ce există informații științifice suplimentare.

Principiul „poluatorul plătește” este pus în aplicare prin intermediul Directivei privind răspunderea pentru mediul înconjurător, care vizează să prevină sau să remedieze daunele aduse mediului, și anume, speciilor sau habitatelor naturale protejate, apei și solului. Operatorii care desfășoară anumite activități profesionale, precum transportul de substanțe periculoase sau activități care presupun evacuări în apă, trebuie să ia măsuri preventive în cazul unui pericol iminent pentru mediu. Dacă s-au produs deja pagube, operatorii sunt obligați să adopte măsurile adecvate pentru remedierea acestora și să suporte cheltuielile aferente. Domeniul de aplicare al Directivei a fost extins de trei ori pentru a include gestionarea deșeurilor extractive, funcționarea siturilor geologice de stocare și, respectiv, siguranța activităților petroliere și gaziere offshore.

În plus, de când a apărut pentru prima dată în urma unei inițiative a Consiliului European de la Cardiff din 1998, integrarea preocupărilor legate de mediu în alte domenii de politică ale UE a devenit un concept important în politicile europene. În ultimii ani, integrarea politicii de mediu a înregistrat progrese semnificative, de exemplu, în domeniul politicii energetice, cum s-a văzut în dezvoltarea în paralel a pachetului energie/climă al UE sau în Foaia de parcurs pentru trecerea la o economie competitivă cu emisii scăzute de dioxid de carbon până în 2050.

În decembrie 2019, Comisia a lansat Pactul verde european, care ar trebui să contribuie la orientarea politicilor UE către transformarea Europei în primul continent neutru climatic din lume. Cadrul de bază cuprinde următoarele:

A. Programele de acțiune pentru mediu

Începând din 1973, Comisia elaborează programe de acțiune pentru mediu (PAM) multianuale, care stabilesc viitoarele propuneri legislative și obiective pentru politica de mediu a UE. În mai 2022, a intrat în vigoare cel de-al optulea PAM ca agendă comună a UE convenită pe cale juridică pentru politica de mediu până la sfârșitul anului 2030.

Programul reafirmă angajamentul UE față de viziunea din cel de-al șaptelea PAM pentru 2050: asigurarea unei bune calități a vieții pentru toți, respectând totodată limitele planetei.

Noul program sprijină obiectivele de mediu și climatice ale Pactului verde european și se bazează pe acestea și oferă un cadru care să permită realizarea a șase obiective prioritare: - atingerea obiectivului pentru 2030 de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră și obținerea neutralității climatice până în 2050; - creșterea capacității de adaptare, consolidarea rezilienței și reducerea vulnerabilității la schimbările climatice; - promovarea unui model de creștere regenerativă, decuplarea creșterii economice de utilizarea resurselor și degradarea mediului și accelerarea tranziției către o economie circulară; - urmărirea obiectivului zero poluare, inclusiv pentru aer, apă și sol și protejarea sănătății și a calității vieții europenilor; - protejarea, conservarea și refacerea biodiversității și îmbunătățirea capitalului natural, în special a aerului, apei și solului și a ecosistemelor forestiere, de apă dulce, de zonă umedă și marine; - reducerea presiunilor asupra climei și mediului legate de producție și consum, în special în domeniile energiei, dezvoltării industriale, clădirilor și infrastructurii, mobilității și sistemului alimentar.

B. Strategii orizontale

UE a introdus prima sa strategie de dezvoltare durabilă (SDD) în 2001, incluzând astfel o dimensiune de mediu în Strategia de la Lisabona. Ca răspuns la Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, adoptată în cadrul Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite din septembrie 2015, Comisia a publicat în 2016 o comunicare intitulată „Următorii pași către un viitor european durabil - Acțiunea europeană pentru durabilitate”, prezentând modul în care pot fi integrate obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD) în prioritățile de politică ale UE.

În ianuarie 2019, Comisia a prezentat un document de reflecție privind ODD intitulat „Către o Europă durabilă până în 2030”; acesta prezintă trei scenarii pentru viitor. Parlamentul European și-a exprimat sprijinul pentru scenariul care merge cel mai departe și care propune orientarea tuturor acțiunilor UE și ale statelor membre prin definirea unor ținte spe-

cifice de punere în aplicare a ODD, propunerea de rezultate concrete pentru 2030 și instituirea unui mecanism de raportare și monitorizare a progreselor legate de ODD.

În 2011, UE și-a adoptat strategia în domeniul biodiversității pentru 2020, care reflecta angajamentele asumate în cadrul Convenției ONU privind diversitatea biologică (CBD), principalul acord internațional privind biodiversitatea, la care UE este parte. Ca o contribuție la discuțiile privind un cadru mondial post-2020 pentru biodiversitate (Conferința ONU din 2022 privind biodiversitatea - COP15), în mai 2020, Comisia și-a prezentat Strategia privind biodiversitatea pentru 2030 ca un plan cuprinzător, ambițios și pe termen lung de protejare a naturii și de inversare a degradării ecosistemelor. În iunie 2021, Parlamentul European a aprobat această strategie și a făcut și alte sugestii pentru consolidarea sa.

În cadrul Pactului verde european, în mai 2020, Comisia Europeană a prezentat Strategia „De la fermă la consumator”, care urmărește să asigure sisteme alimentare echitabile, sănătoase și ecologice. Parlamentul European a aprobat în mare măsură viziunea și obiectivele acestei strategii în octombrie 2021.

C. Cooperarea internațională în domeniul mediului

UE are un rol fundamental în negocierile internaționale în domeniul mediului. UE este parte la numeroase acorduri mondiale, regionale sau subregionale în domeniul mediului, care vizează o gamă largă de chestiuni, printre care protecția naturii și biodiversitatea, schimbările climatice și poluarea transfrontalieră a aerului sau a apei. UE a contribuit la elaborarea mai multor acorduri internaționale majore adoptate în 2015 la nivelul ONU, cum ar fi Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă (care include cele 17 ODD mondiale și cele 169 de ținte aferente), Acordul de la Paris privind schimbările climatice și Cadrul de la Sendai pentru reducerea riscurilor de dezastre. În același an, Uniunea a devenit parte la Convenția privind comerțul internațional cu specii ale faunei și florei sălbatice pe cale de dispariție (CITES).

D. Evaluarea impactului asupra mediului și participarea publicului

Anumite proiecte (private sau publice) care ar putea avea efecte semnificative asupra mediului, de exemplu, construirea unei autostrăzi sau a unui aeroport, fac obiectul unei evaluări a impactului asupra mediului (EIM). De asemenea, o serie de planuri și programe publice (de exemplu, privind utilizarea terenurilor, transporturile, energia, deșeurile sau

agricultura) fac obiectul unui proces similar care poartă denumirea de evaluare strategică de mediu (SEA). În cazul acesteia, aspectele ecologice sunt deja integrate în etapa de planificare, iar posibilele consecințe sunt avute în vedere înainte de aprobarea sau autorizarea unui proiect, pentru a se asigura un nivel ridicat de protecție a mediului. În ambele situații, consultarea publicului reprezintă un aspect fundamental. Acest lucru se datorează Convenției de la Aarhus, un acord multilateral de mediu sub egida Comisiei Economice pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite (CEE-ONU), care a intrat în vigoare în 2001 și la care UE și toate statele sale membre sunt părți, Republica Moldova este Parte de asemenea. Convenția garantează publicului trei drepturi: participarea publicului la luarea deciziilor în probleme de mediu, accesul la informațiile referitoare la mediu deținute de autoritățile publice (de exemplu, privind starea mediului sau starea sănătății oamenilor atunci când este afectată de starea mediului) și accesul la justiție în cazul încălcării celorlalte două drepturi.

E. Punerea în aplicare, asigurarea respectării și monitorizarea

Legislația UE în domeniul mediului a fost elaborată începând cu anii 1970. În prezent, sunt în vigoare câteva sute de directive, regulamente și decizii în acest domeniu. Însă eficacitatea politicii europene de mediu este determinată în mare parte de punerea sa în aplicare la nivel național, regional și local, iar aplicarea defectuoasă și neasigurarea cum se cuvine a respectării reprezintă în continuare o problemă majoră. Monitorizarea - atât a stării mediului, cât și a nivelului de aplicare a legislației UE în domeniul mediului - este fundamentală.

Pentru a contracara diferențele mari dintre statele membre în ceea ce privește punerea în aplicare, Parlamentul European și Consiliul au adoptat în 2001 criteriile minime (neobligatorii) pentru inspecțiile de mediu. Pentru a îmbunătăți asigurarea respectării legislației UE în domeniul mediului, statele membre trebuie să prevadă sancțiuni penale eficace, proporționale și cu efect de descurajare pentru cele mai grave infracțiuni în domeniul mediului. Printre acestea se numără, de exemplu: evacuarea sau eliberarea ilegală de substanțe în aer, apă sau sol, comerțul ilegal cu specii ale faunei și florei sălbatice, comerțul ilegal cu substanțe care afectează stratul de ozon și transportul ilicit sau deversarea ilicită de deșeuri. Rețeaua Uniunii Europene pentru punerea în aplicare și respectarea legislației din domeniul mediului (IMPEL) este o rețea internațională a autorităților din domeniul mediului din statele membre ale UE, statele în curs de aderare și statele candidate, precum și din Norvegia, creată pentru a îmbunătăți asi-

gurarea aplicării prin furnizarea unei platforme pentru schimbul de idei și de bune practici între factorii de decizie politică, inspectorii de mediu și responsabilii cu asigurarea respectării.

În mai 2016, Comisia a lansat evaluarea punerii în aplicare a politicilor de mediu, un nou instrument conceput să contribuie la punerea în aplicare pe deplin a legislației UE din domeniul mediului, care este strâns legat de verificarea adecvării (Programul privind o reglementare adecvată și funcțională - REFIT) obligațiilor de monitorizare și raportare în temeiul legislației UE existente, în vederea simplificării sale și a reducerii costurilor.

În 1990, a fost înființată Agenția Europeană de Mediu (AEM), cu sediul la Copenhaga, pentru sprijinirea dezvoltării, punerii în aplicare și evaluării politicii de mediu și pentru informarea publicului larg pe această temă. În 2020, Agenția a publicat cel de-al șaselea raport privind starea mediului care analizează starea mediului și perspectivele în acest sens în Europa.

De asemenea, UE administrează Programul european de observare a Pământului (Copernicus), care furnizează date de observare prin satelit privind terenurile, mediul marin, atmosfera și schimbările climatice. În ceea ce privește poluanții eliberați în aer, apă și sol, Registrul European al Poluanților Emiși și Transferați (E-PRTR) furnizează date esențiale referitoare la mediu de la peste 30 000 de instalații industriale din UE.

Rolul Parlamentului European

Parlamentul European are un rol major în formularea legislației UE în domeniul mediului. În cea de-a opta legislatură (2014-2019), Parlamentul s-a ocupat de acte legislative care decurg din planul de acțiune pentru economia circulară (privind deșeurile, bateriile, vehiculele scoase din uz, depozitarea deșeurilor etc.), de chestiuni legate de schimbările climatice (ratificarea Acordului de la Paris, partajarea eforturilor, contabilizarea exploatării terenurilor, schimbarea destinației terenurilor și silvicultura în cadrul angajamentelor UE în materie de schimbări climatice, reforma sistemului de comercializare a certificatelor de emisii etc.) și altele.

Parlamentul a recunoscut în mod repetat că este nevoie ca o mai bună punere în aplicare să devină o prioritate-cheie. Într-o rezoluție pe tema „optimizarea avantajelor obținute de pe urma măsurilor UE în domeniul mediului: creșterea încrederii prin ameliorarea cunoștințelor și a capacității de reacție”, Parlamentul a criticat nivelul nesatisfăcător al punerii în aplicare a legislației în domeniul mediului în statele membre și a prezentat o serie de recomandări pentru o punere în aplicare mai eficientă,

precum diseminarea celor mai bune practici între statele membre și între autoritățile regionale și locale. În cursul celei de-a noua legislaturi (2019-2024), Parlamentul European a jucat un rol-cheie în discutarea propunerilor prezentate de Comisia Europeană în cadrul Pactului verde european, atât răspunzând la propuneri, cât și indicând direcțiile în care dorește să vadă noi obiective ambițioase și acțiuni. În octombrie 2021, Parlamentul a adoptat Regulamentul Aarhus modificat, negociat cu statele membre în vederea extinderii accesului la informații, a participării publicului la luarea deciziilor și a accesului la justiție în probleme de mediu.

La etapa actuală, constatăm că atunci când se semnează Convenții majore la nivel internațional statele sărace sunt mai reticente, căci se tem că vor deveni și mai sărace, respectând limitele impuse de aceste convenții. Când problema se pune tranșant: Protecția mediului sau propria dezvoltare, este loc de chibzuiți îndelungate, afirmă un autor francez [12].

Cu criza energetică am văzut și noi, cum unele măsuri de protecție au cedat în fața necesităților stringente ale oamenilor de a se încălzi – centralele termice funcționează pe păcură, care este mai poluantă, combinatul metalurgic de la Râbnîța primește autorizație de funcționare, deși nu îndeplinește condițiile de protecție a mediului.

În istoria dreptului mediului s-a observat că primii care au bătut un semnal de alarmă nu au fost politicienii sau afaceriștii, ci ecologiștii, în special asociațiile benevole îngrijorate de distrugerea naturii. Este bine cunoscut faptul că în timp ce nevoile sunt nelimitate, resursele sunt limitate, iar antreprenorii trebuie să adopte măsuri care să vizeze reducerea tensiunii dintre nevoi și resurse prin intermediul unei politici adecvate de protecție a mediului înconjurător.

La origine a fost Clubul de la Roma STOP CREȘTERE ori Limitele creșterii, fondat în 1968 și considerat atunci a fi o mișcare marginală, dar care a pătruns adânc în societatea italiană, unul din liderii mișcării spunea, că are întâietate în a se răzvrăti contra ignoranței sinucigașe a omenirii cu privire la adevărata sa condiție. Raportul acestui club din 1972 a fost ca o undă de șoc pentru omenire. Printre membrii acestui Club au fost și așa personalități ca Vaclav Havel și Mihail Gorbaciov, dar și Mugur Isărescu, România. Aurelio Peccei, primul președinte al clubului era de părerea categorică: „Omenirea va avea viitor numai dacă va înceta risipa de resurse”. La 50 de ani de la acel raport, unul din autorii lui, Dennis Meadows, spunea într-un interviu recent că dacă în 1972 schimbările climatice nu erau încă o amenințare, erau amintite doar o singură dată în raport, apoi

în 1992 la a 2 ediție a raportului – ele sunt evocate de 7 ori, și în cea mai recentă ediție - de 15 ori [13].

Dar treptat și bogații au înțeles, că egoismul este contraproductiv, iar valoarea mediului va domina treptat mințile oamenilor, care doresc să se protejeze, dar și să protejeze generațiile viitoare. Au apărut fonduri de investiție responsabile social. S-a militat pentru principiul precauției, astfel încât fiecare țară să lupte împotriva a ceea ce ea consideră a fi amenințare gravă și ireversibilă pentru mediul său. Iar actualele probleme ecologice sânt rezultatul dezvoltării insuficiente a economii într-un caz și în altul consecințele nefavorabile pentru mediul ale dezvoltării economice, fără a ține cont de factorii ecologici, în ambele [14].

În țările în curs de dezvoltare s-ar putea să se conștientizeze primejdia, mai ales că ideile de protecție vin din partea foștilor colonizatori, astfel încât fostele colonii s-ar putea să se întrebe ce viclenii se ascund sub protecția mediului.

Oamenii din țările sărace nu înțeleg riscul și necesitatea protecției ca cei din țări bogate. Riscul este plata pentru așteptările exagerate. Nu au aceleași așteptări, că vor doar să iasă din starea de vulnerabilitate și dependență a lor. Dar sunt lucruri pe care fiecare le poate face, gândindu-se la viitorul copiilor și nepoților: a spăla rufele nu neapărat în zilele de sâmbăta, ci în timpul săptămânii, dacă este posibil din punct de vedere al timpului disponibil, a selecta separat deșeurile, de exemplu, sunt voluntari care colectează deșeurile farmaceutice, unele firme s-au specializat în colectarea tehnicii casnice defecte, programul RABLA în România nu numai pentru automobile, dar și pentru electrocasnice și ceva asemănător și în alte țări.

Dar cu siguranță dreptul mediului nu este un drept al bogaților, ci este universal, cu siguranță poluarea nu se oprește la hotar, iar încălzirea globală afectează pe toți. Dreptul mediului implică căutarea unei conștiințe unice planetare, căci nimeni nu se poate salva singur, ci doar împreună cu alții, deci e necesară o solidaritate planetară. Conștiința de mediu este considerată în doctrină ca fiind una din cele mai importante căi de realizare a cointeresării protecției și dezvoltării mediului. Realitatea confirmă însă că această conștiință ecologică sau este doar în formare la multe persoane, sau lipsește, iar consecințele negative asupra mediului sunt evidente. Din aceste motive, se apelează la legislație pentru suplinirea lipsei acestei conștiințe și pentru educarea oamenilor, chiar pe cale coercitivă. Dreptul stabilește regulile de conduită în domeniul mediului, dar și sancțiunile care

pot interveni în situațiile în care aceste reguli se încalcă prin săvârșirea de fapte dăunătoare mediului [15].

Este cert că dilema falsă sau adevărată: dreptul protecției mediului sau dreptul la dezvoltare, trece prin multe implicații. Dar primul pas este formarea unei atitudini corespunzătoare protecției mediului. La noi ea încă nu există, atitudinea puțin receptivă a agenților statului, a judecătorilor în materia protecției mediului reiese din analiza examinării cauzelor contravenționale și penale pentru contravenții și infracțiuni de mediu, aduse în fața lor. Un judecător a arătat într-o conferință din decembrie 2022 că în 50 % din infracțiunile de mediu nu sunt identificați autorii. În astfel de procese probele de obicei sunt insuficiente sau lipsesc cu desăvârșire: îl găsește cu pește, dar nu a fost prins la fața locului. Deci, dacă funcționarii, agenții statului nu sunt îngrijorați, ce să mai zicem despre oamenii ce sunt doar preocupați de supraviețuire? Incendiile devastatoare ale vegetației, sau chiar a pădurii arată lipsa de responsabilitate. Sau - în urma crizei energetice tăierile ilegale ale pădurii devin extrem de îngrijorătoare, suntem atât de egoiști încât pentru a ne încălzi astăzi - negăm dreptul la viață a nepoților? Le furăm viitorul? Aici poate fi citat un pasaj din discursul lui Charles Michel la Adunarea Generală a ONU: „Am abuzat de resursele noastre naturale, am comis acte de război împotriva mediului nostru. Iar acum natura ripostează, ne determină să ne venim în fire, să redevenim umili” [16].

În Raportul din 1984 Lester Brown a menționat că o persoană trebuie să activeze în limitele mediului său fără a le aduce la valori extreme. Nu este vorba de o opoziție oarbă contra progresului, ci de o opoziție contra progresului orb [17]. Lester Brown este autorul noțiunii de dezvoltare durabilă, care include așa componente ca: stabilizarea populației, reducerea dependenței de petrol, utilizarea resurselor regenerabile, conservarea solului, reciclarea materialelor și protejarea sistemelor biologice ale pământului. El chiar a calculat cheltuielile pentru eradicarea sărăciei, alfabetizare și regenerare a resurselor ar trebui 175 miliarde de dolari. Pentru chestiuni militare se cheltuiesc de 4 ori mai mult. Atunci? Brown a făcut o concluzie ce ne vizează pe toți: salvarea Planetei nu este un sport fără spectatori, de fiecare din noi depinde salvarea Terrei. Deci, dacă definim dezvoltarea economică ca una durabilă, în sens că dezvoltarea trebuie să corespundă necesităților prezentului fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface necesitățile, se pare că nu există nici o dilemă și semnul întrebării poate fi cu succes înlăturat. După Conferin-

ța de la Rio de Janeiro din 1992 s-a pus în circulație termenul dezvoltare durabilă, adică o astfel de dezvoltare în care soluțiile economice și cele ecologice să nu fie ostile una alteia, ci complementare. Dezvoltarea durabilă asumată de o țară presupune: progresul social general, acordând atenție necesităților fiecărui om, protecția eficientă a mediului, stoparea și controlarea procesului de încălzire globală și a schimbărilor climatice, asigurarea unui nivel înalt și stabil de creștere economică și implicit a ocupării forței de muncă. Deci, aceste măsuri se referă la stat, autoritățile lui. Dar ce putem face fiecare din noi? Să fim responsabili, în primul rând, căci în mod justificat s-a spus că regresul în responsabilitatea socială și umană a dus la degradarea mediului, astfel încât o inversare a datelor problemei – un progres în responsabilizarea fiecărui și a tuturor poate fi un element în ameliorarea situației. Acesta va fi primul pas, care va fi completat de următorii, astfel încât participarea cât mai largă să se sprijine atât pe posibilitățile societății, adică să aibă resurse, acces la tehnologii, dar și motivarea, stimulentele acordate membrilor societății. În contextul îngrijorărilor pentru calitatea mediului a apărut noțiunea de economie a mediului ca o disciplină care studiază impactul financiar al politicilor de mediu. Și dreptul internațional s-a sesizat prin organizarea cursului de Drept internațional al mediului, au fost publicate studii și chiar manuale de Drept internațional al mediului. Formarea și afirmarea dreptului internațional al mediului au loc, în fapt, la sfârșitul anilor 1960, atunci când criza ecologică mondială, favorizată de acțiunea conjugată a unei multitudini de factori, a impus cooperarea dintre state ca mijloc de stopare și atenuare a efectelor sale [18]. În Anglia au apărut mai multe studii ce bat un semnal de alarmă și îndeamnă guvernării să coopereze la nivel interstatal, internațional. Și în doctrina franceză s-a atenționat asupra faptului că având în vedere ritmul accelerat de schimbări, gradul de interacțiune a statelor, multiplicarea problemelor legate de schimbările climei fac puțin probabilă existența unui nivel înalt de încredere în viitorul planetei. Acest sentiment de neîncredere este alimentat de situația în care statele au încheiat multiple convenții, tratate (mai mult de 300), dar instrumente de punere în aplicare și de valorizare a lor sunt puține. Mai mult decât atât chiar și unele convenții deja încheiate au fost elaborate de urgență, legătura dintre ele lasă de dorit și nu creează impresia unei rețele, ci a unor spații paralele consideră S. Maljean-Dubois [19].

În domeniul științific și al educației juridice a fost parcurs un segment important al drumului spre asigurarea dreptului la un mediu sănătos, în-

cepând cu introducerea disciplinei de Drept ecologic în facultățile universităților, în primul rând, al facultăților de drept și continuând cu Dreptul mediului, sau mai recent - Dreptul mediului și al climei până la Dreptul internațional al mediului. Un manual francez de Drept internațional al mediului, operă a cooperării doctrinarilor din diverse centre universitare și de cercetare a ajuns deja la a patra ediție, ceea ce denotă un interes crescând al opiniei publice față de problemele ecologice și eforturile internaționale de soluționare a acestor probleme. Sunt prezente atenționări asupra problemelor majore care nu țin cont de frontierele statelor ca – emisia gazelor de seră, micșorarea numărului de unități ale florei și faunei ce duce la diminuarea biodiversității, poluarea nu numai la nivel spațiului aerian național, dar și a mărilor și oceanelor [20]. Deci, de fiecare dintre noi, inclusiv de comunitate, depinde să descopere potențialul ecologic al economiei, să utilizeze grijuliu resursele naturale și astfel să nu compromită viitorul generațiilor. Așa cum arăta Abraham Lincoln Cel mai bun mod de a prevedea viitorul este de a-l crea [21]. Să muncim deci pentru a crea viitorul, ca el să existe nu numai pentru noi, ci și pentru generațiile viitoare.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29-07-1994. Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 1, 1994.
2. Trușcă A. M., Particularitățile răspunderii juridice în dreptul mediului, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 44.
3. LEGE Nr. 1515 din 16-06-1993 privind protecția mediului înconjurător. Publicat : 30.10.1993 în Monitorul Oficial Nr. 10.
4. Crețu A. Aspecte teoretico-conceptuale cu privire la intitularea domeniului juridic preocupat de protecția factorilor de mediu. Disponibil:
5. <https://cloud.mail.ru/attaches/16875989052051138221%3B0%3B1?folder-id=0&x_email=intercom_exim%40mail.ru&cvg=f>.
6. Bejenari M. Considerațiuni generale privind principiile fundamentale ale dreptului mediului. Legea și Viața. Ediție specială, martie 2022. p.12-14.
7. Nicolau Ingrid-Ileana. Unele aspecte privind protecția mediului în contextul recesiunii economice. Universitatea „Spiru Haret”, București. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/156901
8. A se consulta: <https://www.studocu.com/ro/document/academia-de-studii-economice-din-bucuresti/ecotehnologii-ecotechnology/aspecte-juridice-ale-activitatii-de-protectie-a-mediului/2314973>
9. Duțu M. Probleme ale efectivității, eficienței și dezvoltării dreptului

mediului în România. Aspecte de drept substanțial și drept procedural. Revista Dreptul (Uniunea Juristilor) nr. 10/2020. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm4dsmzthazq/probleme-ale-efectivitatii-eficientei-si-dezvoltarii-dreptului-mediului-in-romania-aspecte-de-drept-substantial-si-drept-procedural>

10. Зуброва З.М., Ильина О.Ю., Т.Ю. Зуева. Нормативно-правовые аспекты в сфере охраны окружающей среды. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/normativno-pravovye-aspekty-v-sfere-ohrany-okruzhayuschey-sredy/viewer>

11. Бринчук М.М. Нормирование качества окружающей среды как фактор качества жизни. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/normirovanie-kachestva-okruzhayuschey-sredy-kak-faktor-kachestva-zhizni/viewer>

12. Considerații privind răspunderea civilă în dreptul mediului. Disponibil: https://cloud.mail.ru/attaches/16876045460500517275%3B0%3B1?folder-id=500015&x-email=intercom_exim%40mail.ru&cvg=f

13. Evald F. Le droit de l environnement – un droit des riches? În: Pouvoirs, nr 4, 2008, p.14-15.

14. Disponibil: <https://mronline.org/2022/08/10/fifty-years-after-the-limits-to-growth/>

15. Bejan V. Dreptul și securitatea mediului. (Note de curs). Chișinău 2013, p.2. Disponibil: https://cloud.mail.ru/attaches/16876080410144737711%3B0%3B1?folder-id=500015&x-email=intercom_exim%40mail.ru&cvg=f

16. Disponibil: <https://www.consiliul.europa.eu/ro/press/press-releases/2021/09/24/discours-du-president-charles-michel-a-assemblee-generale-des-nations-unies/>

17. Brown L, State of the World 1984: Worldwatch Institute Report on Progres Toward a Sustainable Society Disponibil: <https://www.State-World-1984-Worldwatch-Sustainable/dp/0393018350>

18. Duțu M. Dreptul internațional al mediului. Disponibil: https://cloud.mail.ru/attaches/16876087520357739939%3B0%3B1?folder-id=500015&x-email=intercom_exim%40mail.ru&cvg=f

19. Maljean-Dubois S. La mise en oeuvre le Droit international de l environnement. Disponibil: https://www.iddri.org/sites/default/files/import/publications/an_0303_maljeandubois_die.pdf

20. Ibidem.

21. Disponibil: <https://ro.warbletoncouncil.org/frases-abraham-lincoln-6807>

ACCESUL LA JUSTIȚIE – INSTRUMENT DE ASIGURARE A DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS. EXPERIENȚA EUROPEANĂ¹

ACCESS TO JUSTICE – TOOL FOR ENSURING THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT. THE EUROPEAN EXPERIENCE

CIOBANU Rodica,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID ID: 0000-0001-6071-8178

PUNGA Irina,

expert juridic, AO EcoContact

ORCID ID: 0000-0002-6004-9338

CZU: 342.7:502.14:341.241

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8355536>

Rezumat. *Dreptul la un mediu sănătos și durabil este considerat un drept fundamental al omului și devine tot mai important pe măsură ce problemele legate de mediu se accelerează. Acest drept, recunoscut la nivel internațional și național, implică responsabilitatea statelor de a proteja și promova mediul înconjurător și de a asigura că orice persoană interesată are acces la informații, participare publică și justiție în domeniul mediului. Justiția în materie de mediu joacă un rol crucial în protejarea și promovarea dreptului la un mediu sănătos. Sistemul judiciar în perioada modernă se află în continuă dezvoltare și perfecționare, iar un rol aparte îl au principiile și normele de drept internațional, precum și tratatele internaționale universale recunoscute la care Republica Moldova este parte. Un rol aparte în asigurarea și apărarea dreptului omului la un mediu sănătos, inclusiv a dreptului de a accede la o instanța de judecată în materie de mediu, îl are Convenția europeană a drepturilor omului și Convenția de la Aarhus, prin care au fost instituite două mecanisme internaționale unice de apărare a dreptului omului la un mediu sănătos. Studiul de față și-a propus să analizeze jurisprudența internațională în legătură cu accesul liber la justiție în materie de mediu și rolul Curții Europene a Drepturilor Omului și a Comitetului de Supraveghere a Convenției de la Aarhus ca mecanisme de asigurare a respectării dreptului omului la un mediu sănătos.*

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”.

Cuvinte-cheie: *accesul la justiție în materie de mediu; Convenția de la Aarhus, Convenția europeană a drepturilor omului, dreptul la un mediu sănătos; Comitetul de supraveghere a Convenției de la Aarhus.*

Summary. *The right to a healthy and sustainable environment is considered a fundamental human right and is becoming increasingly important as environmental problems accelerate. Recognised at international and national levels, this right implies the responsibility of States to protect and promote the environment and to ensure that all those affected have access to information, public participation and environmental justice. Environmental justice plays a crucial role in protecting and promoting the right to a healthy environment. The modern legal system is constantly developing and improving, and the principles and norms of international law and the universally recognised international treaties to which the Republic of Moldova is a party play a special role. The European Convention for the Protection of Human Rights and the Aarhus Convention, which established two unique international mechanisms for the protection of the human right to a healthy environment, play a special role in ensuring and protecting the human right to a healthy environment, including the right to access to justice in environmental matters. The purpose of this study is to analyse international jurisprudence on access to justice in environmental matters and the role of the European Court of Human Rights and the Aarhus Convention's Compliance Committee as mechanisms for enforcing the human right to a healthy environment.*

Key-words: *Access to justice in environmental matters; Aarhus Convention; European Convention on Human Rights; right to a healthy environment; Aarhus Convention Compliance Committee.*

Introducere

Pe măsură ce activitățile industriale au evoluat și au dus la deteriorarea mediului înconjurător și la probleme de sănătate publică, a devenit tot mai evidentă nevoia de a crea un cadru legal eficient, orientat spre prevenirea, minimizarea poluării și promovarea dezvoltării durabile. Un punct de cotitură în abordarea protecției mediului la nivel global care a pus bazele pentru dezvoltarea ulterioară a legislației și a acordurilor internaționale privind protecția mediului, a fost Conferința Mondială a Națiunilor Unite privind mediul uman și dezvoltare, organizată la Stockholm în anul 1972. Rezultatul principal al Conferinței de la Stockholm a fost adoptarea Declarației asupra mediului înconjurător¹ în cadrul careia s-au fixat un șir de principii cu privire la drepturile și obligațiile statelor în acest domeniu și măsurile de dezvoltare a cooperării internaționale².

¹ Declarația Conferinței ONU privind mediul înconjurător încheiat la Stockholm la 5-16 iunie 1972.

² Aust A. *Handbook of International Law*. Cambridge University Press, 2003, p.330.

Unul dintre principiile de bază a Declarației menționează că „*Omul are dreptul fundamental la libertate, egalitate și condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate îi permite să trăiască în demnitate și bunăstare. El are datoria de a proteja și îmbunătăți mediul înconjurător pentru generațiile prezente și viitoare.*”

Conferința mondială a Națiunilor Unite din 1972 a jucat un rol incontestabil în dezvoltarea dreptului internațional de mediu, însă problemele de mediu continuau să frământe întreaga populație de pe globul pământesc. Astfel, în anul 1992 la Rio de Janeiro a fost organizată cea de-a doua Conferință a Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare. Conferința de la Rio a fost un moment important în dezvoltarea politicilor și legislației privind protecția mediului și dezvoltarea durabilă la nivel global, reafirmându-se importanța cooperării internaționale și a implicării multiplelor părți interesate pentru abordarea provocărilor mediului și dezvoltării într-un mod sustenabil. Principalele rezultate ale Conferinței de la Rio au inclus:

1. Adoptarea Agendei 21: Acest document reprezintă un plan comprehensiv de acțiune pentru dezvoltarea durabilă. Agenda 21 cuprinde o serie de obiective, acțiuni și recomandări pentru promovarea dezvoltării durabile la nivel global, regional și local.
2. Declarația de la Rio privind mediu și dezvoltare: Această declarație a reafirmat angajamentul statelor de a proteja mediul, de a promova dezvoltarea durabilă și de a aborda provocările economice, sociale și de mediu într-un mod integrat. Deși în Declarația de la Rio nu este consacrat expres dreptul omului la un mediu sănătos, importanța acesteia rezidă în faptul că aceasta prevede trei drepturi esențiale cum ar fi: dreptul de a avea acces la informațiile privind mediul, participarea publicului la procesul decizional și accesul la justiție în materie de mediu¹.
3. Convenția-cadru a Națiunilor Unite privind Schimbările Climatice: A fost semnată în cadrul Conferinței de la Rio și a reprezentat un angajament global pentru a aborda schimbările climatice. Aceasta a fost urmată de negocierile pentru Protocolul de la Kyoto în 1997 și de Acordul de la Paris în 2015.
4. Convenția privind Diversitatea Biologică: A fost semnată în cadrul Conferinței de la Rio și are ca scop conservarea și utilizarea durabilă a biodiversității. Aceasta promovează protejarea habitatelor naturale, utilizarea sustenabilă a resurselor genetice și accesul echitabil la beneficiile rezultate din utilizarea acestora.

¹ Declarația Conferinței ONU pentru mediu și dezvoltare încheiată la Rio de Janeiro la 3-14 iunie 1992.

De remarcat este faptul, că principiul 1 al Declarației de la Stockholm și principiul 10 al Declarației de la Rio au pus bazele Convenției de la Aarhus care garantează accesul la justiție, accesul la informația de mediu și participarea publicului la luarea deciziilor ce pot avea un impact negativ asupra mediului¹. Prin Convenția de la Aarhus se recunoaște că protecția efectivă a mediului este esențială pentru prosperarea umană și exercitarea drepturilor fundamentale ale omului, incluzând însuși dreptul la viață, consfințit în Declarația Universală a Drepturilor Omului². Dealtfel, dreptul la viață nu poate fi garantat în lipsa unui mediu sănătos. Prin urmare, populația trebuie să aibă acces la informație, să fie îndreptățită de a participa la luarea deciziei și să poată avea acces la justiție în probleme de mediu.

Dreptul omului la protecție de către puterea judecătorească, realizat prin accesul liber la justiție, inclusiv în materie de mediu, apare ca o garanție a tuturor drepturilor, libertăților și intereselor sale legitime.

Rezultate și discuții

Specificul accesului la justiție în probleme de mediu rezidă în faptul că persoana poate să se adreseze în instanța de judecată atât în cazul în care a suferit un prejudiciu material sau moral cât și în cazul acțiunilor sau inacțiunilor care ar putea provoca în viitor un prejudiciu mediului. În acest sens, un interes sporit îl reprezintă practica Curții europene a drepturilor omului și practica Comitetului de supraveghere a Convenției de la Aarhus.

• ***Analiza jurisprudenței CtEDO în garantarea dreptului la un mediu sănătos prin asigurarea accesului la justiție.***

Convenția europeană a drepturilor omului reprezintă unul dintre cele mai importante instrumente internaționale de protecție a drepturilor omului, care a apărut drept reacție la ororile cauzate de către cel de-al doilea război mondial. Fiind semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 și intrând în vigoare la 3 septembrie 1953, aceasta a avut drept scop de a garanta drepturile și libertățile omului prin instituirea unor norme internaționale pe care statele membre să le respecte în raporturile cu persoanele aflate sub jurisdicția lor³.

¹ Convenția privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului, semnată la Aarhus, Danemarca, 23-25 iunie 1998. Republica Moldova a ratificat Convenția de la Aarhus, prin Legea nr. 346/1999.

² Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată la 10 decembrie 1948, prin Rezoluția 217 A în cadrul celei de a III-a sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.

³ Malcom N. Shaw. *International law*. sixth edition. Cambridge University Press. 2008, p. 274.

Este necesar de remarcat că, Convenția ar fi fost inefficientă dacă nu ar fi existat o Curte de justiție competentă de a o aplica în practică. Astfel, în vederea protejării și realizării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, a fost necesar de a crea o Curte de justiție care să aplice pârghiile și sancțiunile necesare pentru a se asigura respectarea acestora și de a garanta fiecărui cetățean al statelor contractante posibilitatea reală de a-și exercita dreptul la acces la justiție în cazul încălcării dispozițiilor Convenției precum și a Protocoloalelor acesteia. Adresarea la CtEDO este văzută ca o ultimă șansă de a proteja drepturile și libertățile persoanei atunci când mijloacele interne se dovedesc a fi inefficiente. De-a lungul timpului, aceasta a demonstrat că este unul dintre cele mai efective instrumente de apărare a drepturilor omului. Acest succes se datorează în special faptului că Convenția vizează un număr larg de drepturi și libertăți umane în diferite domenii precum și existența unui mecanism jurisdicțional de control al respectării acestor drepturi de către autoritățile naționale ale statelor părți.

Deși, dreptul la un mediu sănătos nu este reglementat de CEDO, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a recunoscut prin intermediul jurisprudenței sale că prin încălcarea drepturilor omului în materie de mediu pot fi lezate alte drepturi consfințite în Convenție cum ar fi:

- dreptul la viață (Art.2);
- dreptul la proprietate (Art.1 Protocolul adițional la Convenție);
- dreptul la respectarea vieții private și de familie (Art.8).

Prin urmare, dreptul la un mediu sănătos este protejat în jurisprudența europeană prin interpretarea extensivă a unor drepturi prevăzute expres de către Convenția europeană a drepturilor omului. Mai mult ca atât, în vederea asigurării protecției dreptului mediului, jurisprudența CtEDO a fixat o serie de garanții, dintre care menționăm: dreptul la informare privind calitatea mediului, dreptul la un proces echitabil, dreptul la participare a cetățenilor în luarea deciziilor de mediu.

Una dintre primele acțiuni în fața Curții Europene a Drepturilor Omului în vederea protecției dreptului la un mediu sănătos prin prisma art 8.1 a fost cauza *Lopez Ostra contra Spaniei*¹. Reclamanta a susținut că locuința familială a fost supusă unei poluări grave cauzate de o stație de epurare a apelor reziduale, construită în cadrul unor tăbăcării private. Pe lângă faptul că stația respectivă a fost dată în exploatare în lipsa unei licențe corespunzătoare, ea funcționa incorect, emanând gaze și mirosuri neplăcute.

¹ Lopez Ostra contra Spaniei. Cererea nr. 16798/90. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22:\[2\],%22itemid%22:\[%22002-10606%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22:[2],%22itemid%22:[%22002-10606%22]%7D) accesat la data 02.06.2023.

Toți acești factori au avut un impact negativ asupra mediului înconjurător, provocând imediat probleme de sănătate și neplăceri mai multor locuitori din Lorca, în special, celor din cartierul reclamantei. Curtea a statuat că atingerile grave aduse mediului pot afecta bunăstarea unei persoane și o pot împiedica să se bucure de domiciliul său, afectându-i viața privată și de familie, chiar fără a pune grav în pericol sănătatea persoanei în cauză. Luând în considerare circumstanțele cauzei, Curtea a condamnat Spania pentru omisiunea de a interveni în viața societății private, a cărei activitate afecta dreptul persoanelor ce locuiau în zonă.

Este important de remarcat că dreptul persoanei la un mediu sănătos nu este un drept absolut. În unele cazuri, acest drept poate fi restrâns în vederea protejării intereselor generale ale societății, cum ar fi interesele securității naționale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, etc. Convenția europeană a drepturilor omului, prevede că drepturile omului pot fi restrânse doar cu condiția că limitarea urmărește un scop legitim în sensul că poate decurge atât din măsuri privind protecția interesului general cât și din măsuri privind protecția drepturilor altor persoane. Cât privește dreptul persoanei la un mediu sănătos, practica jurisdicțională CtEDO demonstrează că și dreptul persoanei la mediu poate fi limitat în scopul asigurării bunăstării economice a țării. Un caz care merită a fi menționat în această privință este cauza *Hatton și alții contra Regatului Unit* (1991)¹. Reclamantii, care locuiau în zona aeroportului Heathrow din Londra, susțineau că politica guvernului Regatului Unit în ceea ce privește zborurile de noapte pe aeroportul Heathrow a condus la o încălcare a drepturilor lor în temeiul art. 8 din Convenție. Potrivit reclamantilor, starea lor de sănătate a avut de suferit ca urmare a întreruperii periodice a somnului cauzate de zborurile de noapte. În cauză, Curtea a observat că responsabilitatea statului în cauzele în materie de mediu poate rezulta și din faptul că nu a reglementat activitatea din sectorul privat într-un mod adecvat prin care să asigure respectarea drepturilor consacrate de art. 8 din Convenție². Curtea nu a avut nicio îndoială tulburările de zgomot reclamate, au fost de natură să afecteze în mod negativ calitatea vieții private a reclamantilor și posibilitatea de a se bucura de facilitățile locuințelor lor respective și, prin urmare, drepturile lor protejate de articolul 8 din Convenție. Totuși, Curtea a analizat dacă în cadrul punerii în aplicare a

¹ *Hatton și alții contra Regatului Unit*, cererea nr. 36022/97. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/Eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61188%22%5D%7D>, accesat la data 10.06.2023.

² Fișă tematică – Mediul și Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Environment_ROM.pdf, accesat la data 3.06.2023.

politicii privind zborurile de noapte la Aeroportul Heathrow, s-a realizat un echilibru corect între interesele concurente ale persoanelor afectate de zgomotul nocturn și ale comunității în ansamblu. Curtea a statuat că, în cauzele anterioare în care chestiunile de mediu au dat naștere la încălcări ale Convenției, încălcarea s-a bazat pe nerespectarea de către autoritățile naționale a unui aspect al regimului intern. Astfel, spre deosebire de cauza López Ostra, unde era vorba de o instalație de tratare a deșeurilor ilegală, în cauza Hatton și alții contra Regatului Unit Curtea a constatat că nu a fost încălcat art. 8 din Convenție și că existența marilor aeroporturi internaționale, chiar în zonele urbane cu densitate mare de populație, și folosirea crescândă a avioanelor cu reacție au devenit necesare dezvoltării economice a unei țări. Curtea observă că, în conformitate cu articolul 8 al doilea paragraf, restricțiile sunt permise, printre altele, în interesul bunăstării economice a țării și pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prin urmare, este legitim ca statul să fi luat în considerare interesele economice în elaborarea politicii sale. Totodată, Curtea admite că, în acest context, autoritățile erau îndreptățite, având în vedere natura generală a măsurilor luate, să se bazeze pe date statistice bazate pe percepția medie a deranjului sonor. Aceasta ia notă de concluzia documentului de consultare din 1993 potrivit căreia, datorită numărului lor mic, tulburările de somn cauzate de zgomotul aeronavelor ar putea fi considerate neglijabile în comparație cu ratele generale de perturbare normală. Cu toate acestea, acest lucru nu înseamnă că preocupările persoanelor afectate au fost complet ignorate. Însuși scopul menținerii unui sistem de restricții de zboruri de noapte a fost acela de a menține deranjul sonor la un nivel acceptabil pentru populația locală care locuiește în zona din apropierea aeroportului. În plus, s-a conștientizat faptul că, având în vedere condițiile în schimbare (creșterea transportului aerian, progresele tehnologice în domeniul prevenirii zgomotului, dezvoltarea atitudinilor sociale etc.), măsurile relevante trebuie să fie revizuite în mod constant. De aici rezultă faptul că exploatarea aeroporturilor urmărește un scop legitim, deoarece „nu se pot elimina în totalitate repercusiunile negative asupra mediului înconjurător”.

Un alt caz absolut inedit, în care se protejează interesele colectivității la mediu, în detrimentul interesului individual, este cauza *Hamer contra Belgiei*¹. În fapt: În 1967, părinții reclamantei au construit fără autorizație, pe un teren, o casă de vacanță, pe care Judith Hamer a moștenit-o în

¹ Hamer contra Belgiei, cererea nr. 21861/03. Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Hamer-impotriva-Belgiei-rez..pdf>, accesat la data 20.05.2023.

anul 1993. Reclamanta a achitat taxele pentru moștenire precum și impozitele anuale pentru locuința respectivă. Aceasta a întreprins o reparație capitală a casei care s-a ridicat la suma de aproximativ 50 000 euro. În 1994, poliția a întocmit două procese-verbale, într-unul acuzând tăierea de arbori de pe proprietate, încălcându-se astfel reglementarea în materie privind pădurile, iar în cel de-al doilea, construirea fără autorizație a casei într-o regiune forestieră pentru care nu se putea elibera nici o autorizație. Într-un final, instanța de judecată din Anvers a condamnat reclamanta la demolarea clădirii. După ce hotărârea a fost pusă în executare, Judith Hammer s-a adresat CtEDO, a invocat o încălcare a dreptului său de proprietate motivând că Construcția în litigiu a existat timp de douăzeci și șapte de ani, timp în care autoritățile nu au reacționat în nici un fel. Reclamanta, de asemenea a atras atenția la faptul că actele oficiale, taxele achitate și lucrările efectuate demonstrează că autoritățile cunoșteau de existența construcției în litigiu. În pofida acestor circumstanțe, autoritățile au tolerat situația timp de douăzeci și șapte de ani, iar aceasta a mai durat încă zece ani după constatarea infracțiunii.

Curtea apreciază că întradevăr, după scurgerea unei asemenea perioade, interesul patrimonial al reclamantei de a se bucura de casa ei de vacanță era suficient de important și recunoscut, pentru a fi apreciat drept un interes substanțial, deci un „bun”, iar ea avea „o speranță legitimă” de a se putea bucura pe mai departe de acest bun. Cu toate acestea, Curtea menționează că dreptul la mediu este un drept esențial și nici un interes, fie el de ordin economic sau de ordin individual, fie este vorba despre un drept fundamental, cum ar fi dreptul de proprietate, nu ar trebui să aibă prioritate în raport cu dreptul la mediu. Autoritățile publice sunt responsabile să intervină la momentul potrivit în vederea protejării mediului. Prin urmare, dreptul de proprietate poate suferi constrângeri, cu condiția, menținerii în permanență a unui just echilibru între interesele individuale și cele colective. Neavând nicio îndoială cu privire la legitimitatea scopului urmărit de măsura în cauză – protejarea unei zone forestiere neconstruibile, Curtea a statuat că reclamanta nu a suferit o ingerință disproporționată în dreptul său de proprietate, ceea ce denotă lipsa încălcării.

Prin intermediul acestei hotărâri, Curtea consolidează protecția mediului, care nu numai că este luată în considerare, ci și prevalează în fața unor drepturi garantate expres, cum ar fi dreptul la proprietate.

Situația este diferită în cazul contestării acțiunilor sau inacțiunilor ce ar putea provoca în viitor un prejudiciu mediului, petiționarul are drept

sarcină să identifice potențiale efecte negative și să aducă dovezi suficiente în vederea demonstrării gradului înalt de probabilitate a producerii unei pagube. O simplă invocare a unei presupuse încălcări fără furnizare de documente care să certifice acest fapt nu se consideră o încălcare a drepturilor¹. Un caz relevant în acest sens este cauza *Tauira și alții contra Franței*². În acest caz, 70 de reclamanți, locuitorii din Polinezia Franceză, au invocat că prin reluarea experimentelor nucleare franceze în oceanul Pacific, au fost aduse atingeri mediului înconjurător și sănătății. Reclamanții invocau încălcarea următoarelor articole din Convenție: art. 2, art. 3, art. 8, precum și articolul 1 din Protocolul 1.

Comisia a constatat că o simplă invocare a riscurilor inerente în utilizarea energiei nucleare nu este suficient și nici nu demonstrează faptul că persoanele în cauză sunt “victime”, deoarece multe activități umane generează riscuri. Reclamanții trebuiau să furnizeze toate dovezile necesare pentru a demonstra existența unui prejudiciu, dovezi care să arate un grad suficient de probabilitate de survenire a prejudiciului de mediu. Potrivit Comisiei, reclamanții nu au reușit să facă acest lucru, observând că reluarea testelor a avut doar consecințe potențiale care sunt prea îndepărtate pentru a fi considerat un act care afectează în mod direct situația lor personală.

• Analiza jurisprudenței Comitetului de supraveghere a Convenției de la Aarhus prin prisma dreptului la acces la justiție în materie de mediu

În ceea ce privește accesul la justiție în materie de mediu, unicul instrument juridic care combină obiectul de protecție a mediului cu drepturile omului și cu responsabilitățile autorităților publice este Convenția de la Aarhus. Convenția de la Aarhus se fundamentează pe trei principii fundamentale:

1. *Asigurarea accesului publicului la informațiile privind mediul* pe care le dețin autoritățile publice. Acest principiu se referă la dreptul populației de a solicita de la autoritățile publice informația de mediu și dreptul de a li se asigura accesul la aceasta informație.
2. *Promovarea participării publicului la luarea deciziilor care privesc mediul*. Conform acestui principiu publicul interesat are dreptul de a participa în procesele decizionale de mediu.

¹ Oțel Monica-Elena. *Răspunderea internațională în Domeniul mediului*. București, 2003. p.22-23.

² *Tauira și alții contra Franței*, cererea nr. 28204/95. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-27149&filename=TAUIRA%20ET%2018%20AUTRES%20contre%20la%20FRANCE.docx&logEvent=False>, accesat la data 03.06.2023.

3. *Extinderea condițiilor de acces la justiție în probleme de mediu.* Acest principiu reflectă mecanismul de asigurare a drepturilor și obligațiilor consacrate în convenție. Astfel în cazul în care publicului i s-a încălcat un drept în domeniul mediului, s-au a fost încălcat dreptul la informație, dreptul la participare activă în luarea deciziilor în materie de mediu, acesta are dreptul de a se adresa în instanța de judecată.

Astfel, Convenția de la Aarhus acordă drepturi publice, și impune părților și autorităților publice, obligații privind accesul la informația de mediu, participarea publicului la luarea deciziilor de mediu și accesul la justiție în cazurile de mediu.

În vederea respectării normelor legale prevăzute de Convenție, aceasta a prescris implementarea unui mecanism de revizuire a conformității, realizat de către Comitetul de supraveghere a Convenției de la Aarhus¹. Mecanismul de supraveghere a conformității este unic în dreptul internațional al mediului, deoarece permite publicului de a comunica direct unui comitet de juriști experți, abilitați să examineze fondul cauzei, toate preocupările legate de respectarea prevederilor legale consacrate în Convenția de la Aarhus. Membrii Comitetului sunt persoane de înaltă ținută morală și cu o experiență juridică remarcabilă în domeniile la care se referă Convenția. Remarcabil este faptul că Comitetul de supraveghere a Convenției de la Aarhus este format din două ramuri: o ramură de facilitare și o ramură de executare. Cum le sugerează și numele, ramura de facilitare își propune să ofere consultanță și asistență părților, în scopul de a promova respectarea prevederilor Convenției, în timp ce ramura de executare are responsabilitatea de a determina consecințele pentru acele părți care nu îndeplinesc angajamentele. Deși, opiniile și recomandările emise de Comitet nu sunt obligatorii din punct de vedere juridic, practica demonstrează că de cele mai multe ori, părțile încearcă să se conformeze cu recomandările Comitetului².

Conform prevederilor art. 9 al Convenției de la Aarhus, persoana care consideră că i-a fost încălcat un drept ecologic sau orice alt drept consacrat în Convenție poate să apeleze la instanța de judecată sau alt organism independent și imparțial prevăzut de lege. Pe lângă dreptul persoanei de a se adresa în instanța de judecată în vederea apărării drepturilor și intereselor lezate, Convenția stabilește dreptul acesteia la o procedură de

¹ Disponibil: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>, accesat 10.05.2023.

² Andrusyevych A., T. Alge, C. Konrad (eds), *Case Law of the Aarhus Convention Compliance Committee (2004-2011)*, 2nd Edition (RACSE, Lviv 2011), p. 9-11.

acces la justiție echitabilă, obiectivă, gratuită sau în limita unor cheltuieli minore, iar în cazul în care petiționarul nu dispune de resurse financiare, el e în drept să beneficieze de asistență juridică gratuită în vederea reducerii obstacolelor privind accesul la justiție. În procesul de evaluare a respectării art. 9 din Convenția Aarhus, Comitetul de supraveghere analizează în fiecare caz în parte, în ce măsură mecanismele judiciare eficiente sunt accesibile publicului, inclusiv organizațiilor neguvernamentale, astfel încât interesele sale legitime să fie protejate și legea să fie aplicată cu succes. Analiza vizează atât cadrul legislativ al părții în cauză privind accesul la justiție în materie de mediu, cât și aplicarea sa în practică de către instanțe. Simpla ipoteză că instanțele ar putea interpreta dispozițiile naționale relevante în mod contrar cerințelor Convenției nu este suficientă pentru a stabili nerespectarea de către partea în cauză. În situația în care dispozițiile naționale relevante pot fi interpretate în conformitate cu cerințele Convenției, Comitetul analizează dacă dovezile care i-au fost prezentate demonstrează că practica instanțelor din partea în cauză urmează într-adevăr această abordare. În caz contrar, Comitetul poate concluziona că partea în cauză nu respectă Convenția.

De la înființarea sa, Comitetul a atins o serie bogată de constatări cu privire la nerespectarea de către părți a Convenției Aarhus. În ceea ce privește art. 9 al Convenției de la Aarhus, Comitetul a înregistrat următoarele tipuri de încălcări:

- *Refuzul de acces la justiție*: Statele refuză publicului dreptul de a deschide acțiuni judiciare în cazurile de mediu. Aceasta poate fi rezultatul unor restricții legale sau administrative care împiedică publicul să întenteze procese legate de mediu sau care limitează tipurile de probleme de mediu ce pot fi aduse în fața instanțelor.
- *Obstacole administrative*: Statele impun obstacole administrative sau procedurale excesive pentru a împiedica publicul să acceseze justiția în cazurile de mediu. Acestea cuprind cerințe excesive de documentație, termene stricte sau procese lungi și costisitoare care pot descuraja publicul să-și exercite dreptul la acces la justiție.
- *Costuri excesive*: Costurile asociate proceselor judiciare în cazurile de mediu pot fi excesive și inaccesibile pentru public. Acest lucru poate fi rezultatul cerințelor financiare ridicate pentru depunerea de acțiuni legale sau a costurilor legate de expertize, avocați și alte cheltuieli judiciare. Costurile ridicate pot descuraja publicul să se implice în procesele judiciare și să-și exercite drepturile de acces la justiție.

- *Intimidare și reprizalii:* În unele cazuri, publicul sau reprezentanții organizațiilor non-guvernamentale implicați în procesele judiciare de mediu pot fi supuși intimidării, amenințărilor sau repraliilor din partea autorităților sau a altor părți interesate. Aceasta poate îngreuna accesul efectiv la justiție și poate limita libertatea publicului de a se implica în astfel de cazuri.

Republica Moldova deasemenea a fost vizată de Comitetul de supraveghere pentru încălcarea art. 9 al Convenției de la Aarhus, în cauza ACC/C/2008/30¹. Astfel, la 3 noiembrie 2008, organizația neguvernamentală de mediu a înaintat o comunicare către Comitet în care susținea că Moldova nu și-a respectat obligațiile care îi revin în temeiul Convenției. În urma analizei circumstanțelor și dovezilor furnizate de către părți, Comitetul de supraveghere a constatat inclusiv încălcarea art. 9 alin. (1) al Convenției prin neexecutarea integrală de către autoritatea publică Moldsilva a hotărârii definitive a Colegiului civil al Curții de Apel Chișinău, adoptată la 23 iunie 2008 potrivit căreia Moldsilva trebuia să furnizeze comunicantului copii ale contractelor solicitate. Comitetul de supraveghere a statuat că în cazul în care o agenție publică are posibilitatea de a nu se conforma unei hotărâri definitive a unei instanțe judecătorești în temeiul articolului 9 alin. (1) din Convenție, atunci apar îndoieli cu privire la caracterul obligatoriu al hotărârilor instanțelor judecătorești în cadrul unui anumit sistem juridic.

Concluzii

1. Importanța asigurării și garantării accesului liber la justiție în probleme de mediu este incontestabilă, oferindu-i posibilitatea oricărei persoane dreptul de a se adresa instanțelor judiciare competente, în vederea apărării drepturilor sale ecologice. Astfel, în cazul în care publicului i s-a încălcat un drept în domeniul mediului, s-au a fost încălcat dreptul la informație, dreptul la participare activă în luarea deciziilor în materie de mediu, acesta are dreptul de a se adresa în instanța de judecată.

2. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor

¹ În comunicare se susținea că, prin faptul că nu a furnizat informații privind contractele de arendă a terenurilor din Fondul forestier de stat, Republica Moldova nu a respectat articolul 3 alineatul (2) și articolul 4 alineatele (1) și (2) din Convenție. De asemenea, în comunicare se susține că, prin adoptarea Regulamentului nr. 187, care stabilește o regulă generală cu privire la confidențialitatea informațiilor primite de la titularul contractului de arendă, partea în cauză nu a respectat articolul 3 alineatul (1) și articolul 4 alineatul (4) din Convenție. Disponibil: https://unece.org/env/pp/cc/accc.c.2008.30_public-moldova

și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Imparțialitatea și independența instanței de judecată, echitabilitatea precum și respectarea unui termen rezonabil sunt niște condiții esențiale care trebuie respectate în orice stat democratic pentru a asigura o bună funcționare a autorităților judecătorești.

3. Deși, Convenția europeană pentru drepturile omului precum și protocoalele adiționale denotă lipsa noțiunilor de mediu înconjurător și de drept la un mediu sănătos, CtEDO a recunoscut prin intermediul jurisprudenței sale că prin încălcarea drepturilor omului în materie de mediu pot fi lezate alte drepturi consfințite în Convenție cum ar fi: dreptul la viață; dreptul la proprietate; dreptul la respectarea vieții private și de familie. Prin urmare, dreptul la un mediu sănătos este protejat în jurisprudența europeană prin interpretarea extensivă a unor drepturi prevăzute expres de către CEDO. Lipsa reglementării exprese a dreptului la un mediu sănătos, se explică prin faptul că la momentul în care a fost adoptată această Convenție, problema ecologică nu era răspândită la nivel global și nici nu exista necesitatea practică de a consacra expres dreptul omului la un mediu sănătos.

4. Dreptul persoanei la un mediu sănătos nu este un drept absolut. În unele cazuri, acest drept poate fi restrâns în vederea protejării intereselor generale ale societății. Dacă e să analizăm aspectul practic, atunci, observăm că cel mai dificil în cauzele de mediu este de a identifica când este un interes individual și care interes este unul general, pentru a nu se admite careva abuzuri și încălcări sub pretextul protecției intereselor colectivității la mediu, în detrimentul interesului individual. Într-o societate democratică, limitarea drepturilor poate să fie dispusă doar cu condiția că restrângerea urmărește un scop legitim.

5. Eficiența mecanismelor de protecție a dreptului omului instituite de Convenția europeană a drepturilor omului și Convenția de la Aarhus se datorează capacității acestor mecanisme de a evolua în dependență de tendințele sociale și economice, care sunt mereu în evoluție. Sistemele de protecție a dreptului omului la acces la justiție în materie de mediu, instituit prin CEDO și Convenția de la Aarhus garantează posibilitatea exercitării drepturilor ecologice de către titularii lor. Aceasta presupune că orice persoană care consideră că i s-a încălcat dreptul la un mediu sănătos, are libertatea de a sesiza CtEDO fie Comitetul de supraveghere a Convenției de la Aarhus, respectiv dreptul de natură procedurală de a obține examinarea unei pretense încălcări a acestor drepturi din partea statului pârât de către Curte sau Comitet.

Referințe bibliografice:

1. Aust A. Handbook of International Law. Cambridge University Press, 2003.
2. Andrushevych A., T. Alge, Konrad C. (eds). Case Law of the Aarhus Convention Compliance Committee (2004-2011), 2nd Edition (RACSE, Lviv 2011).
3. Convenția privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului, semnată la Aarhus, Danemarca, 23-25 iunie 1998. Republica Moldova a ratificat Convenția de la Aarhus, prin Legea nr. 346/1999.
4. Declarația Conferinței ONU privind mediul înconjurător încheiat la Stockholm la 5-16 iunie 1972.
5. Declarația Conferinței ONU pentru mediu și dezvoltare încheiată la Rio de Janeiro la 3-14 iunie 1992.
6. Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată la 10 decembrie 1948, prin Rezoluția 217 A, în cadrul celei de a III-a sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.
7. Malcom N. Shaw. International law. Cambridge University Press, 2008.
8. Oțel M.-E. Răspunderea internațională în Domeniul mediului. București, 2003.

Jurisprudență

1. ACCC/C/2008/30 Republica Moldova. Disponibil: https://unece.org/env/pp/cc/accc.c.2008.30_republic-moldova, accesat la data 11.06.2023.
2. Lopez Ostra contra Spaniei, cererea nr. 16798/90. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22:\[2\],%22itemid%22:\[%22002-10606%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22display%22:[2],%22itemid%22:[%22002-10606%22]%7D), accesat la data 02.06.2023.
3. Hatton și alții contra Regatului Unit, cererea nr. 36022/97. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/Eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-61188%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/Eng#%7B%22itemid%22:[%22001-61188%22]%7D), accesat la data 10.06.2023.
4. Hamer contra Belgiei, cererea nr. 21861/03. Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Hamer-impotriva-Belgiei-rez..pdf>, accesat la data 20.05.2023.
5. Taura și alții contra Franței, cererea nr. 28204/95. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-27149&filename=TAU-IRA%20ET%2018%20AUTRES%20contre%20la%20FRANCE.docx&logEvent=False>, accesat la data 03.06.2023.

CERCETAREA LA FAȚA LOCULUI ÎN CAZUL INVESTIGĂRII INFRAȚIUNILOR ECOLOGICE

ON-THE-SPOT RESEARCH IN THE CASE OF ENVIRONMENTAL CRIMES INVESTIGATION

Dinu OSTAVCIUC,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

ORCID ID: 0000-0001-5317-3296

Constantin RUSNAC,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

ORCID ID: 0000-0002-8122-7711

CZU: 343.77:343.123.1:574

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8355580>

Rezumat. În articolul elaborat autorii au abordat unele particularități tactico-criminalistice și procesuale de efectuare a cercetării la fața locului în cazul investigării infracțiunilor ecologice. Cu toate că Republica Moldova în parcursul său european implementează, în toate domeniile, standarde europene și internaționale, domeniul cercetării la fața locului aferent investigării infracțiunilor ecologice urmează a fi dezvoltat mai intens. În acest sens, se impune elaborarea recomandărilor tactice ce ar governa activitățile întreprinse de grupa operativă (grupa de urmărire penală), la fața locului, în vederea descoperirii, fixării, examinării și ridicării urmelor. În final, autorii identifică și explică unele particularități tactico-criminalistice și procesuale de efectuare a cercetării la fața locului în cazul investigării infracțiunii ecologice.

Cuvinte-cheie: organ de urmărire penală, cercetare la fața locului, infracțiune, procedeu probator, ecologie, mediu, poluare.

Summary. In this article the authors have discussed some tactical-criminalistic and procedural peculiarities of carrying out an on-the-spot investigation of environmental crimes. Although the Republic of Moldova is implementing European and international standards in all areas of its European course, the field of on-the-spot investigation of environmental crimes needs to be further developed. In this respect, tactical recommendations should be drawn up to guide the activities of the task for-

ce on the spot, with a view to discovering, fixing, examining and collecting traces. Finally, the authors identify and explain some tactical-criminalistic and procedural peculiarities of carrying out the on-the-spot investigation in the case of environmental crime investigation.

Keywords: *Prosecuting body, on-site investigation, crime, evidentiary procedure, ecology, environment, pollution.*

Introducere

„Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic” [4, art.37].

Dreptul respectiv este reglementat nu doar de Constituția Republicii Moldova, dar și de actele normative internaționale, implicit în documentele de politici ale Uniunii Europene. Mediul „verde” și sănătos nu este un drept formal, ci unul care influențează întreaga noastră viață, începând cu aerul curat, produse alimentare ecologice, apă etc. Altfel spus, mediul ecologic este viața noastră.

„Poluarea mediului cu diferite ingrediente de natură fizică și chimică, influențează negativ asupra condițiilor igienice și sanitare a vieții și sănătății. Analizând și suprapunând datele cartografice, după răspândirea printre populația rurală a bolilor oncologice, organelor respiratorii, organelor digestive și a bolilor cardio-vasculare cu hărțile presiunii agricole a componentei naturii, densitatea populației, resurselor forestiere a fost determinat, că mortalitatea este direct proporțională cu: gradul influenței producerii agriculturii asupra mediului înconjurător; nivelul poluării bazinului atmosferic; densitatea populației și invers, proporțională cu suprafețele forestiere. Din aceste considerente securitatea ecologică ca parte componentă a securității naționale este foarte actuală” [1, p. 146; 14, p. 152].

Potrivit art. 89 al Legii privind protecția mediului înconjurător [7], „Încălcarea prevederilor prezentei legi atrage după sine răspunderea, după caz, civilă, administrativă sau penală, conform legislației în vigoare.” Cercetarea noastră este interesată doar de răspunderea penală, adică de modul în care se investighează infracțiunile din domeniul mediului.

Infracțiunile respective (inclusiv agravantele acestora) sunt reglementate în art. 136, 180, 223-235, 278 etc. Prin urmare, legea penală stabilește răspunderea penală pentru infracțiunile ecologice (art. 223-235) sau pentru faptele penale care pot duce la afectarea mediului.

Una dintre cauzele care determină rata scăzută a constatării infracțiunilor ecologice și stabilirii făptuitorului este efectuarea necalitativă a cercetării la fața locului. Anume rezultatul cercetării la fața locului în cadrul investigării acestui gen de infracțiuni va reprezenta, în primul rând, temeiul efectuării altor acțiuni de urmărire penală, de exemplu dispunerea constatării tehnico-științifice și a expertizei judiciare, iar în al doilea rând, un element ce asigură stabilirea bănuielilor rezonabile privind începerea urmăririi penale. În această ordine de idei, menționăm că, „Din momentul sesizării sau autosesizării până la emiterea ordonanței de începere a urmăririi penale, înăuntrul acestui termen, organul de urmărire penală poate efectua doar acțiunile procesuale prin care nu este adusă atingere drepturilor părților. În fond, se vor efectua acțiunile ce nu suferă amânare în scopul constatării bănuielii rezonabile. La modul concret, din momentul înregistrării sesizării cu privire la infracțiune și până la darea soluției de începere a urmăririi penale, pot fi efectuate: b) cercetarea la fața locului; g) constatarea tehnico-științifică și medico-legală” [5].

La fel, există situații când cercetarea la fața locului poate fi efectuată și la faza urmăririi penale [10, p. 126].

Unul dintre principalele procedee ce formează probatoriul, în cazul cercetării infracțiunilor ecologice, îl reprezintă cercetarea la fața locului care își are particularitățile sale determinate de suprafețe masive de apă, pământ, aer poluat, dar și de condițiile de efectuare (pe apă, sub apă, pe pământ, sub pământ etc.)

Scopul studiului. Articolul are drept scop evidențierea particularităților de efectuare a cercetării la fața locului în cazul investigării infracțiunilor ecologice.

Metode aplicate și materiale utilizate. În procesul elaborării articolului, autorul s-a ghidat de un sistem de metode științifice de cercetare, și anume: metoda sistemică, metoda deducției și inducției, metoda analizei, metoda comparativă și multe altele. Baza teoretico-juridică a articolului științific cuprinde reglementările normative referitoare la doctrina procesual-penală și criminalistică din domeniul ce vizează activitatea de cercetare la fața locului.

Opinii și discuții

„Cercetarea la fața locului reprezintă activitatea procedurală al cărei obiect îl constituie percepția nemijlocită de către organele judiciare a locului unde s-a săvârșit fapta infracțională, descoperirea, fixarea, examinarea și ridicarea urmelor, precizarea poziției și stării mijloacelor materiale de probă, în vederea stabilirii naturii și împrejurărilor comiterii infracțiunii, a elementelor care să conducă la identificarea făptuitorului” [9, p. 46].

„Efectuarea incompetentă a cercetării locului faptei, consemnarea incorrectă a rezultatelor acesteia este motivul apariției erorilor grave și al inadmisibilității probelor care afectează calitatea și eficacitatea urmăririi penale per ansamblu” [11, p. 158].

Cercetarea la fața locului în cazul poluării mediului înconjurător (apa, solul, aerul) este o acțiune complexă și consumatoare de timp. Este, practic, imposibil de a păstrata intact ambianța în condițiile schimbărilor meteorologice și a activităților de producție continuă ale întreprinderilor, de aceea succesul descoperirii, fixării, examinării și ridicării urmelor depinde, în mare măsură, de pregătirea minuțioasă, operativitate, buna organizare și planificare a cercetării la fața locului.

Sarcina generală a cercetării la fața locului în cazul infracțiunilor ecologice este, de regulă, stabilirea și fixarea teritoriului de poluare, sursa și consecințele, ridicând în acest sens totalitatea urmelor descoperite: aer atmosferic, agenți biologici, microbiologici și toxine, substanțe și deșeuri periculoase mediului, animale, pești, insecte și plante moarte.

La fel, se recomandă ridicarea mostrelor de aer, apă, sol, exemplare individuale de floră și faună moartă. În acest sens, este de reținut că, ridicarea mostrelor este o acțiune procesuală de sine stătătoare, însă, în calitate de excepție pentru infracțiunile ecologice, în cadrul cercetării la fața locului se pot ridica substanțe lichide, solide și gazoase, implicit faună, floră etc. Fiind ridicate acestea, ulterior pot fi utilizate și în calitate de mostre fiind obiectul expertizelor judiciare. În cazul în care, la fața locului nu pot fi ridicate mostre de comparație, atunci organul de urmărire penală va dispune ridicarea mostrelor de comparație în afara cercetării la fața locului.

Pentru a asigura o cercetare imediată și eficientă a locului faptei, ofițerul de urmărire penală care face parte din grupa operativă de cercetare (sau de urmărire penală) trebuie:

1. Să ia cunoștință cu sectorul pe care îl va deservi și cu situația operativă;
2. Să cunoască componența grupei operative de cercetare sau a grupei de urmărire penală (din unitatea de gardă a inspectoratului de poliție), cu cine dintre angajații poliției va ieși la chemări și care este gradul de pregătire a acestora. În cazul în care cu unii membri ai grupei operative de cercetare nu este cunoscut, să afle abilitățile lor profesionale, pentru ca mai târziu să le folosească la maxim în timpul efectuării cercetării la fața locului;
3. Să verifice existența listei cu specialiști din diferite domenii, care pot fi solicitați pentru cercetare, în care să fie indicate adresele și telefoanele acestora, precum și prezența unei hărți la scară mare (planul detaliat al sectorului deservit – sector, oraș, raion);
4. Să verifice mijloacele tehnico-criminalistice (trusa universală și specializată);
5. Să verifice existența îmbrăcămintei pentru lucru în mediu contaminat (costum, pelerină, cizme de cauciuc, mănuși de cauciuc etc.);
6. Să verifice existența și disponibilitatea mijlocului de transport, să afle dacă există posibilitatea de a apela la ajutorul unui laborator criminalistic mobil, în caz de necesitate.

„Privită în ansamblu, pregătirea cercetării la fața locului are un caracter unitar, fiecare dintre activități succedându-se într-o ordine logico-operativă, de modul în care se realizează și rezultatele uneia depinzând caracteristicile celei ce va urma. Astfel, este necesară desfășurarea unor activități până la deplasarea la fața locului, urmând ca pregătirea să fie definitivată odată cu sosirea echipei la locul faptei” [8, p. 16].

Din punctul de vedere al tacticii criminalistice, acțiunile ce asigură eficiența cercetării la fața locului sunt divizate în trei etape:

1. Etapa de pregătire;
2. Etapa de lucru;
3. Etapa de fixare;

„Urmând recomandările tehnice, tactice și psihologice de desfășurare a acțiunii de cercetare a locului faptei, poate fi prevenită apariția erorilor. Eliminarea cauzelor care generează apariția erorilor de cercetare a locului faptei este sarcina oricărui stat de drept, în care legalitatea este cel mai important principiu constituțional” [11, p. 156].

Luând în calcul genericul studiului nu vom descrie trăsăturile generale ale cercetării la fața locului, dar ne vom axa pe particularitățile efectuării acestei acțiuni în cazul cercetării infracțiunilor ecologice.

Particularități ale etapei de pregătire

Una din principalele particularități a infracțiunilor ecologice este posibilitatea *schimbare rapidă* a situației de cercetare. Din acest punct de vedere, ofițerul de urmărire penală este obligat să efectueze un complex de măsuri și acțiuni procesuale pentru a asigura fixarea urmelor ce pot dispărea pentru totdeauna.

De aceea, locul central în acest complex este cercetarea la fața locului, care reieșind din prevederile art. 118 alin. (1) CPP, este o acțiune procesuală ce constă în descoperirea și ridicarea urmelor infracțiunii și a mijloacelor materiale de probă.

Specific pentru infracțiunile ecologice este că, ofițerul de urmărire penală ajuns la locul faptei trebuie să perceapă situația, să o analizeze prudent, astfel încât să nu existe nici un impediment pentru depistarea, fixarea, ridicarea și examinarea urmelor infracțiunii (aerul atmosferic, substanțe biologice și microbiologice, cele toxice, resturi ce prezintă pericol ecologic, producția agricolă care a fost afectată, pești, animale, apă etc.) și constatării altor împrejurări relevante cauzei. În caz contrar, există pericolul de a nu constata obiectiv circumstanțele faptei sau chiar sursa producerii incidentului ecologic, ceea ce riscăm în viitor să nu obținem date corecte chiar și din constatările tehnico-științifice sau a expertizelor, fie din alte acțiuni de urmărire penală ulterioare.

Totodată, cercetarea la fața locului în cazul infracțiunilor ecologice permite a descoperi și ridica cele mai importante urme ale infracțiunii, pe de o parte, precum și planificarea ulterioară a altor acțiuni procesuale, înaintarea versiunilor criminalistice, obținerea unei imagini complete a faptei infracționale, natura și mecanismul producerii acesteia, pe de altă parte. Aceste aspecte pot duce cel puțin la stabilirea:

- a) locului infracțiunii ecologice și suprafața teritoriului afectat;
- b) circumstanțelor faptei și ce anume a fost afectat (apă, aer, flora, fauna etc.);
- c) cauzei și izvorului care a dus la comiterea infracțiunii ecologice;
- d) neîntârziată a bănuielii rezonabile pentru începerea urmăririi penale;
- e) făptuitorului, identificarea martorilor etc.

O altă particularitate este operativitatea deplasării grupei de urmărire penală la locul faptei și efectuarea neîntârziată a cercetării la fața locului. Această particularitate derivă din specificul infracțiunilor ecologice și riscul de a nu descoperi și ridica urmele necesare, care pot să-și schimbe componența și proprietatea datorită influenței mediului.

Cercetarea la fața locului în cazul infracțiunilor ecologice are o importanță decisivă pentru stabilirea temeiurilor de începere a urmăririi penale. Rezultatele obținute în timpul acestei acțiuni procesuale sunt singurele mijloace de obținere a datelor factice care permit efectuarea investigării în continuare a acestor tipuri de infracțiuni.

De aceea, recomandăm organului de urmărire penală în cazurile cercetării infracțiunilor ecologice să dispună imediat, chiar la fața locului, începerea urmăririi penale, în cazul în care există evident „bănuiala rezonabilă”, deoarece specificul acestor infracțiuni presupune ridicarea urgentă a mostrelor, dispunerea expertizelor și alte acțiuni procesuale ce pot fi efectuate doar în cadrul urmăririi penale. În același timp, începerea imediată a urmăririi penale în aceste cazuri va duce nu doar la descoperirea și ridicarea urmelor infracțiunii, dar și la respectarea termenului rezonabil, care va „decurge din momentul începerii urmăririi penale și, chiar mai mult, din momentul depunerii sesizării organului de urmărire penală” [13, p. 69].

Există situații în care organul de urmărire penală nu este sesizat imediat despre producerea unui incident de natură ecologică. În aceste situații s-ar părea că cercetarea la fața locului nu are nici o relevanță, deoarece urmele de natură ecologică au dispărut. Suntem de părerea și recomandăm organului de urmărire penală, indiferent de timpul care a trecut de la producerea faptei, să efectueze această acțiune procesuală, deoarece s-ar putea descoperi urme materiale, care ajută la identificarea făptuitorului, identificarea martorilor, înaintarea versiunilor și alte acțiuni procesuale relevante. Cu alte cuvinte, indiferent când s-a produs fapta infracțională, cercetarea la fața locului în cazul infracțiunilor ecologice este obligatorie.

O altă particularitate a cercetării la fața locului ține de persoana care a sesizat organul de urmărire penală. În cazul în care sesizarea a parvenit din partea subdiviziunilor responsabile a Inspectoratului Ecologic de Stat, situația este una mai simplă, deoarece personalul respectiv este unul competent și cercetarea la fața locului, precum și alte acțiuni ulterioare se face a fi una efectivă. Iar în cazul în care sesizarea a parvenit din partea altor persoane, situația se complică, astfel încât este dificil de a stabili timpul incidentului ecologic, circumstanțele obiective, complete și sub toate aspectele etc.

În vederea efectuării cercetării la fața locului în cazul cercetării infracțiunilor ecologice este recomandabil invitarea specialiștilor (din domeniul sanitaro-epidemiologic, medicinei veterinare, ihtiologic, piscicol, stației de

epurare a apelor uzate, colectării, epurării și deversării apelor uzate în sistemul de canalizare și/sau în corpuri de apă pentru localitățile urbane și rurale, inclusiv inspecții de protecție a mediului etc.).

De regulă, suprafața supusă cercetării este destul de extinsă și poate să constituie atât locul comiterii faptei infracționale, cât și locul pregătirii infracțiunii, ascunderii obiectelor și instrumentelor, probelor materiale etc.

În funcție de situație, locul cercetat poate fi:

- a) fondul ariilor protejate (rezervație științifică, parc național, monument al naturii, rezervație naturală, rezervație peisajeră (de peisaj geografic), rezervație de resurse, arie cu management multifuncțional, grădină dendrologică, monument de arhitectură peisajeră, grădină zoologică, rezervație a biosferei, zonă umedă de importanță internațională) [6, art.4];
- b) zonele de dezastru ecologic;
- c) obiectele care au suferit de pe urma dezastrului ecologic, de exemplu pești morți, animale etc.;
- d) locuri de depozitare a îngrășămintelor, stimulentele de creștere a plantelor, pesticidelor, alte substanțe chimice sau biologice periculoase;
- e) locuri unde au fost distruse plantațiile forestiere sau tăieri ilegale;
- f) diferite întreprinderi, precum și instalațiile industriale, agricole etc.;
- g) zonele unde nu cresc plantele, copacii etc.;
- h) ferme de păsări și animale, în special cele ce se află lângă lacuri;
- i) automobile și nave, care transportă substanțe chimice, explozive etc.;
- j) râurile, lacurile și malurile acestora, precum și întreprinderile din apropierea acestora (de exemplu, vinăriile sau diferite laboratoare).

Ținând cont de aceste împrejurări și condiții, trebuie să se prevadă și să se pregătească harta teritoriului supus cercetării, diverse transporturi (elicoptere, mașini, vehicule de teren, bărci etc.), instrumente tehnice și criminalistice, inclusiv instrumente destinate analizei exprese și prelevării probelor de aer, apă, sol, depozitare de exemplare de animale moarte (animale, păsări, pești, insecte) și vegetație, drone, analizator de gaze, dozimetru etc., inclusiv, mijloace de protecție a membrilor grupei operative.

De reținut că, atunci când a fost afectat un teritoriu mare, recomandăm ca ofițerul de urmărire penală să împartă acest teritoriu pe sectoare mai mici, numerotându-le, după care va cerceta amănunțit fiecare sector.

La etapa de pregătire la fața locului, ofițerul de urmărire penală ia toate măsurile necesare pentru a acorda asistență victimelor, pentru a elimina cauzele și consecințele poluării și pentru a preveni răspândirea

acestora în continuare. Cu referire la acordarea ajutorului medical, necesită de specificat că membrii grupei operative de cercetare, organele de constatare sau angajații poliției primii sosiți la locul faptei se vor confrunta cu situații ne standarde: victimele posibil să aibă dureri de burtă și cap, să vomite, să nu aibă leziuni pe suprafața corpului cauzate de obiecte dure contondente sau tăietoare-înțepătoare, dar de substanțe chimice.

Înainte de a ieși la fața locului, în cazul care există mai multe grupe operative de cercetare, ofițerul de urmărire penală - conducător al acțiunii de urmărire penală, adună toți participanții și discută sarcina acestei activități, distribuie sectoarele (teritoriul) pentru fiecare grupă operativă de cercetare stabilind algoritmul acțiunilor ce trebuie realizate.

La sosirea la fața locului, specialiștii examinează locul care va fi cercetat, în vederea înlăturării pericolului iminent (circumstanțe care pot pune în pericol viața și sănătatea membrilor grupului operativ de cercetare) și acordării ajutorului medical. Dacă, conform standardelor, nivelul de contaminare a aerului și a teritoriului este acceptabil pentru ca oamenii să se afle acolo, grupa operativă de cercetare trebuie să-și înceapă activitatea.

Ofițerul de investigație trebuie să stabilească martorii care au observat evoluția și consecințele incidentului de mediu. Persoanele care raportează date importante din punct de vedere criminalistic pentru urmărirea penală vor fi audiați ulterior în calitate de martor.

La fel, urmează de specificat că trebuie de luat toate măsurile pentru a asigura menținerea ordinii publice la locul cercetării. În acest context, conducătorul acțiunii de urmărire penală, la necesitate, va asigura prezența subdiviziunilor specializate ale instituțiilor prevăzute la art. 56 alin. (1) CPP al RM sau alte instituții.

Particularități ale etapei de efectuare a cercetării

În etapa de lucru, se acordă o atenție deosebită afluenților care se varsă în bazin, ieșirilor colectoarelor de canalizare, conductelor subacvatice și terestre de petrol și gaze, vehiculelor care transportă mărfuri periculoase din punct de vedere chimic, depozitelor de astfel de substanțe.

În această etapă se determină semnele unei infrațiuni ecologice, surse de poluare, limitele de răspândire a acesteia. Se iau măsuri pentru protejarea locului, a urmelor și a obiectelor care conțin informații importante din punct de vedere criminalistic.

Eficacitatea căutării sursei de poluare va crește semnificativ dacă, în timpul unei inspecții generale, specialiștii efectuează analize exprese ale

apei, aerului sau solului, precum și țin cont de datele meteorologice (temperatura aerului, natura și intensitatea precipitațiilor), puterea și direcția vântului etc., natura terenului și locațiile conductelor de petrol și gaze, colectoare de canalizare, depozite de pesticide etc.

În cadrul fazei dinamice, se examinează și se înregistrează cu atenție următoarele:

- sursa de poluare
- consecințele nocive care au avut loc (concentrarea deșeurilor de producție, locurile de acumulare a exemplarelor moarte de floră și faună).

În cazul în care se cunoaște sursa de poluare, cercetarea se începe de la ea, aplicând procedeul excentric, dacă sursa poluării este necunoscută, iar teritoriul este suficient de mare, cercetarea va fi efectuată de la periferie spre centru (procedeul concentric), de mai multe grupe operative de cercetare. În acest caz, numărul participanților la cercetare (specialiști, personal de serviciu), numărul de mijloace de transport, mijloace tehnice și criminalistice crește în funcție de numărul grupelor operative de cercetare care lucrează la fața locului. La fel, este rezonabil de aplicat procedeul frontal de cercetare parcurgând calea de întoarcere a răspândirii substanțelor nocive.

În faza dinamică se fixează:

- Tipul obiectului care se examinează, caracteristicile acestuia care pot fi relevante pentru caz (denumirea și alte date generale: suprafață de teren, râu, canal contaminat, groapă de depozit etc.; ce se află în vecinătatea zonei poluate – câmp, pădure, teren agricol, plantații etc. Dacă sectorul contaminat este situat într-un teritoriu cu regim special de protecție, se notează tipul acestui teritoriu (parc național, rezervație etc.).
- Coordonatele și dimensiunea zonei contaminate; îndepărtarea sa de sursa de poluare, clădiri rezidențiale, locuri de acumulare a apei; culoarea, mirosul, caracteristicile și adâncimea de poluare; zona și intensitatea poluării; impactul poluanților asupra mediului, consecințele poluării.
- Nivelul de contaminare a obiectului: transparența, de exemplu, apă sau aer (ușor cețos, translucid, opac într-un strat subțire); temperatura (de exemplu, o creștere a temperaturii apei poate duce la moarte sau înrăutățirea condițiilor de viață ale organismelor acvatice); condițiile meteorologice la momentul inspecției (temperatura aerului, precipitații, direcția și viteza vântului).

„Vorbind despre etapa de lucru a cercetării la fața locului necesită de conștientizat că descoperirea, examinarea, ridicarea și fixarea urmelor, la fața locului, reprezintă o obligație pozitivă a organului de urmărire penală” [12, p. 82].

Particularități ale etapei de documentare

Rezultatele cercetării la fața locului sunt consemnate în procesul-verbal, desene-schițe, planuri-schițe, precum și cu ajutorul fotografiei judiciare și video-filmului judiciar. Fixarea procesuală a rezultatelor acestei acțiuni este cheia constatării și cercetării cu succes a infracțiunilor ecologice.

Apă poluată. În timpul cercetării apei poluate, procesul-verbal trebuie să precizeze gradul de limpezime a apei (de exemplu, „ușor tulbure”, „semitransparentă”). În cazul în care apa este poluată de un flux încălzit, se măsoară temperatura apei. În cursul cercetării se fixează existența și amplasarea poluanților (de exemplu: pe suprafața apei, la fundul bazinei acvatic, pe suprafața zăpezii, a solului și vegetației din vecinătate); culoarea, mirosul, caracteristicile dimensionale ale acestora (de exemplu: o masă ca jeleu pe apă cu un puternic miros specific, până la 3 mm înălțime suprafața 50 x 125 m); structura și consistența poluării (în special, masă fin dispersată, substanță fibroasă sau lichid uleios lipicios).

Semne de modificare a culorii naturale a vegetației: pete întunecate de-a lungul marginilor frunzelor, prezența funinginii, culoarea albă a plantelor.

Comportament anormal al peștilor, animalelor (lipsa reacțiilor la stimuli externi, convulsii, încetinirea ritmului respirator etc.).

În cazul peștelui mort: aspectul său, dimensiunea, postura (prezența sau absența curbării corpului), culoarea și strălucirea tegumentului exterior (întunecat, strălucitor), deteriorarea corpului (ulcere etc., numărul lor, localizarea, forma, dimensiunea, culoarea), prezența straturilor mucoase, bule de gaz, pierderea solzilor, leziuni; starea diferitelor părți: gura, bronhiile, ochi, aripioare (integritatea marginii înotătoarelor), acoperire solzoasă (integritate, zbârcire), mirosul emis de pește. Numărul de pești morți (în valoare absolută sau în termeni relativi).

În cazul în care sunt descoperite cadavre de animale, care probabil au murit din cauza poluării habitatului lor, se înregistrează aspectul și localizarea cadavrelor în raport cu sursa de poluare; poza cadavrelor, starea gurii, ochilor; prezența, cantitatea, consistența, culoarea vărsăturilor, fecale. În plus, este necesar să se descrie suficient de detaliat semnele de poluare prezente pe și în jurul cadavrelor, indicând locația, natura și mirosul acestora.

În cadrul cercetării apelor reziduale poluate, se va fixa: culoarea apei, gradul de limpezime înainte de intrarea în stația de epurare a apelor uzate și la ieșirea din stația de epurare a apelor uzate.

Sol poluat. Atunci când se examinează solul poluat în zone neagricole, în procesul-verbal de cercetare la fața locului se va fixa tipul de teren (pașiște, câmp arat) și tipul de sol (cernoziom, sol calcaros, sol argilos etc.). Se indică, de asemenea, prezența, natura și caracteristicile poluanților (deșeurii industriale solide, lichide, culoarea și mirosul acestora) și intensitatea poluării (continuă, locală). Procesul-verbal trebuie să reflecte zona afectată de contaminare și adâncimea de pătrundere a poluanților lichizi în sol. La examinarea culturilor contaminate, se înregistrează: suprafața cultivată, gradul de cădere a tulpinii (slab, mediu, complet), prezența poluanților, intensitatea, culoarea și mirosul acestora. Se indică, de asemenea, tipul și subtipul culturii (de exemplu, cereale [secară], semințe oleaginoase [floarea-soarelui], plantații de pomi fructiferi).

În cazul examinării *stației de epurare* a apelor uzate, trebuie să se fixeze tipul de stație, amplasarea acesteia în raport cu cea mai apropiată localitate (în amonte, în aval). În plus, trebuie de fixat metoda de epurare (chimică, fizică, biologică, mixtă).

În timpul examinării trebuie să se atragă atenție la caracteristicile constructorii ale stației de epurare (prezența filtrelor, tipul acestora, rezervoare de decantare, iluminatoare, garduri, instrumentar de măsurare). O atenție considerabilă trebuie acordată stării și funcționalității sistemelor de filtrare, prezenței urmelor de reparație. Trebuie acordată o atenție considerabilă stării și capacității de funcționare a sistemelor de filtrare, urmelor de reparații. Se măsoară viteza de curățare.

În cazul *poluării aerului* se determină și se fixează locația emisiilor de gaze și praf, limitele zonei de protecție sanitară și, dacă este posibil, teritoriul pe care s-au depus poluanții, prezența și natura mirosurilor străine, prezența clădirilor în apropierea sursei de poluare, condițiile meteorologice la momentul cercetării (temperatura aerului, precipitații, direcția vântului).

O atenție deosebită trebuie acordată procesului de ridicare a urmelor poluării, care vor reprezenta obiect al expertizei.

Astfel, se ridică mostre de aer din diferite locuri din zona poluată (în localități cu un interval de 0,5-5 km, ținând cont de teren, de numărul și de localizarea surselor de poluare, la o înălțime de 1,5-3,5 m), folosind un aspirator electric. Se ridică mostre de apă în locurile în care apele uzate sunt vărsate în bazin și unde sunt descoperiți pești morți, cu 0,5-1 km mai sus

de presupusa sursa de poluare și la aceeași distanță sub zona contaminată. Mostre de sol poluat se ridică de pe parcelele presupuse poluate: în cazul în care suprafața solului este omogenă 1-5 ha, cu acoperire eterogenă - 0,5-1 ha, de la diferite adâncimi (de obicei până la 2 cm). Mostre de pești bolnavi, recent morți, păsări și plante includ mai multe exemplare din fiecare specie (cel puțin 5 bucăți) [15, p. 81].

Ca mostre pentru comparație, este de dorit să se ridice peștii sănătoși de aceeași specie și dimensiune - dintr-un bazin acvatic vecin nepoluat sau dintr-o zonă nepoluată a aceluiași bazin acvatic. În cazul în care nu este posibil transportarea de urgență a mostrelor în laborator ele trebuie conservate.

Concluzii

Cercetarea la fața locului în cazul investigării infrafracțiunilor ecologice (apa, solul, aerul) este o acțiune procesuală penală și de tactică criminalistică complexă și consumatoare de timp, care impune aplicarea diferitor științe, care, în esența sa, formeze un tot întreg.

Procesul de cercetarea la fața locului în cazul investigării infrafracțiunilor ecologice determină invitarea specialiștilor din diferite domenii (de exemplu, sanitaro-epidemiologic, medicinei veterinare, ihtiologic, piscicol, stației de epurare a apelor uzate, colectării, epurării și deversării apelor uzate în sistemul de canalizare și/sau în corpuri de apă pentru localitățile urbane și rurale, inclusiv inspecții de protecție a mediului etc.).

Organul de urmărire penală, din punct de vedere logistic, nu poate asigura păstrarea urmelor (de exemplu, sol, cadavre de pești, animale etc.) ridicate în cadrul cercetării la fața locului.

În urma studiului efectuat, am constatat coliziuni juridice, care afectează cercetarea infrafracțiunilor ecologice. Prin urmare, potrivit art. 118 CPP, urmare cercetării la fața locului se pot ridica obiecte și documente. Cum procedăm atunci când este necesar a ridica mostre de aer, apă, cadavre etc.? Ne propunem ca într-un alt studiu să venim cu explicații plauzibile asupra acestor deziderate. Actualmente înaintăm doar următoarele recomandări:

- introducerea în conținutul art. 118 CPP a termenului „substanță” care poate fi examinată la fața locului;
- introducerea în conținutul art. 118 CPP a normei ce ar reglementa acțiunile reprezentanților organului de urmărire penală în cazul în care se află în pericol viața și sănătatea participanților;
- modificarea și completarea art. 120 CPP, întrucât să reglementeze toate tipurile de cadavre.

Referințe bibliografice:

1. AȘEVȘCHI, V. at al. Relația dintre protecția mediului și starea de securitate ecologică a populației. În: *NOOSFERA. Revistă științifică, de educație, spiritualitate și cultură ecologică*. 2017, nr.18. ISSN 1857-3517. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/146-153_2.pdf [Accesat: 18.04.2023]
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248-251.
3. Codul penală al Republicii Moldova. Nr. 985, din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74.
4. Constituția Republicii Moldova din 29-07-1994. Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Constitutia_RM/Constitutia_RM_RO.pdf [Accesat: 18.04.2023]
5. DCP CSJ din 24.12.2019, dos. nr. 1ra-1890/2019. Disponibil: jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15021 [Accesat: 20.03.2023]
6. Legea nr. 1538 din 25.03.1998 privind fondul ariilor naturale protejate de stat. Publicat: 16.07.1998 în Monitorul Oficial Nr. 66-68 art. 442.
7. Legea Nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător. Publicat: 30.10.1993 în Monitorul Oficial Nr. 10 art. 283.
8. OLTEANU, G.I. *Considerații cu privire la tactica efectuării cercetării la fața locului*. București: AIT Laboratories, 2004. 206 p. ISBN 973-96225-9-3
9. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, IU., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Chișinău: Cartea Militară, 2020. 338 p. ISBN 978-9975-3366-0-4
10. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Urmărirea penală. Curs universitar*. Chișinău: Ed. „Cartea Militară”, 2021.
11. OSTAVCIUC, D., RUSNAC, C. Tactical errors of the on-site research documentation stage. În: Юридичний бюлетень. Україна, 2021, випуск 19, pp. 156-166. ISSN 2414-4207
12. OSTAVCIUC, D. *Sesizarea organului de urmărire penală*. Chișinău: Cartea Militară, 2021. 206 p. ISBN 978-9975-3366-5-9
13. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Controlul judiciar al urmăririi penale*. Chișinău: Cartea Militară, 2021.
14. ВАВЕЛЬСКИЙ, М., НИКУЛИЦЭ, Г. Влияние промышленных выбросов на природную среду. Кишинев, Изд-во «Штиинца», 1990.
15. ТОЛОКОННИКОВ, В, АРТАМОНОВА, М. Специфические особенности осмотра места происшествия и иные вопросы, разрешаемые судебными экспертами по уголовным делам об экологических преступлениях. În: Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия: Право, 2014 nr.1 (15). Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/spetsificheskie-osobennosti-osmotra-mesta-proisshestviya-i-inye-voprosy-razreshaemye-sudebnymi-ekspertami-po-ugolovnym-delam-ob> [Accesat: 18.04.2023]

**PROTECȚIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ȘI SCHIMBĂRILE CLIMATICE.
O ECUAȚIE PENTRU RECONCEPTUALIZAREA DREPTULUI LA UN
MEDIU SĂNĂTOS ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL¹**

**ENVIRONMENTAL PROTECTION AND CLIMATE CHANGE.
AN EQUATION FOR THE RECONCEPTUALIZATION OF THE RIGHT
TO A HEALTHY ENVIRONMENT IN INTERNATIONAL LAW**

Iordanca-Rodica IORDANOV,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-5936-041X

Valentin ROȘCA,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0003-1482-6922

CZU: 341.231.14:502.17:551.583 <https://doi.org/10.5281/zenodo.8355636>

Sumar. *Orice persoană are dreptul la o viață curată și sănătoasă și un mediu sănătos și durabil. Pe măsură ce drepturile omului și mediu sunt interdependente, un mediu curat, sănătos și durabil este absolut necesar pentru exercitarea unei game largi de drepturi ale omului. Totodată, pe tot globul pământesc, drepturile omului sunt afectate în mod negativ și încălcate drept consecință a schimbărilor climatice. De mai bine de jumătate de secol Dreptul internațional public în permanență este îmbunătățit cu un cadru normativ care garantează dreptul la un mediu sănătos. Mai mult ca atât, deja este stabilit faptul că drepturile omului au o conexiune indisolubilă cu mediul în care trăiește fiecare ființă umană. Astfel, orice daună cauzată mediului de către fiecare persoană în parte intervine în exercitarea drepturilor omului.*

Cuvinte-cheie: *drepturile omului, mediu, sănătos, durabil, schimbări climatice, obligații.*

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”.

Summary. *Everyone has the right to a clean, healthy life and sustainable environment. As human rights and the environment are interdependent, a clean, healthy, and sustainable environment is necessary for the enjoyment of a wide range of human rights. At the same time, all over the world, human rights are being negatively affected and violated because of climate change. For more than half a century, Public International Law has been continuously improved with a normative framework guaranteeing the right to a healthy environment. Moreover, it is already established that human rights are inextricably linked to the environment in which every human being lives. Thus, any damage caused to the environment by each individual person interferes with the exercise of human rights.*

Keywords: *Human rights, environment, healthy, durable, climate change, obligations.*

Orice persoană are dreptul la o viață curată și sănătoasă și un mediu sănătos și durabil. Pe măsură ce drepturile omului și mediu sunt interdependente, un mediu curat, sănătos și durabil este absolut necesar pentru exercitarea unei game largi de drepturi ale omului, cum ar fi dreptul la viață, la sănătate, la hrană, la apă, la salubritate, etc. [24]. Un obiectiv nobil, dar totodată ambițios pentru întreaga societate internațională.

Inițial, prin art. 25 al Declarației Universale a Drepturilor Omului este codificat dreptul la sănătate în conformitate cu care „...*orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale...*” [20]. Un moment important care este necesar de a fi scos în evidență se referă la faptul că Declarația Universală a Drepturilor Omului nu definește componentele unui drept la sănătate; cu toate acestea, ambele includ și transcend îngrijirile medicale. Tendință menținută în art. 12 al Pactului internațional cu privire la drepturile sociale, economice și culturale potrivit căruia „*Statele părți ... recunosc dreptul pe care îl are orice persoană de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mintală pe care o poate atinge*”. Un moment important al acestei prevederi constă în măsurile necesare pentru asigurarea dreptului garantat în art. 12 al Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (PID-SEC) printre care se regăsește „...*îmbunătățirea tuturor aspectelor igienei mediului și al igienei industriale...*” [14].

Astfel, într-un act internațional obligatoriu cu caracter universal prin care sunt codificate drepturile omului și libertățile fundamentale identificăm termenul de MEDIU în contextul garantării unui drept al omului. Prin această normă se reușește de a scoate, desigur în mod indirect, relația dintre drepturile omului și protecția mediului și imposibilitatea realizării

în continuare a procesului de codificare a acestor două domenii fără o influență simultană în favoarea ființei umane și a întregii societăți.

În pofida diverselor încercări de codificarea a normelor privind protecția mediului înconjurător și a dreptului la un mediu sănătos, abia în cadrul Conferinței Națiunilor Unite privind mediul înconjurător (Stockholm, 5 – 16 iunie 1972) când dreptul la un mediu sănătos a fost în mod explicit recunoscut într-un document internațional cu privire la protecția mediului înconjurător. În cadrul conferinței a fost adoptat documentul bine cunoscut sub denumirea de Declarația de la Stockholm, care conține trei instrumente cu caracter de recomandare: o rezoluție cu privire la angajamentele instituționale și financiare; o declarație care conține 26 de principii și un plan de acțiuni care conține 109 de recomandări [21].

Conferința de la Stockholm se consideră a fi punctul de lansare a dezvoltării dreptului internațional de protecție a mediului înconjurător atât la nivel global, cât și la nivel național. Valoarea Declarației de la Stockholm în ce privește dezvoltarea și consolidarea drepturilor omului în comun cu protecția mediului reiese din însăși prevederile sale potrivit cărora „...*Omul este atât creatura, cât și modelarea mediului său, ceea ce îi dă fizic susține și îi oferă ocazia pentru intelectual, moral, social și spiritual creștere. ... Ambele aspecte ale mediului omului, naturale și cele produse de om, sunt esențiale pentru bunăstarea sa și pentru bucuria drepturilor fundamentale ale omului, chiar și a dreptului la viața însăși...*”. Mai mult ca atât, principiul 1 al declarației realizează acea conexiune dintre drepturile omului și protecția mediului înconjurător prin recunoașterea faptului că „...*omul are dreptul fundamental la libertate, egalitate și condiții adecvate de viață, într-un mediu de o calitate care să permită o viață de demnitate și bunăstare...*” [10].

Spiritul și scopul celor inserate în Declarația de la Stockholm au fost reiterate în cadrul Conferinței Mondiale a Organizației Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare (Rio de Janeiro, 3 – 14 iunie 1992) [16] și Summit-ul mondial pentru dezvoltare durabilă (Johannesburg, 26 august – 4 septembrie 2002)[11].

Dacă este să ne referim la instrumentele internaționale cu caracter obligatoriu care recunosc dreptul la un mediu sănătos și prin care s-a propulsat într-o oarecare măsură „ecologizarea” drepturilor omului. Astfel, Carta africană privind drepturile omului și a popoarelor (1981) prevede că „toate popoarele au dreptul la un mediu general satisfăcător, favorabilă dezvoltării lor”. Protocolul adițional la Convenția americană cu privire la drepturile omului în domeniul economic, social și cultural (1988) prin art.

11 recunoaște oricărei persoane dreptul „...de a trăi într-un mediu sănătos și de a avea acces la servicii publice de bază...” [1]. De asemenea, Convenția cu privire la drepturile copilului (1989) prin art. 24, alin. (2), lit. (c) printre responsabilitățile statelor părți este indicată „...combaterea maladiilor și malnutriției, inclusiv în cadrul măsurilor primare de ocrotire a sănătății, recurgând, printre altele, la tehnologii accesibile și la aprovizionarea cu alimente nutritive și cu apă potabilă, luând în considerare pericolele și riscurile de poluare a mediului natural...” [5].

O latură importantă a acestui proces de „ecologizare” a drepturilor omului s-a adevărat a fi un proces constant și nu doar o acțiune limitată în timp. În 2003, Uniunea Africană a adoptat Protocolul adițional la Carta africană a drepturilor omului și ale popoarelor privind drepturile femeilor din Africa, care prevede potrivit căruia „au dreptul de a trăi într-un mediu sănătos și durabil” (art. 18) și „dreptul de a se bucura pe deplin de dreptul lor la dezvoltare durabilă” (art. 19) [15]. Carta arabă din 2004 privind drepturile omului include dreptul la un mediu sănătos ca parte a dreptului la o nivel de trai adecvat care să asigure bunăstarea și o viață decentă (art. 38) [2]. În mod similar, în Declarația privind drepturile omului adoptată de Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est în noiembrie 2012 încorporează un „drept la un mediu sigur, curat și durabil” ca o element al dreptului la un nivel de trai adecvat (alin. 28 litera (f)) [3].

Un tratat internațional cu o importanță incomensurabilă în domeniul protecției mediului și garantării dreptului la un mediu sănătos în calitate de drept fundamental, în special pentru continentul european, este Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la adoptarea deciziilor și justiție în domeniul mediului (Aarhus, 1998) care, pune în evidență două concepte - dreptul la un mediu sănătos, privit ca un drept fundamental al omului, precum și importanța accesului la informație, a participării publice și a accesului la justiție în ocrotirea acestui drept [5]. Un acord similar celui de la Aarhus îl reprezintă Acordul regional privind accesul la informație, participarea publicului la adoptarea deciziilor și justiție în domeniul mediului în America Latină și în regiunea Caraibe (Acordul de la Escazú), încheiat și deschis spre semnare în 2018. Unul dintre obiectivele Acordului de la Escazú este „contribuția la protecția dreptului fiecărei persoane din generațiile prezente și viitoare de a trăi într-un mediu sănătos și la dezvoltarea durabilă” (art. 1). De asemenea, acordul prevede că „fiecare parte garantează dreptul fiecărei persoane de a trăi într-un mediu sănătos” (art. 4) [19].

Din sursele identificate care se referă la protecția generală a drepturilor omului în dreptul internațional putem constata că exercitarea lor a fost încălcată, dar și amenințată, inclusiv, de daunele aduse mediului. Luând în considerație cadrul normativ existent și principiile privind aplicabilitatea acestor instrumente la nivel național este un fapt recunoscut că statele au obligația de a proteja orice persoană care se află sub jurisdicția împotriva unor asemenea daune.

În primul această obligație din partea statelor s-a manifestat prin codificarea dreptului la un mediu sănătos prin norme constituționale. Astfel, dreptul la un mediu sănătos a fost consolidat în calitate de drept fundamental și a fost inițiat procesul de „ecologizare” a drepturilor omului la nivel național cu viitoare influențe pozitive la nivel internațional. Drept rezultat, recunoașterea dreptului la un mediu sănătos în constituțiile naționale a sporit profilul și importanța dreptului la mediu și protecției mediului și a oferit un temelie juridic pentru promulgarea unui cadru legal, standarde, reglementări și politici de mediu mai puternice în domeniul mediului. Cel puțin 80 de state au promulgat legi de mediu în calitate de răspuns direct la încorporarea dreptului la un mediu sănătos în constituțiile lor naționale. În state precum Argentina, Brazilia, Columbia, Costa Rica, Franța, Portugalia, Africa de Sud și Spania, dreptul la un mediu sănătos este unul dintre principiile fundamentale care modelează, consolidează și unifică întregul corp de drept al mediului. În India, Nepal și Uganda, dreptul la un mediu sănătos a fost folosit pentru a completa lacunele legislative sau de reglementare legate de poluarea aerului, poluarea cu plastic și protecția pădurilor [19].

Din cele expuse rezultă că, constituțiile statelor lumii, indiferent de regimul politic consacrat, încearcă să se racordeze la exigențele timpului, stabilind anumite prevederi semnificative în materie de mediu [20].

Codificarea dreptului la un mediu sănătos în calitate de drept fundamental este resimțită în Republica Moldova unde potrivit art. 37 al Constituției Republicii Moldova, fiecare om are dreptul la un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive [4]. Tendință similară este resimțită în art. 35 Constituția României care recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu sănătos și echilibrat. Constituția Belgiei prin art. 23 consacră dreptul oricărei persoane la o viață conformă cu demnitatea umană și precizează că acest drept include dreptul la protecția unui mediu sănătos. Constituția Bulgariei prin art. 55 acordă tuturor persoanelor drep-

tul la un mediu sănătos și favorabil, corespunzător standardelor și normelor stabilite. În Finlanda prin art. 20 al Constituției autoritățile publice sunt obligate să depună eforturi pentru a garanta dreptul fiecărei persoane la un mediu sănătos și posibilitatea fiecărei persoane de a influența deciziile care privesc mediul.[12] De asemenea, potrivit art. 50 al Constituției Ucrainei, orice persoană are dreptul la un mediu sigur pentru viață și sănătate, precum și la despăgubiri pentru daunele cauzate prin încălcarea acestui drept [7]. Constituția Slovaciei prin art. 44 consacră dreptul la un mediu sănătos, iar în exercitarea drepturilor sale, nicio persoană nu poate pune în pericol, dincolo de limitele stabilite de lege, mediul, resursele naturale și patrimoniul cultural [8].

Luând în considerație rezultatele înregistrate la capitolul consacării și codificării dreptului la un mediu sănătos și tendința continuă de „ecologizare” a drepturilor omului, Consiliul ONU pentru Drepturile Omului prin concluziile Raportorului pentru Drepturile Omului privind chestiunea obligațiilor de respectare a drepturilor omului în ce privește exercitarea dreptului la un mediu sănătos, curat și durabil (aprobat prin Rezoluția Consiliului ONU pentru Drepturile Omului A/HRC/37/59 din martie 2018) a prezentat principiile-cadru privind drepturile omului și conexiunea cu mediul [18]. Cele 16 principii-cadru stabilesc obligațiile de bază ale statelor în temeiul drepturilor omului și mediului. Printre obligațiile procedurale se regăsesc respectarea și protecția drepturilor la libera exprimare, asigurare accesului la informații, participarea la luarea deciziilor de mediu și garantarea remediilor efective în cazul încălcării drepturilor omului în contextul protecției mediului. De asemenea, sunt prevăzute și obligații de fond și obligații suplimentare față de cei aflați în situații deosebit de vulnerabile [18]. Totuși, obligația statelor de a obține în mod progresiv realizarea deplină a acestor drepturi prin toate mijloacele corespunzătoare impune față de state sarcina de a întreprinde măsuri deliberate, concrete și centrate spre realizarea acestui obiectiv. Cu toate acestea statele, au o anumită marjă de apreciere pentru a decide care dintre mijloacele întreprinse sunt corespunzătoare, ținând cont de resursele disponibile [6] [18].

Caracteristic pentru aceste principii constă în faptul că aceste principii-cadru nu creează noi obligații față de stat. În mare parte aceste principii reflectă aplicarea obligațiilor existente privind drepturile omului în contextul protecției mediului [18]. Remarcăm că o asemenea interpretare a conexiunii și aplicabilității standardelor și normelor existente privind drepturile omului asigură o conexiune directă, dar și firească cu domeniul

mediului în contextul realităților și provocărilor contemporane în cadrul relațiilor internaționale.

O asemenea legătură cu certitudine include în sine chestiuni adiacente cu „chestiunea generică” de protecție a mediului inclusiv, problema respectării drepturilor omului în contextul schimbărilor climatice.

Pe tot globul pământesc, drepturile omului sunt afectate în mod negativ și încălcate ca o consecință a schimbărilor climatice. Multe dintre provocările de mediu, cum ar fi schimbările climatice, epuizarea ozonului, schimbările pierderea diversității biologice, poluarea atmosferică pe termen lung, poluarea marină, plasticul poluarea cu plastic și comerțul cu substanțe periculoase, au un caracter global sau transfrontalier transfrontaliere.[18] Schimbările climatice (naturale sau antropogene) reprezintă cea mai mare și mai răspândită amenințare la adresa mediului natural și a societăților umane pe care lumea a cunoscut-o vreodată.

În articolul 28, Declarația Universală a Drepturilor Omului garantează că toate ființele umane au dreptul la o ordine socială și internațională în care drepturile și libertățile lor să se poată realiza pe deplin.[20] Însă, schimbările climatice subminează deja această ordine, precum și drepturile și libertățile tuturor oamenilor. Cu certitudine, societatea internațională se confruntă cu o criză enormă a schimbărilor climatice de proporții catastrofale [19].

Art. 4, lit. (f) al Convenției-cadru ONU privind schimbările climatice prevede obligația față de statele-părți să ia în considerație și acțiuni de adaptare și atenuare „în vederea reducerii la minimum a efectelor negative a schimbărilor climatice...asupra sănătății publice și asupra calității mediului” [22]. Dezvoltând acest aspect, în preambulul Acordului de la Paris se afirmă că „atunci când iau măsuri pentru a aborda schimbările climatice, părțile ar trebui să respecte, să promoveze și să ia în considerare obligațiile lor respective cu privire la [...] dreptul la sănătate” [16].

O decizie fără precedent în ce privește recunoașterea dreptului la un mediu sănătos în calitate de drept fundamental și consolidarea acțiunilor firești ale societății internaționale în combaterea schimbărilor climatice prin această simbioză cu domeniul drepturilor omului a fost înregistrată în cadrul Organizației Națiunilor Unite. Astfel, în anul 2021 Consiliul pentru Drepturile Omului prin Rezoluția 48/13 a declarat că „...dreptul la un mediu curat, sănătos și durabil...este...un drept al omului care este important pentru exercitarea drepturilor omului” în calitate de drept al omului [13]. Ulterior, în 2022 Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția A/

RES/76/300 reafirmând că toate drepturile omului sunt universale, indivizibile și interdependent a recunoscut „dreptul la un mediu sănătos”. [23] Astfel, Rezoluția Adunării Generale a ONU transmite un mesaj puternic întregii societăți internaționale că există un suport larg, la nivel mondial pentru promovarea și respectarea acestui drept - care este deja recunoscut în 156 de state membre [24].

Toate realizările de ordin normativ la nivel internațional și național ne conduc spre o concluzie care poate fi susținută fără tăgadă. Schimbările climatice în special, de ordin antropogen creează condiții pentru o nouă reconceptualizare a dreptului la un mediu sănătos în dreptul internațional. Mai mult ca atât, deja este stabilit faptul că drepturile omului au o conexiune indisolubilă cu mediul în care trăiește fiecare ființă umană. Astfel, orice daună cauzată de către fiecare persoană în parte mediului intervine în exercitarea drepturilor omului. La rândul său, drepturile omului oferă mecanisme și instrumente inegalabile pentru protejarea mediului și promovarea unei dezvoltări durabile.

Referințe bibliografice:

1. Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights “Protocol of San Salvador” (1988). Disponibil: <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-52.html>. Accesat: 12 aprilie 2023;
2. Arab Charter on Human Rights (2004). Disponibil: <https://digitallibrary.un.org/record/551368?ln=en>. Accesat: 12 aprilie 2023;
3. ASEAN Human Rights Declaration (2012). Disponibil: <https://asean.org/asean-human-rights-declaration/>. Accesat: 25 aprilie 2023;
4. Constituția Republicii Moldova (29 iulie 1994). Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro. Accesat: 12 aprilie 2023;
5. Convention on the Rights of the Child (1989). Disponibil: <https://www.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2016/08/unicef-convention-rights-child-un-crc.pdf>. Accesat: 25 aprilie 2023;
6. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, general comment No. 3 (1990) on the nature of States parties’ obligations. Disponibil: <https://www.refworld.org/pdfid/4538838e10.pdf>. Accesat: 17 aprilie 2023;
7. Constitution of Ukraine (1 December 1991). Disponibil: <https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b>. Accesat: 17 aprilie 2023;
8. Constitution of the Slovak Republic. Disponibil: <https://www.prezident.sk/upload-files/46422.pdf>. Accesat: 12 aprilie 2023;

9. Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters (25 June 1998). Disponibil: <https://unece.org/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>. Accesat: 2 mai 2023;

10. Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm, 1972). [On-line]: <https://undocs.org/en/A/CONF.48/14/Rev.1>. (vizitat 12 aprilie 2022);

11. Declaration on Sustainable Development (Johannesburg, 2 – 4 September 2002). Disponibil: https://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POI_PD.htm. Accesat: 2 mai 2023;

12. Guceac Ion. Constituționalizarea dreptului fundamental la un mediu sănătos – condiție sine qua non a societății ecologic inofensive. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/7155/constitucionalizarea-dreptului-fundamental-la-un-mediu-sanatos-conditie-sine-qua-non-a-societatii-ecologic-inofensive.html>. Accesat: 14 aprilie 2023;

13. Human Rights Council Resolution 48/13 of October 8, 2021. Disponibil: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/289/50/PDF/G2128950.pdf?OpenElement>. Accesat: 12 aprilie 2023;

14. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966). Disponibil: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>. Accesat: 26 aprilie 2023;

15. Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa (2003). Disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WG/ProtocolontheRightsofWomen.pdf>. Accesat: 3 mai 2023;

16. Rio Declaration on Environment and Development (Rio de Janeiro, 3 – 14 June 1992). Disponibil: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf. Accesat: 26 aprilie 2023;

17. Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment. Human Rights Council, Thirty-seventh session, 26 February – 23 March 2018). Disponibil: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/231/04/PDF/N1823104.pdf?OpenElement>. Accesat: 12 aprilie 2023;

18. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights in the context of climate change, 26 July 2022. Disponibil: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/438/51/PDF/N2243851.pdf?OpenElement>. Accesat: 2 mai 2023;

19. Universal Declaration of Human Rights (1948). Disponibil: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>. Accesat: 2 mai 2023;

20. United Nations Conference on the Environment, 5 – 6 June, 1972, Stockholm. Background. Disponibil: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>. Accesat: 28 aprilie 2023;

21. United Nations Framework Convention on Climate Change (1992). Disponibil: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>. Accesat: 28 aprilie 2023;

22. Paris Agreement (2015). Disponibil: https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf Accesat: 28 aprilie 2023;

23. UN General Assembly Resolution A/RES/300 of 28 July 2022. The human right to a clean, healthy and sustainable environment. Disponibil: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/442/77/PDF/N2244277.pdf?OpenElement>. Accesat: 26 aprilie 2023;

24. What is the Right to a Healthy Environment? Information Note. OHCHR, UNEP, UNDP, 2022. Disponibil: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-01/UNDP-UNEP-UNHCHR-What-is-the-Right-to-a-Healthy-Environment.pdf>. Accesat: 26 aprilie 2023.

**CADRUL EUROPEAN AL POLITICII DE MEDIU ȘI IMPACTUL
ACESTEIA ASUPRA LEGISLAȚIEI PENALE A REPUBLICII MOLDOVA**

**THE EUROPEAN FRAMEWORK OF ENVIRONMENTAL POLICY AND
ITS IMPACT ON THE CRIMINAL LEGISLATION
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

Veaceslav URSU,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM
ORCID: 0000-0002-0696-4391

CZU: 341.176(4):502.17:343(478)(094.5) <https://doi.org/10.5281/zenodo.8357885>

Rezumat. *Articolul conține o interpretare succintă a prevederilor Directivei 2008/99/CE a parlamentului european și a Consiliului din 19.11.2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal și a impactului prevederilor acesteia asupra legislației penale a Republicii Moldova în calitatea sa de stat candidat la aderarea la UE. Autorul face o comparație a prevederilor directivei și a cadrului național în materia protecției mediului prin mijloace juridico-penale și a corespunderii legislației penale a RM cu prevederile actelor internaționale în materie. Sunt evidențiate obiectele ocrotirii juridico-penale împotriva atentatelor infracționale și măsura în care acestea corespund obiectelor recomandate spre protecție de către directiva UE menționată, analizată eficiența aplicabilității normelor juridico-penale din CP al RM, deficiențele de interpretare și anumite lacune legislative. În concluziile studiului, autorul vine cu careva recomandări generale care, în opinia sa ar contribui la îmbunătățirea cadrului normativ național și la ridicarea nivelului de eficiență la aplicarea practică a acestuia.*

Cuvinte-cheie: *infracțiuni ecologice, protecția mediului, politica comunitară de protecție a mediului, componente/elemente ale mediului, poluarea mediului, deșeuri, poluanți, armonizarea legislației.*

Summary. *The article contains a brief interpretation of the provisions of Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19.11.2008 on the protection of the environment through criminal law and the impact of its provisions*

on the criminal legislation of the Republic of Moldova in its capacity as a candidate state for accession to the EU. The author compares the provisions of the directive and the national framework in the matter of environmental protection through legal-penal means and the correspondence of the criminal legislation of the Republic of Moldova with the provisions of international acts in the matter. The objects of legal-criminal protection against criminal attacks are highlighted and the extent to which they correspond to the objects recommended for protection by the mentioned EU directive, the effectiveness of the applicability of the legal-criminal rules of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the interpretation deficiencies and certain legislative gaps are analyzed. In the conclusions of the study, the author comes up with some general recommendations that, in his opinion, would contribute to improving the national normative framework and raising the level of efficiency in its practical application.

Keywords: *Ecological crimes, environmental protection, community environmental protection policy, components/elements of the environment, environmental pollution, waste, pollutants, harmonization of legislation.*

Situația actuală existentă în domeniul protecției mediului este una pe departe de a fi favorabilă, ca și situația cu starea ecologică dezastruoasă, atât la nivelul unor state luate aparte, cât și la nivel global, în general. Mediul ambiant este poluat în continuu, faptele de poluare (printre care și infracțiunile împotriva mediului) a acestuia fiind în creștere alarmantă. Pentru a preveni și combate infracțiunile contra mediului sunt necesare adoptarea unor măsuri, inclusiv, de ordin legislativ care prezumă adoptarea unor legi care ar permite definirea infracțiunilor împotriva mediului și pedepsirea faptelor respective.

După cum se menționează în Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19.11.2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal (în continuare “directiva”) “În conformitate cu articolul 174 alineatul (2) din tratat, politica comunitară privind mediul trebuie să urmărească asigurarea unui nivel ridicat de protecție” [1].

Autorii actului invocă afirmă că “comunitatea este preocupată de creșterea numărului de infracțiuni împotriva mediului și de efectele acestora, care se extind din ce în ce mai mult în afara granițelor statelor în care acestea sunt comise. Astfel de infracțiuni reprezintă o amenințare la adresa mediului și necesită prin urmare un răspuns adecvat”.

La momentul adoptării directivei menționate, autorii au constatat că sistemele de sancționare a infracțiunilor de mediu, existente nu erau suficiente și nu garantau respectarea în totalitate a legislației privind protecția mediului.

Astfel, s-a propus de a defini noi infracțiuni comise împotriva mediului și de a sancționa *nu doar faptele sau activitățile care dăunează mediului*, și care provoacă, de obicei, sau este probabil să provoace daune semnificative aerului, inclusiv stratosferei, solului, apei, animalelor sau plantelor, inclusiv în ceea ce privește conservarea speciilor dar să fie sancționate, prin aplicarea unor sancțiuni cu caracter descurajant mai ridicat și pentru *nerespectarea unei obligații legale de acțiune*. Punctul 6 stipulează expres că *“Nerespectarea unei obligații legale de acțiune poate avea același efect ca un comportament activ și ar trebui, prin urmare, să facă la rândul său obiectul unor sancțiuni corespunzătoare”*.

Directiva menționată cuprinde anexe în care sunt enumerate un șir de acte normative care conțin dispoziții ce ar trebui, din punctul de vedere al autorilor, *“să facă obiectul unor măsuri de drept penal care să asigure eficacitatea deplină a normelor privind protecția mediului (pct.8), iar obligațiile rezultate în temeiul prezentei directive se referă numai la dispozițiile din actele legislative enumerate în anexele la prezenta directivă care impun statelor membre obligația ca, atunci când pun în aplicare respectivele acte legislative, să prevadă măsuri restrictive (pct.9)”*.

Totodată, comportamentul subiecților, manifestat fie prin acțiuni active, fie prin inacțiune, realizat prin nerespectarea obligațiilor legale trebuie să fie considerat de către statele membre infracțiune pe întreg teritoriul comunității în cazul în care se desfășoară cu intenție sau din culpă gravă (pct.7).

Actul normativ analizat instituie pentru statele membre obligația de a prevedea în legislațiile sale naționale sancțiuni penale pentru încălcările grave ale dispozițiilor din dreptul comunitar privitoare la protecția mediului. În același timp, directiva invocată prevede doar standarde minime, statele membre având dreptul de a adopta sau menține măsuri mai stricte, pe care le consideră eficiente de a proteja mediul prin intermediul dreptului penal național, singura condiție fiind compatibilitatea măsurilor respective cu dispozițiile Tratatului de instituire a Comunității Europene.

Având drept obiect măsurile de natură penală menite să asigure o protecție mai eficace a mediului, actul normativ analizat la art. 2 lit. a) definește un șir de noțiuni legate de obiectul reglementării, enumerând care încălcări, în sensul prezentei directive se vor considera *“contrare legii”*, iar la lit. b) prezintă noțiunile inerente domeniului protejat.

Interes pentru studiul nostru prezintă prevederile art.3, în care sunt enumerate faptele ce constituie infracțiuni, în cazul în care acestea sunt

contrare legii și sunt săvârșite cu intenție sau cel puțin din culpă gravă.

Astfel, conform lit.a) vor fi considerate infracțiuni atentatele directe asupra aerului, solului sau apei săvârșite prin deversarea, emiterea sau introducerea unei cantități de materii sau de radiații ionizante în aer, sol sau apă, și care provoacă sau este probabil să provoace decesul sau vătămarea gravă a unei persoane sau daune semnificative calității aerului, calității solului sau calității apei ori animalelor sau plantelor, cu alte cuvinte, faptele de poluare directă a componentelor enumerate ale mediului.

Articolul 3 mai conține și alte prevederi ce atribuie la categoria infracțiunilor operațiunile întreprinse de către subiecți, legate de gestionarea și transferurile de deșuri (colectarea, transportul, valorificarea sau eliminarea de deșuri), inclusiv, controlul acestor operațiuni și întreținerea ulterioară a spațiilor de eliminare a deșeurilor, fiind necesar un raport de cauzalitate între acțiunile enumerate și provocarea sau probabilitatea (pericolul) provocării decesului sau vătămării grave a unei persoane sau daunele semnificative calității aerului, calității solului sau calității apei ori animalelor sau plantelor (lit.b)).

În ce privește transportul de deșuri, infracțiune se va considera fapta, în cazul în care respectiva activitate intră în domeniul de aplicare a articolului 2 alineatul (35) din Regulamentul (CE) nr. 1013/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 iunie 2006 privind transferurile de deșuri și se efectuează într-o cantitate care nu poate fi neglijată, fie că se realizează printr-un singur transport, fie prin mai multe transporturi aparent legate între ele (lit.c)).

Atribuirea activității menționate la categoria infracțiunilor este argumentată prin faptul că obiectivul și componenta principală și predominantă a regulamentului invocat reprezintă protecția mediului..., de aceea, este important să se organizeze și să se reglementeze supravegherea și controlul transferurilor de deșuri astfel, încât să se țină seama de necesitatea de a conserva, proteja și îmbunătăți calitatea mediului și a sănătății oamenilor și să se promoveze o aplicare mai uniformă a regulamentului în cauză în Comunitate. De asemenea, este important să se țină seama de cerința prevăzută la articolul 4 alineatul (2) litera (d) din Convenția de la Basel conform căreia transferurile de deșuri periculoase trebuie reduse la minim, în conformitate cu gestionarea ecologică rațională și eficientă a deșeurilor respective [2].

Orice operațiuni care implică utilizarea, transportarea, depozitarea sau alte acțiuni cu substanțe sau preparate periculoase pentru mediu ne-

cesită un control strict din partea autorităților și entităților specializate, inclusiv, un regim juridic special, de multe ori, acesta presupune limitarea circuitului civil al substanțelor menționate fie reguli speciale de manipulare cu acestea. Din aceste raționamente sunt concepute și exploatate utilaje și mijloace de transport speciale, încăperi de prelucrare, depozitare și păstrare, etc.

Astfel, conform directivei susmenționate se recunosc în calitate de infracțiuni: “exploatarea unei uzine în care se desfășoară o activitate periculoasă sau în care sunt depozitate sau utilizate substanțe sau preparate periculoase și care, în exteriorul uzinei, provoacă sau este probabil să provoace decesul sau vătămarea gravă a unei persoane sau daune semnificative calității aerului, calității solului sau calității apei ori animalelor sau plantelor”.

În mod aparte directiva specifică anumite substanțe sau materiale care comportă un pericol sporit pentru sănătatea sau viața persoanelor, inclusiv, pentru componentele de mediu, de exemplu, materialele nucleare sau alte substanțe radioactive periculoase, fie substanțe care epuizează stratul de ozon.

Astfel, infracțiuni în sensul directivei vor fi considerate “producția, procesarea, manipularea, folosirea, deținerea, depozitarea, transportul, importul, exportul sau eliminarea de materiale nucleare sau de alte substanțe radioactive periculoase, care provoacă sau este probabil să provoace decesul sau vătămarea gravă a oricărei persoane sau daune calității aerului, calității solului sau calității apei ori animalelor sau plantelor” (lit.e)), precum și “producția, importul, exportul, introducerea pe piață sau folosirea de substanțe care epuizează stratul de ozon” (lit.(i)).

Și, în sfârșit, sunt pasibile de sancțiuni penale faptele manifestate prin uciderea, distrugerea, posesia sau obținerea de specimene din speciile de faună sau floră sălbatică protejate, cu excepția cazurilor în care fapta afectează o cantitate neglijabilă de astfel de specimene și are un impact neglijabil asupra stării de conservare a speciilor (lit.f)); comerțul cu specimene din speciile de faună sau floră sălbatică protejate sau cu părți ori derivate ale acestora, cu excepția cazurilor în care actul afectează o cantitate neglijabilă de astfel de specimene și are un impact neglijabil asupra stării de conservare a speciilor (lit.g)) sau orice act care provoacă deteriorarea semnificativă a unui habitat din cadrul unui sit protejat (lit.h)).

Trebuie să menționăm că conform art.10 al directivei, aceasta se adresează statelor membre ale UE.

Cu toate acestea, în calitate de țară care aspiră să adere la Uniunea Europeană, Moldova a lucrat pentru armonizarea standardelor și legilor sale de justiție penală cu cele ale UE.

Aceasta implică alinierea cadrului său legal la acquis-ul comunitar al UE, care este corpul de drept al UE pe care trebuie să-l respecte toate statele membre. Unul dintre obiectivele principale ale acestui proces de armonizare este îmbunătățirea eficienței și eficacității sistemului de justiție penală din Republica Moldova, precum și creșterea capacității acestuia de a lupta împotriva criminalității transfrontaliere și a altor forme de criminalitate organizată transnațională. Pentru a realiza acest lucru, Moldova a implementat o serie de reforme menite să-și îmbunătățească instituțiile și procesele de justiție penală, inclusiv adoptarea de noi legi și reglementări care sunt în conformitate cu standardele și practicile UE.

Un stat non-membru UE urmează să se integreze în Uniunea Europeană prin adoptarea și armonizarea legislației europene, ceea ce poate îmbunătăți perspectivele de aderare la UE.

Termenul de „armonizare” înseamnă alinierea normelor naționale la un standard prevăzut de dreptul Uniunii. Începând cu Tratatul de la Lisabona, dreptul penal în UE a fost aproximat sau armonizat în cadrul supra-național al „Cooperării judiciare în materie penală” (art. 82 și următoarele din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, TFUE), care face parte din „Spațiul de libertate, securitate și justiție” (art. 67 și urm. TFUE). În principiu, dreptul penal urmează astfel reguli generale, care se aplică și în alte domenii ale dreptului Uniunii, de exemplu, pe piața internă.

În UE, armonizarea legislativă nu este un scop în sine, ci trebuie înțeleasă și aplicată funcțional. Prin urmare, nu servește doar la reducerea diferențelor juridice dintre statele membre, ci și la atingerea anumitor obiective politice, precum și la un „bine comun european” general [3].

Astfel, armonizarea dreptului penal și a procedurii penale în UE este supusă unor condiții specifice. Acestea pot împiedica apropierea negativă a sistemelor naționale de drept penal prin recunoaștere reciprocă, precum și apropierea pozitivă prin dreptul secundar al UE. În plus, dacă apar îndoieli serioase cu privire la respectarea pe deplin a statului de drept de către UE, care este premisa oricărei forme de cooperare judiciară în materie penală în UE, o eventuală aderare nu mai este valabilă.

În contextul Republicii Moldova, armonizarea legislației naționale cu legislația europeană se referă la procesul prin care aceasta își adaptează legislația internă la standardele și regulile stabilite de către Uniunea Euro-

peană. Această armonizare este necesară pentru a facilita integrarea țării în economia mondială și pentru a asigura protecția drepturilor cetățenilor săi în conformitate cu standardele europene. Procesul de armonizare poate fi complex și poate dura câțiva ani, deoarece este necesar să se examineze toate domeniile de activitate, precum dreptul muncii, dreptul comercial, protecția datelor personale, protecția drepturilor omului, **protecția mediului** etc. și să se asigure că acestea sunt în conformitate cu legislația europeană.

Codul penal al Republicii Moldova cuprinde un capitol aparte intitulat "Infrațiuni ecologice". Analizând normele conținute în capitolul IX al CP putem trage concluzia că legiuitorul moldovean instituie răspundere și pedeapsă penală pentru un șir de fapte infracționale care se încadrează generic în activitatea recunoscută drept infracțiuni conform directive UE.

Astfel, articolul 223 **Încălcarea cerințelor securității ecologice** corespunde convențional faptei prevăzute la pct. d) art.3 al directivei, deoarece prevede răspunderea penală pentru încălcarea cerințelor securității ecologice la proiectarea, amplasarea, construcția sau punerea în exploatare, precum și la exploatarea construcțiilor industriale, agricole, științifice sau a altor obiective de către persoanele responsabile de respectarea lor, directiva reducând activitatea subiectului doar la exploatarea unei **uzine** în care se desfășoară o activitate periculoasă sau în care sunt depozitate sau utilizate substanțe sau preparate periculoase, CP al RM extinde activitatea criminală, începând cu etapa de proiectare... etc., iar aria edificiilor în care se desfășoară activitatea subiecților, la fel este extinsă, enumerând nu doar uzina dar și alte construcții industriale, agricole, științifice sau alte obiective. Directiva indică în calitate de urmări prejudiciabile decesul sau vătămarea gravă a unei persoane, fie daune semnificative calității aerului, solului sau apei, fie daune cauzate animalelor sau plantelor, pe când art. 223 CP al RM prevede pedeapsă penală dacă fapta descrisă în dispoziție a provocat: a) mărirea esențială a nivelului radiației; b) daune sănătății populației; c) pieirea în masă a animalelor; d) alte urmări grave.

Similar, putem să raportăm și alte norme din CP al RM la prevederile directivei UE analizate de noi.

Analizând prevederile articolelor din capitolul IX al CP al RM am identificat categorii diverse de substanțe pe care legiuitorul nostru le atribuie la clasa poluanților sau materiale care pot produce/provoaca, crea pericolul de cauzare a daunelor mediului în general sau componentelor sale, în special. Astfel, legislatorul utilizează următoarele noțiuni: *materiale și deșeuri*

radioactive, bacteriologice sau toxice (fără a le specifica într-un mod oarecare), fie indică expres tipul poluanților, de exemplu, *pesticide, erbicide sau alte substanțe chimice* (termene folosite în dispoziția art. 224 CP al RM); *produse nocive ale activității economice ori de altă natură, substanțe nocive, îngrășăminte minerale, stimulenți de creștere a plantelor, alte substanțe chimice sau biologice* (art.227 CP al RM); *deșeuri toxice sau substanțe nocive* (art.228 CP al RM); *ape uzate sau alte deșeuri* (art. 229 CP al RM); *poluanți* (art.230 CP al RM).

Diversitatea de termeni folosiți în descrierea faptelor se datorează, probabil, specificului fiecărei norme dar și a specificului componentelor de mediu asupra cărora se atentează, apa, solul, subsolul, aerul, etc.

În context, directiva UE, la fel, configurează mai multe tipuri de agenți nocivi care dăunează mediului, spre exemplu, la lit. a) art.3 aerul, apa, solul pot fi afectate dacă făptuitorul deversează, emite sau introduce cantități *de materii sau de radiații ionizante*, la lit. d) folosește noțiunea de *substanțe sau preparate periculoase*, la lit. e) pe cea de *materiale nucleare sau alte substanțe radioactive*, la lit. i) – *substanțe care epuizează stratul de ozon*, iar la lit. b) și c) folosește noțiunea generică de *deșeuri*.

Cât privește obiectul atentatelor infracționale, atât cele specificate expres în conținutul directivei UE, cât și cele menționate la normele din capitolul IX CP al RM vom menționa: aerul (stratul de ozon în directivă), apa, solul, subsolul (la art. 228 CP al RM), prejudiciile fiind exprimate prin daunele aduse calității aerului, apei (de suprafață și subterane), solului, prin vătămări sănătății sau decese provocate persoanelor, inclusiv, animalelor sau plantelor (inclusiv, producției agricole (art. 227 CP al RM)), regnului animal sau vegetal, resurselor piscicole, silviculturii, agriculturii, vegetației sau masivelor forestiere, etc., prin urmare, acestea din urmă menționate, la fel, constituie obiectul atentării infracțiunilor ecologice (în varianta CP al RM).

În context, considerăm că denumirea generică de infracțiuni ecologice a capitolului IX din CP nu este reușită și, corespunzător propunem de a fi redenumit ***Infracțiuni de mediu/contra mediului***. În acest caz, legislația penală a RM va fi conformă actelor normative internaționale (în speță, directivei analizate, dar și altor acte inerente domeniului) și, în rândul doi, obiectele ocrotirii juridico-penale menționate constituie componentele mediului înconjurător, așa cum este definit spre exemplu, în Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător. Legea menționată nu definește în mod expres noțiunea de mediu, în schimb sunt

descrie componentele/elementele sale, și anume, aerul, apele, solul, subsolul, flora și fauna.

O analiză detaliată a noțiunii și o caracterizare a infracțiunilor ecologice din CP al RM o face profesorul universitar X. Ulianovschi în articolul publicat sub același titlu RND nr.10/2015 [4]. Din textul articolului deducem cu claritate că infracțiunile zise ecologice constituie fapte infracționale care atentează la mediu, sunt îndreptate împotriva și amenință componentele mediului.

Un alt argument în sprijinul opiniei și propunerii noastre este analiza realizată de către autorul Petru Furtună a conceptului de securitate ecologică în articolul său intitulat *Securitatea ecologică în teoria politică internațională* [5].

Concluzia generală desprinsă din textul articolului este că conceptele „protecția mediului” și „securitatea ecologică” nu pot fi considerate sinonime. Cu toate acestea între relațiile de protecție a mediului și cele de asigurare a securității ecologice există o legătură strânsă: prin activitățile de protejare a mediului, în general, se asigură și securitatea ecologică a mediului și a omului. Securitatea ecologică este una dintre componentele de bază care contribuie esențial la asigurarea securității generale a statului și la dezvoltarea durabilă a acestuia. Securitatea ecologică, în mare măsură, este determinată și de starea componentelor mediului înconjurător. Poluarea resurselor de apă, aerului atmosferic, diminuarea fertilității solului, poluarea transfrontalieră și altele reprezintă un pericol pentru securitatea ecologică.

În concluzie, considerăm necesar revizuirea de principiu a conținutului capitolului IX al CP al RM astfel încât:

1. Prevederile cuprinse în dispozițiile normelor juridico-penale să fie raliat la prevederile actelor internaționale din domeniul protecției mediului: consecvența utilizării terminologiei/glosarului de termeni și noțiuni inerente domeniului; definirea în articolele Părții generale a unor noțiuni generice, ca de exemplu noțiunile de deșeuri, poluanți, vegetație forestieră, fond forestier, arie naturală protejată, etc. (ca cadru de referință vezi: <https://solidarityfund.md/wp-content/uploads/2021/04/Cadrul-de-Management-de-Mediu-si-Social.pdf>);
2. Identificarea tuturor elementelor/componentelor de mediu care sunt prejudiciate prin faptele infracționale denumite generic infracțiuni de mediu. La etapa actuală, dezvoltarea progresului tehnico-științific, amplificarea și diversificarea activităților economice, de cercetare, etc.

- implică un impact mult mai mare asupra mediului înconjurător, sunt exploatare tot mai intens componentele de mediu care până nu demult nu erau accesibile omului (subsolul, stratul de ozon, apele subterane la adâncimi mult mai mari, etc. identificarea acestora ne va permite luarea lor sub protecția juridică;
3. Evitarea utilizării unor termeni sau expresii în formularea componentelor infracțiunilor de mediu care nu ar întruni cerințele de claritate sau previzibilitate a legii penale, cu riscul de a fi declarate neconstituționale, fapt ce duce la micșorarea eficienței aplicabilității legii penale, deficiențe de interpretare, etc., cu consecințele de rigoare;
 4. Precizarea și evaluarea adecvată a prejudiciilor cauzate mediului prin infracțiunile de mediu, având în vedere metodologiile de apreciere a gradului și caracterului poluării sau mărimii daunelor cauzate componentelor de mediu afectate prin faptele corespunzătoare;
 5. Aplicarea principiului “poluatorul-plătește”, consfințit nu doar în actele internaționale dar și în legislația națională;
 6. Instituirea răspunderii și pedepselor penale pentru persoanele juridice, așa cum recomandă actele internaționale, inclusiv, directiva UE invocată în textul articolului nostru.

Referințe bibliografice:

1. Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0099&from=LT> [Accesat: 28.04.2023]
2. Regulamentul (CE) nr. 1013/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 iunie 2006 privind transferurile de deșeuri. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02006R1013-20160101&from=CS> [Accesat: 28.04.2023]
3. Prof. Dr. Werner Schroeder LL.M. (Berkeley), Limits to European Harmonisation of Criminal Law, 2020, pp. 144. Disponibil: https://eucrim.eu/media/issue/pdf/eucrim_issue_2020-02.pdf#page=82
4. ULIANOVSKI, X. Noțiunea și caracterizarea generală a infracțiunilor ecologice. În: *Revista Națională de Drept*, nr.10/2015, pp. 2-9. ISSN 1811-0770. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Notiunea%20si%20caracterizarea%20general%20a%20infraciunilor%20ecologice.pdf [Accesat: 05.06.2023]
5. FURTUNĂ, P. Securitatea ecologică în teoria politică internațională, pp. 239-252. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/239-252_0.pdf [Accesat: 05.06.2023]

ROLUL JURISPRUDENȚEI ÎN CONSACRAREA DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS

THE ROLE OF JURISPRUDENCE IN CONSECRATING THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT

Angelica COBZARU,

Universitatea Ecologică din București,

Facultatea de Drept

CZU: 342.7:504.06:347.99

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358173>

Rezumat: În cadrul lucrării “Rolul jurisprudenței în consacrarea dreptului la un mediu sănătos” am analizat evoluția dreptului la un mediu sănătos, plecând de la jurisprudența care s-a dezvoltat în legătură cu aplicabilitatea art. 8 alin. 1 din Cartea Europeană de Drepturilor Omului și ajungând la momentul prezent în care dreptul este consacrat și garantat în Constituția multor țări (printre care și România) sau prevăzut în legislația specifică de mediu a altor țări. Dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos este un drept nou, intrat de curând în catalogul drepturilor fundamentale. Este un drept fundamental, din generația a III-a, care prin conținut este un drept și nu o libertate, care exprimă cerința asigurării unui mediu de calitate și a menținerii echilibrului ecologic, ca o condiție indispensabilă pentru apărarea sănătății oamenilor și continuitatea speciei umane pe Pământ. Actualmente, dreptul la un mediu sănătos este temeiul legal în temeiul căruia de rezolvă cazurile de încălcare a prejudiciilor de mediu sau a daunelor de orice fel care aduc atingere mediului și calității vieții oamenilor.

Cuvinte cheie: dreptul mediului, dreptul la un mediu sănătos, jurisprudența de mediu.

Summary: In the work „The role of jurisprudence in consecrating the right to a healthy environment” we analyzed the evolution of the right to a healthy environment, starting from the jurisprudence that developed in relation to the applicability of art. 8 para. 1 of the European Charter of Human Rights and reaching the present moment when the right is enshrined and guaranteed in the Constitution of many countries (including Romania) or provided for in the specific environmental legislation of other countries. The fundamental human right to a healthy environment is a new right, recently included in the catalog of fundamental rights. It is a fundamental right, from the 3rd generation, which by its content is a right and not a freedom, whi-

ch expresses the requirement of ensuring a quality environment and maintaining the ecological balance, as an indispensable condition for the protection of human health and the continuity of the human species on Earth. Currently, the right to a healthy environment is the legal basis on which to resolve cases of violations of environmental damages or damages of any kind that affect the environment and the quality of people's lives.

Keywords: Environmental law, right to a healthy environment, environmental jurisprudence.

Preambul

Înțeles ca un ecosistem complex în strânsă interacțiune cu natura, omul reprezintă valoarea supremă ce trebuie ocrotită. Sub acest aspect, este necesară recunoașterea unanimă și garantarea dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos, care face parte din categoria drepturilor de „*generația a treia*” denumite și drepturi de „*solidaritate*”.

Dreptul la un mediu sănătos se caracterizează printr-o dinamică deosebită în privința recunoașterii și garantării sale juridice¹. Proclamat inițial la nivel internațional, ca principiu de drept în Declarația de la Stockholm (1972), consacrat apoi constituțional și/sau legislativ la nivelul statelor, dreptul la un mediu sănătos a fost recunoscut și garantat mai ales la nivel jurisprudențial.

În cadrul lucrării, a fost analizat rolul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) în ceea ce privește evoluția dreptului la un mediu sănătos, plecând de la interpretarea deja celebrului articol 8 paragraful 1 din Convenția Europeană, conform căruia „*orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului și a corespondenței sale*”², fapt ce a permis extinderea „prin rigoare” a acestuia.

Noțiunea de „drept la un mediu sănătos” dă expresie existenței unui drept pe care omul îl are încă de la naștere, fiind un drept nepatrimonial, dar totodată, omul este obligat să își îngrijească mediul și să-l conserve, în așa fel încât să-l păstreze în bună stare pentru generațiile prezente și viitoare.

1. Primele reglementări oficiale ale dreptului la un mediu sănătos

1.2. Reglementări indirecte înainte de Convenția de la Stockholm

Primele acte normative internaționale care au avut o incidență indirectă cu privire la dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos,

¹ Mircea Duțu, *Dreptul mediului*, ediția a 3a, București, Editura C.H.Beck, 2010, p. 122;

² https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf, p.10;

au fost Carta ONU (1945) și, ulterior, Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948)¹. Aceste două documente conțineau aspecte referitoare la anumite categorii de drepturi fundamentale ale omului, mai precis, drepturi cu caracter social, economic, cultural și umanitar.

Alte acte internaționale în domeniul protecției mediului care se încadrează în categoria reglementărilor ndirecte ale dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos, au fost încheiate prin Convenția de la Geneva din anul 1949, care avea ca prim obiectiv recunoașterea drepturilor fundamentale în astfel de situații, precum și prin Conferința de la Teheran din anul 1968 prin care s-a încheiat Actul Final.

Toate aceste acte internaționale și dezbateri ce au avut loc în cadrul ONU au avut o importanță monumentală din punct de vedere al relaționării indivizilor, dar și al popoarelor, deoarece efectele întârziate ale acestora nu aveau decât să contribuie succesiv și în mod pozitiv la protejarea interesului general al comunității umane, în ansamblu, raportându-se la unele valori esențiale, precum: pacea, dezarmarea, mediul uman etc.

Desigur, în evoluția premergătoare ce a avut loc de-a lungul timpului pentru îmbunătățirea legislativă internațională și națională a mediului, statele au mai elaborat și alte acte normative, tratate și convenții, însă toate, indiferent de natura problematicii în dezbateri înglobau dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos.

1.2. Reglementarea în Convenția de la Stockholm și în reglementările juridice următoare

Ca urmare a “crizei ecologice” din anii 1960, au început să apară preocupări serioase, la nivel internațional, în legătură cu protecția mediului. Așa se face că principalele state ale lumii au pus bazele organizării unor întruniri internaționale pe probleme de mediu, prin care urmăreau luarea unor măsuri rapide și eficiente de reducere a poluării, ca umare a producerii unor dezechilibre serioase între om și natură.

Dreptul fundamental la un mediu sănătos a fost evidențiat, pentru prima dată, în Convenția Conferinței de la Stockholm, din anul 1972, prin intermediul principiului 1, care stipula că „omul are dreptul fundamental la libertate, egalitate și condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate îi permite să trăiască în mod demn și în prosperitate. El are datoria sacră de a proteja și îmbunătăți mediul înconjurător pentru generațiile

¹ Adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 de septembrie 1948.

*prezente și viitoare*¹”. După cum se poate observa, Convenția nu se referea direct la un drept fundamental, ci la un principiu general, conform căruia omului îi sunt recunoscute drepturi fundamentale precum: dreptul la libertate, dreptul la egalitate, dreptul la condiții de viață satisfăcătoare, etc.

După acest moment important, în legislația a fiecărui stat care a participat la dezbaterile din anul 1972, au fost avute în vedere principiile fundamentale ale dreptului mediului la un mediu sănătos care călăuzesc întregul sistem consolidând astfel o structură solidă a legislației privind evoluția acestuia.²

Dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos cuprinde o sferă largă de factori naturali care sunt protejați prin normele juridice, pentru atingerea scopului urmărit. Principalul subiect activ este statul care are obligația de a veghea în mod direct raporturile dintre persoanele fizice și juridice.

Un pas înainte în precizarea dimensiunilor dreptului la un mediu sănătos ca drept uman fundamental, s-a făcut tot printr-un document regional, respectiv Protocolul adițional al Convenției americane relativă la drepturile omului, adoptat la San Salvador, la 17 noiembrie 1988, referitor la drepturile economice, sociale și culturale³. Prin acest demers s-au consfințit anumite reguli care au avut efecte pozitive pe termen lung, protejându-se astfel, drepturile fundamentale ale omului.

Un alt act internațional care reglementează raporturile juridice de dreptul mediului este, Tratatul de la Maastricht elaborat în anul 1995 care prevede o serie de garanții privind drepturile fundamentale ale omului consacrate chiar și în Convenția de la Roma din anul 1950 ca o expresie a modului cutumiar reflectat de fiecare stat membru prin drepturile constituționale, și, de asemenea, prin prezența exclusivă a principiilor generale ce guvernează dreptul cutumiar.

Prima stipulare oficială a dreptului la mediu într-un tratat internațional s-a realizat prin art. 24 al Chartei africane a drepturilor omului și popoarelor (1981), care prevedea că: *”Toate popoarele au dreptul la un mediu satisfăcător și global, propice dezvoltării lor”*⁴.

¹ Doina Anghel, *Răspunderea juridică privitoare la protecția mediului*, Editura Universul Juridic, București, 2010, p. 9.

² Angelica Cobzaru, *Principiile dreptului european al mediului*, Editura Universul Juridic, București, 2012., pp. 44-47.

³ Andrei Duțu, *op. cit.*, p. 276.

⁴ Andrei Duțu, *Patrimoniul în dreptul civil și în dreptul mediului*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 276.

1.3 Consacrarea dreptului la un mediu sănătos în dreptul român

Principalele așteptări ale acțiunilor internaționale în domeniul protecției mediului vizau ca statele semnatare ale Convențiilor (Convenția de la Stockholm, Convenția de la Rio) să-și creeze sisteme juridice bazate pe organizări mixte, care să înglobeze și componenta de protecție a mediului.

Așa cum rezultă din statisticile legislative, România a adoptat o serie de dispoziții preluate din documentele de legiferare, precum, Charta ONU, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Declarația de la Stockholm și alte acte normative de acest gen care aveau ca obiectiv principal protejarea mediului. Ulterior, acestea au fost consacrate și menționate expres în Constituție pentru a stabili și preîntâmpina situațiile creatoare de posibile riscuri dăunătoare mediului înconjurător. Astfel, ca un răspuns la preocupările mondiale, în materie de dreptul mediului, a fost adoptată în România prima lege-cadru privind protecția mediului, Legea nr. 9/1973¹. În ciuda inovației aduse la momentul respectiv, nici acest act normativ nu reglementa în niciun fel dreptul la un mediu sănătos. După anul 1989, în țara noastră, recunoașterea și garantarea dreptului la un mediu sănătos a devenit o problemă importantă, fiind susținută intens în doctrina juridică, însă, contrar acestui fapt, Constituția României din 1991 nu-l consacră în categoria drepturilor fundamentale, acolo unde era locul.

Lacuna prevederii constituționale în materie a fost suplinită de dispozițiile cuprinse în Legea nr. 137/1995² privind protecția mediului (abrogată), act normativ care a consacrat o concepție modernă în materie, definind protecția mediului ca „*obiectiv de interes public major*”³.

Legiuitorul a consacrat expres prin art. 5 din Legea nr. 137/1995, ca drept subiectiv, dreptul la un mediu sănătos și a prevăzut garanțiile legale pentru exercitarea sa. Sub formularea: „*Statul recunoaște tuturor persoanelor dreptul la un mediu sănătos...*”, legea cadru în materie a reprezentat un instrument juridic deosebit de important pentru consacrarea legislativă și garantarea dreptului la un mediu sănătos.

¹ LEGEA Nr. 9 din 20 iunie 1973, privind protecția mediului înconjurător, act publicat în: BULETINUL OFICIAL NR. 91 din 23 iunie 1973, www.lexex.ro

² Publicată în Monitorul Oficial nr. 304 din 30 decembrie 1995, republicată în Monitorul Oficial nr. 70 din 17 decembrie 2002, modificată și completată prin O.U.G. nr. 91 din 20 iunie 2002, publicată în Monitorul Oficial nr. 465 din 28 iunie 2002, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 294 din 27 iunie 2003, publicată în Monitorul Oficial nr. 505 din 14 iulie 2003. Legea nr. 137/1995 a fost abrogată prin O.U.G. nr. 195/2005

³ Art. 1 din Legea nr.137/1995 - Legea protecției mediului, publicată în Monitorul Oficial nr. 70 din 17 februarie 2000, www.legislatie.resurse-pentru-democratie.org

În contextul finalizării procesului de armonizare a legislației românești cu *acquis*-ul comunitar în domeniul protecției mediului, se elaborează o nouă reglementare cadru în materie. Astfel, prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 195/2005¹ se legiferează dreptul la un mediu sănătos, prin dispozițiile cuprinse în art. 5, conform cărora „*Statul recunoaște oricărei persoane dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic...*”.

Totuși, principala reglementare, în România, a dreptului la un mediu sănătos se regăsește chiar în Constituție², legea fundamentală a țării, Constituția țării noastre reglementează în mod expres dreptul la un mediu sănătos la art. 35 alin. (1) care stabilește că: „*statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic*”.

Textul de lege al aceluiași articol și cu același conținut și obiect juridic stabilește la alin. (3) că: *persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și ameliora mediul înconjurător*”. Prin urmare, textul de lege prevede obligația constituțională pe care o au persoanele fizice și juridice în aceste raporturi juridice pentru a nu aduce atingere gravă mediului înconjurător și de a-l proteja de distrugere și degradare.

De asemenea, la art. 135 alin. (2) lit. e) legea fundamentală stabilește că statul trebuie să asigure, printre altele și „*refacerea și ocrotirea mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic*”. Din dispoziția prezentată anterior rezultă că România are obligația de a asigura refacerea și ocrotirea mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic care nu s-ar putea efectua decât prin reguli stricte, de drept intern, elaborate de Parlament și alte autorități care potrivit legii au acest drept. Așadar, statele pot singure să-și dezvolte economia națională care să asigure generațiilor prezente și viitoare garanția unui mediu sănătos, iar prin supravegherea de către autorități a activităților comerciale de drept intern care ar putea polua mediul să se protejeze și alte state ce ar putea fi afectate dacă nu s-ar respecta aceste reglementări cu titlu de principiu.

¹ Ordonanță de urgență nr.195 din 22 decembrie 2005 privind protecția mediului, publicată în Monitorul Oficial nr. 1196 din 30 decembrie 2005, modificată prin Legea nr. 84/2006, Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 40/2010, Legea nr. 205/2010, www.cdep.ro

² Constituția României - modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003; republicată, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă nume-rotare, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.

2. Rolul jurisprudenței în afirmarea dreptului la un mediu sănătos

2.1. *Jurisprudența europeană și evoluția dreptului la un mediu sănătos*

Conform art. 8, par. 1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, *“fiecărei persoane îi este recunoscut și garantat dreptul la viața privată și de familie”*. Dreptul cetățenilor de a le fi respectată viața privată este bazat pe obligația fiecărui stat de a le garanta această libertate. Autoritățile publice pot interveni în exercitarea acestui drept doar în interes public, cum ar fi, de exemplu, siguranța națională, bunăstarea economică a țării și protejarea sănătății publice¹.

Până în prezent, la nivelul Uniunii Europene a fost dat un număr relativ mare de hotărâriri prin care se invocă nerespectarea art. 8 din Convenție, referitor la dreptul omului la viața privată și viața de familie care integrează în sensul său și dreptul fundamental la un mediu sănătos.

Dintr-un număr impresionant de decizii ale Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg², rezultă că toți indivizii au dreptul de a-și dezvolta personalitatea prin exprimarea libertății lor.

Iată o prezentare mai detaliată a câtorva hotărâri pe care Curtea Europeană a Drepturilor Omului le-a dat în acest domeniu:

Prima aplicare jurisprudențială a principiului integrării dreptului la un mediu sănătos conform art. 8 paragr. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ca o componentă a protecției dreptului la viața privată, o găsim în hotărârea instanței de contencios european al drepturilor omului, pronunțată în **Cauza Lopez Ostra c/Spaniei**, în următorii termeni: *„Este de la sine înțeles că atingerile grave aduse mediului pot afecta bunăstarea unei persoane și pot să o priveze de dreptul de a se bucura de o locuință care să îi asigure exercițiul dreptului la viață privată și familială, chiar fără ca prin aceasta să îi fie pusă în pericol grav sănătatea”*³.

Cauza Lopez Ostra c/Spaniei reprezintă cauza prin care CEDO a făcut ca dreptul la un mediu sănătos să pătrundă, pe calea interpretării art. 8 paragr.1, în câmpul de acțiune și de aplicare al Convenției⁴.

¹ Cf art. 8 -11 CEDO

² Villiger, *Handbuch der Europäischen Menschenrechtskonvention (EMRK)*, Zürich 1993, p. 318 și urm.

³ Cazul Lopez Ostra contra Spaniei – Prejudicii provocate de o stație de epurare apropiată de o locuință. Hotărârea din 9 decembrie 1994, în Revista Română de Dreptul Mediului, Nr. 2, 2003, p. 103 – 105;

⁴ Mircea Duțu, *Opere citate*, p. 126 ;

Curtea a decis că, prin plasarea unei stații de epurare în apropierea locuinței reclamantelor, autoritățile naționale au încălcat dreptul acestora la un mediu înconjurător sănătos, deci implicit, dreptul la viața privată.¹

Cazul Lopez Ostra contra Spaniei este unul dintre cazurile celebre ale jurisprudenței de mediu la nivelul Uniunii Europene. Petiționara, în persoana doamnei Lopez Ostra, se consideră victima unei violări a dreptului său de a-și utiliza domiciliul și a dreptului la viața privată și de familie.

Audiencia Territorial din Murcia, la 31 ianuarie 1989, admite că noxele în litigiu, fără a constitui un pericol grav pentru sănătate, provoacă o deteriorare a calității vieții riveranilor, deteriorare care însă nu se contura ca fiind suficient de serioasă pentru a încălca drepturile fundamentale recunoscute de Constituție.

Curtea admite că doamna Lopez Ostra a suferit anumite daune, ca urmare a violării art. 8: valoarea vechiului apartament a scăzut, iar mutarea a antrenat cheltuieli și inconveniente.

Tot astfel, încălcarea aceluiași drept a fost constatată de Curte în **Cauza Guerra et autres c/Italia** prin omisiunea autorităților statale de a informa reclamantii asupra emisiunilor nocive ale unor instalații chimice situate în apropierea locuinței lor.

Cauza Taşkin și alții c/Turcia (cererea nr. 46117/99)² este introdusă la Curtea Europeană a Drepturilor Omului printr-o acțiune a zece cetățeni turci în calitate de reclamantii care au sesizat Comisia Europeană a Drepturilor Omului, la 25.09.1998, în virtutea art. 25 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Reclamantii susțineau că atât autorizațiile acordate în vederea exploatarei unei mine de aur, cât și procesul decizional aferent încălcau art. 2 și art. 8 ale Convenției, precum și că ei nu beneficiaseră de o protecție juridică eficace întrucât fuseseră încălcate art. 6 paragr. 1 și 13 ale Convenției.

Reclamantii sunt agricultori și crescători de animale din districtul Bergama (Izmir) care afirmă că din cauza lucrărilor de exploatare ale minei de aur de la Ovacik mediul s-a degradat și ei au fost obligați să suporte poluarea sonoră datorată utilajelor și a explozivelor. Unul dintre ei este Dl. Sefa Taskin fostul primar din Bergama care locuiește la Dikili, la 10 km distanță de mină.

¹ Fr. Saudre, „Droit international et européen des droits des l'hommes”, 6ème ed., refondue, PUF „Droit fondamental”, 2003.

² Textul integral al speței se regăsește în „Revista Română de Drept al Mediului”, Anul II, nr. 1 (5), 2005, „Jurisprudență europeană”, p. 91 - 111.

Curtea constată că Statul pârât nu și-a îndeplinit obligația de a garanta dreptul reclamanților la viața privată și de familie, încălcând astfel art. 8 al Convenției.

Pe aceeași linie jurisprudențială, dar printr-o apreciere mai nuanțată a consecințelor situării locuințelor reclamanților în apropierea unui aeroport, în **cauza Hatton et autres c/ Royaume-Uni**, prima Cameră a Curții a decis că adoptarea unei noi scheme de exploatare pe timp de noapte a aeroportului în discuție, ce afectează odihna acestora, reprezintă o încălcare a drepturilor la viața privată¹.

Sesizată, pe temeiul art. 43 din Convenție² cu rejudecarea cauzei, Marea Cameră a Curții, în urma unei amănunțite analize a problemelor pe care situația din speță le-a pus, a exprimat un alt punct de vedere. Aceasta a reținut că, în orice caz, în pofida tuturor măsurilor luate de autorități, punerea în aplicare a noului plan de zbor contestat în anul 1993 a fost de natură să aducă atingere calității vieții private a reclamanților și „*posibilității de a putea utiliza în mod normal locuințele lor situate în apropierea aeroportului*”, ceea ce înseamnă atingeri ale drepturilor protejate de art. 8 din Convenție³.

De asemenea, planul contestat privitor la reglementarea zborurilor avioanelor pe timp de noapte a reprezentat o măsură generală care nu viza pe reclamanți în mod special, chiar dacă ea a antrenat anumite consecințe pentru ei, precum și în privința altor persoane care se găseau într-o situație asemănătoare⁴.

Instanța europeană a observat că, în mod evident, în speță, dezagrementele sonore denunțate nu sunt cauzate de autoritățile statale, ci reprezintă rezultatul activităților unor companii aeriene private. S-ar putea admite că, pe de o parte, statul este acela care a impus noul plan de zbor în dispută, ceea ce ar avea semnificația unei ingerințe din partea acestuia în exercițiul drepturilor reclamanților, garantate de art. 8 și că, pe de altă

¹ CEDH, 2 octombrie 2001, Hatton et autres c/ Royaume-Uni, nepublicată, Internet, site www.echr.coe.int

² Este de amintit faptul că, potrivit acestui text, într-un termen de 3 luni de la data hotărârii unei Camere, oricare dintre părți poate, în situații excepționale, să ceară trimiterea cauzei în fața Marii Camere. Un colegiu de 5 judecători ai Marii Camere admite cererea în situația în care cauza ridică o problemă gravă privitoare la interpretarea sau la aplicarea Convenției sau a Protocolalelor sale adiționale sau o altă problemă gravă de interes general. Dacă acest colegiu admite cererea, Marea Cameră se pronunță printr-o hotărâre.

³ CEDH, 2 octombrie 2001, Hatton et autres c/ Royaume – Uni, nepublicată, art. 118 Internet, site cit.

⁴ Idem⁵⁵, art. 123.

parte, în materie de mediu, responsabilitatea statului de a decurge din faptul că nu a reglementat activitatea industriei private în așa fel încât să se asigure respectarea acestor drepturi.

Din orice punct ar fi privite lucrurile, problema rămâne aceea de a ști dacă planul denunțat reprezintă o încălcare a drepturilor reclamanților la un mediu înconjurător sănătos prin menajarea justului echilibru care trebuie să fie asigurat între interesele lor și cele ale societății în ansamblul ei. Strămutând discuția pe acest teren, concluzia Marii Camere a fost în sensul că autoritățile naționale au căutat să realizeze un asemenea echilibru atât pe fond, cât și în plan procedural, ceea ce a condus la concluzia contrară celei la care ajunsese o Cameră a Curții: neîncălcarea dispozițiilor art. 8 din Convenție.

De asemenea, instanța europeană a decis că, atunci când guvernul unui stat contractant desfășoară anumite activități periculoase, cum ar fi cele legate de exploatarea unor instalații nucleare, susceptibile a avea consecințe nefaste pe termen lung asupra persoanelor care participă la ele, respectarea dreptului la viața privată și de familie a reclamanților, garantată de art. 8 al Convenției, impune autorităților organizarea unei proceduri efective și accesibile care să permită persoanelor interesate – participanții la experiențe, dar și urmașii lor – să aibă acces la ansamblul informațiilor pertinente și apropiate privitoare la asemenea activități. În măsura în care autoritățile statale și-au îndeplinit această obligație, nu se poate reține o încălcare a art. 8 din Convenție¹.

Dimpotrivă, analiza obligațiilor autorităților statale în materie, negative, ceea ce înseamnă abținerea de la exercitarea unor ingerințe în exercițiul acestui drept, sau pozitiv, care presupun luarea unor măsuri de natură să conducă la respectarea lui, impune concluzia că ele privesc atât dreptul la viața privată și de familie a persoanei, cât și dreptul la domiciliu, respectarea tuturor presupunând, printre altele, și asigurarea unui mediu înconjurător sănătos. Este, astfel, completat armonios însuși conținutul art. 8 din Convenție.

Pe calea practicii judiciare a fost luată în calcul dimensiunea mediului ca parte inseparabilă a protecției drepturilor umane fundamentale, iar pe de altă parte s-au admis limitări ale anumitor îndrituirii motivate din nevoia ocrotirii mediului.

¹ CEDH, 9 iunie 1998, McGinley et Egan c/Royaume-Uni, Recueil 1998-III, paragr. 101 – 103.

2.3. Jurisprudența națională și evoluția dreptului la un mediu sănătos

Cazul Tătar & Tătar contra României – Cererea 67021/01, 27 ianuarie 2009/CEDO reprezintă un moment de referință pentru evoluția problematicii de mediu la nivel național și european. Pentru prima dată, statul român a fost condamnat într-un caz referitor la protecția mediului.

După aproape nouă ani, atât cât a durat procesul, reclamanții Tătar și Tătar – tată și fiu, au primit un răspuns favorabil la solicitările lor aduse în fața Curții Europene a Drepturilor Omului.

Reclamanții, Vasile Gheorghe Tătar și fiul său Paul Tătar, s-au adresat Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), acuzând faptul că autoritățile statului român nu au reglementat eficient folosirea cianurii și a altor substanțe toxice produse în urma activității desfășurate de către Societatea Transgold SA Baia Mare (fostă Aurul SA Baia Mare).

Reclamanții locuiau la doar 100 de metri de sediul societății reclamate, astfel încât sănătatea lor și a celorlalți cetățeni a fost pusă grav în pericol în momentul accidentului, dar și după producerea acestuia.

Imediat după accidentul de la Baia Mare incidența poluării asupra sănătății oamenilor și a stării mediului și-a pus amprenta într-un mod agresiv, iar după producerea acestuia nu s-au luat toate măsurile pentru siguranța vieții și sănătății cetățenilor aflați în proximitatea locului de desfășurare a activităților de către societatea în cauză.

Problemele reclamate de Tătar & Tătar au fost evidențiate de gravul accident din anul 2000 când apă cu cianuri provenite din iazurile SC Transgold SA au ajuns în Tisa, producând un dezastru ecologic.¹ În urma plângerii înaintate de cei doi cetățeni, CEDO a constatat că statul român nu a impus societății condiții restrictive menite să evite producerea de prejudicii mediului și vieții umane. Din contră, statul a permis SC Tran-

¹ La data de 30 ianuarie la orele 22.00 a avut loc fisurarea barajului ce înconjura lacul de deșeuri de la una dintre subunitățile aparținând Societății Transgold Baia Mare (fostă Aurul), în nord estul României. Rezultatul scurgerii a fost devastator întrucât au fost deversați aproximativ 100.000 metri cubi de lichid și deșeuri conținând între 50 și 100 de tone de cianură, precum și metale grele incluzând cupru. Scurgerea contaminată a afectat râurile Săsar, Lăpuș, Someș, Tisa și Dunărea înainte de a ajunge la Marea Neagră patru săptămâni de la accident. Aproape 2.000 de kilometri de pe parcursul Dunării sau ai afluenților săi au fost afectați de către scurgere. În cadrul Raportului intitulat „Scurgerea de cianură de la Baia Mare” realizat în cadrul Programului Națiunilor Unite (UNEP) și de Biroul pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare (OCHA) au fost evidențiate cauzele producerii accidentului, urmările acestuia, precum și măsurile ce trebuie luate pe viitor pentru a preveni alte accidente similare. Raportul a mai scos în evidență efectele pe termen lung ale activităților miniere asupra sănătății publice, datorate cianurii și metalelor grele, în special în localitățile Bozanta Mare și Baia Mare.

sgold SA să funcționeze chiar și după accidentul din 2000, iar concluziile studiului de mediu pe baza căruiua activa firma nu au fost aduse la cunoștința publicului niciodată.

Conform Constituției României și Legii privind protecția mediului nr. 265/2006, fiecărui cetățean îi este garantat dreptul de a participa la luarea deciziilor privind mediul, lucru care nu s-a întâmplat, iar dreptul a fost pur și simplu ignorat chiar și după cumplitul accident de la Baia Mare.

Pe cale de consecință, membrii Curții au decis, în unanimitate că statul român nu și-a respectat obligația de a analiza corespunzător riscurile pe care activitatea companiei SC Transgold SA le presupunea și de a lua toate măsurile pentru a asigura dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos, ca parte a dreptului la viața privată și de familie.

În privința agravării stării de sănătate a celui de-al doilea reclamant care este suferind de astm bronșic cauzat de mediul poluat cu cianuri, majoritatea judecătorilor au concluzionat că acesta nu a făcut dovada legăturii de cauzalitate între starea sa de sănătate și nocivitatea cianurii. Doar doi dintre judecătorii Curții au apreciat că legătura de cauzalitate a fost dovedită într-o măsură rezonabilă de către reclamanți, astfel încât au conchis că a avut loc o încălcare a art. 8 din Convenție.

Hotărârea Curții Europene a Drepturilor omului dată în cazul Tătar & Tătar c. României a deschide un nou drum în evoluțianăționale problematicei de mediu și constituie un precedent judiciar demn de luat în calcul pe viitor.

În Cazul Băcilă c./România – cererea nr. 19234/04, Curtea Europeana a estimat că *statul român nu a știut să realizeze un just echilibru în interesul bunăstării economice a orașului Copșa Mică, și anume de a menține activitatea principalului furnizor de locuri de muncă din oraș și dreptul petentei de a se bucura în mod efectiv de respectarea domiciliului și a vieții sale private și de familie.*

Curtea constată că reclamanta locuiește în apropiere de uzina Someștra. De asemenea, aceasta observă că efectele nocive pentru sănătatea oamenilor ale substanțelor chimice periculoase eliminate în atmosferă de această uzină au fost stabilite în mod clar de numeroase rapoarte emise de autoritățile publice și private, ceea ce, de altfel, Guvernul nu contestă. În plus, reclamanta a prezentat documente medicale care atestă impactul și legătura de cauzalitate dintre poluare și degradarea sănătății sale, în special intoxicarea cu plumb și cu dioxid de sulf.

În decembrie 1999, Direcția de Sănătate Publică Județeană a informat reclamanta că incidența bolilor, în special de natură respiratorie, era la Copșa Mică de șapte ori mai ridicată decât în restul țării.

Potrivit unui buletin de analize din 20 ianuarie 2005, concentrația de plumb și de derivați ai acestuia în sângele reclamantei depășea valorile maxime admise. În aceeași zi, reclamanta a fost spitalizată prezentând mai multe simptome, printre care tuse frecventă și iritantă, modificarea vocii, astenie și tulburări digestive. Un medic a constatat că aceasta trăia într-un mediu toxic și că suferea de laringită a cărei cauză putea fi expunerea prelungită la vapori toxici.¹

Incidența directă a emisiilor nocive asupra dreptului reclamantei la respectarea vieții private și de familie a acesteia permite, prin urmare, să se ajungă la concluzia conform căreia art. 8 paragraful 1 este aplicabil.

Concluzii

În dreptul internațional contemporan și-au facut loc așa-numitele „*drepturi de solidaritate*”, ca expresie a unei concepții de viață în comunități mai largi și care nu ar putea fi realizate decât prin eforturi conjugate.

În cadrul acestor drepturi, dreptul la un mediu sănătos s-a impus cu autoritate de drept fundamental, esențial pentru omenire și se dezvoltă tot mai mult în sfera preocupărilor factorilor politici, a diferitelor cercuri ale opiniei publice, ale oamenilor de știință, în condițiile agravării poluării și a creșterii catastrofelor ecologice, precum și a fenomenelor sociale extrem de nocive, mai ales pentru tânăra generație.²

La momentul adoptării Convenției Europene a Drepturilor Omului – Roma, 4 noiembrie 1950, problemele mediului nu reprezentau o preocupare însemnată la nivelul autorităților sau al opiniei publice, fapt ce explică absența unor prevederi exprese cu referire la acest domeniu.

Cu toate acestea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), a reușit, pe cale juridică, „*prin rigoare*”, și utilizând tehnici proprii, să creeze un drept al omului la un mediu sănătos, fapt datorat, în special, presiunilor venite din partea evoluțiilor și preocupărilor tot mai evidente ale individului și societății față de problemele de mediu și de efectele negative ale acestora asupra calității vieții.

¹ <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Bacila-impotriva-Romaniei.pdf>, p.11.

² Angelica Cobzaru, *Opere citate*, p. 230 – 231.

Actualmente, existența de necontestat a dreptului la un mediu sănătos este cu atât mai necesară, cu cât problemele de mediu s-au agravat, iar societatea globală are nevoie de instrumente juridice puternice la care să apeleze pentru a trage la răspundere pe marii poluatori și pe toți cei care aduc prejudicii mediului.

Dreptul la un mediu sănătos trebuie să-și dovedească, în continuare, eficacitatea și efectivitatea, iar aplicabilitatea acestuia să crească exponențial cu noile provocări de mediu, tot mai grave și mai complexe.

Referințe bibliografice:

1. Doina Anghel, *Răspunderea juridică privitoare la protecția mediului*, Editura Universul Juridic, București, 2010;
2. Angelica Cobzaru, *Principiile dreptului european al mediului*, Editura Universul Juridic, București, 2012;
3. Andrei Duțu, *Patrimoniul în dreptul civil și în dreptul mediului*, Editura Universul Juridic, București, 2013;
4. Mircea Duțu, *Dreptul mediului*, ediția a 3a, București, Editura C.H. Beck, 2010;
5. Constituția României - modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003; republicată, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă numerotare, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003
6. Fr. Soudre, „Droit international et européen des droits des l'hommes”, 6ème ed., refondue, PUF „Droit fondamental”, 2003;
7. Revista Română de Dreptul Mediului, 2003 – 2004;
8. www.echr.coe.int .

DREPTUL LA UN MEDIU SĂNĂTOS ÎN JURISPRUDENȚA CtEDO

THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT IN ECtHR

Lilia CHIRTOACĂ,

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.231.14:502.14

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358009>

Abstract. *In the European Convention of Human Rights, in the provisions of Article 8, the right to a healthy environment is not presented as a stand-alone right, but rather is encompassed within other protected elements. Jurisprudence in the field of the environment has developed mainly on the basis of the findings of the European Court. Therefore, although the European Convention does not explicitly refer to a right to a healthy environment, the Court's jurisprudence includes a variety of situations that trigger the application of Article 8, namely situations involving dangerous activities, which could seriously affect the life and health of people. Thus, according to ECtHR jurisprudence, states have an obligation to ensure to persons under their jurisdiction an adequate environment, unaffected by any form of serious pollution, which would endanger the life and health of persons or would infringe upon the right to private life.*

Keywords. *The jurisprudence ECtHR, healthy environment, the life and health of people, dangerous activities, any form of serious pollution.*

Dreptul la un mediu sănătos este consacrat în jurisprudența CtEDO prin interpretarea extinsivă a domeniului de aplicare a unor drepturi fundamentale prevăzute expres de dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului, precum dreptul la viață, dreptul la viață privată și de familie, dreptul la un proces echitabil, dreptul la libertatea de exprimare, dreptul la proprietate. Prin urmare, deși dreptul la un mediu sănătos nu se regăsește ca un drept explicit în Convenția europeană, jurisprudența Curții la acest subiect include o varietate de situații, precum în cazul activităților periculoase (de exemplu, teste nucleare), care ar putea afecta

direct și grav sănătatea persoanelor, cauza McGinley și Egan c. Regatului Unit, 1998, sau care ar aduce atingere vieții private. Astfel, potrivit jurisprudenței CtEDO, statele sunt obligate să asigure persoanelor aflate sub jurisdicția lor un mediu sănătos, neafectat de oricare forme de poluare gravă (nucleară, chimică etc.), care ar putea afecta grav sănătatea persoanelor sau ar aduce atingere vieții private.

Jurisprudența în domeniul mediului s-a dezvoltat în special pe baza constatărilor instanței europene, precum în cauza Guerra și alții c. Italiei, 1998, cauza López Ostra c. Spaniei, 1994, privind expunerea la poluare sau la un mediu ambiant periculos, în sensul că poluarea gravă a mediului poate afecta bunăstarea persoanelor și le împiedică să se bucure de casele lor într-un mod în care afectează negativ viața privată și de familie.

Obligația de a asigura protecția dreptului la viață.

Activități industriale și dezastre naturale previzibile. Aplicabilitate

Obligațiile pozitive ce le revin statelor de a asigura protecția dreptului la viață, în sensul de a lua măsuri adecvate pentru a proteja viața persoanelor, se aplică potrivit jurisprudenței CtEDO în contextul oricărei activități, care ar aduce atingere vieții private sau ar putea afecta grav și în mod direct sănătatea persoanelor. În această ordine de idei menționăm cauza Öneriyıldız împotriva Turciei, în care Curtea a reținut că în aprilie 1993, din cauza acumulărilor de gaz metan într-un depozit de gunoi dintr-o suburbie a Istanbulului, s-a produs o explozie, care provocase o alunecare de teren ce a îngropat locuințele din apropiere și care a cauzat moartea a 39 de persoane, inclusiv nouă membri ai familiei reclamantului. Reclamantul se plîngea în special că nu au fost luate măsuri pentru a preveni explozia, în ciuda unui raport de expertiză care atrăsese atenția autorităților asupra necesității de a acționa preventiv, întrucît producerea unei explozii era foarte probabilă [1].

Potrivit jurisprudenței CtEDO, obligația pozitivă de a proteja viața se aplică a fortiori activităților industriale, care sunt periculoase prin însăși natura lor, unele dintre acestea menționăm: funcționarea unui depozit de gunoi menajer, rampă de gunoi neîmprejmuită, aflată la o distanță de 50 m de locuințe, ce expunea oamenii, animalele și mediul înconjurător la multiple riscuri, precum posibilitatea propagării a peste douăzeci de boli contagioase, precum și prin acumularea de gaz metan, la riscul de a interveni oricînd explozii cu consecințe deosebit de grave, cauza Öneriyıldız împotriva Turciei, 2004; modul de gestionare a unui rezervor situat într-o regiune influențată de muson, inclusiv eliberarea apei într-o perioadă

de precipitații abundente, ce a provocat inundații în august 2001, cauza Kolyadenko și alții împotriva Rusiei, 2012; o serie de teste atmosferice ale armelor nucleare efectuate de autoritățile britanice pe Insula Crăciunului la sfârșitul anilor 1950, timp în care a fost expus la radiații personalul militar, cauza L.C.B. c. Regatului Unit, 1998, după cum s-a menționat în Brincat și alții c. Maltei, 2012, § 80; emisii toxice de la o fabrică de îngrășăminte, cauza Guerra și alții c. Italiei, 1998, cauza Brincat și alții c. Maltei, 2014; expunerea la substanțe toxice la un loc de muncă condusă de o corporație deținută și controlată de guvern, cauza Brincat și alții c. Maltei, 2014 și altele [2].

Obligația de a proteja viața se aplică de asemenea, unde dreptul la viață este amenințat de un dezastru, iar pericolul este iminent și clar identificabil, precum, alunecări de noroi care au ucis mai multe persoane în Rusia în iulie 2000, cauza Boudayeva și alții c. Rusiei, 2008; cutremurul care a ucis și rănit mii de persoane în Turcia în august 1999, cauza M. Özel și alții c. Turciei, 2015.

Aplicarea articolului 2 din Convenția europeană în domeniul mediului

În domeniul mediului, ca și în alte sfere, articolul 2 se aplică nu doar în cazurile în care acțiunile sau inacțiunile din partea autorităților statului au dus la moartea unei persoane, dar și unde nu au fost înregistrate persoane decedate, însă viața unei sau mai multor persoane a fost în mod evident expusă unui risc „grav”, „real și imediat”, cauza Kolyadenko și alții c. Rusiei, 2012; cauza Boudayeva și alții c. Rusiei, 2008; cauza Brincat și alții c. Maltei, 2014 ; cauza Fadeyeva c. Rusiei, 2003; cauza Ledyayeva și alții c. Rusiei, 2004. De asemenea se impune de analizat și faptul dacă autoritățile au știut sau ar fi trebuit să cunoască la acel moment, că reclamantul a fost expus unui pericol de moarte, cauza Önerlydız c. Turciei, 2004; cauza Brincat și alții c. Maltei, 2014.

În contextul activităților periculoase, în lipsa unui risc letal, (ce rezultă în inaplicabilitatea articolului 2), situația poate fi evaluată în conformitate cu articolul 8, în cazul în care viața privată sau de familie a fost afectată. Curtea a ajuns la această concluzie în cazul persoanelor care au fost expuse la azbest, dar nu au dezvoltat nici o boală sau afecțiune care pune viața în pericol, cauza Brincat și alții c. Maltei, 2014.

Principii. Conținutul obligației pozitive de a proteja viața

Potrivit jurisprudenței CtEDO elementul de fond este exprimat prin instituirea unui cadru legislativ și administrativ conceput în sensul de a preveni și descuraja în mod eficient amenințările la adresa dreptului la via-

țã. Prin urmare, instanța europeană urmează să analizeze dacă, având în vedere împrejurările cauzei, statul a întreprins în mod responsabil tot ce a fost posibil, *pentru a preveni* ca viața reclamantului să fie „în mod evitabil pusă în pericol”, cauza L.C.B. c. Regatului Unit, 1998. Deși, în anumite circumstanțe specifice, chiar și în lipsa prevederilor legale relevante, obligații pozitive ar putea fi în practică, a priori, totuși, îndeplinite.

Reglementări preventive

În contextul activităților periculoase, un accent deosebit, potrivit jurisprudenței CtEDO, trebuie pus pe reglementări orientate către particularitățile activității, în special în ceea ce privește nivelul de risc pentru viețile umane. În această ordine de idei, astfel de reglementări preventive ar trebui să guverneze acordarea de licențe, înființarea, funcționarea, securitatea și supravegherea activității. De asemenea, se impune ca toți cei interesați să ia măsuri practice pentru a asigura protecția efectivă a persoanelor a căror viață ar putea fi pusă în pericol de către riscuri inerente.

Dreptul publicului la informare

Reglementările preventive trebuie, în special, să garanteze *dreptul publicului la informare*, permițându-i astfel să evalueze riscurile la care se expune.

În sfera activităților periculoase și previzibile în caz de dezastre naturale, acest drept la informare este exprimat prin obligația statelor de a furniza imediat informațiile relevante persoanelor expuse unui risc mortal, cauza L.C.B. c. Regatului Unit, 1998.

Reglementările preventive trebuie să prevadă, de asemenea, proceduri adecvate, adaptate aspectelor tehnice ale activităților în cauză, care să permită determinarea eventualelor erori ce s-ar produce pe parcursul derulării lor, precum și a persoanelor responsabile [3], cauza Önerıldız c. Turciei, 2004; Boudayeva și alții c. Rusiei, 2008. Astfel, reglementările menite să protejeze viețile oamenilor nu trebuie doar să existe și să fie adecvate, dar să fie efectiv respectate de toate autoritățile statului, cauza Önerıldız c. Turciei, 2004.

Marja de apreciere de care beneficiază statele

Potrivit jurisprudenței CtEDO, alegerea măsurilor specifice este un aspect care intră în marja de apreciere a statului, deoarece există diferite căi de asigurare a drepturilor Convenției. Prin urmare, în cazul în care statul nu a aplicat o anumită măsură prevăzută de legislația internă, totuși poate să-și îndeplinească datoria pozitivă prin alte mijloace, deoarece o povară care poate fi imposibilă sau disproporționată nu trebuie din start impusă

autorităților fără a analiza asemenea circumstanțe precum, alegerile operaționale care trebuie întreprinse privind prioritățile și resursele.

Pentru a analiza și evalua dacă statul pîrât și-a respectat obligația pozitivă în temeiul articolului 2, Curtea trebuie să ia în considerare circumstanțele particulare ale cazului, cum ar fi cele interne, legalitatea acțiunilor sau inacțiunilor autorităților, a procesului decizional intern, inclusiv a investigației și studiilor adecvate și complexitatea problemei, mai ales acolo unde este conflictuală [4].

Dezastre naturale previzibile

În sfera ajutorului de urgență, statul este direct implicat în protecția vieții umane prin atenuarea pericolelor naturale, în măsura în care circumstanțele cazului indică clar iminența unui pericol natural care poate fi clar identificat și mai ales se referă la o calamitate recurentă care afectează o zonă distinctă cu locuințe umane, cauza Budayeva și alții c. Rusiei, 2008.

Astfel, sfera obligațiilor pozitive ce le revin statelor în circumstanțe particulare depinde de *originea amenințării* și de măsura în care riscul este susceptibil la atenuare. Curtea a subliniat în special sfera marjei de apreciere a statului este în cazul ajutorului de urgență în legătură cu un eveniment meteorologic, deoarece astfel de evenimente sunt dincolo de controlul uman, din aceste considerente nu trebuie impus autorităților o povară imposibilă sau disproporționată indiferent de alegerile operaționale pe care trebuie să le facă în ceea ce privește prioritățile și resursele [5].

Obligații procedurale ale statelor impuse de art. 2 din Convenție

Sistemul judiciar național trebuie să prevadă o anchetă aprofundată, independentă și imparțială, o procedură care îndeplinește anumite standarde minime în ceea ce privește eficacitatea, cu asigurarea faptului că se vor aplica pedepse penale, în cazul în care se pierd vieți ca urmare a unei activități periculoase, dacă acest lucru este justificat de constatările anchetei. În astfel de cazuri, autoritățile competente trebuie să acționeze cu diligență și promptitudine exemplară, trebuie să inițieze rapid cercetări capabile, în primul rând, să constate împrejurările în care s-a produs incidentul, dacă a avut loc și eventualele deficiențe în funcționarea sistemului de reglementare și, în al doilea rând, analiza acțiunilor autorităților statului implicate, în lanțul evenimentelor, cauză Öneriyıldız c. Turciei, 2004.

Scopul esențial al unei astfel de investigații este de a asigura aplicarea efectivă a legislației interne care protejează dreptul la viață, inclusiv în

situațiile în care sunt implicate autoritățile statului, cauza M. Özel și alții c. Turciei, 2015.

Astfel, instanța europeană a remarcat că jurisdicțiile naționale competente nu trebuie, sub nici un motiv ”să se arate dispuse a lăsa nepedepsite eventuale atingeri aduse dreptului la viață”; aceasta apare ca o condiție indispensabilă a menținerii încrederii publicului în sistemul judiciar național și asigurării respectării statului de drept și prevenirii oricăror aparențe de tolerare a unor acte ilegale [6], cauza Önerıldız c. Turciei, 2004; Boudayeva și alții c. Rusiei, 2008; M. Özel și alții c. Turciei, 2015.

Referințe bibliografice:

1. Mediul și Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Fișier tematic. decembrie 2019 [on-line]: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Environment_ROM.pdf
2. Guide to the case-law of the European Court of Human Rights. Environment. Updated on 31 August 2022. [on-line]: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Guide_Environment_ENG-1.pdf
3. Corneliu Bîrsan, Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția 2. București. 2010, p.92
4. Guide to the case-law of the European Court of Human Rights. Environment. Updated on 31 August 2022. [on-line]: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Guide_Environment_ENG-1.pdf
5. Ibidem,
6. Corneliu Bîrsan, Op.cit., p.93

RECONCEPTUALIZAREA MECANISMULUI DE LUPTĂ CONTRA POLUĂRII

RECONCEPTUALIZING THE MECHANISM TO FIGHT AGAINST POLLUTION

Grigore ARDELEAN,

ORCID ID: 0000-0002-5203-358X

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

CZU: 343.77:504.5:347.426

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8355487>

Rezumat. În lupta cu oricare din fenomenele negative ce afectează normalitatea existenței umane, sunt folosite mecanisme specifice, adaptate la necesitățile de prevenire a producerii și extinderii efectelor acestora asupra omului.

În contextul crizei ecologice globale, a poluării excesive și degradării, pe orice cale, a componentelor de mediu, mecanismul destinat să lupte contra respectivelor fenomene trebuie să fie și el adaptat la noile exigențe și încercări. Pentru aceasta, instrumentele ce formează acest mecanism trebuie diversificate la maxim pentru a le include, în primul rând, pe cele juridice, dar și cele economico-financiare, fiscale, de implicare socială și politică, educaționale etc.

Cuvinte-cheie. mediu, poluare, infracțiune, instrumente juridice de protecție a mediului, prejudiciu ecologic, criza ecologică, evaluarea prejudiciului, răspundere, sancțiune.

Summary. In the fight against any of the negative phenomena that affect the normality of human existence, specific mechanisms are used, adapted to the needs of preventing the production and extension of their effects on humans.

In the context of the global ecological crisis, excessive pollution and degradation, in any way, of environmental components, the mechanism intended to fight against those phenomena must also be adapted to the new demands and challenges. For this, the instruments that form this mechanism must be diversified to the maximum to include, first of all, the legal ones, but also the economic-financial, fiscal, social and political involvement, educational, etc.

Keywords. Environment, pollution, crime, legal instruments for environmental protection, ecological damage, ecological crisis, damage assessment, liability, sanction.

Introducere

În contextul marilor schimbări climatice, tematica protecției mediului și a luptei contra poluării a luat amploare, devenind una de mare interes, implicând și extinderea categoriilor de subiecți ce vor contribui la îmbunătățirea mecanismului juridic de protecție a mediului. În mod evident, respectivul mecanism se compune din norme juridic de drept material, de drept procesual, dar și din norme ce prescriu modul de intervenție a subiecților responsabili de realizarea misiunii protecției mediului și a luptei contra actelor de poluare. Prin urmare, toate aceste instrumente ce formează mecanismul juridic de protecție, urmează a fi corelate prin acțiuni conjugate din partea tuturor actorilor. Mai mult, respectivele instrumente urmează a fi îmbunătățite, racordate la necesitățile zilei de azi, să devină mult mai agresive față de comportamentele periculoase la adresa mediului, capabile să ofere soluții optime pentru refacerea mediului afectat, dar și să clarifice competențele și ordinea de interacțiune a organelor de drept în lupta contra poluării.

Scopul articolului constă în intenția formulării unei baze ideologice distincte ce va determina schimbarea conceptului de luptă contra criminalității de mediu, dar și cel al evaluării efectelor negative, precum și remedierii factorilor de mediu afectați.

Metodele și materiale aplicate în cadrul cercetării științifice sunt din cele mai variate și frecvent aplicate în carul cercetărilor din domeniul juridic, și anume: metoda analizei, metoda istorică, metoda sintezei, metoda deducției, metoda comparativă, precum și metoda empirică.

Rezultate obținute și discuții. Până a trece la descrierea mecanismului juridic de protecție a mediului, dar și a recomandării unor modificări de concept, urmează să prezentăm în ce constă fenomenul poluării și ce consecințe poate genera asupra mediului și condițiilor de viață.

Noțiunea de poluare (lat. polluere - a murdări, a pângări, a profana) reprezintă un termen specific științei ecologia și în special dreptului mediului. Această noțiune poate fi înțeleasă în mai multe sensuri.

În unul din sensurile desprinse din doctrina de mediu, poluarea este percepută ca o activitate de destabilizare a echilibrului ecologic, manifestată prin dăunarea mediului, având ca efect punerea în pericol a sănătății, vieții, patrimoniului, liniștei și stării de confort a oamenilor.

Într-o altă accepțiune poluarea ar reprezenta o stare de lucruri, o finalitate, unde este constatat un dezechilibru ecologic în urma unei activități nocive. La această stare de lucruri se utilizează des termenul „stare de poluare” [8, p. 56].

În definiția adusă în *Regulile de la Montreal* din 1982 referitoare la poluarea transfrontieră, se spune că poluarea este „orice introducere de către om în mediu, direct sau indirect, a unor substanțe sau energii cu efecte vătămătoare, de natură să pună în pericol sănătatea omului, să prejudicieze resursele biologice, ecosistemele și proprietatea materială, să diminueze beneficiile sau să împiedice alte utilizări legitime ale mediului”.

Observăm că această din urmă definiție reduce sensul termenului de „poluare” doar la consecințele negative ale activităților umane. Însă, dacă e să pornim de la etimologia cuvântului poluare, care înseamnă murdărire, pângărire, profanare, o asemenea noțiune redă rezultatul (efectul) care, de fapt, presupune posibilitatea poluării și prin alte categorii de acte decât cele de natură umană.

Constatarea faptului poluării este determinată de prezența sau lipsa poluantului. În uzul cotidian prin poluant poate fi înțeleasă o anumită substanță, a cărei prezență are ca efect dezechilibrarea mediului. Cu cât diferența dintre concentrația poluantului în mediu și limita de toleranță este mai mare, cu atât poluantul se consideră mai periculos. La fel, poluant este numit și sursa de la care se emană substanța ce produce dezechilibrul [8, p. 56].

În opinia noastră, **poluarea presupune diferite stări de vulnerabilitate ale mediului, dezechilibre care au o consecință imediată sau viitoare, generate prin infiltrarea în mediu natural (apă, sol, aer) a diferitor energii sau substanțe cu impact potențial periculos asupra vieții.**

Ce e drept, aceste stări de vulnerabilitate ale mediului pot fi identificate și măsurate, în majoritatea cazurilor, prin simțurile omului, atunci când raportează o stare de disconfort, de anxietate doar atunci când poluarea își produce efectul negativ, fără a fi depistate inițial odată cu săvârșirea faptei poluatoarei, chestiune care impune considerarea faptei infracționale săvârșite din momentul realizării acțiunilor interzise, fără a fi necesară demonstrarea unui prejudiciu actual. De fapt, aceasta și determină necesitatea reconceptualizării mecanismului de luptă contra poluării care să fie întemeiat pe principii specifice cum ar fi: principiul răspunderii obiective întemeiate pe ideea de risc și garanție, principiul precauției [5, p. 46], principiul poluatorul plătește, principiul intervenției prompte, etc.

Și totuși, reconceptualizarea mecanismului de luptă contra poluării mediului trebuie să înceapă de la revizuirea cadrului normativ național, fapt ce va constitui baza juridică a funcționării mecanismului în discuție,

dar și va schimba tactica de luptă cu fenomenele poluatorii. Bunăoară, legislația penală, în conceptul actual, suferă de inaplicabilitate în condițiile în care pentru infracțiunile contra mediului li se consacră caracter material, adică existența consecințelor, ceea ce de multe ori nu e posibil a fi văzute aceste consecințe la data săvârșirii faptei. Aceasta se întâmplă din cauza capacității mediului de a absorbi și dilua consecințele poluării, însă acestea nu înseamnă că dispar, ci își manifestă efectul negativ în timp. Deci, pe lângă faptul că infracțiunilor de mediu ar trebui să li se confere caracter formal, acestea mai urmează a fi reglementate într-un cadru legislativ de incriminare aparte, separat de Codul penal. Or, la baza reglementărilor de natură penală stă principiul umanismului [2, art. 46] potrivit căruia, întreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia, ceea ce în materie de mediu urmează a se ține cont de valorile eco-sociale, unde prioritate se dă mediului. De altfel, omul este parte componentă a mediului și nu invers. Prin urmare, atunci când protejăm mediul, apărăm și persoana, garantându-i condiții de viață prielnice, ceea ce nu se întâmplă în sens invers, adică dacă protejăm omul nu înseamnă că în mod automat protejăm și mediul. Da, înțelegem că unele componente ale mediului, anume cele biotice (flora și fauna) trăiesc după aceleași reguli biologice, însă mediul în ansamblu, funcționează după alte principii, de aceea și exigențele de protecție a mediului trebuie să fie construite după regulile de funcționare a mediului natura, dar și a celui artificial ce are în centrul său omul.

Astfel, ne dăm seama de un cadru legislativ defect în materie penală, din numărul cauzelor penale infim care sunt puse pe rol în instanțele Republicii Moldova, dar și din finalitatea acestor cauze, unde ajung să fie condamnați pentru fapte de poluare un număr destul de mic de făptuitori.

De cealaltă parte, numărul cazurilor de poluare documentate rămâne destul de mic [13], aproape inexistent în rândul celorlalte categorii de fapte antisociale. Deci, observăm că în timp ce nivelul de poluare crește, numărul cazurilor de poluare documentate și sancționate descrește, un paradox ce indică asupra lipsei unui mecanism eficient care să identifice cauzele poluării, autorii actelor de poluare, cadrului normativ capabil să incrimineze faptele acestora, să-i sancționeze și să asigure repararea prejudiciului ecologic din contul lor.

În același timp, experiența statelor europene ne arată că responsabilizarea celor care prin activitățile lor atentează la securitatea ecologică a

făcut posibilă reducerea esențială a nivelului de poluare [15], iar aceasta se datorează existenței la nivelul UE un mecanism eficace de prevenire și combatere a criminalității contra mediului, politici consecvente [13], precum și cadru normativ [10], adaptat la necesităților și exigențele actuale impuse în materie de mediu.

De asemenea, și cadrul legislativ în materia reparării prejudiciului ecologic suferă de ineficiență, fiind și aici necesară o lege specială ce s-ar preocupa de mecanismul reparării prejudiciului ecologic, mecanism distinct de cel al răspunderii civile reparatorii. Or, deși normele răspunderii civile (art. 1998-2037 din Codul civil), pot fi aplicate în cazurile prejudiciului ecologic suferit de persoane, ca prejudiciu de natură particulară (prejudiciul individual) mai este necesar și un mecanism care să prevadă modalitatea reparării prejudiciului adus mediului (prejudiciul ecologic pur).

Într-un final, aceste raporturi juridice datorită specificității care le caracterizează se impun prin necesitatea identificării unor procedee noi în reglementarea juridică a protejării mediului și persoanei deopotrivă, iar consecințele rezidă în modificarea aspectului tradițional al multor instituții de drept. Nu mai puțin ar avea de „suferit” în acest sens și instituția răspunderii civile care trebuie să devină mai flexibilă. Cu această ocazie putem menționa că Codul civil al României în 2011 și-a schimbat înfățișarea prin consacrarea legislativă a unor noi tipuri de prejudicii care în mod evident lezează un drept subiectiv, un interes privat, dar totodată sunt caracteristice modului de manifestare a prejudiciului ecologic, ne referim aici la prejudiciul de salvare și prejudiciul ce constă în pierderea unei șanse (art. 1385 alin.3 din CC al României) [6, p. 76].

După modernizarea Codului civil ce s-a produs în 2019, și legislația noastră a găsit un loc aparte pentru unele norme ce ar viza domeniul protecției mediului, fiind astfel prevăzut la art. 392 alin. 2 lit. b) termenul special de prescripție de 10 ani pentru repararea prejudiciului adus mediului. De asemenea, la art. 2020 al Codului civil este consacrat sarcinii cheltuielilor suportate de autoritatea publică pentru restabilirea prejudiciului adus mediului.

Totuși, existența unui cadru legislativ eficient în materia protecției mediului, se reduce esențial în cazul lipsei unor subiecți bine instruiți ce ar pune în aplicare normele reglementate în acest sens. Or, astăzi constatăm că nu există un efort conjugat și coordonat între diferitele autorități ce dețin competențe în lupta contra poluării. Nu este suficient că cadrul normativ mai suferă de anumite defecțiuni, însă se mai adaugă și incom-

petența resursei umane atestată de multe ori în planul aplicării legislației de mediu.

Din aceste considerente, considerăm că pe lângă intervenția în structura și conținutul dreptului material¹, care astăzi se impune cu acuitate, se cere a acționa, mai întâi, la nivel conceptual în direcția reconsiderării competențelor în combaterea criminalității contra mediului, iar pe cale de consecință și a categoriilor de subiecți ce le revin. Necesitatea unui asemenea studiu se face observată în circumstanțele în care ineficiența activităților de prevenire și combatere a infracțiunilor de mediu indică la lipsa de conlucrare între autoritățile de mediu și alte structuri ale organelor de drept, lipsa unei pregătiri speciale în domeniul relevării faptelor cu caracter penal de către subiecții investiți cu asemenea atribuții, incompatibilitatea activității unor structuri specializate aflate în componența autorităților de mediu cu activitatea specială de investigație etc [7, p. 84]. Despre toate aceste dificultăți urmează să vorbim în detaliu, dar nu înainte de a prezenta actuala structură și schemă de intervenție în reprimarea conduitei, calificate de noi: „anti-eco-sociale”, care mai tot timpul a fost ignorată, iar pe cale de consecință, a diminuat rolul poliției în constatarea și reprimare criminalității contra mediului. Or, după cum se afirmă tot mai frecvent în doctrina mediului [9, p. 417], descoperirea infracțiunilor ecologice și instrumentarea procesului penal aferent, necesită tot mai mult folosirea unor tehnici și metode de investigare particularizate, dacă nu chiar specializate la exigențele domeniului.

Actualmente, nu avem un cadrul legislativ ce ar stabili clar structura organelor investite cu atribuții în domeniul combaterii atentatelor la adresa mediului, nu este cunoscută ordinea de intervenție între diferite structuri. Nu avem utilaje și mijloace tehnice de constatare a prejudiciului, dar și instanțe specializate ce ar asigura aplicarea legii în tot sensul ei față de autorii activităților cu impact negativ asupra mediului.

Din toate aceste considerente, astăzi se cere a fi modificat radical mecanismul de luptă contra poluării, fără nici o întârziere, fiind necesare a fi aplicate noi cunoștințe și pârgii ce ar implica activitatea mai multor subiecți, inclusiv a celor ce desfășoară activități cu impact asupra mediului, determinându-i la un comportament prietenos față de mediu.

¹ Consacrarea la nivel doctrinar, dar și legislativ a unei noi forme de răspundere – răspunderea de mediu; Afirmarea unei noi ramuri de drept – „dreptul penal al mediului” ca domeniu special de reglementare și ca disciplină științifică autonomă; trecerea de la caracterul material la un caracter formal în considerarea infracțiunilor contra mediului (infracțiuni de pericol) etc.

În această consecutivitate a expunerii, nu trebuie să uităm nici de instrumentele economico-financiare de protecție a mediului, evident, care au tot o reglementare juridică, dar sunt aplicate preponderent în cadrul activităților economice, acolo unde sunt constatate cele mai multe activități agresive la adresa mediului, fiind necesară o altă abordare. Nu în zadar, în ultimii ani, la nivel european, dar actualmente și la nivel național au fost elaborate un șir de strategii ce vin să formeze fundamentul cointeresării operatorilor economici în a utiliza materii prime nepericuloase pentru mediu și sănătatea omului, în a proteja mediul prin măsuri financiare ce i-ar avantaja, iar în același timp ar împovăra consumatorul, generator de deșeuri, în cazul în care nu va recurge la reducerea cantității deșeurilor, dar și la asigurarea procesului de reutilizare și reciclare a celor existente.

O altă categorie de instrumente ce formează mecanismul de protecție a mediului ar fi cel educațional. Or, toate acțiunile omului încep din mintea sa, din rațiunea lui, atât acțiunile de poluare, cât și cele de reducere a gradului de poluare. Pentru aceasta este necesar a se lucra mai mult la educația ecologică, fapt ce ar determina omul să conștientizeze mai bine efectul acțiunilor sale distructive pentru a se abține de la ele, dar și de a contribui la refacerea stării mediului afectat, necesar lui, precum și generațiilor viitoare.

Cu toate că mulți din specialiștii în domeniul protecției mediului vin, de fiecare dată, cu propunerea de a institui în grădinițe, școli, universități, programe ce ar urma să promoveze educația ecologică, noi am insista pe lărgirea cercului de subiecți ce urmează a fi instruiți pe acest segment. Oare de ce nu ar fi posibile unele întruniri cu cetățenii de rând în zonele rurale, la locul de muncă în cadrul întreprinderilor și organizațiilor unde să fie puse în discuție probleme de protecție a mediului, să li se explice impactul negativ al activității lor asupra mediului, măsurile de prevenție, sancțiunile pentru încălcarea normelor de protecție a mediului etc.

În concluzie, considerăm că mecanismul de luptă contra poluării necesită a fi reconceptualizat de urgență, adaptat la exigențele funcționării componentelor de mediu, dar și la cadrul unional european de concepere și aplicare a legislației de mediu. Deși acest proces este la început de cale pentru țara noastră, credem că anume la această etapă trebuie depuse cele mai multe eforturi, de concentrat forțele actorilor responsabili de elaborarea cadrului normativ, de stabilire a competențelor, precum și de intensificare a controlului executării acțiunilor prestabilite.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.
2. Codul Penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74 din 14.04.2009.
3. Codul Civil al Republicii al Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
4. Codul civil al României, aprobat prin Legea 71/2011, republicată. În: Monitorul oficial al României, 15.07.2011, nr. 505, art. 916 alin. 1.
5. ARDELEAN, G. Interferența principiilor răspunderii pentru dauna de mediu cu cele ale răspunderii civile delictuale. În: *Analele Științifice ale Academiei Ștefan cel Mare” a MAI*, ediția XVI-a. 2016, nr. 1, pp. 41-48. ISSN 1857-0976
6. ARDELEAN, G. *Repararea prejudiciului ecologic*. Letonia: Globe Edit, 2018. 136 p. ISBN 978-613-9-41255-6
7. ARDELEAN, G. O distinctă abordare a rolului poliției în combaterea criminalității contra mediului - perspectiva abilitării cu competențe speciale. În: *Materialele conferinței internaționale*, ed. a VIII-a, cu genericul „Ordinea publică în Europa între tradiție și contemporaneitate”, Cluj-Napoca, 2018, pp. 82-95.
8. TROFIMOV, I., ARDELEAN, G., CREȚU, A. *Dreptul mediului*. Chișinău: Bons Office, 2015. 320 p. ISBN 978-9975-80-955-9.
9. DUȚU M., DUȚU A. *Răspunderea în dreptul mediului*. București: Academia Română, 2015.
10. Decizia (UE) 2022/591 a Parlamentului European și a Consiliului din 6 aprilie 2022 privind un program general de acțiune al Uniunii pentru mediu până în 2030.
11. Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului.
12. Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal.
13. Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului din 4 aprilie 2001 care prevede criteriile minime pentru inspecțiile de mediu în statele membre.
14. Serviciul tehnologiei informaționale. Statistica infracțiuni ecologice săvârșite în anii 2017-2022. Disponibil: <https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice>.
15. http://www.ipm.gov.md/sites/default/files/2021-09/IPM_ANUAR_2020.pdf.

ASIGURAREA DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS PRIN PRISMA COMPETENȚELOR POLIȚIENEȘTI¹

ENSURING THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT THROUGH THE PRISM OF POLICE COMPETENCES

Ianuș ERHAN,

ORCID: 0000-0003-4110-8133

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.7:504.06:351.74

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358078>

Rezumat. Mediul și protecția acestuia au dobândit un statut de drept fundamental, pentru că au devenit expresia unei politici publice de interes colectiv, a unei solidarități nu numai în interiorul statelor, dar și la scară internațională. Preocupările vizând prezervarea unui mediu sănătos privesc ameliorarea condițiilor de viață ale omului, menținerea echilibrului ecologic, a ecosistemelor din care ființa umană face parte integrantă.

Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030 determină că va contribui la implementarea la nivel național a Agendei 2030 de dezvoltare durabilă cât și a mai multor Obiective de Dezvoltare Durabilă, în special Obiectivul nr. 3: Asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă.

Poliția, în calitate de autoritate publică care contribuie la starea de legalitate, ordinea și securitatea publică, protejarea și respectarea drepturilor și libertăților omului, are competențe directe legate de asigurarea, inclusiv, a dreptului la un mediu sănătos, în primul rând, prin investigarea, documentarea și examinarea ilegalităților ce atentează asupra acestui drept, atât a contravențiilor, cât și a infracțiunilor, precum și prevenirea comiterii acestora prin activități dedicate.

Cuvinte-cheie. dreptul la un mediu sănătos, activitate polițienească, drepturile și libertățile omului, contravenții și infracțiuni.

Summary. The environment and its protection have acquired the status of a fundamental right, because they have become the expression of a public policy of

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”.

collective interest, of a solidarity not only within the states, but also on an international scale. Concerns aimed at preserving a healthy environment concern the improvement of human living conditions, the maintenance of the ecological balance, of the ecosystems of which the human being is an integral part.

*The development strategy of the field of internal affairs for the years 2022-2030 determines that it will contribute to the national implementation of the 2030 Sustainable Development Agenda as well as several Sustainable Development Goals, especially Goals no. 3: **Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages***

The police, as a public authority that contributes to the state of legality, public order and security, the protection and respect of human rights and freedoms, has direct powers related to ensuring, including, the right to a healthy environment, first of all, by investigating, documenting and the examination of illegalities that threaten this right, both contraventions and crimes, as well as preventing their commission through dedicated activities.

Keywords. *The right to a healthy environment, police activity, human rights and freedoms, contraventions and crimes.*

Introducere

Recent țara noastră a obținut statutul de țară candidat la aderarea la UE, și anume la data de 23 iunie 2022, Consiliul European a acordat Republicii Moldova acest statut, etapă foarte importantă în realizarea dezideratului de integrare europeană stabilit cu mulți ani în urmă. Totodată, acest proces care ne apropie și mai mult de valorile și standardele europene, presupune transpunerea în viață a angajamentelor asumate, cât și parcurgerea anumitor pași consecvenți [1, p. 125-126].

Obținerea statutului de țară candidată nu anulează Acordul de asociere care este în vigoare și aplicabil până la intrarea în vigoare a Tratatului de aderare, respectiv, până la acea etapă stabilește și reglementează relațiile dintre părțile asociate, din care considerente aplicarea în continuare a prevederilor menționate cu referință la mediul înconjurător este un proces prioritar pentru garantarea cetățenilor **dreptului la un mediu sănătos**, cât și realizarea acțiunilor dedicate în vederea asigurării acestui drept.

Din analiza efectuată determinăm că, Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană a fost semnat la 27 iunie 2014 și a intrat în vigoare la 1 iulie 2016 [2]. Acesta constituie un ghid important pentru reformarea cadrului de reglementare al țării noastre și alinierea acestuia cu acquis-ul comunitar al UE.

Dedicat domeniului de referință, în capitolul 16 se pune accentul pe mediul înconjurător și se includ, printre alte elemente cum ar fi: „gu-

vernanța și problemele orizontale precum evaluarea impactului asupra mediului (EIM); educația și instruirea; răspunderea pentru mediul înconjurător; combaterea infracțiunilor legate de mediu; cooperarea transfrontalieră; accesul la informațiile legate de mediu, procesele de luare a deciziilor și procedurile administrative și de control juridic eficient; inspecțiile și aplicarea legii, etc.” [3, p. 16].

De pe altă parte, urmează a fi luate în calcul documentele de politici naționale, cât și sectoriale, cum ar fi, documentul de politici de bază din activitatea MAI, Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030 [4] care determină că va contribui la implementarea la nivel național a Agendei 2030 de dezvoltare durabilă cât și a mai multor Obiective de Dezvoltare Durabilă, în special Obiectivul nr. 3: Asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă [5].

Or, în condițiile determinate de acest ODD, este evident că Ministerul afacerilor interne, prin intermediul subdiviziunilor sale, în special Poliția, urmează să asigure garantarea dreptului la un mediu sănătos.

Dar până a determina competențele Poliției pentru asigurarea acestui drept, este necesar să face referință la competențele și altor autorități.

Principalele idei ale cercetării

Conform practicilor europene, ce ține de spectrul de autorități competente în asigurarea dreptului menționat este destul de divers, iar „principalii actori publici din lanțul de asigurare a conformării cu legislația de mediu sunt: organisme administrative generale – de exemplu, autorități locale care eliberează sau retrag autorizații sau impun sancțiuni administrative; agenții administrative de mediu – de exemplu, inspectoratele de mediu care efectuează inspecții; autorități generale sau specializate de asigurare a respectării legii („autorități de asigurare a respectării legii”) – de exemplu, unități de poliție sau vamale care desfășoară investigații cu privire la încălcări suspectate; procurori; judecători [6, p. 55].

Nu vom examina toate autoritățile menționate, cât și complexul de activități realizate, dar ne vom opri, în special, la competențele Poliției dedicate protecției și asigurării dreptului la un mediu sănătos **versus** competențele pe care le deține Inspectoratul pentru protecția mediului.

Astfel, Poliția, în calitate de autoritate publică care garantează starea de legalitate, ordinea și securitatea publică, protejarea și respectarea drepturilor și libertăților omului, are competențe directe legate de asigurarea, inclusiv, a dreptului la un mediu sănătos, în primul rând, prin investiga-

rea, documentarea și examinarea ilegalităților ce atentează asupra acestui drept, atât a contravențiilor, cât și a infracțiunilor, precum și prevenirea comiterii acestora prin activități dedicate.

Știm că Poliția în realizarea competențelor deținute are menirea să desfășoare activitatea în sprijinul și în interesul cetățenilor, cât și a întregii societăți. În afară de aceasta Poliția contribuie la garantarea aceluia climat de securitate publică dorit de către cetățeni, în scopul valorificării în condiții de legalitate și normalitate a drepturilor și libertăților de care dispun, inclusiv a dreptului la un mediu sănătos.

Este recunoscut faptul că, deși nu are atribuții directe în domeniul securității mediului ambiant, conform competenței, Poliția întreprinde permanent un șir de măsuri consecutive în vederea prevenirii delictelor ce afectează regnul animal și vegetal, contracarării braconajului, pescuitului ilicit și tăierii neautorizate a vegetației forestiere, precum și altor fenomene negative din domeniul de referință [7].

În ordinea dată de idei, apar un șir de întrebări evidente: care este rolul și impactul activității polițienești în asigurarea dreptului la un mediu sănătos, care este gradul de intervenție al Poliției în acest sens, cât de eficient sunt realizate de către Poliție activitățile în vederea respectării și garantării dreptului la un mediu sănătos și dacă, ar trebui să se implice mai mult prin obținerea de competențe specializate și dedicate de a documenta și investiga ilegalitățile din domeniul dat.

Pornind de la premisa că, existența omului în cadrul unei societăți care se pretinde a fi caracterizată de o ambianță favorabilă acestuia din toate punctele de vedere, inclusiv și cel ecologic, implică necesitatea respectării sub aspect reciproc a unor norme de conviețuire prestabilite, având la bază unele reguli și practici ce și-au confirmat de mult eficiența [8, p. 101]. Unii, consideră că dreptul la un mediu sănătos este un drept natural ce se contopește cu dreptul la viață și sănătate. Or, suntem și noi de a cord cu această părere, adăugând că nu poate fi considerat a fi garantat dreptul la viață dacă nu ai parte de un mediu sănătos, mediul, în acest context, fiind considerat și condiția principală a vieții, lipsa unui mediu curat este și indiciile unei vieți periclitată, deci, nesănătoase.

Într-o altă opinie [9, p. 66] se consideră că dreptul fundamental la un mediu protejat este *un drept de creață*. În motivarea acestei opinii se invocă faptul că textele constituționale nu fac numai referiri la necesitatea protecției mediului ci, stabilesc îndatoririle statului în acest domeniu, ceea ce face ca dreptul la un mediu înconjurător protejat să reprezinte creața

cetățenilor față de stat, a cărui respectare presupune intervenția pozitivă a acestuia, cu alte cuvinte.

Alte detalii asupra conținutului dreptului la un mediu sănătos le găsim în literatura de specialitate într-o manieră destul de explicită și înțeleasă, acolo unde se apreciază că dreptul fundamental la un mediu sănătos este un drept care presupune următoarele drepturi:

- de a trăi într-un mediu nepoluat, nedegradat;
- la un ridicat nivel de sănătate, neafectat de degradarea mediului;
- de a avea acces la resursele de apă și hrană adecvate;
- la un mediu de muncă sănătos;
- la condiții de locuit, de folosire a terenurilor și la condiții de viață într-un mediu sănătos;
- la asistență în caz de catastrofe naturale și produse de om;
- de a beneficia de folosința durabilă a naturii și a resurselor acesteia;
- la conservarea elementelor reprezentative ale naturii [10, p. 66].

Astfel, mediul și protecția acestuia au dobândit un statut de drept fundamental, pentru că au devenit expresia unei politici publice de interes colectiv, a unei solidarități nu numai în interiorul statelor, dar și la scară internațională. Preocupările vizând prezervarea unui mediu sănătos privesc ameliorarea condițiilor de viață ale omului, menținerea echilibrului ecologic, a ecosistemelor din care ființa umană face parte integrantă. Aceasta implică păstrarea calității principalelor componente ale mediului – aerului, apei, solului, florei și faunei în condițiile unei dezvoltări durabile [11, p. 160-161].

Potrivit unor evaluări dedicate [12, p. 66], protecția mediului a devenit o necesitate a societății contemporane, o oportunitate cu caracter universal. Preocupările privind păstrarea unui mediu sănătos vizează ameliorarea condițiilor de viață ale omului, menținerea echilibrului ecologic, a ecosistemelor din care ființa umană face parte integrantă.

În asemenea condiții, dreptul la un mediu sănătos și neprejudiciat din punct de vedere ecologic devenit o prerogativă de bază, prioritară în fața oricărui alt interes, care în contextul tendințelor dezvoltării economice de astăzi trebuie să confere o siguranță mai mare îndeplinirii standardelor necesare existenței de mâine [13, p. 154].

În atare condiții, protecția mediului înconjurător constituie o prioritate națională, care vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice și social-umane, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății pe viitor [14, p. 383].

Pe de altă parte, dreptul la un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic presupune obligația statului de a lua măsurile necesare pentru protecția mediului înconjurător, un rol important revenind elaborării, adoptării și implementării unor reglementări juridice referitoare la mediu [11, p. 160-161].

La nivel internațional, necesitatea recunoașterii dreptului fundamental al omului la un mediu neprimejdios pentru viață și sănătate din punct de vedere ecologic a fost discutată pentru prima dată în cadrul Conferinței Mondiale a ONU pentru protecția mediului la Stockholm în 1972. Aici s-au făcut referiri la faptul că unul dintre drepturile fundamentale ale omului îl constituie dreptul la un mediu a cărui calitate îi dă posibilitatea de a trăi în mod demn și în prosperitate.

Potrivit unor autori [15, p. 611-656], pe plan internațional, relația dintre drepturile omului și dreptul la un mediu sănătos este analizată din mai multe perspective. Astfel, una din acestea se referă la faptul că nu există drepturi ale omului fără dreptul la un mediu sănătos, iar alta se bazează pe faptul că dreptul la mediu este un drept care deja există, precum și orientarea care admite dreptul la un mediu sănătos ce derivă din alte drepturi ale omului. Pentru aceasta este nevoie nu numai de a proteja componentele mediului, dar și de a le folosi rațional, de a le dezvolta și de a le conserva pentru generațiile viitoare.

Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (CEDO) nu conține prevederi exprese care garantează dreptul la un mediu înconjurător sănătos, însă acest drept a fost consacrat în jurisprudența europeană prin interpretarea extensivă a domeniului de aplicare a unor drepturi prevăzute expres de Convenție, cum ar fi dreptul la viață privată [11, p. 165].

La rândul său, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, în art. 11 și 12, stabilește dreptul persoanei la un nivel de trai suficient și la cea mai bună sănătate [11, p.162].

Carta Mondială pentru natură subliniază necesitatea luării unor măsuri corespunzătoare la nivel național și internațional, individual și colectiv, privat și public, în scopul protecției naturii și a promovării cooperării în acest domeniu, proclamând un șir de principii de conservare pentru a ghida și judeca conduita omului care afectează natura [16].

Convenția pentru conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa stabilește că statele-părți recunosc rolul esențial al florei și faunei în menținerea echilibrului ecologic și că se obligă să ia măsuri de conservare și de protecție a acestora [17].

Am recurs la examinarea percepției, în plan mondial, despre dreptul la un mediu neprimejdios, deoarece un rol deosebit în stimularea procesului de constituționalizare a acestui drept, precum și în precizarea conținutului său, l-au avut și îl au reglementările internaționale descrise mai sus.

Următorul nivel, și anume reglementările constituționale naționale, reieșind din angajamentele internaționale asumate de întreaga comunitate, inclusiv de țara noastră determină în art. 37 care se intitulează expres – Dreptul la un mediu înconjurător sănătos, în alin. (1) că: „Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive”, iar alin. (4) stabilește că: „Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice” [18].

După unele opinii [19, p.77], și pe bună dreptate exprimate, constituționalizarea dreptului la mediu prezintă, pe lângă impactul politico-moral al asimilării unui drept uman fundamental nou, aparținător generației a treia, a drepturilor de solidaritate, purtător al unui semnificativ simbol de modernitate și standard internațional care implică și anumite semnificații de ordin juridic. Or, includerea dreptului la mediu neprimejdios în categoria drepturilor fundamentale face ca limitarea sa să nu poată fi prevăzută decât prin lege și în condițiile limitative stabilite de acestea. De asemenea, constituționalizarea acestui drept permite o evoluție progresivă la nivelul, principiilor, reglementărilor și practicilor juridico-administrative ale protecției mediului.

Astfel, pornind de la ideea potrivit căreia condițiile favorabile de mediu sunt considerate drept un factor principal al bunăstării materiale și confortului, inclusiv spiritual, care determină viitorul durabil, statul declară dreptul omului la un mediu sănătos din punct de vedere ecologic ca fiind un drept ce se bucură de supremație în raport cu celelalte interese general-statale, moment stipulat și în Legea cu privire la protecția mediului.

În acest sens, în vederea stabilirii mecanismului de punere în aplicare a prevederilor constituționale determinate mai sus, Legea privind protecția mediului înconjurător, prevede expres în art. 30 că: „Statul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos, în care scop asigură, în conformitate cu legislația în vigoare anumite libertăți, inclusiv dreptul de a se adresa, direct sau prin intermediul unor organizații, partide, mișcări, asociații, autorităților pentru mediu, administrative sau judecătorești pentru a sista acțiunile care aduc daune mediului, indiferent dacă agenții economici vor fi sau nu prejudecați în mod direct; dreptul de a trage la răspundere persoanele, care au comis contravenții sau infracțiuni ecologice [20].

În speță, dreptul la un mediu neprimejdios nu ar trebui să fie înțeles și redus doar la nivelul declarativ, ca drept fundamental, ci acesta urmează a se traduce prin diversele reglementări ce au menirea protejării drepturilor și intereselor societății, urmând să pătrundă chiar și normele ce reglementează activitatea polițienească. Or, având în vedere specificitatea consecințelor, iar prin urmare a valorilor la care se atentează odată cu săvârșirea infracțiunilor contra mediului, actualmente se cere o altă manieră de abordare a problematicii în materie de prevenire, relevare și combatere a genului de criminalitate avut în discuție [21, p. 83].

În ordinea de idei descrisă mai sus, detaliind prevederile și concepțiile constituționale, Legea cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului referindu-se în art. 18 la atribuțiile Poliției operează cu noțiuni generale, cum ar fi: apără viața, integritatea corporală, sănătatea și libertatea persoanei, proprietatea privată și publică, alte drepturi legitime ale persoanei și comunității, exercitând atribuțiile prevăzute la art. 19–23, iar prin alineatul următor prevede că „nu se admite punerea în seama Poliției a altor atribuții decât a celor prevăzute de lege”, or se consideră că nu pot fi depășite limitele funcționale menționate.

Astfel, articolele specificate în acest context determină prevenirea infracțiunilor și contravențiilor (art. 19), investigarea infracțiunilor și contravențiilor, inclusiv urmărirea penală (art. 20), menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii și securității publice, protecția drepturilor și a intereselor legitime ale persoanei și comunității (art. 21), asigurarea înfăptuirii justiției (art. 22), asistența populației și a autorităților administrației publice locale (art. 23) [22].

După cum vedem, prevederile date poartă caracter general, fără a fi determinate careva elemente și caracteristici distincte privind protecția mediului înconjurător și asigurarea dreptului la un mediu sănătos.

La rândul său, nici Hotărârea Guvernului cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General al Poliției nu prevede careva atribuții ale Poliției în vederea protecției mediului înconjurător, și nemijlocit asigurarea dreptului la un mediu sănătos [23].

Astfel, trecând prin totalitatea acestor atribuții nu vom găsi prevederi dedicate și separate care ar viza responsabilitatea Poliției în ocrotirea mediului înconjurător, cât și asigurarea dreptului la un mediu sănătos dedicat și concentrat.

Spre deosebire de legislația Republicii Moldova, Legea privind organizarea și funcționarea Poliției Române [24] prevede expres că desfășoară

activități specifice, direct sau în cooperare cu alte entități publice sau private, potrivit competențelor stabilite prin lege, pentru protecția animalelor, cât și a mediului înconjurător.

De exemplu, conform datelor statistice de către Poliția Română pe parcursul anului trecut (2022) pentru prevenirea și combaterea delictelor silvice, au fost desfășurate peste 40.000 de acțiuni și controale, fiind confiscați peste 123.000 de metri cubi de material lemnos, fiind aplicate 14.288 de sancțiuni contravenționale [25, p.10].

Totodată, sub aspect organizațional, în cadrul Inspectoratului General al Poliției Române, activează Direcția de Ordine Publică în care este organizat – Serviciul Protecția Fondului Forestier și Piscicol, cu competența de asigurare a integrității fondului forestier/piscicol național, prevenirea și combaterea faptelor ilegale din domeniile silvic/piscicol, precum și asigurarea unor condiții de piață corecte prin eliminarea produselor de proveniență ilicită. Ce ține de obiectivele specifice, acestea sunt mai multe, cum ar fi prevenirea și combaterea:

- tăierilor fără drept de arbori, distrugerea, degradarea și a furtului de arbori din fondul forestier național;
- nerespectării prevederilor legale referitoare la exploatarea forestieră, ilegalităților referitoare la expedierea, transportul, depozitarea, prelucrarea primară și comercializarea materialelor lemnoase și a altor produse din lemn;
- pescuitului ilegal în scop comercial/recreativ/familial/științific din habitatele piscicole naturale;
- activităților ilegale de deținere, transport, prelucrare și/sau comercializare a peștelui, produselor din pește și a altor viețuitoare acvatice obținute din pescuit și/sau acvacultură;
- nerespectării condițiilor sanitare veterinare și de siguranța alimentelor referitoare la producerea, colectarea, transportul, procesarea, ambalarea, depozitarea și comercializarea peștelui, produselor din pește și a altor viețuitoare acvatice obținute din pescuit și/sau acvacultură [26].

Astfel, conform procedurilor de operare, întru realizarea competențelor menționate, atunci când este amenințată biodiversitatea, polițiștii din statul vecin intervin prin intermediul structurilor specializate. În acest sens, la nivel central, în 2011 a fost înființat Serviciul pentru Protecția Fondului Forestier și Piscicol, care coordonează și activitatea Serviciului de Poliție Delta Dunării. La nivel teritorial, există 26 de birouri și patru compartimente pentru Protecția Fondului Forestier și Piscicol [27, p. 32-34].

În ordinea de idei expusă, privind experiența statului vecin suntem de părerea că combaterea infracțiunilor împotriva mediului și a încălcărilor asociate necesită un cadru organizațional adecvat. Acesta are mai multe aspecte. În primul rând, cadrul necesită implicarea diferiților actori publici – inspectoratele, forțele de poliție, autoritățile vamale, serviciile de urmărire penală și sistemul judiciar, care să interacționeze de-a lungul unui lanț decizional, al „lanțului de asigurare a conformării cu legislația de mediu” sau al „lanțului de asigurare a respectării legii”. În al doilea rând, acești actori trebuie să aibă responsabilități formale clare, să fie independenți, să nu existe conflicte de interese și să aibă competențe adecvate de acțiune [6, p. 1].

Făcând referință la ilegalitățile ce pot fi comise în domeniul mediului înconjurător, acestea se împart generic în infracțiuni și contravenții. Suntem de acord cu părerea că „încălcarile legislației de mediu constituie încălcări ale obligațiilor care vizează protecția mediului. În termeni foarte simpli, „infracțiunile împotriva mediului” sunt încălcări ale legislației de mediu care sunt sau pot fi abordate prin intermediul dreptului penal [6, p. 1].

Respectiv, infracțiunile ecologice sunt prevăzute în Capitolul IX al Partii speciale a Codului penal, de la art. 223 până la art. 235 [28], iar competența de examinare a acestora este a Poliției. Astfel, Codul de procedură penală în art. 266 (Competența organului de urmărire penală al Ministerului Afacerilor Interne), organizat în mare parte în cadrul Poliției prevede expres că, efectuează urmărirea penală pentru orice infracțiune care nu este dată prin lege în competența altor organe de urmărire penală sau este dată în competența lui prin ordonanța procurorului [29], or infracțiunile ecologice se atribuie anume la categoria celor examinate de către Poliție.

Lucrurile stau diferit în cazul examinării contravențiilor, or Codul Contravențional prevede în art. 405 competența dedicată a Inspectoratului pentru protecția mediului de a constata și examina contravențiile ce atențiază la domeniul ecologic [30], iar Poliția neavând competențe directe în acest sens.

Prin prisma reglementărilor funcționale Inspectoratul pentru protecția mediului printre multitudinea de competențe are: implementarea politicilor în domeniul protecției mediului; protecția aerului atmosferic, a resurselor de apă, a solului și subsolului, precum și a florei, faunei și teritoriilor naturale protejate; gestionarea deșeurilor și a substanțelor chimice; utilizarea rațională a resurselor naturale; și activitatea planificată.

Competența sa include prevenirea nerespectării legislației, detectarea și examinarea cazurilor de nerespectare, combaterea oricărui caz de nerespectare, aplicarea sancțiunilor, calcularea și despăgubirea prejudiciilor în conformitate cu legislația și principiul „poluatorul plătește” și coordonarea activităților cu impact asupra mediului înconjurător [3, p. 21].

Este evident, fiind analizate prin prisma aspectelor teoretice legate de dreptul de poliție al statului, în variantă extinsă, că Inspectoratul pentru protecția mediului deține competențe polițienești, de pe altă parte, având o prezență limitată pe întreg teritoriul țării, posibilități modeste a aplica în activitate forța fizică, mijloacele speciale, cât și arma de foc, plus, fiind exclus din lista autorităților ce pot realiza măsuri speciale de investigație și de urmărire penală, apare întrebarea logică care este eficiența autorității date în vederea combaterii fenomenului infracțional și contravențional ce atentează la mediul înconjurător, în special, dreptul la un mediu sănătos.

Revenind la prevederile Codului Contravențional, Capitolul IX stabilește contravențiile în domeniul protecției mediului, în total – 56 de contravenții, de la art. 109 până la art 158². De exemplu, fiind analizate datele statistice privind contravențiile constatare/examinate de către Poliție în anul 2022, s-a stabilit următoarele: în baza art. 115 (Degradarea terenurilor, falsificarea informației despre starea și folosirea lor) au fost constatate 461 de contravenții, în 316 de cazuri fiind aplicată amenda, iar 145 de cazuri au fost remise după competență (respectiv, Inspectoratului pentru protecția mediului).

În baza art. 126¹ (Pășunatul ilegal al animalelor) au fost documentate 11 cazuri, toate fiind remise după competență altor autorități competente. Conform art. 135 (Circulația și parcare vehiculelor pe terenurile fondului forestier, în spațiile verzi din afara drumurilor publice și în locuri interzise) au fost documentate 12 contravenții, în 4 cazuri fiind aplicată amenda, iar restul 8 fiind remise după competență.

Ce ține de contravenția prevăzută la art. 154 (Încălcarea regulilor de gestionare a deșeurilor) au fost constatate 242 de cazuri, în cadrul a 8 procese contravenționale fiind aplicată amenda, iar 234 de procese inițiate au fost remise după competență.

Referitor la competența directă a Poliției, în baza art. 157 (Cruzimea față de animale) au fost constatate 117 contravenții, fiind aplicate amenda în 87 de cazuri, iar 30 de cazuri au fost remise după competență. În baza art. 158 (Încălcarea regulilor de întreținere a câinilor, pisicilor și altor animale) au fost constatate 884 de contravenții, în 766 de cazuri fiind aplicată amenda, iar 118 cazuri fiind remise după competență.

Același trend se menține și în anul 2023, iar după cum observăm impactul și aportul Poliției în investigarea contravențiilor în domeniul protecției mediului sunt determinate de specificul activităților polițienești desfășurate.

În atare situație, nu poate fi neglijat aportul și impactul pe care îl are Poliția în vederea garantării legalității în toate domeniile vieții sociale, inclusiv cel ce vizează mediului înconjurător.

Drept concluzie, constatăm că în circumstanțele în care amenințările la adresa mediului sunt de amploare globală, punând în pericol societatea umană, protejarea lui nu mai prezintă un simplu interes de a asigura o anumită calitate a acestuia, ci un drept fundamental, indispensabil supraviețuirii omului ca și specie. Mai mult, se cuvine conștientizat și recunoscut faptul că dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic constituie un drept natural, de aceeași importanță esențială precum dreptul la viață și în strânsă conexiune cu acesta.

În aceste împrejurări, consacrară sa constituțională tot mai frecventă reprezintă un fapt pozitiv și deschide calea includerii sale în rândul fundamentelor dreptului postmodern [31, p.122], cu preocuparea centrală axată pe dreptul la un mediu neprejudiciat, prielnic pentru o conviețuire în condiții sigure, dar care să ajungă și pentru generațiile viitoare în același conținut.

Întru dezvoltarea ideilor date urmează a fi analizată relevanța și impactul activităților de prevenire și combatere a infracțiunilor și contravențiilor ce atentează la asigurarea dreptului la un mediu sănătos, or ponderea acestora în numărul total de ilegalități comise este în creștere în fiecare an.

Și dacă infracțiunile sunt investigate de către Poliție, cum rămâne cu contravențiile, competența de examinare fiind partajată între Inspectoratul pentru protecția mediului și aceasta Poliția națională. Astfel, pe de o parte există Inspectoratul care are competență directă și expresă, însă destul de modestă ca și pârgii legale și posibilități operaționale, dar și rezultat (impact) final, iar pe de altă parte, Poliția care are resursele necesare (umane, logistice, procedurale, etc.) cât și capacitatea de a realiza mult mai eficient prevenirea și combaterea ilegalităților comise în domeniul dat.

De aceea considerăm, în vederea eficientizării procesului și atingerii unor rezultate tangibile, necesară alocarea competențelor și pentru Poliție de a constata și examina contravențiile stabilite în capitolul IX al Codului contravențional. Nu, în ultimul rând, poate fi examinată oportunitatea de

a crea, după modelul statului vecin, subdiviziuni dedicate, astfel, în cât din punct de vedere organizațional Poliția să dețină capacitatea necesară în vederea asigurării dreptului la un mediu sănătos.

Referințe bibliografice:

1. ERHAN, I. Drepturile și libertățile omului în contextul ordinii și securității publice. Chișinău: Lexon-Prim, 2023.
2. Uniunea Europeană (2014), Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte.
3. EU4Environment (2022), Sistemul de asigurare a respectării legislației de mediu în Republica Moldova: Situația actuală și recomandări, Chișinău, 2022.
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 658 din 23.09.2022 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030, publicată în Monitorul Oficial nr. 334-341 din 28.10.2022, art. 797.
5. https://mecc.gov.md/sites/default/files/obiectivele_de_dezvoltare_durabila.pdf [Accesat la 07.04.2023]
6. Asigurarea conformării cu legislația de mediu. Combaterea infracțiunilor împotriva mediului și a încălcărilor asociate. Ghid, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2021
7. <https://www.igp.gov.md/ro/content/politia-intreprinde-actiuni-ferme-pentru-prevenirea-si-contracararea-fenomenelor-negative> [Accesat la 07.04.2023]
8. ȚERUȘ I. Impactul activității economice asupra calității mediului. În: *Legea și viața*, ediție specială, august 2020.
9. JACQUE J. P. La protection du droit a l'environnement au nuveau européen ou régional. UNESCO, 1987.
10. DIACONESCU A. Dreptul la un mediu sănătos este un drept fundamental. În: *Revista Universul juridic* nr. 11/2017.
11. MUNTEANU A., RUSU S., VACARCIUC O. Manualul funcționarului public în domeniul drepturilor omului, Oficiul Avocatului Poporului. Chișinău: Arc, 2015
12. Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2012. Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Chișinău, 2012.
13. ARDELEAN G. Rolul autorităților publice în implementarea politicilor cu privire la evaluarea și repararea prejudiciului ecologic. Materialele sesiunii comunicărilor științifice, ediția VI-a, cu genericul: „Perpetua misiune a administrației publice de a fi în serviciul societății”, Chișinău, 2014.
14. BRÂNZĂ S., ULIANOVSKI X., STATI V., ș.a. Drept penal, Partea specială Volumul II, Ed. a 2-a. Chișinău: Cartier, 2005.
15. FITZMAURICE M. The Right of the Child to a Clean Environment. In: *Southern Illinois University Law Journal*, nr.23/1999.

16. Carta Mondială pentru natură, adoptată la New York pe 28 octombrie 1982. Republica Moldova a aderat la aceasta prin Hotărârea Parlamentului nr. 1546 din 23.06.1993.

17. Convenția pentru conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa, adoptată la Berna pe 19 septembrie 1979. Republica Moldova a aderat la aceasta prin Hotărârea Parlamentului nr. 1546 din 23.06.1993.

18. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994, republicată în Monitorul Oficial nr. 78 din 29.03.2016, art. 140.

19. DUȚU M., DUȚU A. Răspunderea în dreptul mediului. București: Editura Academiei Române, 2015.

20. Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător, publicată în Monitorul Oficial nr. 10 din 30.10.1993, art. 283

21. ARDELEAN G. O distinctă abordare a rolului poliției în combaterea criminalității contra mediului – perspectiva abilitării cu competențe speciale. Materialele Conferinței Internaționale, Ed. a VIII-a, cu genericul: „Ordinea publică în Europa între tradiție și contemporaneitate”, Cluj – Napoca, 2018.

22. Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului, publicată în Monitorul Oficial nr. 42-47 din 01.03.2013, art. 145.

23. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 547 din 12.11.2019 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General al Poliției, publicată în Monitorul Oficial nr. 346-351 din 22.11.2019, art. 857.

24. Legea nr. 218 din 23.04.2002 (republicată) privind organizarea și funcționarea Poliției Române, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 170 din 02.03.2020

25. STĂNCULEA S. Evaluarea activității desfășurate de Poliția Română în anul 2022. În: Revista „Poliția Română”, trimestrul I, 2023.

26. <https://www.politiaromana.ro/ro/politia-romana/unitati-centrale/directia-de-ordine-publica/serviciul-protectia-fondului-forestier-si-piscicol> [Accesat la 21.04.2023]

27. CANTUNIARI R. E. Ordinea Publică, „Regina” în protejarea cetățeanului. În: Revista „Poliția Română”, număr aniversar, 2022.

28. Codul Penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985 din 18.04.2002, republicată în Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009, art. 195.

29. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Legea nr. 122 din 14.03.2003, republicat în Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05.11.2013 art. 699

30. Codul Contravențional al Republicii Moldova, Legea nr. 218 din 24.10.2008. Monitorul Oficial nr. 3-6 din 16.01.2009.

31. DUȚU M. Dreptul mediului, ediția a III-a, București, 2010.

**LEGAL PROBLEMS OF ECOLOGICAL INFORMATION
SUPPORT IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW**

**PROBLEME JURIDICE ALE SUPORTULUI
INFORMAȚIONAL ECOLOGIC ÎN CONDIȚIILE LEGII MARȚIALE**

Serhii GRYNKO,

Educational and Scientific Institute of Law of
Taras Shevchenko Kyiv National University, Ukraine

Vladyslav YAMKOVYI,

ORCID ID: 0000-0001-5662-7951

State University of Economics and Technologies, Ukraine

CZU: 349.6:342.7:342.77(477)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358237>

Rezumat. Raportul definește conceptul de lege marțială, dreptul la informații de mediu în înțelegeri obiective și subiective, suport informațional de mediu în condițiile legii marțiale și, de asemenea, descrie pe scurt legislația care este în vigoare în acest domeniu, începând cu normele relevante din Constituție. al Ucrainei. ca norme de acțiune directă, care nu au fost limitate la perioada regimului juridic al legii marțiale prin paragraful 3 din Decretul președintelui Ucrainei „Cu privire la introducerea legii marțiale în Ucraina” din 24 februarie 2022 Nr. 64/2022 pentru îndeplinirea cerințelor Legii Ucrainei „Cu privire la regimul juridic al legii marțiale” din 12 mai 2015 nr. 389-VIII, care nu include printre măsurile regimului juridic al legii marțiale posibilitatea limitarea dreptului de acces liber la informații despre starea mediului. Autorii ridică problema problemelor juridice de implementare a normelor legislației actuale în domeniul suportului informațional de mediu în timpul regimului juridic al legii marțiale din Ucraina, precum și problema calității și adecvării setului de măsuri prevăzute de legislația actuală de mediu a Ucrainei în domeniul suportului informațional de mediu.

Cuvinte-cheie. legislație de mediu, informații de mediu, furnizare de informații de mediu, legislație de mediu, măsuri în domeniul furnizării de informații de mediu, Raport național privind starea mediului natural în Ucraina, regim juridic al legii marțiale, dreptul la informații de mediu, inteligență artificială.

Summary. *The report defines the concept of martial law, the right to environmental information from the objective and subjective points of view, as well as environmental information support in the conditions of martial law, and also briefly describes the legislation that is in force in this area, starting with the relevant norms of the Constitution of Ukraine, as norms of direct effect, which were not limited to the period of the legal regime of martial law by paragraph 3 of the Decree of the President of Ukraine “On the Imposition of Martial Law in Ukraine” dated February 24, 2022 No. 64/2022 to fulfil the requirements of the Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law” from No. 389-VIII of May 12, 2015, which does not include among the measures of the legal regime of martial law the possibility of limiting the right to free access to information about the state of the environment. The authors raise the issue of legal problems of implementing the norms of current legislation in the field of environmental information support during the legal regime of martial law in Ukraine, as well as the issue of the quality and adequacy of the set of measures stipulated by the current environmental legislation of Ukraine in the field of environmental information support.*

Keywords. *Environmental legislation, environmental information, environmental information support, environmental law, measures in the field of environmental information support, National report on the state of the natural environment in Ukraine, legal regime of martial law, right to environmental information, artificial intelligence.*

The purpose of this report is to characterize the legislative provision in the field of environmental information support in a number of normative legal acts, citing the definition of the right to environmental information in objective and subjective points of view.

The authors of this report set as the goals of the latter to identify, on the basis of the specified short description, the main modern legal problems of environmental information support in the conditions of martial law.

The research used methods of analysis and synthesis, as well as dialectical, intuitive, formal-legal methods and the method of systemic analysis.

Article 1 of the Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law” dated May 12, 2015 No. 389-VIII defines that martial law is a special legal regime introduced in Ukraine or in some of its localities in the event of armed aggression or threat of attack, danger to the state independence of Ukraine, its territorial integrity and provides for the granting to the relevant bodies of state power, military command, military administrations and local self-government bodies of the powers necessary to avert the threat, repulse armed aggression and protect national security, eliminate the threat of danger to the state independence of Ukraine, its territorial integrity, and as well as a temporary restriction of the constitutional rights and freedoms of a person and a citizen, and rights and legal interests of

legal entities, with an indication of the period of validity of these restrictions, caused by a threat.

The right to environmental information in the objective sense is a sub-institute of environmental law as a system of relevant legal norms, while in the subjective sense the right to information is a type and measure of possible permitted behaviour of an authorized person in relations whose object is environmental information as a set of information defined in Art. 25 of the Law of Ukraine “On Environmental Protection”.

Guided by the definition of environmental information provision given in the legal literature [1. p.136], it is possible to define ecological information provision under martial law as a means of implementing state environmental policy, the main purpose of which is to guarantee an ecologically safe natural environment for the life and health of the population under the legal regime of martial law .

Legislation in the field of environmental information provision consists of a whole set of norms contained in a number of normative legal acts.

The Constitution of Ukraine dated June 28, 1991 provides for a number of guarantees of environmental information provision, in particular Article 34 stipulates that Everyone has the right to freely collect, store, use and disseminate information orally, in writing or in another way - at his choice, and Art. 50 provides that everyone is guaranteed the right of free access to information about the state of the environment, about the quality of food products and household items, as well as the right to its distribution. Such information cannot be classified by anyone.

It is worth noting that the norms of the Constitution of Ukraine, as norms of direct effect, which were not limited to the period of validity of the legal regime of martial law by paragraph 3 of the Decree of the President of Ukraine “On the Introduction of Martial Law in Ukraine” dated February 24, 2022 No. 64/2022 to fulfil the requirements of the Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law” dated May 12, 2015 No. 389-VIII. The mentioned Decree, which does not include, among the measures of the legal regime of martial law, the restriction of the right to free access to information about the state of the environment, which, in our opinion, is positive, although Article 64 of the Constitution of Ukraine allows for the very possibility of restricting the right to environmental information.

A constituent part of the national legislation of Ukraine is the Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, ratified by the Law of Ukraine

“On the Ratification of the Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters” dated July 6, 1999 No. 832-XIV, as well as the Council of Europe Convention on Access to Official Documents, ratified by the Law of Ukraine dated May 20, 2020 “On the Ratification of the Council of Europe Convention on Access to Official Documents” No. 631-IX, with statements, one of which is the following:

“Ukraine declares that, as a result of the armed aggression of the Russian Federation, Ukraine’s fulfilment of its obligations under the Convention in the temporarily occupied territories in the Donetsk and Luhansk regions, the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol is not guaranteed until the full restoration of the constitutional order of Ukraine in these territories.

Any bodies, their officials and officials in the temporarily occupied territories in the Donetsk and Luhansk regions, the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol and their activities are illegal if these bodies or persons were created, elected or appointed in a manner not provided for by the Constitution and laws of Ukraine, and any of their acts (decisions, documents) are invalid and do not create any legal consequences.”

Article 13 of the Law of Ukraine “On Information” dated October 2, 1992 No. 2657-XII defines the composition of information on the state of the environment (ecological information). According to part 3 of the specified article, information about the state of the environment, except for information about the location of military facilities, cannot be classified as information with limited access.

The normative legal framework in the field of environmental information support undoubtedly includes the Law of Ukraine “On Environmental Protection” of June 25, 1991 (Articles 9, 10, 20, 21, 25, 25-1), as well as the Laws of Ukraine “On National Geospatial Data Infrastructure”, “On Ensuring Transparency in Extractive Industries”, “On Plant Life”, “On Animal Life”, “On Atmospheric Air Protection”, “On Providing Sanitary and Epidemic Well-Being of the Population”, “On Environmental Impact Assessment”, “On Objects of Increased Danger”, “On Protection of Consumer Rights”, “On Access to Public Information” Land, Water, Forest Codes of Ukraine, Code of Ukraine on Subsoil, Code of Civil Protection of Ukraine (Article 31), Code of Ukraine on Administrative Offenses (Articles 53-2, 82-3, 91-4), the Criminal Code of Ukraine (Article 238), etc., as well as a number of relevant subordinate legal acts adopted to implement the aforementioned laws.

In our opinion, in the context of the legal problems of implementing the norms of the current legislation in the field of environmental information provision during the legal regime of martial law in Ukraine, it is worth raising the issue of the quality and adequacy of the set of measures provided for by the current environmental legislation of Ukraine in the field of environmental information provision, namely in spheres of:

a) preparation by the central body of executive power, which implements state policy in the field of environmental protection, and submission to the Verkhovna Rada of Ukraine for consideration of the annual National Report on the state of the environment in Ukraine, and after its consideration by the Verkhovna Rada of Ukraine - publication in a separate publication and placement in Internet;

b) annual informing by the Council of Ministers of the Autonomous Republic of Crimea, regional state administrations, Kyiv and Sevastopol city state administrations of the relevant councils and the population about the state of the natural environment of the respective territories;

c) systematic informing of the population through mass media about the state of the natural environment, the dynamics of its changes, sources of pollution, disposal of waste or other changes in the natural environment and the nature of the impact of environmental factors on people's health;

d) immediate notification of emergency environmental situations;

e) transmission of information obtained as a result of environmental monitoring through information communication channels to bodies authorized to make decisions regarding the received information;

f) provision of free access to environmental information that is not classified and is contained in lists, registers, archives and other sources.

Currently, a number of registries and cadastres have been closed due to blocking of Internet access in accordance with the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 12, 2022 No. 263 "Some Issues of Providing the Functioning of Information and Communication Systems, Electronic Communication Systems, and Public Electronic Registries under Martial Law". However, in our opinion, state bodies should be sensitive to the informational environmental needs of civil society in the conditions of martial law and should find a certain balance of the respective interests of the state, territorial communities and people, citizens and legal entities as participants in environmental legal relations. In this context, in the conditions of martial law, we support the call of a number of Ukrainian NGOs and media, which demand the authorities to open state registers and re-

new access to public information in accordance with the requirements of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Approval of the Regulation on Data Sets that are Subject to Publication in the form of Open Data” dated October 21, 2015 No. 835 regarding the release of public information in the form of open data by administrators.

In our opinion, the analysis of the condition of the current legislation in the field of environmental information support in regulatory and legal and institutional and functional aspects allows us to make a number of proposals regarding:

a) the need for the existence of a normatively established parity of communication (at the level of clause “b” of part 2 of Article 25-1 of the Law of Ukraine “On Protection of Environment” dated June 25, 1991 No. 1264-XII), information exchange in terms of feedback by the relevant territorial communities as represented by the relevant councils to the Council of Ministers of the Autonomous Republic of Crimea, Regional State Administrations, Kyiv and Sevastopol City State Administrations and to the population - about the state of the natural environment of the respective territories;

b) the objectively necessary revision of the terms of the specified informing (in the direction of reduction) provided for in clause “a” of part 2 of Article 25-1 of the abovementioned law, in connection with the rapid change in the state of the natural environment during the operation of the legal regime of martial law, as well as the similar revision of the norm - which has not been systematically implemented for several years in a row – namely the period of 1 year for preparation by the central executive body implementing state policy in the field of environmental protection, and submission to the Verkhovna Rada of Ukraine for consideration of the annual National Report on the State of Environment in Ukraine, and after its consideration by the Verkhovna Rada of Ukraine - publication in a separate publication and posting on the Internet within that period;

c) the need to expand the possible sources of information specified in point “g” of part 2 of Article 25-1 of the Law of Ukraine “On Protection of Environment” (unreasonably limited only to the information obtained as a result of the exercise of powers within the scope of the implementation of such a management function as environmental monitoring) by information obtained as a result of the implementation of other management functions, for example, such as: distribution and redistribution (provision and withdrawal) of natural resources, organization and implementation

of strategic environmental assessment, environmental impact assessment, environmental audit, planning (forecasting) in the field of ecology, implementation of spatial and territorial organization of natural objects (organization of resource management), as well as control in the fields of use of natural resources, protection of the natural environment and ensuring environmental safety;

d) the necessary expansion of the set of measures that mould the content of environmental information support, such as informing about the state of the natural environment as a result of the military actions and operations of the Armed Forces of Ukraine.

We believe that from the point of view of guaranteeing the relevant rights of subjects of environmental legal relations, in the context of possible malicious (including terrorist and aggressor state) access and use of environmental information, it is worth raising the issue of the objectively overdue need for legal regulation at the national and transnational levels of the use of artificial intelligence, and to secure the national system of environmental and information security against malicious access by artificial intelligence, the problem of protecting personal data of participants in environmental legal relations, especially in the conditions of the legal regime of martial law, and possible wartime. We agree with the opinions either on complete ban or a balanced and safe detailed regulation of training artificial intelligence based on the data of environmental information that is freely available and that does not constitute a state secret and is contained in lists, registers, archives and other sources, and we also offer in the specified context, think about the appropriate strengthening of systems for protecting information contained in cadastres and registers, etc., the owner of which is the state, in order to provide the environmental and information security of the functioning of the specified sources of environmental information in the context of existing certain sparks of the general consciousness of artificial intelligence, and the possibility of writing its own algorithms, which can overcome systems for protecting environmental and legal information.

References:

1. М.В. КРАСНОВА, Г.І. БАЛЮК, А.Г. БОБКОВА *Проблеми права екологічної безпеки: навч. посіб.* [Problems of Environmental Safety Law: Teaching Manual] Дніпро: НГУ, 2016. 575 с. ISBN 978-966-350-607-4

ASPECTE DE TRATARE A OBIECTELOR DE MEDIU PRIN CONCEPTELE DE PROPRIETATE

ASPECTS OF EXAMINING ENVIRONMENTAL OBJECTS THROUGH PROPERTY CONCEPTS

Mircea GLADCHI,

ORCID ID: 0000-0002-7815-083X

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

CZU: 347.23:502.1

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358318>

Rezumat. *Utilizarea eficientă a obiectelor de mediu a devenit extrem de importantă, iar restricțiile privind folosirea și prelucrarea resurselor naturale sunt necesare pentru protejarea mediului. Un exemplu de măsură de protecție este propunerea Comisiei Europene pentru emisii zero de la mașinile noi până în 2035, adoptată de Parlamentul European. Conservarea resurselor naturale este esențială pentru menținerea obiectivelor de mediu, dar utilizarea acestora este necesară pentru dezvoltarea umană. Pentru a evita supra utilizarea și epuizarea resurselor, este importantă reglementarea obiectelor de mediu și integrarea lor în circuitul economic. Principiile cooperării, folosirii raționale, dispoziției limitate, protecției obiectelor în gestiune, conservării bunurilor și dezvoltării moderate pot fi aplicate pentru a reglementa proprietatea și utilizarea obiectelor de mediu. Aceste principii asigură o exploatare responsabilă și protecția mediului înconjurător.*

Cuvinte-cheie. *utilizare eficientă, restricții, resurse naturale, protecție, dezvoltare moderată.*

Summary. *The efficient use of environmental objects has become extremely important, and restrictions on the use and processing of natural resources are necessary for environmental protection. An example of a protective measure is the European Commission's proposal for zero emissions from new cars by 2035, adopted by the European Parliament. Conserving natural resources is essential for maintaining environmental goals, but their utilization is necessary for human development. To avoid overuse and depletion of resources, it is important to regulate environmental objects and integrate them into the economic cycle. The principles of cooperation, rational use, limited disposal, protection of objects in management, conservation of goods and moderate development can be applied to regulate property and the use of environmental objects.*

tion, rational use, limited disposition, protection of managed objects, conservation of goods, and moderate development can be applied to regulate the ownership and use of environmental objects. These principles ensure responsible exploitation and environmental protection.

Keywords. *Efficient use, restrictions, natural resources, protection, moderate development.*

Actualitatea utilizării eficiente a obiectelor de mediu la momentul actual a devenit una extrem de stringentă. Necesitatea creării de restricții în materie de folosire și prelucrare a resurselor naturale a ajuns valori maxime și este materializată prin prisma diverselor instrumente de ordin juridic și administrativ. Unul din exemplele protecționiste luate la nivel internațional, ce ar urmări concomitent aplanarea fenomenului de poluare cît și eficientizarea resurselor neregenerabile de combustibili solizi, este aprobarea de către Parlamentul European a propunerii Comisiei Europene pentru emisii zero de la mașinile și camionetele noi până în 2035.

Eficientizarea consumului de resurse naturale preponderent duce la conservarea și păstrarea obiectivelor de mediu. Însă este indiscutabil faptul că dezvoltarea și existența omenirii este imposibilă fără utilizarea și prelucrarea acestor resurse naturale. Cu creșterea continuă a populației este firesc ca consumul de resurse naturale să crească, însă pentru a păstra un mediu sănătos și nu a epuiza resursele neregenerabile, sunt necesare pârghii legale și economico-sociale pentru a menține un anumit control.

Drept o metodă de combatere a fenomenului de supra utilizare și supra exploatare a resurselor naturale este definitivarea acestor obiecte în circuitul economic de bunuri și servicii. Este necesar de a determina locul resurselor naturale din perspectiva reglementărilor de bunuri și ale proprietății pentru a le oferi o îngrădire convenită pentru a le proteja și tot odată de a oferi posibilitatea de a fi utilizate.

Drept o metodă de combatere a fenomenului de supra utilizare și supra exploatare a resurselor naturale este definitivarea acestor obiecte în circuitul economic de bunuri și servicii. Este necesar de a determina locul resurselor naturale din perspectiva reglementărilor de bunuri și ale proprietății pentru a le oferi o îngrădire convenită pentru a le proteja și tot odată de a oferi posibilitatea de a fi utilizate [1, p. 12; 2, p. 25-28].

Se afirmă că pentru a înțelege această problemă este necesar să se ia în considerare cunoștințe din mai multe domenii precum economie, ecologie, geografie, chimie și altele. În plus, se subliniază importanța conceptelor

de dezvoltare durabilă și folosință rațională în contextul protecției mediului înconjurător. Adaptarea formelor de consum și rigorile de exploatare a obiectelor de mediu au evoluat în tandem cu omenirea și că este necesară crearea de limite acceptabile pentru protecția mediului înconjurător. În ceea ce privește Republica Moldova, se subliniază că subiectul protecției mediului înconjurător este abordat într-un mod multidisciplinar și la diferite nivele de complexitate, însă literatura de specialitate se axează în primul rând pe dreptul civil și comportamentul raporturilor juridice care se bazează pe obiecte de mediu. Opinia doctrinei civile autohtone nu delimitează clar și nu încearcă să facă o categorie specifică pentru resursele naturale în interiorul circuitului civil, ceea ce duce la o distorsiune de opinii privind modul și forma în care acestea ar trebui atribuite în proprietate. De asemenea, nu există un regim concret juridic al obiectelor de mediu și nu este abordată semnificativ problematica privind claritatea în gestionarea acestor resurse. În plus, există încercări de a caracteriza anumite domenii mai înguste separat, dar fără o fundamentalizare clară și concretă în ceea ce ar putea presupune aceasta. Acest subiect a fost abordat de alți savanți din alte domenii, care au accentuat aceleași probleme și au subliniat importanța resurselor naturale în Republica Moldova, în special a celor agroclimatice [1, p. 22].

Observăm că pentru a conferi anumite semne protective de utilizare a resurselor naturale pe parcursul discursului a fost menționată de mai multe ori idea atribuirii acestora sub forma proprietății. Este necesar de menționat că forma proprietății descrise în paragraful respectiv nu se referă la acel drept de proprietate analizat anterior, dar este vorba de proprietatea ca concept economic. După cum a fost stipulat anterior, proprietatea sub aspect economic poate fi manifestată prin mai multe forme, fiind atât parte a drepturilor reale, obligaționale, dacă vorbim despre dreptul civil ba chiar tranzitînd în alte ramuri de drept. Respectiv pentru a putea încadra obiectele dreptului mediului în anumite raporturi ce ar presupune punerea lor într-un circuit civil într-o oarecare formă este necesar de a formula anumite principii.

Principiile date urmăresc scopul de utilizare ale obiectelor de mediu în interesul celor care nemijlocit le gestionează sau urmărește scopul transmiterii lor sau a unei părți componente în gestiunea altor persoane. După cum a fost demonstrat anterior, vorbim despre anumite obiecte specifice și încadrarea lor în circuitul civil cît și atribuindu-le la categoria de proprietatea sub formă economică ar presupune anumite limitări și nuanțe de exploatare.

Primul principiu care va fi enunțat și analizat va fi principiul cooperării. Acest principiu rezultă din teoriile și lucrările cum ar fi tragedia comunelor și dilema prizonierului, și nu doar care presupune, în contextul nostru că atunci când merge vorba despre exploatarea resurselor naturale care conform esenței lor sunt unele finite, este necesar ca între cei ce le folosesc să fie o cooperare și o înțelegere referitor la cotele de consum sau referitor la cantitățile posibile explorabile etc. Cooperarea ar presupune găsirea unui compromis între subiecți, ceea ce ar impune limitarea reciprocă și ce va duce ulterior la posibilitatea inducerii unei conservări a resurselor naturale cauzate anume de cooperare și ajungere la un compromis. Haideți să luăm exemplul referitor la pășune și vitele care sunt păscute pe ea concomitent de mai mulți proprietari. Atît timp cît această pășune este un bun al statului sau cu alte cuvinte nu aparține nici unui individual sau colectiv dintre proprietari, aceștia vor încerca să facă totul posibilul pentru ași maximiza profitul minimalizînd cheltuielile necesare. Drept urmare are loc deteriorarea rapidă a pășunii rezultînd în imposibilitatea de folosire a acesteia nu doar de persoana/ persoanele care au supra-solicitat-o dar și pentru persoanele care o folosea ordinar cît și pentru cei care urmau să o folosească. Lipsa cooperării între aceștia a făcut ca bunul să fie irosit și lăsat pentru o perioadă nedeterminată de a regenera. Lipsa cooperării de asemenea poate duce la imposibilitatea regenerării resursei date, fiindcă unul dintre acești proprietari de bovine la cea mai mică apariție a învelișului verde va monopoliza pășunea și o va face inutilizabilă iarăși pentru o perioadă de timp. Prin urmare atunci cînd vorbim despre utilizarea unui resurs natural aceasta trebuie să fie făcută prin cooperare – atît între coproprietari în cazul utilizării în comun cît și între proprietar și terți, terții fiind acele persoane care deși nu folosesc pășunea dată în scopul urmărit de proprietar, existența acesteia le favorizează drepturile la un mediu sănătos cît și aspectul estetic sufletesc. Principiul cooperării presupune că cel care primește în gestiune o resursă naturală este ținut obligat să manifeste o atitudine colegială de compromis în raport cu celelalte persoane, indiferent cine ar fi ele pentru a beneficia în continuare de gestiunea resursei și nu a deteriora raporturile și drepturile altor persoane în tangență cu această resursă.

Următorul principiu formulat va fi principiul folosirii raționale. Folosința rațională în contextul dat nu trebuie să fie încurcat cu dreptul de folosință sub nici o formă, ca atribut a dreptului de proprietate. Termenul de folosință în contextul dat sunt toate metodele de utilizare și exploatare

a resurselor naturale conferită prin prisma diverselor acte normative și prin prisma diverselor instituții de drept. Respectiv în contextul dat ar trebui de menționat că baza raporturilor date, deși dominat de cele private nu se limitează la acestea. De exemplu aerul atmosferic care este atribuit prin Constituție statului cu caracter de proprietate (care după cum a fost menționat anterior nu este dreptul de proprietate prevăzut de codul civil) care se manifestă prin deținerea monopolului asupra acestei resurse. Din punct de vedere practic asta ar însemna că orice formă de exploatare a aerului pe teritoriul Republicii Moldova va fi condiționată de acceptul sau dezacordul statului cu formele de folosire ale acestuia. Acceptul sau dezacordul de exploatare a acestei resurse naturale, desigur va fi condiționată de mai mulți factori, dar unul dintre ei este faptul dacă exploatarea în forma propusă este practică și rațională ce nu ar duce la deteriorarea bunului nemijlocit sau au suprasolicitarea și distrugerea lui. Darea în folosință a resurselor naturale după cum a fost menționat poate fi dată prin diverse instituții și diverse forme de acte și raporturi, ideea folosinței raționale presupune că indiferent de tipul și natura juridică a raportului de dare în folosință, vis-a-vis de obiectele dreptului de proprietate acesta trebuie să fie exercitat rațional. Dacă termenul de folosință a fost explicat și într-o oarecare măsură perceput, atunci ce ar presupune termenul de folosință rațională. Folosința rațională manifestă ideea de exploatare a resursei naturale sub contextul și ideea consumului acesta moderat fără a duce la deteriorarea și supraconsumul acesteia. Dacă ne întoarcem la exemplul nostru cu păstorii, vacile și pășunea, atunci folosirea rațională al presupune utilizarea pășunii în așa fel și formă încât ar fi situația când aceștia ar alterna pășunile în dependență de ani sau condiții climaterice pentru a permite regenerarea învelișului ierbos de la suprafața și nu ar duce la distrugerea ireparabilă din cauza suprasolicitării acesteia.

Următorul principiu care ar putea fi folosit pentru a definitiva raporturile de proprietate în corelație cu obiectele de mediu este dispoziția limitată. Dispoziția va fi analizată în contextul respectiv drept un atribut ce permite unui subiect împuternicit cu o anumită formă de proprietate, de a încheia contracte de dare în exploatare a resurselor naturale. Prin termenul de dispoziție limitată se vor analiza situațiile în care obiectele de mediu nu pot fi transmise într-o oarecare formă de gestionare din cauza anumitor factori. Unul dintre factori va fi calitatea subiectului în mâinile căruia va fi transmisă resursa dată. Un criteriu ar fi faptul dacă subiectul întrunește condițiile de cetățenie impuse pentru anumite obiecte (ex. tere-

nurile agricole). Un alt criteriu care poate fi întâlnit este deținerea anumitor criterii sau aptitudini specifice sau necesare subiectului pentru a fi capabil de a folosi rațional obiectul de mediu predispus, ca de exemplu având niște studii într-un domeniu specific sau având capacitatea financiară de a asigura anumite condiții de exploatare corectă a acestora. Limitarea dispoziției presupune faptul că obiectele de mediu nu poate fi predispus în folosire exclusivă oricui. Principiul dat presupune controlul asupra subiecților care pot exploata în exclusivitate, sau deține monopolul asupra unei resurse naturale. Resuscitând exemplul nostru anterior cu pășunea, în cazul dat limitarea dispoziției s-ar manifesta prin faptul că pășunea respectivă ar fi acordată în folosință exclusivă doar celor proprietari de vaci care au cunoștințele necesare sau studii în domeniul respectiv, ce ar presupune că ei vor folosi acea pășune rațional pentru a conserva calitățile ei utile pentru vitele proprietarilor. Respectiv observăm că principiul dispoziției limitate urmărește selectarea subiecților capabili și echipați de a folosi corect obiectele de mediu. Principiul dat facilitează aplicarea mai eficientă a celorlalte a celorlalte principii manifestând un control mai detaliat asupra accesului corect asupra folosirii și exploatării obiectelor de mediu.

Următorul principiu este principiul protecției obiectelor aflate în gestiune. Acest principiu este bazat pe funcțiile de bază cât și obiectele definitorii ale raporturilor de mediu. Principiul dat manifestă un alt caracter care subiectul căruia îi este împuternicit resursa naturală trebuie să-l manifeste pentru a folosi o resursă naturală. Protecția resursei naturale aflată în gestiune se manifestă obiectiv prin asigurarea folosirii nemijlocite neîntrerupte de factori externi și terți. Însă aceasta nu este suficient pentru acest obiect specific. Când vorbim despre principiul protecției resurselor naturale aflate în gestiune protecția acestora nu se limitează doar la impedimentele terților manifestate asupra folosirii acesteia, dar și la protecția acestuia indiferent dacă este el exploatat sau nu și indiferent de forma factorilor ce îl afectează. În unele situații resursele naturale sunt intenționat plasate în gestiunea unei instituții sau a unui subiect pentru exclusivul interes de a le proteja. Prin urmare componentul dat este vital întru elaborarea și gestionarea ideilor de proprietate reflectate asupra obiectelor de mediu. Se poate pretinde protecția obiectelor de mediu fără ca acestea să fie atribuite în gestiune exclusivă cuiva, de persoane adiacente care doar doreau să se bucure de un mediu natural sănătos și estetic plăcut. În literatura de specialitate se menționează că funcția de protecție a resurselor naturale se atribuie statului, el fiind cel care urmărește sco-

pul de a menține controlul exclusiv asupra lor, dar retorica ideii noastre este că obligativitatea de protecție a acestor componente se manifestă prin prisma tuturor subiecților ce beneficiază de resurse naturale. Subiectul care gestionează nemijlocit una din ele și care extrage anumite foloase este în primul și în primul rând obligat să protejeze interesele proprii care vor duce la satisfacerea unui rol mai important, după cum a fost stipulat anterior.

Următorul principiu este principiul conservării bunurilor. Principiul dat merge în tangență cu celelalte anterior enunțate și anume folosirii raționale și protecției. Principiul conservării resurselor naturale presupune menținerea formei maximal posibilă, asemenea celei în care a fost preluate cu referire la obiectele percepute. Deși principiul dat este, și poate fi aplicat pentru toate situațiile ce presupun raporturile de mediu, în contextul respectiv aceasta va fi analizat sub perspectiva relațiilor de proprietate ce pot apărea în raport cu resursele naturale. Conservarea ca concept presupune menținerea calităților estetice, funcționale și de componentă a resurselor naturale. Conservarea de obicei presupune efectuarea anumitor acțiuni sau inacțiuni în interesul menținerii acestei stări de fapt. Deși de cele mai dese ori conservarea presupune abținerea în raport cu obiectele de mediu, în cazul exploatării acestora conservarea poate fi făcută prin intermediul efectuării anumitor acțiuni concrete orientate spre conturarea intereselor principiului dat. Pentru a explica principiul dat vom recurge iarăși la exemplul nostru cu pășunea. Acțiunile de conservare în exemplul dat ar presupune atitudinea proprietarilor vacilor de a se abține de la supraconsum sau îngrădirea teritoriului pentru a-l demarca și a demonstra grija față de aceasta. Cu alte cuvinte toate acțiunile ce sunt efectuate de către folositorii obiectelor de mediu trebuie să fie făcute cu intenția și predispoziția de a conserva bunul dat [3].

Ultimul principiu elaborat va fi principiul dezvoltării moderate. Principiul dat manifestă de altfel o esență consumării resurselor naturale. Ca și principiul anterior acesta este extras din raporturile dreptului mediului. Conceptual vorbind, iarăși atribuim caracterul dat pentru persoanele care dețin în proprietate resurse naturale. Cei ce exploatează resursele naturale trebuie să o facă urmărind de asemenea scopul de a dezvolta și a îmbunătăți aceste resurse naturale. Observăm că de fapt dezvoltarea ca principiu este o evoluție naturală a principiului de conservare. Dacă conservarea presupune menținerea situației a bunurilor în momentul preluării lor de către subiectul care urmează să le folosească, atunci dezvoltarea

ar presupune îmbunătățirii calității bunurilor comparativ cu situația când acestea au fost preluate. Obiectiv acest principiu poate fi greu de realizat, dar subiectul care este supus exploatării nemijlocite trebuie să manifeste intenția de dezvoltare moderată a obiectului afectat. Exemplificând situația dată, (folosind exemplul anterior) s-ar pretinde o atitudine de îmbunătățire a pășunii care este supusă folosirii. În cazul nostru, acesta poate fi manifestat prin faptul, că în momentul în care pășunea nu este utilizată cu scopul de a conserva calitățile ei și de a o folosi rațional, folositorii prelucrează terenul sădind suplimentar semințe de iarbă sau folosirea anumitor îngrășăminte suplimentare.

Aceste șase principii manifestă împrejurările și caracteristicile pe care subiecții trebuie să le respecte și să le posede în cazurile folosirii exclusive sau neexclusive a bunurilor de mediu. După cum a fost spus anterior, tipurile de folosire a acestor obiecte poate fi redată prin diverse instituții și ramuri de drept, dar toate trebuie să fie manifestate prin prisma acestor principii vitale conceptualizării proprietății asupra resurselor naturale. Chiar și banalul acces liber la resurse naturale urmărit de către fiecare ființă vie trebuie să întrunească cumulativ toate aceste principii, începând cu simpla cooperare în ceea ce servește folosirea obiectului și terminând cu ideea de menținere sau chiar îmbunătățire a formei resursei naturale de care s-a beneficiat [4].

Referințe bibliografice:

1. DUCA, Gh., SCURLATOV, Iu., MISITI, A., MACOVEANU, M., SURPĂȚEANU, M. *Chimie ecologică*. Ed. a 2-a, revăz. Chișinău: CE USM, 2003. 304 p. ISBN 9975-70-255-4
2. DUCA, Gh., TELEUȚĂ, A., MIHAILESCU, C., STRATAN, A. *Environmental economics*. Chișinău: CEP USM, 2005. 140 p. ISBN 9975-64-039-7
3. DUȚU, M. Criminologia mediului. În: *Dreptul*. 2013. nr. 6. pp. 220-233.
4. GLADCHI, M. Necesitatea conceptualizării principiilor de aplicare a instituției proprietății pentru obiectele de mediu/ The need to conceptualize the principles of application of the institution of property for environmental objects. În: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al R. Moldova*, Ed.14, 2021, pp. 269-279. ISSN 1857-0976.

ROLUL CONCEPTUAL AL TEHNOLOGIILOR DE MODIFICARE A VREMII ÎN REFLECTAREA POLITICILOR INTERNAȚIONALE DE COMBATERE A SCHIMBĂRILOR CLIMATICE

THE CONCEPTUAL ROLE OF WEATHER MODIFICATION TECHNOLOGIES IN REFLECTING INTERNATIONAL CLIMATE CHANGE POLICIES

Elena MĂRIGNEANU,

ORCID ID: 0000-0002-6157-8506

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

CZU: 341.232:502.1:551.583

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358390>

Rezumat. Cooperarea internațională presupune alinierea eforturilor statelor în soluționarea unei probleme sau atingerea unor obiective recunoscute de comun ca fiind importante. Prin prisma dreptului internațional mediului, se evidențiază câteva domenii masive de cooperare, precum protecția mediului și combaterea schimbărilor climatice. Aceste două domenii adesea sunt examinate concomitent, însă elementele conceptuale ale domeniului „schimbări climatice” sunt diferite ca esență de cele ale domeniului „protecția mediului”. Dacă protecția mediului vizează acțiuni locale, practice și tangibile asupra îmbunătățirii vizibile a stării unor resurse concrete cum ar fi cele acvatice (un râu, izvor, lac) sau silvice (pădure, sector de perdea forestieră, spațiu verde), unde informația este deschisă pentru a fi preluată de către beneficiar la prima sursă, atunci schimbările climatice vizează acțiuni globale, ideologice și financiare asupra îmbunătățirii stării vremii per general, analizate teoretic și raportate de instituții specifice, unde informația este controlată și transmisă către beneficiari. Tot mai des se înregistrează discuții la nivel înalt cu privire la măsurile de combatere a schimbărilor climatice, ceea ce implică un grad sporit de interes pentru formalizarea rezultatelor acestor discuții în pachete de politici publice. Atingerea unanimității științific-practice asupra cauzelor schimbărilor climatice precedă în mod imperativ eforturile de a genera soluții cu privire la modalitățile de combatere a schimbărilor climatice. Cu toate acestea, observăm o cristalizare a politicilor internaționale de combatere a schimbărilor climatice în care nu se regăsesc examinate variabilele de bază a acestor fenomene. În primul rând, este omis (a) rolul

și mai ales estimarea impactului activității solare asupra temperaturii pe suprafața pământ (factorul natural), și (b) rolul tehnologiilor de modificare a vremii ca factor antropic. Până acum, rapoartele internaționale care constituie baza de referință pentru formularea politicilor publice au inclus în analiză doar factorul antropic cumulativ – sectorul economic ca producător și omul de rând ca consumator, elemente care, prin efectul său cumulativ, oferă posibilitatea de a aplica legitatea economiei de scară în cazul introducerii instrumentelor financiare (eficientizarea eforturilor de monetizare în baza activității actorilor). Recunoașterea impactului activității solare asupra temperaturii aerului la suprafața pământului, nu ar valida colectarea de taxe suplimentare pentru combaterea temperaturii aerului / schimbărilor climatice. Recunoașterea impactului tehnologiilor de modificare a vremii de asemenea nu ar valida utilizarea instrumentelor de forță asupra consumatorilor simpli ci ar reorienta atenția publicului asupra actorilor care dețin și aplică astfel de tehnologii. În acest articol se ridică întrebări de ordin conceptual cu privire la modul de reflectare a tehnologiilor de modificare a vremii în politicile internaționale publice.

Cuvinte-cheie. Schimbări climatice, tehnologie de modificare a vremii, geoingenierie, politici de mediu.

Summary. International cooperation implies aligning the efforts of states in solving a problem or achieving objectives commonly recognized as important. Through the lens of international environmental law, several massive areas of cooperation stand out, such as environmental protection and combating climate change. These two fields are often examined simultaneously, but the conceptual elements of the „climate change” field are essentially different from those of the „environmental protection” field. If environmental protection aims at local, practical and tangible actions on the visible improvement of the state of concrete resources such as aquatic (a river, spring, lake) or forestry (forest, forest canopy sector, green space), where the information is open to be collected by the beneficiary at the first source, then climate change aims at global, ideological and financial actions on improving the state of the weather generally, analysed in a theoretical manner and reported by specific institutions, where the information is controlled and transmitted to the beneficiaries. There are more and more high-level discussions on measures to combat climate change, which implies an increased degree of interest in formalizing the results of these discussions into public policy packages. Achieving scientific-practical unanimity on the causes of climate change imperatively precedes efforts to generate solutions on how to combat climate change. However, we observe a crystallization of international policies to combat climate change in which the basic variables of these phenomena are not examined. First, it omits (a) the role and especially the estimation of the impact of solar activity on the temperature on the earth’s surface (the natural factor), and (b) the role of weather modification technologies as an anthropic factor. Until now, the international reports that constitute the reference basis for the formulation of public policies have included in the analysis only the cumulative anthropic factor - the economic sector as a producer and the common man as a consumer, elements

that, through their cumulative effect, offer the possibility to apply the legitimacy of the economy of scale in the case of the introduction of financial instruments (the efficiency of monetization efforts based on the actors' activity). Recognizing the impact of solar activity on the air temperature at the surface of the earth, would not validate the collection of additional taxes to combat air temperature / climate change. Acknowledging the impact of weather-modifying technologies would also not validate the use of instruments of force on ordinary consumers but would instead refocus public attention on the actors who possess and apply such technologies. This article raises conceptual questions about how to reflect weather modification technologies in international public policies.

Keywords. *Climate change, weather modification technology, geoengineering, environmental policies.*

Republica Moldova s-a angajat să-și armonizeze legislația de mediu prin Acordul de Asociere cu Uniunea de Europeană. Totodată, documentele strategice de politici publice a Uniunii Europene fac referință la rapoartele grupul interguvernamental de experți privind schimbările climatice (IPCC), al căror temă dominantă o prezintă factorul antropic asupra schimbărilor de mediu. Cu toate acestea, în analiza științifică a variabilelor care pot influența clima, nu se oferă atenție suficientă către (a) factorul natural - impactul activității solare asupra pământului, precum și se trasează o atenție asimetrică asupra (b) factorului antropic - neglijând rolul tehnologiilor de modificare a vremii. Importanța acestui subiect rezidă în capacitatea de a perturba fenomenele socio-economice la o magnitudine fără precedent prin aplicarea unor politici ce nu corespund realității obiective (creșterea taxelor de carbon și/sau conectarea instrumentelor financiare la monitoringul emisiilor individuale de carbon, absorbția ÎMM-urilor, raționalizarea consumului per categorii sociale, amenințarea funcționării sistemului energetic în contextul digitalizării masive etc.).

Premisa formării sistemului de tranzacționare a emisiilor (ETS) și separat, a indicatorilor de guvernare corporativă, socială și de mediu (ESG) este combaterea schimbărilor climatice prin reducerea emisiilor de carbon. Însă, cifrele de bază prezintă o altă imagine și anume - emisiile de carbon rezultate în urma activității umane (viața indivizilor și producția tehnologică) nu pot influența procesele meteorologice globale ci doar indicatorii parametrilor aerului atmosferic la nivel local. Proporția totală de carbon în atmosferă constituie 0,04%, dintre care mai puțin de 5% este generată de activitatea umană, ceea ce oferă o proporție de 0,0012% din

atmosferă [5, p.475]. Acest indicator este mic în raport cu forța necesară de a obține o modificare a temperaturii aerului, și reprezintă un punct de trezire pentru a adresa întrebări cu privire la raționamentul majorării taxelor de carbon, mai ales în contextul în care, aproximativ jumătate din cele 0,0012% sunt emisiile din industriile de producere a energiei și transport, cealaltă jumătate fiind divizată între emisiile totale rezultate din producere (ÎMM și corporații) și populația globului. Cu alte cuvinte, presiunea economică asupra omului de rând este disproporțională cu impactul acestuia la nivel global. Conform NASA, soarele intră în cea mai slabă fază de activitate solară din ultimele două secole, ceea ce de asemenea trebuie să ridice întrebări cu privire la direcția politicilor de energie verde [6, p.11]. Iar subiectul tehnologiilor de modificare a vremii are un rol deosebit întrucât recunoașterea aplicării acestora ar anula raționamentul taxelor de carbon și a limitărilor impuse cetățenilor. *Convenției Națiunilor Unite cu privire la Neutilizarea în Scop Miliar sau în orice Scop Ostil, a Tehnologiilor de Modificare a Vremii* recunoaște expres termenul „**tehnici de de modificare a mediului**” în textul său, referindu-se la „*orice altă tehnică pentru schimbarea, prin manipularea deliberată a proceselor naturale, a dinamicii, compoziției sau structurii Pământului, inclusiv a biotei sale, a litosferei, hidrosferei și atmosferei, sau a spațiului cosmic*” [1, p.1]. În documente oficiale separate, existența acestor tehnologii este recunoscută într-un mod sau altfel, însă acestea nu sunt incluse în analizele care sunt preluate ca rădăcina politicilor de mediu. Dacă o proporție de evenimente climaterice extreme sunt totuși rezultatul aplicării tehnologiilor de modificare a vremii de către actorii puternici și nu de către influența cumulativă a oamenilor de rând din țările mai puțin dezvoltate, atunci militând pentru rigidizarea cadrului normativ pe argumentul virtuos al combaterii schimbării climatice este nu doar incorectă, ci de facto - opusă scopului declarativ.

Modificarea vremii, ca intervenție umană pentru a influența procesele și evenimentele atmosferice care cuprind vremea, este desfășurată deliberat într-o varietate de moduri. Cu referință la Modificarea Vremii (WM) putem evidenția că există 3 categorii mari de tehnologii sau metode:

1. Însămânțarea norilor pentru formarea precipitațiilor;
2. Tehnologii de modificare targetată;
3. Geoingineria.

Toate 3 tipuri de tehnologii sunt relevante pentru a fi examinate separat, dar însăși conceptul de existență a intervenției deliberate și artificiale în procesele naturale, este suficient de strident încât discuțiile despre

schimbările climatice nu includ schimbările cauzate de aceste tehnologii.

Organizația Mondială a Meteorologiei (OMM) în 2022 a analizat noi-le evoluții în modificarea vremii. Modificarea vremii se referă la diferite tehnici, cum ar fi însămânțarea norilor, care încearcă să sporească sau să suprimă precipitațiile, de exemplu pentru a combate seceta [7, p.13]. Tehnologiile de însămânțare a norilor sunt folosite comercial în eforturile de a curăța ceața de iarnă din aeroporturi, de a spori straturile de zăpadă în munți regiuni, a crește ploile din cauza averselor de vară și a reduce distrugerea care poate fi cauzată de grindină. Experimentele în atmosferă au dat, de asemenea, rezultate promițătoare în zona moderației uraganelor. Guvernul Statelor Unite a sponsorizat cercetarea privind modificarea vremii de când însămânțarea norilor a devenit o realitate științifică în 1946. Proiectele de modificare a vremii își propun declarative să schimbe vremea și precipitațiile locale sau regionale, dar nu și modelele climatice generale. Însă impactul schimbărilor în plan transnațional nu a fost examinat și prezentat ca suport pentru discuțiile cu privire la formularea politicilor de mediu. Deoarece este conventional acceptat că tehnologiile de modificare a vremii au doar impact local sau regional, modificarea vremii nu este adesea considerată geoingenierie. Cu toate acestea, tehnicile de modificare a vremii sunt precursori importanți ai tehnologiilor de geoingenierie de astăzi, de exemplu, există o suprapunere cu tehnologiile de gestionare a radiației solare (SRM), care urmărește, de asemenea, să injecteze particule în atmosferă.

Vremea poate fi modificată de om, dar este nevoie de mult mai multe cunoștințe înainte de a interveni în procesele atmosferice complexe cu științific rezultate previzibil. În ultimii ani, au avut loc progrese uimitoare în dezvoltarea instrumentelor de cercetare necesare pentru investigarea fenomenelor. Puterea crescută a computerului și modelor numerice oferă o oportunitate mult mai mare de a aborda întrebări cruciale. Cu toate acestea, nu cunoaștem care sunt capacitățile tehnice reale în acest domeniu în 2023. Cunoaștem că ploaia artificială a fost utilizată în războiul din Vietnam pentru a distruge rețeaua logistică, acțiune militară cunoscută ca Operațiunea Popeye [3, p.25]. Cunoaștem că Statele Unite ale Americii a *recunoscut* existența și deținerea *armelor climatice, tectonice, electro-magnetice* etc. prin Actul de Conservare a Spațiului din 2001, lege nr.2799. Politica Națională SUA privind Modificarea Vremii a fost semnată în 1976. Regulamentul privind controlul formării precipitațiilor în Australia a fost aprobat încă din 1967 și este în vigoare și astăzi. Patenta pentru Procesul

de control al vremii a fost înregistrată încă în 1948. Deci, care sunt capacitățile existente și nedeclarate la acest moment – rămâne o întrebare delicată care nu se regăsește pe ordinea de zi a conferințelor de mediu.

Metodologia analizei este realizată prin prezentarea succintă a două programe oficiale de dezvoltare a tehnologiilor de modificare a vremii (studii de caz) cu scopul de a confirma relevanța subiectului abordat. Astăzi avem doi lideri mondiali care în mod deschis recunosc eforturile de a-și dezvolta capacitățile de modificare a vremii: China și Emiratele Arabe. Statele Unite ale Americii și alți actori sunt reticenți în a recunoaște dotările sale, chiar dacă într-un raport militar din 2009 a recunoscut prioritatea sa de atingere a Controlului Vremii până în 2030. După descoperirea aplicării militare a armei climaterice în Vietnam, SUA a inițiat negocieri în acest sens, care au permis semnarea *Convenției Națiunilor Unite cu privire la Neutilizarea în Scop Miliar sau în orice Scop Ostil, a Tehnologiilor de Modificare a Vremii*, unde definiția pentru modificare a vremii este recunoscută de Organizația Națiunilor Unite și la cel mai înalt nivel [8, p. 113].

China a dublat mai mult decât suprafața terenului sub activități de modificare a vremii în ultimul deceniu. La sfârșitul lunii decembrie 2021, Administrația Meteorologică Chineză a deschis un Centru de modificare a vremii la nivel național. Acest centru va conduce activitățile de modificare a vremii anunțate de guvernul chinez la sfârșitul anului 2020 – este cel mai mare program de modificare a vremii din lume, iar activitățile de modificare a vremii urmează să fie desfășurate pe peste 60% din suprafața Chinei – echivalentul a peste șase milioane de kilometri pătrați. În ziua deschiderii Centrului, Administrația Meteorologică Chineză a anunțat că operațiunile de modificare a vremii sunt deja efectuate pe mai mult de 5,5 milioane km² în China. Aceste intervenții în curs urmăresc creșterea precipitațiilor pe 5 milioane km² și prevenirea precipitațiilor sub formă de grindină pe 0,5 milioane km². Nu există informații disponibile public cu privire la bugetul pe care guvernul chinez l-a pus la dispoziție pentru implementarea acestor planuri la scară largă [2, p. 12].

În ianuarie 2022, Emiratele Arabe Unite (UAE) au anunțat finanțare suplimentară pentru două noi proiecte de cercetare în cadrul celei de-a patra runde a Programului de cercetare din Emiratele Arabe Unite pentru știința pentru îmbunătățirea ploii (UAERP). Primul proiect va fi desfășurat la Universitatea din California și are ca scop, printre altele, determinarea momentului și locației optime pentru însămânțarea norilor [9, p.1]. Al doilea proiect, realizat de Institutul de Meteorologie Finlandeză și Universita-

tea din Reading din Marea Britanie, continuă să cerceteze îmbunătățirea precipitațiilor cu sarcini electrice și nanomateriale [4, p.3].

În concluzie, se constată insuficiența de corelare a cauzelor și efectelor schimbărilor climatice. Pe de o parte se consolidează normativ argumentul influenței omului simplu asupra climei pentru a valida ridicarea taxelor de carbon, iar pe de altă parte, modificarea climei de către jucătorii mari reprezintă un subiect puțin abordat în partea descriptive a documentelor de politici publice. Decizia de a crește dependența sistemului energetic național de factorii climaterici, în contextul înțelegerii a faptului că actorii internaționali își dezvoltă vertiginos – tehnologii de modificare a vremii, necesită o revizuire. În rezultat, prin campaniile verzi care ignoră acest subiect, deliberat sau nu, riscăm să prejudiciem atât economia națională, cât și percepția publicului asupra fenomenelor reale. Prin urmare, încadrarea juridică a activităților de modificare a vremii, cunoașterea protocolului de către toți actorii și înțelegerea publicului asupra acestei posibilități - este imperativ necesară. Absența unei atenții către existența, aplicarea și reglementarea tehnologiilor de modificare a vremii, distorsionează percepția participanților la factorii de decizie, amplificând eroarea de a acomoda recomandările internaționale cu privire la schimbările climatice bazate pe o premisă greșită, ridicând prin aceasta și gradul de vulnerabilitate a statului în fața actorilor interesați, publici și privați, internaționali - ceea ce subminează securitatea națională a oricărui stat în dezvoltare.

Referințe bibliografice:

1. CONVENȚIA ONU cu privire la Neutilizarea în Scop Miliar sau în orice Scop Ostil, a Tehnologiilor de Modificare a Vremii [*Convention on the prohibition of military or any other hostile use of environmental modification techniques*] [Accessed 09.06.2023] Available: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVI-1&chapter=26&clang=_en
2. CHINA METEOROLOGICAL ADMINISTRATION. Weather Modification Center. [Accessed 09.06.2023] Available: <https://www.cma.gov.cn/en/about-cma/brochure/201203/P020120319791316093320.pdf>
3. DARACK, E. Weaponizing Weather: The Top Secret History of Weather Modification. *Weatherwise*, 2019, 72(2), pp. 24-31.
4. HARRISON, R. G., NICOLL K. A., AMBAUM M. H. P. (2015). On the microphysical effects of observed cloud edge charging. *Quarterly Journal of the Royal Meteorological Society*. [Accessed 08.06.2023] Available: DOI:10.1002/qj.2554
5. HOUGHTON R. A. The contemporary Carbon Cycle. Treatise on geochemistry, 2003, 8, pp.473-513. [Accessed 08.06.2023] Available: <https://people>.

ucsc.edu/~mdmccar/migrated/ocea213/readings/04_Ocean_C_cycle/Houghton_The_Contemporary_C_Cycle_TOG_Vol8_chpt_8.pdf

6. SCHATTEN K., FRANZ H. A forecast of reduced solar activity and its implication for NASA. 595 Flight Mechanics Symposium, 2005, pp.1-12 [Accessed 08.06.2023] Available: <https://ntrs.nasa.gov/api/citations/20050244826/downloads/20050244826.pdf>

7. WMO annual report highlighting continuous advantage of climate change. [Accessed 07.06.2023] Available: <https://public.wmo.int/en/media/press-release/wmo-annual-report-highlights-continuous-advance-of-climate-change>

8. WUNSCH, C. R. The Environmental Modification Treaty. *ASILS Int'l LJ* 4, 1980, pp. 113. [Accessed 09.06.2023] Available: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ilsa4&div=9&id=&page=>

9. UAE National Center of Meteorology. UAE Rain Enhancement Program. [Accessed 09.06.2023] Available: <https://www.uaerep.ae/en/media-news/721/18>

LIMITAREA GARANȚIILOR DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂȚOS

LIMITING THE GUARANTEES OF THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT

Pavel ZAMFIR,

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.7:502.131.1

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358483>

Generalități

Dreptul fundamental la un mediu sănătos (pentru dezvoltarea conținutului și desemnarea căruia se mai aplică sintagmele *"favorabil"*, *"nepremedios"*, *"echilibrat"*, *"nepoluat"*, *"care îi permite omului să trăiască în mod demn și în prosperitate"*, *"satisfăcător"*, etc.), constituie obiectul multiplelor reglementări normative, cercetări, studii, devenind unul din cele mai actuale drepturi ale omului, în contextul evoluției raporturilor om-natură și a tendințelor de înrăutățire catastrofală a stării mediului, accelerării proceselor de poluare, schimbărilor climatice, reducerii semnificative a biodiversității, deteriorării și dispariției ecosistemelor.

Generalizînd multitudinea de opinii doctrinare în conturarea noțiunii, putem defini dreptul la un mediu sănătos (cu toate semnificațiile acestuia), ca o oportunitate de a exista într-un mediu, cu resurse naturale disponibile, necesare și suficiente pentru supraviețuirea generațiilor actuale și viitoare, mediu, a cărui stare este capabilă să asigure prosperitate și satisfacerea necesităților morale și estetice, care corespunde cerințelor sanitaro-igienice și standardelor calității elementelor naturale, și, care satisfac necesitățile generațiilor actuale fără a periclita capacitățile generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi.

Realizarea acestui drept fundamental, consacrat în art. 37 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, poate fi asigurată prin elaborarea și implementarea consecventă (coerentă) a unui mecanism adecvat juridico-statal,

sistem de măsuri juridice, administrative, tehnice, economice, științifice, educative și de altă natură.

Recunoașterea și garantarea constituțională a dreptului la un mediu sănătos și neprimejdios impune nu numai necesitatea amplificării obligațiilor autorităților statului de a proteja mediul, a elabora instrumente legale noi pentru repararea prejudiciilor și sancționarea atingerilor aduse mediului, dar și elaborarea drepturilor-garanții, inclusiv prin asigurarea corelării între legislația națională, cea internațională și, în deosebi, cea a UE.

Procesul de aliniere a legislației moldovenești de mediu la legislația UE, lansat odată cu semnarea Acordului de Asociere, se desfășoară conform Strategiei naționale de mediu pentru anii 2014 – 2023, a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, precum și în conformitate cu Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, aprobată de Parlamentul Republicii Moldova pe 17 noiembrie 2022.

Totodată, obținerea statutului de țară candidată pentru aderarea la UE, (acordat Republicii Moldova în baza Deciziei Consiliului European din 23 iunie 2022), impune necesitatea fortificării capacităților de armonizare a legislației de mediu, inclusiv prin parcurgerea unei proceduri complexe de realizare a listei de măsuri, printre care *sporirea implicării societății civile în procesele de luare a deciziilor la toate nivelurile și consolidarea protecției drepturilor omului*.

Protecția drepturilor omului, prin instrumente juridice de transpunere a acestor drepturi în prevederi legale, precum și prin armonizarea legislației naționale cu *Acquis-ul* UE a devenit un imperativ și pentru Republica Moldova.

Garantarea dreptului la un mediu sănătos

Realizarea dreptului la un mediu sănătos (și, prin acesta și altor drepturi de mediu), este asigurată mai ales, din perspectiva procedurală prin recunoașterea unor drepturi-garanții, care cunosc, în prezent, o largă consacrare la nivel comunitar și național. Desigur, între cele două dimensiuni de existență și de realizare ale dreptului la mediu – cea materială și cea procedurală – nu se manifestă o linie de demarcare clară și precisă, ci, dinpotrivă, o interdependență conceptuală și execuțională, în consens cu unicitatea obiectivului urmărit¹.

¹ Duțu M. *Principii și instituții fundamentale de drept comunitar al mediului*. București: Editura Economică, 2005, p. 373.

Instrumentele juridice internaționale și ale UE (Convenția ONU privind accesul la informație de mediu, participarea publicului la procesul de luare a deciziilor de mediu și accesul la justiție în probleme de mediu din 25 iunie 1998 (Convenția Aarhus), Directiva 2003/4/CE a Parlamentului și Consiliului European din 28 ianuarie 2003 privind accesul publicului la informațiile de mediu, Directiva 2003/35/CE a Parlamentului și Consiliului European din 26 mai 2003 de instituire a participării publicului la elaborarea anumitor planuri și programe referitoare la mediu și modifică directivele Consiliului în ceea ce privește participarea publicului și accesul la justiție 85/337/EEC și 96/61/EC), prescriu standarde minime de protecție și garantare a dreptului la un mediu sănătos.

Astfel, Convenția Aarhus deja a prevăzut că „cetățenii trebuie să aibă acces la informație, să fie îndreptățiți să participe la luarea deciziei și să poată avea acces la justiție în probleme de mediu” pentru „a fi în măsură să valorifice dreptul lor de a trăi într-un mediu sănătos și de a îndeplini îndatorirea concomitentă și corelativă de a proteja și de a ameliora mediul în interesul generațiilor prezente și viitoare”. Printre obiectivele Convenției de la Aarhus se numără dorința de a garanta drepturile de participare a publicului la luarea deciziilor cu privire la aspecte de mediu pentru a contribui la protejarea dreptului fiecăruia de a trăi într-un mediu adecvat sănătății și bunăstării personale. Articolele 6, 7 și 8 din Convenția de la Aarhus prevăd proceduri de participare a publicului la luarea de decizii privind activități specifice, la elaborarea planurilor, programelor și politicilor privind mediul, precum și la etapa de elaborare a normelor administrative și/sau a instrumentelor normative, juridic obligatorii și cu aplicabilitate generală.

Totodată, legislația națională oferă instrumente proprii de asigurare a realizării acestui drept fundamental.

Dreptul la un mediu sănătos și ecologic echilibrat, în calitate de drept fundamental, se bucură de garanțiile aferente drepturilor și libertăților fundamentale în general. Totodată, acest drept este garantat și prin proceduri specifice.

Realizarea dreptului la un mediu sănătos (și, prin acesta și altor drepturi de mediu), este asigurată prin consacrarea și recunoașterea unor drepturi-garanții, inclusiv, dreptul la informație de mediu, dreptul de participare la procesul decizional de mediu și dreptul de acces la justiție în probleme de mediu.

Textul legislativ de principiu privind garanțiile procesuale este cuprins, în primul rând, în alin. (2) al art. 37 din Constituția Republicii Moldova în următoarea formulă: „Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspîndirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic.”

O altă garanție constituțională de asigurare a dreptului la un mediu sănătos este cuprinsă în art. 126 alin. (2), lit. f), conform căruia, statul trebuie să asigure refacerea și protecția mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic.

Aceste prevederi constituționale și-au găsit o dezvoltare continuă în conținutul art. 30 din Legea nr.1515 din 16 iunie 1993 cu privire la protecția mediului înconjurător, potrivit căruia, statul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos, în care scop asigură, în conformitate cu legislația în vigoare:

- a) accesul deplin, operativ și liber la informațiile privind starea mediului și starea sănătății populației;
- b) dreptul de a se asocia în organizații, partide, mișcări, asociații de protecție a mediului, de a adera la cele existente;
- c) dreptul de a participa la dezbaterea proiectelor de legi, diverselor programe economice sau de altă natură ce vizează direct sau indirect protecția mediului și folosirea resurselor naturale; dreptul la informare și consultare asupra proiectelor de amplasare și construire a obiectelor cu efecte negative asupra mediului, de refacere și amenajare a teritoriului, a localităților urbane și rurale;
- d) dreptul de a interveni cu demersuri la instanțele de stat, pentru suspendarea temporară sau definitivă a activității agenților economici care aduc daune ireparabile mediului; dreptul de a solicita efectuarea expertizei obiectivelor și de a participa la efectuarea expertizei obștești;
- e) dreptul de a organiza referendumuri naționale și locale în probleme majore de protecție a mediului;
- f) dreptul la educație și instruire ecologică;
- g) dreptul de a se adresa, direct sau prin intermediul unor organizații, partide, mișcări, asociații, autorităților pentru mediu, administrative sau judecătorești pentru a sista acțiunile care aduc daune mediului, indiferent dacă agenții economici vor fi sau nu prejudicați în mod direct; dreptul de a trage la răspundere persoanele, care au comis contravenții sau infracțiuni ecologice;

h) dreptul la despăgubire pentru prejudiciul suferit cu urnare a poluării sau a altor acțiuni de afectare a mediului, precum și pentru prejudiciul adus sănătății oamenilor;

i) dreptul de a beneficia de facilitățile prevăzute de legislație pentru invenșițiile capitale, care au drept scop ameliorarea calității mediului.

Totodată, realizarea unuia din principiile de baza ale protecției mediului a fost încorporată în art. 3, alin.(1), lit.d), potrivit căruia, planificarea, proiectarea, amplasarea și punerea în funcțiune a obiectivelor social-economice, realizarea programelor, planurilor și activităților planificate care pot avea impact asupra mediului din Republica Moldova sau din alte state se admit numai cu condiția: – **informării**, de către autoritățile administrației publice locale și inițiatorul activității planificate, a populației care locuiește în perimetrul obiectivului respectiv despre activitățile planificate și **asigurării procesului participativ la luarea deciziei** în etapele de proiectare și amplasare;

Unele drepturi-garanții procesuale, (inclusiv enunțate în art. 30 al Legea privind protecția mediului înconjurător), recunoscute și ca drepturi de mediu cu vocație proprie, sînt reglementate, la rîndul său, de acte normative în materie: dreptul de acces la informație - în principal, prin prevederile Legii privind accesul la informație nr. 982 din 11 mai 2000; dreptul de participare – prin Legea privind transparența în procesul decizional nr. 239 din 13 noiembrie 2008; particularitățile participării publicului la procesul decizional de mediu – prin Regulamentul privind antrenarea publicului în elaborarea și adoptarea deciziilor de mediu, aprobat prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.72 din 25 ianuarie 2000.

Consecințele afirmării constituționale și a garantării dreptului la un mediu sănătos sunt numeroase: consolidarea obligațiilor autorităților publice de a proteja mediul, asigurarea unei protecții mai bune a drepturilor subiective legate de mediu, crearea unei baze legale solide pentru sancționarea în justiție a daunelor de mediu¹.

Limitarea garanțiilor dreptului la un mediu sănătos

Pornind de la faptul că instrumentele juridice internaționale prescriu standarde minime de protecție a drepturilor omului, aceasta nu împiedică statul să reglementeze mai larg unele drepturi sau libertăți. Cum rezultă din mențiunile de mai sus, situația drepturilor de mediu ale omului în Re-

¹ Nedelcu A., Surdescu O. *Reflecții cu privire la constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos în Uniunea Europeană*. În: Revista Sfera politicii, №149, 2010, p. 18.

publica Moldova a înregistrat în ultimii ani o evoluție demnă de remarcat la capitolul cadru normativ, cu toate acestea, asigurarea respectării efective a drepturilor omului rămâne a fi o provocare ce solicită eforturi considerabile.

Cu toate acestea, situația reală a dreptului fundamental și drepturilor-garanții în mod calitativ se deosebește de elaborările teoretice și întocmirile normative: frecvent nu se respectă, sunt slab protejate și economic neasigurate, mecanismele procedurale de acces la informație și, în deosebi, de participare a publicului la procesul decizional sunt ignorate de autoritățile publice, se atestă nivelul scăzut de conștiință juridică a cetățenilor și funcționarilor publici (inclusiv și de rang înalt), nivelul înalt de corupție în domeniul utilizării resurselor naturale, etc.

În mod special, se atestă deficiențe normative (dar și probleme sub aspect practic), la realizarea dreptului-garanție – participarea publicului la procesul decizional de mediu. Din cele 3 niveluri de participare, prevăzute atât de Convenția Aarhus cât și de Regulamentul privind implicarea publicului în elaborarea și adoptarea deciziilor de mediu, în care implicarea publicului în procesul de elaborare și adoptare a deciziilor de mediu, aprobat Guvernul Republicii Moldova prin Hotărârea nr. 72 din 25 ianuarie 2000¹, antrenarea publicului la luarea deciziilor privind procesul de elaborare a proiectelor de legi, regulamente, programe și alte acte normative a devenit greu de realizat. În consecință, aceasta îngreunează realizarea, prin intermediul Regulamentului, a funcției de punere în aplicare a mecanismului de asigurare a participării publice, prevăzută de Legea privind protecția mediului (articolul 30, litera (b)).

Astfel, conform pct. 7 din Regulament, implicarea publicului în procesul elaborării proiectelor de legi, regulamente, programe și alte acte normative urmează să se realizeze prin informarea lui despre lansarea acestor activități de către Autoritatea centrală pentru mediu, care va suporta toate cheltuielile aferente. Informarea publicului poate fi efectuată prin intermediul mass-media, precum și în mod individual, iar Autoritatea centrală pentru mediu va crea condițiile pentru participarea publicului la aceste activități. Antrenarea se va efectua diferențiat, în conformitate cu procedurile determinate de prezentul regulament, și va include: consultări la nivel național în scopul determinării atitudinii publicului față de intențiile de elaborare a documentației cu o importanță deosebită pentru populația republicii (legi, programe naționale, alte acte normative).

¹ Monitorul Oficial Nr. 12-13 din 03-02-2000.

După cum ese ușor de observat, Regulamentul nu conține prevederi referitoare la atragerea publicului în procesul elaborării și adoptării proiectelor de legi de către Parlament (când inițiatorii sau autorii proiectelor sunt grupurile, comisiile parlamentare, dau când inițiativa aparține deputaților).

Anumite derogări de la prevederile legislației în vigoare privind participarea publicului la procesul decizional de mediu, în special, la elaborarea și adoptarea proiectelor de acte normative (art. 8 din Convenția Aarhus), se atestă în procedura promovării Proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (L 86/2023), și anume a Legii cu privire la zonele și fișiile de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă nr.440-XIII din 27 aprilie 1995 și Legii cu privire la spațiile verzi ale localităților urbane și rurale nr. 591 din 23 septembrie 1999 (art.20).

În special, ne referim la inițiativa legislativă, lansată de către deputații în Palament, prin care se pretindea la *„îmbunătățirea substanțială a prevederilor existente ce reglementează relațiile în domeniul dezvoltării și protecției spațiilor verzi ale localităților urbane și rurale, modul de creare a zonelor de protecție a apelor și a fișiiilor riverane de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă, regimul de folosire și activitatea de ocrotire a zonelor respective, asigurarea dreptului fiecărui om la un mediu sănătos și estetic plăcut, la crearea cadrului adecvat practicării sportului, turismului și altor activități recreative”*.

În realitate, scopul acestei inițiative nicidecum nu corespunde sensului normelor, cu care se propune de a completa 2 acte legislative. Derogarea de la prevederile alin. (2) al art. 20 din Legea nr. 591/1999 cu privire la spațiile verzi ale localităților urbane și rurale, care interzice construcția și/sau amplasarea altor obiective decât cele compatibile cu destinația spațiilor verzi (instalații pentru practicarea sportului, a jocurilor și pentru odihnă, obiective de menire social-culturală, unități comerciale mobile) în spațiile verzi proprietate publică, propusă prin proiectul de lege, vine în contradicție cu însăși scopul acestui proiect, deoarece, permisiunea construcției și amplasării altor obiecte, incompatibile cu destinația spațiilor verzi, reprezintă pericol pentru aceste spații, creează riscul de deteriorare, poluare, disrugere și, respectiv, nu este în stare să asigure (așa cum se pretinde) dreptul fiecărui om la un mediu sănătos și estetic plăcut.

Or, activitatea economică desfășurată prin construcția/amplasarea de obiecte (altele decât cele pentru practicarea sportului, a jocurilor și pentru odihnă, obiective de menire social-culturală, unități comerciale mobile), prezumă un impact negativ atît asupra mediului în general (inclusiv asupra bazinelor de apă) cît și asupra spațiilor verzi, în special. Totodată,

”dezvoltarea și protecția spațiilor verzi ale localităților urbane și rurale, modul de creare a zonelor de protecție a apelor și a fișiiilor riverane de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă, regimul de folosire și activitatea de ocrotire a zonelor respective”, pretins ca scop al Proiectului de lege, devine irelevant, deoarece, prevederile legale în acest domeniu déjà sunt incorporate în legislația actuală, respectiv, permisiunea activităților economice în spațiile verzi proprietate publică nu este justificată. Mai mult, permisiunea activităților economice prin construcția și amplasarea unor obiecte în spațiile verzi proprietate publică este incompatibilă cu destinația și rolul spațiilor verzi, prevăzute expres de lege.

Aceste concluzii, incluse în textul avizului prezentat Parlamentului din numele unei Platforme de ONG-uri (public interesat), a fost totalmente ignorat. La fel, din partea autorilor proiectului de lege nu a parvenit nici un raspuns sau/și reacție de motivare a respingerii alegațiilor din aviz. O astfel de abordare a chestiunii participării publicului la procesul de elaborare a actelor normative contravine prevederilor art. 8 din Convenția Aarhus.

În final, ignorând prevederile ce țin de procedura de implicare a publicului la dezbaterile asupra proiectului de lege enunțat, Parlamentul a aprobat proiectul propus în 2 lecturi, astfel, acesta fiind promovat pentru promulgare.

Un alt exemplu de ignoranță a opiniei publicului interesat și prin care se atestă lezarea dreptului publicului la participare în contextul art. 8 din Convenție (participarea publicului la procesul de elaborare a actelor legislative și normative), reprezintă cel al dezbaterilor proiectului Regulamentului cu privire la folosința apelor subterane pentru irigarea culturilor horticoale, pretabilitatea solului și calitatea apelor pentru irigare.

Inițial, proiectul Regulamentului era denumit „Regulamentul cu privire la folosința apelor subterane pentru irigarea culturilor horticoale, pretabilitatea solului și calitatea apelor pentru irigare” și conținea peste 70 de puncte, cu un volum de circa 50 de pagini. Anume această variantă a Regulamentului a fost supusă procesului de analiză a impactului preliminar AIR-ului, după care a fost scos la dezbateri publice.

Pe parcursul definitivării proiectului Regulamentului, la Autoritatea centrală de mediu au parvenit 3 avize de la Asociația obștească „Eco-contact”, „Centrul Regional de Mediu și Platforma Națională a Forumului Societății Civile al Parteneriatului Estic, cu critici și sugestii de perfecționare.

După examinarea acestor avize, a fost întocmit un Tabel de concordanță, în care sa făcut o analiză a propunerilor, obiecțiilor, unele dintre care au fost acceptate, altele respinse, cu motivarea soluției.

În final, Regulamentul a fost redenumit în Regulamentul cu privire la folosința apelor subterane pentru irigarea prin picurare a terenurilor agricole ocupate cu culturi horticole și aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 635 din 19 august 2020, avînd numai 16 puncte.

Astfel, în cazul elaborării și adoptării Regulamentului respectiv, textul final a acestuia nu a înglobat practic nimic din sugestiile și propunerile parvenite de la sectorul asociativ.

Aceste exemple denotă clar, că dreptul la un mediu sănătos nu poate fi garantat și realizat dacă: nu este asigurată transparența procesului respectiv; publicul larg nu este informat despre declanșarea procedurii de elaborare; nu este acordat suficient timp pentru a studia proiectul de lege/alte acte normative și avizele prezentate de alte autorități, precum și opinia publicului interesat (inclusiv a ONG-ilor de mediu); nu este anunțată procedura de participare, inclusiv detaliile practice ale procedurii de consultare; este ignorată opinia publicului asupra proiectului de lege sau act normativ, nu este argumentată respingerea acesteia, etc.

Pentru a atribui dreptului de participare la procesul decizional de mediu o dimensiune fundamentală nu este suficient de a modifica/completa Regulamentul nr. 72 din 25 ianuarie 2000, cu noi prevederi. Deși, Regulamentul este depășit la mai multe capitole și necesită ajustare, acest lucru ar fi rezonabil după modificarea legislației în domeniu, inclusiv și a Legii protecției mediului.

Considerăm, că deoarece acest drept vizează aspecte extrem de importante pentru promovarea intereselor publicului larg la elaborarea și adoptarea deciziilor de mediu la toate cele 3 niveluri și, totodată reprezintă o garanție reală de realizare a dreptului la mediu, urmează, acordarea dreptului de participare a unui statut de drept fundamental.

În opinia autorului, Articolul 37 din Constituție urmează a fi se completat cu un nou alineat (6), cu următorul conținut: „*Statul recunoaște și asigură dreptul de participare a publicului la procesul de luare a deciziilor cu caracter de mediu*”.

Anume de la această reglementare constituțională va fi lansat procesul de ajustare a legislației aferente, modificată Legea privind transparența în procesul decizional, Regulamentul nr. 72, inclusiv prin prisma Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030” și noilor realități, care rezultă din statutul de țară – candidată a UE și obligațiunile asumate privind armonizarea legislației de mediu.

REPERE ISTORICE PRIVIND POLITICA DE MEDIU EUROPEANĂ

HISTORICAL CUES ON EUROPEAN ENVIRONMENTAL POLICY

Ghenadie PAVLIUC,

ORCID ID: 0009-0006-9282-0146

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Olga POSTOVAN,

ORCID ID: 0000-0002-1629-4299

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

CZU: 341.232:[502.14 + 502.131.1](4) <https://doi.org/10.5281/zenodo.8358565>

***Rezumat.** Protecția mediului reprezintă o problemă ce preocupă întreaga omenire devenind astfel o prioritate internațională întrucât vizează, în mod direct, condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a unei societăți.*

Existența unui mediu înconjurător sănătos contribuie la asigurarea drepturilor fundamentale ale omului fapt ce ne motivează să ne implicăm activ în păstrarea calității principalelor componente ale mediului (aerul, apa, solul, flora și fauna), în condițiile unei dezvoltări durabile.

În ultima perioadă de timp, politica de mediu ocupă un loc prioritar în procesul de elaborare a politicilor Uniunii Europene, Comisia Europeană lansînd, astfel, PAC-TUL VERDE EUROPEAN ca pilon de bază a strategiei sale de dezvoltare economică.

***Cuvinte-cheie.** Atmosferă, climă, conservarea mediului, creștere regenerativă, dezvoltare durabilă, ecosistem, faună, floră, impact asupra mediului, industrializare, mediul înconjurător, pământ, patrimoniu natural, poluare, probleme ecologice, protecția mediului, resurse acvatice, poluator, starea mediului.*

***Summary.** Environmental protection is an issue of concern to the whole of mankind and has become an international priority as it directly affects the living conditions, the population health, the achievement of economic interests and the capacity for sustainable development of a society.*

The existence of a healthy environment pitches in ensuring fundamental human rights, which motivates us to actively involve in preserving the quality of the main

components of the environment (air, water, soil, flora and fauna) under the circumstances of sustainable development.

Lately, the environmental policy has become a priority in the European Union policy-making process, when the European Commission launched the EUROPEAN GREEN DEAL as the cornerstone of its economic development strategy.

Keywords. *Atmosphere, climate, environmental conservation, regenerative growth, sustainable development, ecosystem, fauna, flora, environmental impact, industrialisation, environment, land, natural heritage, pollution, ecological problems, environmental protection, water resources, polluter, state of environment.*

Introducere

În ultima perioadă de timp mediul și resursele naturale sunt exploatare excesiv, fără a se ține cont de consecințele negative pentru mediu și societate, acest fapt reprezentând una dintre cele mai acute probleme ale omenirii.

Se pare că, actualmente, omenirea încă nu a conștientizat faptul că orice încercare de a-și soluționa problemele sale economice fără a lua în considerație starea patrimoniului natural și puritatea unui mediu înconjurător sănătos sunt sortite unui eșec inevitabil și, respectiv, activitățile sale lipsite de atenție și adesea nechibzuite, duc la degradarea relațiilor om-mediu înconjurător, provocând erodarea capitalului natural la o scară de neimaginat.

Pornind de la aceste realități, societatea s-a autosesizat în ceea ce privește necesitatea implementării unor norme de protecție a mediului care, fiind aplicate în paralel cu ascensiunea economică, industrială, ar proteja într-o mare măsură mediul chiar și prin simpla respectare a principiului de mediu potrivit căruia: „orice dezvoltare necesită o activitate, iar orice activitate poluează mediul înconjurător”.

În ultimele decenii, experții naționali precum și cei internaționali angajați în diferite misiuni de mediu în Republica Moldova, au argumentat necesitatea și au pus bazele elaborării unor importante documente de politici în domeniul mediului precum:

1. Strategia de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 301 din 24.04.2014 [9];
2. Programul de promovare a economiei „verzi” în Republica Moldova pentru anii 2018-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 160 din 21.02.2018;

3. Ordin nr. 219 din 01.10.2018 „Cu privire la aprobarea Ghidului cu privire la efectuarea procedurilor privind evaluarea strategică de mediu”;
4. Legea nr. 11 din 02.03.2017 „Privind evaluarea strategică de mediu”;
5. Legea nr. 86 din 29.05.2014 „Privind evaluarea impactului asupra mediului”;
6. Legea nr. 1540 din 25.02.1998 „Privind plata pentru poluarea mediului”;
7. Legea nr. 1515-XI din 16.06.1993 „Privind protecția mediului înconjurător” [13] etc.

În această ordine de idei trebuie de menționat faptul că, spre deosebire de dreptul intern (care reglementează relațiile sociale din domeniul înconjurător în interiorul statului), reglementările internaționale privind mediul înconjurător se axează preponderent pe relațiile dintre state, indiferent de mărimea lor sau regiunea în care se află, reprezentând domeniul cel mai cuprinzător al relațiilor internaționale în domeniul vizat.

Urmărind drept scop, în conținutul respectivului articol, de a prezenta unele repere istorice privind politica de mediu europeană, este de la sine înțeles că vom realiza acest scop doar dacă vom face referire, cu precădere, la documentele de politici de mediu adoptate la nivel internațional (regional).

Rezultate și discuții

Pînă a trece la abordarea politicii de mediu europene este cazul să efectuăm o scurtă prezentare a Uniunii Europene (UE) ca uniune economică și politică între cele 27 de state europene care, deși dispun fiecare de propria cultură, limbă și tradiție, toate împărtășesc aceleași valori comune, pe care trebuie să le respecte în calitate de state membre ale Uniunii Europene, cea mai importantă valoare care unește aceste state fiind democrația.

Avîndu-și originea în mai multe tratate semnate în perioada de după al II-lea război mondial, o premisă fundamentală ce a stat la baza creării UE a fost promovarea cooperării economice, pe baza ideii ca statele implicate în schimburi comerciale să devină interdependente din punct de vedere economic evitîndu-se astfel diverse conflicte.

Prin crearea Comunității Economice Europene (în anul 1958) cu obiectivul inițial de a consolida cooperarea economică între Germania, Franța, Italia, Belgia, Luxemburg și Țările de Jos, s-au pus bazele unei imense piețe unice (piața internă a UE) care a continuat să se dezvolte continuu, grupului respectiv alăturîndu-i-se alte 22 de state scopul de bază al lor fiind valorificarea întregului potențial în domeniul respectiv (amintim că doar Regatul Unit a părăsit UE la data de 31. 01.2020).

Este important a preciza faptul că Uniunea Europeană acționează în diverse domenii (nu doar cel economic), în special în domeniile în care statele membre o împuternicesc cu competențe prin intermediul tratatelor adoptate și recunoscute la nivelul UE. Piața unică, ocuparea forței de muncă și afacerile sociale, coeziunea economică, socială și teritorială, protecția consumatorilor, transporturi, rețele trans-europene, energie, justiție și drepturi fundamentale, migrația și afacerile interne, sănătatea publică, cercetare și spațiu, cooperare pentru dezvoltare și ajutor umanitar etc., sunt doar câteva dintre domeniile în care acționează Uniunea Europeană, domeniului ce ține de mediul înconjurător fiindu-i atribuit un deosebit interes.

Cu adevărat, în procesul de elaborare a politicilor UE, politica de mediu ocupă un loc fundamental, programele multianuale de acțiune pentru mediu reflectând sistemul de acțiuni, subacțiuni și cadrul pentru viitorii pași în domeniul politicii de mediu.

Având la bază principiile precauției, prevenirii și corectării poluării la sursă precum și principiul „poluatorul plătește” (care a fost pus în aplicare prin intermediul „Directivei privind răspunderea pentru mediul înconjurător”, care are drept scop prevenirea și remedierea daunelor pricinuite mediului), strategiile de mediu ale UE stau la baza negocierilor internaționale în materie de mediu, Comisia Europeană lansând și catalogînd *Pactul verde european* ca principal motor al strategiei sale de dezvoltare economică durabilă.

Competența exclusivă a UE în domeniul mediului este una certă, de vreme ce poate acționa în domenii precum poluarea aerului, apei, gestionarea deșeurilor, schimbările climatice etc., sfera de aplicare a competenței sale fiind limitată doar de principiul subsidiarității și de cerința unanimității în Consiliu în ceea ce privește aspecte de natură fiscală, utilizarea terenurilor, gestionarea cantitativă a resurselor de apă, amenajarea teritoriului, alegerea unei sau altei surse de energie, structura aprovizionării cu energie etc.

În această ordine de idei trebuie de menționat faptul că, în domeniul mediului reglementările pot fi stabilite atît de către UE, cît și de către statele membre, acestea putînd legifera doar dacă UE nu a propus deja norme în domeniu sau a decis că nu o va face (competențe partajate).

În ceea ce privește istoricul apariției și evoluției politicii de mediu europene trebuie de precizat că, bazele politicii de mediu a UE au fost puse în cadrul Consiliului European de la Paris din 1972, reuniune în cadrul căreia

șefii de stat și/sau de guvern au accentuat necesitatea elaborării și adopției unui program de acțiune în domeniul politicii comunitare de mediu care să însoțească expansiunea economică, astfel reducându-se impactul asupra mediului înconjurător.

Respectiv, în același an (1972), a avut loc Conferința Organizației Națiunilor Unite cu privire la mediu care a pus accent pe „limitele dezvoltării societății”, ceea ce a și constituit punctul de pornire al politicii de mediu pentru UE, primele măsuri pe direcția inițierii unei politici de mediu fiind întreprinse de către Comunitățile Europene începând chiar cu anul 1973.

De asemenea, anul 1973 este important și trebuie marcat în istoria apariției și evoluției politicii de mediu europene pentru faptul că, în respectivul an, a fost înființat Directoratul General al Comisiei Europene pentru Mediu (instituție cu competențe speciale în domeniul asigurării protecției și îmbunătățirii mediului pentru populația de azi și de mâine) care, prin elaborarea politicilor de mediu și inițierea actelor legislative în domeniu, a oferit politicii de mediu un caracter complex (fiind corelată cu alte politici comunitare adoptate la nivel regional).

În plan evolutiv, în domeniul politicii de mediu a UE, anul 1986 este marcat prin adoptarea Actului Unic European (European Single Act) [3] care intră în vigoare începând cu 01.07.1987. Actul Unic European din 1987 a introdus un nou titlu „Mediul”, care a oferit primul temei juridic pentru o politică de mediu comună cu obiective clare ce constau în conservarea calității mediului, protejarea sănătății oamenilor și utilizarea rațională a resurselor naturale, adăugându-se astfel un nou capitol cu privire la protecția mediului în „Tratatul fondator al Comunității Europene”.

Totodată este cazul să menționăm faptul că anul 1987 este important pentru politica de mediu întrucât protecția mediului dobândește bază legală, astfel consolidându-se angajamentul UE față de protecția mediului.

Anul 1990 este marcat prin crearea Agenției Europene de Mediu [11] a UE (cu misiunea de a furniza informații fiabile și independente cu privire la mediu și de a ajuta UE și statele sale membre să adopte decizii în cunoștință de cauză cu privire la îmbunătățirea mediului, integrând aspectele legate de mediu în politicile economice și urmărind favorizarea sustenabilității), precum și crearea Rețelei Europene de Informare și Observare a Mediului (Eionet) [12], avînd ca scop furnizarea de date, informații și expertiză cu promptitudine și la un nivel asigurat de calitate, pentru evaluarea situației mediului în Europa și a presiunilor la care acesta este supus.

Anul 1992 pentru istoria UE este unul de cotitură întrucât a fost semnat Tratatul Uniunii Europene la Maastricht (TUE) [16] (intrat în vigoare la 01.11.1993), act prin care a fost introdusă procedura codeciziei, votul cu majoritate calificată în Consiliu devenind regulă generală. Astfel, în conformitate cu prevederile respectivului tratat, reglementările privind protecția mediului trebuie să fie integrate în politicile comunitare, condiție indispensabilă în domeniul dezvoltării durabile a mediului.

În același an, 1992, înscriem o nouă filă în istoria politicii de mediu europene odată cu adoptarea la data de 05.06.1992 a Convenției-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice [6]. Obiectivul fundamental al Convenției-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice precum și al tuturor instrumentelor juridice conexe acestea este de a stabiliza concentrațiile de gaze cu efect de seră în atmosfera la un nivel care să împiedice perturbarea antropică periculoasă a sistemului climatic.

Tratatul de la Amsterdam [14] (semnat la 02.10.1997 și intrat în vigoare la 01.05.1999) a stabilit obligația de a integra protecția mediului în toate politicile sectoriale ale UE în vederea promovării dezvoltării durabile, politica de mediu devenind, astfel, o politică orizontală prin care se consolidează principiul integrării dimensiunii mediului în alte politici adoptate la nivel de comunitate.

Convenția privind accesul la informații, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu (AARHUS) [7] oferă posibilitatea și dreptul persoanelor fizice precum și asociațiilor care le reprezintă de a accesa informații cu referire la deciziile adoptate în domeniul mediului înconjurător și de a participa la elaborarea unor astfel de decizii, precum și de a cere să le fie reparat prejudiciul în cazul în care nu le-au fost respectate aceste drepturi.

Stabilind o legătură clară între protecția mediului, sănătate, drepturile omului și democrație, Convenția Aarhus poate fi apreciată ca fiind un pilon fundamental în ceea ce privește democratizarea procesului de protecție a mediului, accentuarea transparenței și participarea cetățenilor în procesul adoptării deciziilor în domeniul mediului.

Conferința de la Gothenburg [4] reprezintă un alt eveniment de cotitură în domeniul politicilor de mediu europene, stînd la baza adoptării Strategiei Europene de Dezvoltare Durabilă (SEDD), strategie care obligă cele 15 state membre să se angajeze în adoptarea politicilor economice, de mediu și sociale, precum și a acțiunilor care „satisfac nevoile generațiilor prezente fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și sati-

sface nevoile lor în Uniunea Europeană și în alte părți” [10].

Protocolul de la Kyoto la Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite privind schimbările climatice (CCONUSC) (adoptat la 11.12.1997 și intrat în vigoare abia în anul 2005), reprezintă un acord internațional privind mediul, negociat de către 160 de state, prin care acestea își asumă angajamentul de a reduce emisiile de gaze cu efect de seră (GES) cu o medie de 5 % comparativ cu nivelurile din anul 1990.

Tratatul de la Lisabona sau Tratatul Lisabona [15] (inițial cunoscut ca Tratatul de Reformă) - reprezintă un tratat internațional care amendează două tratate care constituie forma bazei constituționale a Uniunii Europene:

- Tratatul privind Uniunea Europeană (cunoscut de asemenea și ca Tratatul de la Maastricht), și

- Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene (cunoscut de asemenea și ca Tratatul de la Roma).

În acest proces, Tratatul de la Roma a fost redenumit în Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

Odată cu semnarea Tratatului de la Lisabona, combaterea schimbării climatice devine o prioritate la nivel European, protecția mediului reprezentând o sferă de competență delimitată între UE și statele membre. Astfel, intervenția UE în domeniul mediului înconjurător trebuie să urmărească obiective clare: conservarea, protecția și îmbunătățirea calității mediului, protecția sănătății cetățenilor, promovarea utilizării raționale a resurselor naturale și a măsurilor de prevenire și combatere a problemelor de mediu. Prin Tratatul de la Lisabona, UE, ca personalitate juridică, poate încheia acorduri internaționale în domeniul politicii de mediu.

Acordul de la Copenhaga din 28.01.2009 cu privire la problema schimbărilor climatice [1] a pus în evidență o stagnare a progreselor internaționale în domeniul mediului, obiectivul convenit al UE de a limita creșterea temperaturii medii globale la mai puțin de 2°C față de nivelurile preindustriale nefiind realizat, întrucât nu au fost stabilite pentru țările dezvoltate angajamente absolute suplimentare la nivelul întregii economii cu privire la reducerea emisiilor.

Prin urmare, UE s-a obligat să colaboreze cu alte state dezvoltate în vederea convenirii asupra unui set de obiective de reducere a emisiilor de GES iar cu cele în curs de dezvoltare, în special cu cele mai avansate din punct de vedere economic, în vederea întreprinderii unor măsuri adecvate care vor duce la realizarea, în ansamblu, a unei scăderi de 15-30% a emisiilor.

În același timp UE a recunoscut faptul că menținerea temperaturii medii globale sub pragul de 2°C necesită resurse financiare enorme pentru reducerea emisiilor și adaptare, iar toate acestea, într-un final, stimulează statele în ceea ce privește inovarea și creșterea economică, favorizând dezvoltarea durabilă pe termen lung.

În istoria politicii de mediu europene anul 2010 a fost unul foarte important fiind marcat de două evenimente deosebite:

- Adoptarea Strategiei Europa 2020, și
- Organizarea și desfășurarea Summitului ONU de la Cancun privind schimbările climatice.

Strategia Europa 2020 își propunea drept obiectiv prioritar de a se asigura că redresarea economică a Uniunii Europene (UE) în urma crizei economice și financiare este susținută de o serie de reforme în vederea punerii unor baze solide pentru creștere economică și crearea de locuri de muncă până în 2020.

Ambiția Strategiei Europa 2020 [8] de a avea o creștere durabilă, bazată pe o economie mai ecologică, eficientă în gestionarea resurselor și competitivă, era apreciată ca fiind una reală și realizabilă dacă își atinge drept obiectiv către anul 2020 reducerea cu cel puțin 20% a emisiilor de gaze cu efect de seră, creșterea la 20% a procentului energiilor regenerabile și creșterea cu 20% a eficienței energetice, ceea ce nu a fost posibil de obținut.

Realizarea, în conformitate cu prevederile Strategiei Europa 2020, a uneia din cele șapte inițiative emblematice la nivel european și în statele UE, și anume, de a crea o Europă eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor rămîne încă un subiect deschis, inclus pe ordinea de zi a diferitor conferințe naționale și internaționale.

Summitul ONU de la Cancun privind schimbările climatice a avut loc la Cancun, în Mexic starea de Quintana Roo (29.11.2010 – 10.12.2010).

Denumit oficial a 16-a sesiune a Conferinței părților (COP 16) la Convenția-cadru a Națiunilor Unite privind schimbările climatice (UNFCCC) și a șasea sesiune a Conferinței părților care servește ca reuniune a părților (CMP 6) la Protocolul de la Kyoto, Summitul ONU de la Cancun, prin acordul comun semnat, recunoștea că schimbările climatice reprezintă o amenințare urgentă și potențial ireversibilă la adresa societăților umane și a planetei, care trebuie abordată urgent de către toate părțile. Rezoluția Summitului ONU de la Cancun afirma că schimbările climatice reprezintă una dintre cele mai mari provocări ale timpului și că toate părțile trebuie

să împărtășească o viziune pentru o acțiune de cooperare pe termen lung pentru a atinge obiectivul Convenției, inclusiv realizarea unui obiectiv global.

Cu toate că, de-a lungul timpului, au fost organizate diferite conferințe și summituri cu tematica mediului înconjurător (adoptându-se diverse decizii, asumându-se responsabilități reciproce la nivel de stat sau regional), Acordul de la Paris în domeniul schimbărilor climatice este apreciat ca fiind primul acord global cu forță juridică obligatorie (semnat la 22.04.2016, ratificat de UE la 05.10.2016).

Avînd ca scop consolidarea răspunsului global la amenințarea reprezentată de schimbările climatice, în contextul dezvoltării durabile și al eforturilor de eradicare a sărăciei, inclusiv prin:

- menținerea creșterii temperaturii medii globale cu mult sub 2°C peste nivelurile preindustriale și continuarea eforturilor de limitare a creșterii temperaturii la 1,5°C peste nivelurile preindustriale, recunoscând că astfel s-ar reduce în mod semnificativ riscurile și efectele schimbărilor climatice;

- creșterea capacității de adaptare la efectele negative ale schimbărilor climatice și de încurajare a rezistenței la schimbările climatice și a dezvoltării cu un nivel scăzut de emisii de gaze cu efect de seră, într-un mod care nu pune în pericol producția alimentară; și

- întreprinderea măsurilor necesare pentru ca fluxurile financiare să corespundă unei evoluții către o dezvoltare cu un nivel scăzut de emisii de gaze cu efect de seră și rezistentă la schimbările climatice.

Acordul de la Paris în domeniul schimbărilor climatice [2] a fost pus în aplicare pentru a reflecta echitatea și principiul responsabilităților comune, dar diferențiate și al capacităților aferente, în funcție de diferitele circumstanțe naționale.

Cele reflectate în articolul de față ne permit să concluzionăm că, începînd cu anul 1972, la nivel european, au fost și sunt elaborate programe de acțiune pentru mediu în conținutul cărora sunt prevăzute propuneri legislative și obiective pentru politica de mediu a UE pentru anii următori. În luna mai a anului 2022 a intrat în vigoare cel de-al optulea program de acțiune pentru mediu ca agendă comună a UE convenită pe cale juridică pentru politica de mediu de pînă la finele anului 2030, program ce reafirmă angajamentul UE față de viziunea din cel de-al șaptelea program de acțiune pentru mediu pentru 2050: garantarea calității vieții tuturor oamenilor prin prisma respectării planetei noastre.

Obiectivele prioritare urmărite de către noul program de acțiune pentru mediu sprijină obiectivele de mediu și climatice ale Pactului verde european și se prezintă astfel:

- ✓ accelerarea tranziției către o economie circulară;
- ✓ consolidarea rezilienței și reducerea vulnerabilității la schimbările climatice;
- ✓ creșterea capacității de adaptare la schimbările climatice;
- ✓ decuplarea creșterii economice de utilizarea resurselor și degradarea mediului;
- ✓ îmbunătățirea resurselor naturale;
- ✓ obținerea neutralității climatice către anul 2050;
- ✓ promovarea unui model de creștere regenerativă;
- ✓ protejarea, conservarea și refacerea biodiversității;
- ✓ reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră către anul 2030;
- ✓ reducerea presiunilor asupra climei și mediului legate de producție și consum;
- ✓ urmărirea obiectivului poluare zero și protejarea sănătății și a calității vieții oamenilor.

Cu adevărat, obiectivele sunt unele ambițioase, dar pot fi realizate și asta pentru că UE are un rol fundamental în negocierile internaționale în domeniul mediului, fiind parte a numeroase acorduri mondiale, regionale sau subregionale în domeniul vizat. Mai mult decât atât, UE se bucură de cele mai înalte standarde de mediu la nivel mondial, protejând natura și sănătatea oamenilor, ecologizând economia și asigurând utilizarea rațională a resurselor naturale (conform destinației și doar în anumite situații când nu există alte alternative sau soluții).

Concluzii și recomandări

Conștientizată fiind importanța politicii de mediu europeană, finalitatea studiului realizat în domeniul reperelor istorice privind politica de mediu la nivel regional European se impune prin a prezenta principalele concluzii și recomandări:

1. Deși UE întreprinde diverse acțiuni în scopul protejării mediului înconjurător, în ultima perioadă de timp suntem martorii diverselor provocări globale majore, printre care se numără deficitul de resurse naturale, schimbările climatice, pierderea biodiversității și altele.
2. Scopurile legislației UE din domeniul ocrotirii mediului înconjurător se axează pe următoarele direcții principale:

✓ Crearea unei economii care să utilizeze rațional și eficient resursele naturale;

✓ Adoptarea și aplicarea în practică a diferitor măsuri (strategii, acțiuni, subacțiuni etc.) în domeniul protecției mediului astfel încât sănătatea și bunăstarea cetățenilor UE să nu aibă de suferit;

✓ Protejarea, conservarea și ameliorarea mediului înconjurător.

3. Provocările ce atentează la mediul înconjurător trebuie abordate de urgență fiind necesară o transformare promptă și amplă a societății per ansamblu, a modului în care trăim, producem și consumăm.

4. Actuala politică de mediu a UE susține în totalitate Pactul verde european în accelerarea tranziției către o economie:

a. neutră din punct de vedere climatic;

b. eficientă în a utiliza resursele, și

c. regenerativă – pentru a întoarce naturii mai mult decât natura oferă omenirii.

5. UE își propune un obiectiv de o importanță deosebită care vizează atingerea neutralității climatice pînă în 2050 și stoparea pierderii biodiversității, depunînd eforturi pentru a reduce impactul producției și al consumului de bunuri și servicii asupra mediului.

Întrucît, în conformitate cu prevederile internaționale și naționale, orice om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive, fiecare stat trebuie să-și protejeze cetățenii împotriva provocărilor de mediu, a riscurilor la adresa sănătății, garantînd fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspîndirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic, oferind tuturor apă potabilă sigură, aer curat, un mediu fără zgomot și reducerea sau eliminarea completă a efectelor substanțelor chimice nocive.

Este de la sine înțeles că, toate aceste responsabilități și obligațiuni (care sunt puse în sarcina unui sau altui stat) pot fi realizate doar în comun, prin unificarea eforturilor la nivel național și internațional, în vederea promovării dezvoltării durabile și asta pentru că provocările de mediu nu se limitează la frontiera statului, ci acoperă un areal mult mai mare, chiar și întreaga planetă.

Totodată, fiecare dintre noi, personal, trebuie să întreprindă diferite acțiuni, măsuri etc., pentru a se asigura că mediul înconjurător în care trăiește nu suferă din cauza acțiunii umane, resursele naturale sunt exploa-

tate și utilizate în mod rational, iar schimbările climatice sunt menținute în limite ce pot fi controlate și gestionate.

Referințe bibliografice:

1. Acordul de la Copenhaga din 28.01.2009 „Cu privire la problema schimbărilor climatice”. Comunicare a Comisiei Comunităților Europene către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul economic și social european și Comitetul regiunilor – Pentru încheierea la Copenhaga a unui acord cuprinzător privind schimbările climatice {SEC(2009) 101}{SEC(2009)102}. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009D-C0039&from=EN> [Accesat: 23.04.2023]

2. Acordul de la Paris – Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice. Adoptat la 12.12.2015. Semnat la 22.04.2016. Ratificat de Uniunea Europeană la 05.10.2016. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/content/paris-agreement/paris-agreement.html?locale=ro> [Accesat: 22.04.2023]

3. Actul unic European din 17.02.1986. Semnat la Luxemburg la 17.02.1986 și la Haga la 28.02.1986 (publicat în JOCE L. 169 din 29.06.1987). A intrat în vigoare la 01.07.1987. Disponibil: http://publications.europa.eu/resource/cellar/2c740f-be-ca31-4042-878e-945d87f1c65c.0014.03/DOC_1 [Accesat: 22.04.2023]

4. Concluziile Președenției Consiliului European de la Göteborg (Reuniunea Consiliului European desfășurată la Göteborg la 15 și 16.06.2001). Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/media/20983/00200-r1en1.pdf> [Accesat: 21.04.2023]

5. Constituția Republicii Moldova nr. 01 din 29.07.1994 „Constituția Republicii Moldova”, publicată la data de 12.08.1994 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1, art. 5.

6. Convenția cadru a Națiunilor Unite din 05.06.1992 asupra schimbărilor climatice. Disponibil: http://www.clima.md/files/1_Cadrul_International/2_Documente/1_Conventia_si_protocol/Conventia/conventia_cadru_rom.pdf

7. Convenția privind accesul la informații, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu (Convenția de la Aarhus). Semnată de Comunitatea Europeană – în prezent Uniunea Europeană (UE) și de țările UE în 1998. Aprobata prin Decizia 2005/370/CE – încheierea Convenției Aarhus. A intrat în vigoare la 30.10.2001. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/access-to-information-public-participation-and-access-to-justice-in-environmental-matters-aarhus-convention.html> [Accesat: 23.04.2023]

8. Europa 2020: Strategia Uniunii Europene pentru ocuparea forței de muncă și creștere economică. Comunicare [COM (2010) 2020 final] – Europa 2020: O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă in-

cluziunii. Disponibil: http://publications.europa.eu/resource/cellar/8d8026dc-d7d7-4d04-8896-e13ef636ae6b.0014.02/DOC_5 [Accesat: 23.04.2023]

9. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 301 din 24.04.2014 „Cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia”, publicată la data de 06.05.2014 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-109, art. 328.

10. <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>

11. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/eea_ro

12. <https://www.eionet.europa.eu/>

13. Legea Republicii Moldova nr. 1515 din 16.06.1993 „Privind protecția mediului înconjurător”, publicată la data de 30.10.1993 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 10, art. 283.

14. Tratatul de la Amsterdam de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană. Semnat la 02.10.1997. A intrat în vigoare la 01.05.1999. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/the-amsterdam-treaty.html> [Accesat: 23.04.2023]

15. Tratatul de la Lisabona. Semnat de statele membre ale Uniunii Europene la 13.12.2007. A intrat în vigoare la 01.12.2009. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Tratatul_de_la_Lisabona [Accesat: 22.04.2023]

16. Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE)/Tratatul de la Maastricht. Semnat la: Maastricht (Țările de Jos) la 07.02.1992. A intrat în vigoare la 01.11.1993. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/ro/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty> [Accesat: 22.04.2023]

ASIGURAREA RESPECTĂRII ȘI MONITORIZAREA LA NIVEL LOCAL A DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS

ENSURING COMPLIANCE AND LOCAL MONITORING OF THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT

Svetlana SLUSARENCO,

ORCID: 0000-0002-9092-0024

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.7:504.06:352

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358606>

Rezumat. Scopul principal al protecției mediului este ocrotirea omului, crearea condițiilor pentru dezvoltarea fizică și psihică a lui într-un mediu favorabil dezvoltării. Omul are datoria morală de a interveni și a proteja mediul sau cel puțin de a se abține de la poluare în scopul restabilirii echilibrului ecologic perturbat. Soluționarea problemelor de mediu sînt de competența statului, deoarece poluarea și combaterea ei este o problemă națională, statul fiind cel ce stabilește regulile de conduită, inclusiv și în domeniul protecției mediului. Statul, prin organele sale specializate, poate să urmărească respectarea normelor de drept în domeniul mediului, de asemenea fiind în drept să aplice sancțiuni în cazul încălcării de către persoane a normelor legale imperative. De asemenea, autoritățile statatale specializate, sînt competente să soluționeze litigiile ce apar în procesul de exploatare a mediului.

Cuvinte cheie. Mediu, ecologie, societate, viață, sănătate, administrația locală, localitate, cetățeni.

Summary. The main purpose of environmental protection is to protect man, to create the conditions for his physical and mental development in an environment favorable to development. Man has the moral duty to intervene and protect the environment or at least to refrain from pollution in order to restore the disturbed ecological balance. Solving environmental problems is the responsibility of the state, because pollution and combating it is a national problem, the state being the one that establishes the rules of conduct, including in the field of environmental protection. The state, through its specialized bodies, can monitor compliance with the legal norms in the field of the environment, also being entitled to apply sanctions in case of violation by persons of the mandatory legal norms. Also, the specialized state authorities are competent to resolve disputes that arise in the process of environmental exploitation.

Keywords. *Environment, ecology, society, life, health, local administration, locality, citizens.*

În ultimele decenii, obligația de a ocroti mediul a devenit o problemă majoră, recunoscută de toate statele lumii. Calitatea apei, poluarea aerului atât în interiorul statului, cât și pe plan mondial, produsele chimice periculoase, gestionarea ineficientă a deșeurilor, au determinat autoritățile statale de a lua atitudine și de a sensibiliza umanitatea privind responsabilizarea factorului uman și elaborarea unui șir de acte normative, atât la nivel național, cât și internațional, privind asigurarea și garantarea dreptului la un mediu sănătos.

Suportul metodologic a cercetării este fundamentat pe metodele tradiționale, paralel fiind folosite și un șir de metode moderne relevante studiului, precum metodele istorică; comparativă; logică și statistică etc.

Cu privire la mediu, există o varietate de definiții, cu numeroase implicații asupra dreptului mediului. În documentele internaționale nu există o definiție foarte clar formulată cu privire la mediul înconjurător, iar în legislațiile interne ale statelor, se conferă acestui concept, semnificații și dimensiuni diverse, pornind de la definiții parțiale și pînă la definiții mai globale. Mediul este definit ca un ansamblu de factori naturali sau creați prin activități umane, care acționează asupra condițiilor de viață și existență ale omului [1, p. 110]. O altă definiție a mediului reflectă totalitatea factorilor naturali și a celor creați de om, care se află în strânsă interacțiune și influențează echilibrul ecologic, precum și condițiile de viață pentru om [2, p. 227].

Conceptul juridic și doctrinar actual al mediului are un caracter dinamic, incluzând în componența sa atât elementele naturale, cât și cele artificiale (ansamblu de factori care acționează asupra întregii societăți). Mediul este un sistem ce are o anumită structură și funcții, ce asigură viața și dezvoltarea societății, reprezentând condițiile existenței acesteia (a vieții). Pentru ca mediul să fie capabil să influențeze pozitiv viața, este necesar ca acesta să fie sănătos și civilizat.

Noțiunea de mediu este considerată ca fiind o noțiune fundamentală și cuprinzătoare, prin care se înțelege lumea vie și cea neînsuflețită, adică în principiu, ceea ce înconjoară lumea. Problemele juridice ale protecției mediului sunt foarte complexe și complicate, încât cu greu își găsesc o rezolvare sigură, teoretică și practică. Din acest motiv, pentru ca activitățile care au drept scop protecția mediului să fie încununate de succes, abordările juridice legate de mediu trebuie fundamentate științific și apoi implementate [3, p. 134].

Protecția mediului, ca acțiune a individului, are o importanță majoră, deoarece de acesta depinde nu numai sănătatea și viața unui individ, ci și a societății în ansamblu. Scopul principal și final al protecției mediului este ocrotirea omului, crearea condițiilor pentru dezvoltarea fizică și psihică a lui într-un mediu favorabil dezvoltării. În esență, protecția mediului tinde spre înlăturarea influențelor negative asupra mediului natural și artificial, prin descoperirea cauzelor poluării și înlăturarea acestora, reducerea efectelor ei, precum și eliminarea totală a acestora spre binele individului și a umanității [4, p. 238].

În prezent, când poluările deja nu se subordonează omului, este necesar operativ și eficient de a proteja mediul natural, elementele lui, deoarece a trecut perioada când mediul era în stare singur să se regenereze. De aici rezultă că, omul are datoria morală de a interveni și a proteja mediul sau cel puțin de a se abține de la poluare în scopul restabilirii echilibrului ecologic perturbat. Se are în vedere intervenția omului printr-o activitate complexă, rațională, științific fundamentată, care ar avea drept scop prevenirea poluării, refacerea mediului poluat și îmbunătățirea condițiilor de trai. Folosirea oricărui instrument de previziune, inclusiv a unor strategii în domeniul obligației de a ocroti mediul implică respectarea unor principii, a unor reguli inevitabile [4, p. 241].

Constituția Republicii Moldova stipulează că fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios, din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produsele alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și condițiile de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic [5, art. 37 alin. 1), 2)].

Progresul tehnico-științific are, pe lângă incontestabile consecințe pozitive, și unele mai puțin favorabile pentru om și mediu, mai mult sau mai puțin previzibile. De aceea, nu mai este un paradox când spunem că trebuie **să învățăm de la viitor** exact în același fel în care am învățat de la trecut. John Naisbitt sintetizează **astfel** principiul sporirii **responsabilității față de acțiunile întreprinse**: „Oamenii a căror viață este afectată de o decizie trebuie să participe la procesul care conduce la luarea acelei decizii”. Aplicarea principiului **democrației participative**, poate revoluționa și politica locală, și pe cea națională în materie de mediu [6, p. 26].

Soluționarea problemelor de mediu sînt de competența statului, deoarece poluarea și combaterea ei este o problemă națională, statul fiind cel

ce stabilește regulile de conduită, inclusiv și în domeniul protecției mediului. Statul, prin organele sale specializate, poate să urmărească respectarea normelor de drept în domeniul mediului, de asemenea fiind în drept să aplice sancțiuni în cazul încălcării de către persoane a normelor legale imperative. De asemenea, autoritățile statutare specializate, sînt competente să soluționeze litigiile ce apar în procesul de exploatare a mediului. Pentru atingerea sarcinilor în domeniul protecției și refacerii mediului; pentru respectarea legislației ecologice, autoritățile publice și cele de specialitate, precum și autoritățile publice locale ale Republicii Moldova, dispun de competențe în domeniul mediului.

La nivel national, adoptarea legii privind evaluarea strategică de mediu [7] a avut drept scop instituirea unui cadru juridic privind efectuarea evaluării strategice de mediu, în vederea asigurării unui nivel înalt de protecție a mediului, a prevenirii sau diminuării efectelor negative ale unor planuri și programe asupra mediului, inclusiv asupra sănătății populației. *Evaluarea strategică de mediu* presupune evaluarea posibilelor efecte asupra mediului, inclusiv asupra sănătății populației, care presupune elaborarea unui raport privind calitatea mediului, desfășurarea consultărilor cu autoritățile publice și cu publicul interesat de efectele implementării unui plan sau program, precum și efectuarea, după caz, a unor consultări transfrontaliere, luarea în considerare a concluziilor raportului privind evaluarea strategică de mediu și a rezultatelor consultărilor în procesul decizional [7, art. 1].

În ceea ce privește comunicarea dintre cetățeni și administrația locală cu privire la problemele de mediu, trebuie menționat faptul că primăria poate iniția un dialog între cetățeni și administrația locală. Așadar, administrația publică locală ar trebui să aibă un rol major în identificarea modalităților de implicare a publicului în procesul de implementare și monitorizare a situației de mediu [8, p. 31]. Un impediment în acest sens este lipsa de informare cu privire la situația de mediu. Aceasta reprezintă o variabilă explicativă importantă pentru implicarea cetățenilor în procesul de elaborare și implementare a planurilor locale de acțiuni pentru mediu. Lipsa de informare provine din lipsa accesibilității datelor de mediu și lipsa de raportare a datelor de către autoritățile locale, dar și din dezinteresul cetățenilor. Prin urmare sunt necesare direcții de acțiune pentru creșterea gradului de accesibilitate a informației. Nici sectorul non-guvernamental nu stă mai bine în privința colaborării cu administrațiile locale. De exemplu, din cele 341 numai 70 conlucrează activ cu secțiile și direcțiile din cadrul administrației locale. Implicarea comunității locale nu trebuie să se

rezume doar la consultări. Implementarea planurilor locale de acțiuni cu privire la mediu, oferă oportunitatea încurajării spiritului inovativ al actorilor locali, în special al antreprenorilor. În ziua de azi, se caută soluții cât mai ingenioase de a proteja mediul și de a oferi cetățenilor servicii publice care să le îmbunătățească calitatea vieții. Aceste soluții includ, de exemplu, tehnologia verde sau crearea unei economii colaborative [8, p. 32].

Este necesar de creat în cadrul consiliilor raionale secții ecologice, care vor susține asigurarea metodologică și instructivă a procesului de elaborare a planurilor locale de acțiuni pentru mediu. Aceste planuri vor reprezenta un punct de pornire în dezvoltarea durabilă a unei localități, oferind garanția că respectiva localitate a abordat și a examinat adecvat problemele de mediu și de utilizare rațională a resurselor naturale, în limitele sale administrative. Planurile elaborate de autoritățile administrației publice locale vor fi coordonate cu autoritatea centrală de mediu și vor servi drept documente-cheie pentru obținerea resurselor financiare din bugetele locale, precum și de la donatorii externi. Fiecare proiect propus pentru finanțare de către programele de asistență financiară externă trebuie să reiasă dintr-un document de planificare strategică. Planificarea locală de mediu presupune un proces continuu, de aceea, periodic, planurile trebuie revizuite și actualizate, în funcție de procesul de soluționare a problemelor. Autoritatea centrală de mediu urmează să controleze și să monitorizeze acest proces. Autoritățile locale au datoria de a elabora și de a implementa un plan de acțiuni pentru asigurarea respectării mediului [9].

Planul local de acțiuni pentru mediu reprezintă un document care, de fapt, este un ghid de acțiuni pe termen lung al unei comunități, o călăuză în acțiunile sale de protecție a mediului. În același timp, planul local de acțiuni pentru mediu reprezintă și opinia oamenilor în ceea ce privește problemele principale de mediu din localitate, precum și acțiunile identificate de ei ca fiind prioritare pentru soluționarea acestora. Populația este implicată în mod direct în elaborarea de către autoritățile publice locale a acestui important document prin chestionare, sondaje, invitarea reprezentanților societății civile în grupurile de lucru, audieri publice, fapt care îi conferă mai multă obiectivitate și veridicitate [9].

Problemele de mediu sunt considerate extrem de importante, cetățenii considerând că ar trebui să constituie o prioritate pentru administrația locală. Reducerea poluării ar trebui să fie un deziderat în vederea protejării mediului. În acest sens, se fac eforturi la nivelul comunităților naționale și locale [8, p. 32].

În ultimii ani, s-a observat o creștere a interesului administrațiilor centrale și locale în ceea ce privește starea mediului. Autoritățile locale au un rol decisiv în îmbunătățirea mediului. Diversitatea în ceea ce privește istoria, geografia, clima, precum și condițiile administrative conduc la adoptarea de soluții la nivel local, în funcție de condițiile specifice. Aplicarea principiului subsidiarității, conform căruia acțiunile trebuie întreprinse la nivelul cel mai adecvat, implică, de asemenea, o intensă activitate la nivel local. Astfel, reprezentanții autorităților locale au responsabilități în adoptarea unor planuri eficiente de management în domeniul mediului, dar și în încurajarea parteneriatelor cu mediul industrial și de afaceri, precum și cu cetățenii, în vederea găsirii de soluții pentru minimizarea cantității de deșeuri generate, facilitând reciclarea și recuperarea lor [10, p. 39].

Soluțiile trebuie să fie orientate spre viitor, să încorporeze aspecte legate de prevenire a riscurilor, precum anticiparea schimbărilor climatice. Obligațiile impuse la nivel local, regional, național sau european (de exemplu, utilizarea eficientă a terenului, reducerea zgomotului, creșterea calității aerului) pot fi implementate mai eficient la nivel local atunci când sunt integrate într-un cadru local de management strategic [10, p. 40].

Pe plan raional și municipal, o parte impunătoare din problemele mediului sunt soluționate de autoritățile administrației publice ale raionului sau municipiului. Astfel, conform Legii privind protecția mediului înconjurător, autoritățile administrației publice ale raionului, municipiului în comun cu autoritățile locale pentru mediu asigură respectarea legislației de protecție a mediului [11, art. 9]. Unul dintre principiile de bază ale protecției mediului se rezumă la planificarea, proiectarea, amplasarea și punerea în funcțiune a obiectivelor social-economice, realizarea programelor, planurilor și activităților planificate, care pot avea impact asupra mediului din Republica Moldova, se admit numai cu condiția informării, de către autoritățile administrației publice locale și inițiatorul activității planificate, a populației care locuiește în perimetrul obiectivului respectiv despre activitățile planificate și asigurării procesului participativ la luarea deciziei în etapele de proiectare și amplasare [11, art. 3 lit. d)].

În orașe, comune, sate, majoritatea problemelor ce vizează mediul sunt soluționate de către autoritățile administrației publice ale satului, orașului de comun acord cu autoritățile locale pentru mediu, care asigură și contribuie la păstrarea unui mediu sănătos și folosirea rațională a resurselor naturale. Aceste autorități exercită un control permanent asupra respectării legislației cu privire la protecția mediului; aprobă anual limitele de folosire a resurselor naturale; limitele de emisii și deversări nocive în

mediu; limitele poluării fonice; limitele de depozitare a deșeurilor de producție și menajere; stabilesc perimetrele pentru depozitarea deșeurilor de producție, menajere etc, asigură construirea și funcționarea instalațiilor de epurare în conformitate cu standardele stabilite pentru apele reziduale, supraveghează echipamentele și dispozitivele de preepurare a apelor reziduale, de reținere a noxelor; asigură realizarea măsurilor de prevenire și combatere a alunecărilor de teren, eroziuni, salinizării, compactării și poluării solului cu îngrășăminte minerale și pesticide; repartizează terenuri pentru asigurarea gradului necesar de împădurire, îndeosebi în zonele cu deficit de păduri, organizează împădurirea terenurilor agricole impracticabile, sădirea și întreținerea perdelelor forestiere de protecție, aliniamentelor de arbori și arbuști, spațiilor verzi, parcurilor și grădinilor vii; acordă priorități și înlesniri întreprinderilor ce desfășoară activități economice nonpoluante și sistemelor de producție cu circuit închis, sisteză planificarea, construirea și lucrările pentru efectuarea cărora nu s-a obținut autorizația autorităților pentru mediu [11, art. 3 lit. d)].

Planul local de acțiuni pentru mediu nu este ceva absolut nou pentru autoritățile locale și cele de mediu. Aspecte ale problemelor de mediu se regăsesc și în actele de planificare implementate în trecut și în prezent. Planul local de acțiuni pentru mediu oferă, însă, un cadru integrat, exhaustiv și cuantificabil de identificare și de soluționare a problemelor de mediu ale orașului [12].

Procesul de elaborare a Planului local de acțiuni pentru mediu demarează prin consultarea cetățenilor, a reprezentanților diferitor grupuri comunitare, a tineretului, care evocă cele mai stringente problemele de mediu ale localității. Astfel, Planul local de acțiuni pentru mediu este bazat pe interesele tuturor părților implicate în reglementarea, utilizarea și protecția mediului – administrația publică locală, autoritățile locale de mediu, organizații obștești, agenți economici etc. Stabilirea unor relații de parteneriat va asigura implementarea măsurilor preconizate, iar participarea activă a publicului larg este esențială și pentru asigurarea durabilității realizărilor pe termen lung. După aprobarea Planului local de acțiuni pentru mediu de către Consiliul Local, acesta va deveni un act normativ la nivel local și este respectat de către autoritățile publice locale, organizații, instituții, agenții economici și locuitorii orașului. Planificarea locală de mediu presupune un proces continuu, de aceea, periodic, planul va fi revizuit și actualizat, în funcție de procesul desoluționare a problemelor [12].

Educația privind schimbările climatice și mediul, are rolul de a contribui la modelarea comportamentelor individuale, de grup și de sistem, care

duc la degradarea naturii și a mediului înconjurător și de a împuternici oamenii să contribuie la rezolvarea de probleme și la schimbări sistемice. În plus, scopul educației privind schimbările climatice și mediul este de a contribui la atingerea obiectivelor de sustenabilitate pe termen lung, de a sprijini actorii relevanți (inclusiv autoritățile publice centrale și locale) în lupta cu efectele grave ale poluării, degradării mediului și schimbărilor climatice și de a crește capacitatea lor de intervenție [13].

Procesul de integrare europeană reprezintă o provocare a sectorului de mediu și include două mari direcții de acțiune: armonizarea legislației naționale de mediu cu acquis-ul comunitar din sector și reforma instituțională, care presupune dezvoltarea unui mecanism instituțional capabil să pună în aplicare cadrul legislativ nou-adoptat [14]. Acordul de asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova [15], stabilește alinierea RM la practicile UE și internaționale în domeniul mediului [15].

În scopul protecției eficiente a mediului, minimalizării problemelor mediului, este necesară intervenția statului. Statul trebuie să poarte răspundere de calitate mediului și, respectiv, de starea sănătății populației, deoarece doar el prin intermediul instrumentelor sale are posibilități majore de a influența persoanele, instituțiile etc. de a proteja mediul. Este important de menționat rolul educației în înțelegerea și utilizarea informației referitoare la mediu, deoarece atâta timp cât omul nu va avea o educație ecologică, el nici nu va fi în stare să perceapă importanța informației care i se va pune la dispoziție. Educația referitoare la mediu trebuie să fie un proces de acumulare a cunoștințelor, suficiente pentru a contribui la acțiunea de prevenire și soluționare a problemelor de mediu. Statul, în persoana autorităților administrației publice, are obligația să asigure folosirea rațională și suficientă a resurselor naturale, precum și protecția acestora indiferent de destinația lor. Scopul principal al protecției mediului este ocrotirea omului, crearea condițiilor pentru dezvoltarea fizică și psihică a lui într-un mediu favorabil dezvoltării, protecția mediului tinde spre înlăturarea influențelor negative asupra mediului, prin identificarea cauzelor poluării și înlăturarea acestora, reducerea efectelor poluării mediului, spre binele individului și a umanității. Autoritățile locale au datoria de a elabora și de a implementa un plan de acțiuni pentru asigurarea respectării mediului. Planul local de acțiuni pentru mediu este un ghid de acțiuni pe termen lung al unei comunități, o călăuză în acțiunile sale de protecție a mediului, care reflectă și opinia locuitorilor unității administrativ-teritoriale, în ceea ce privește problemele de mediu din localitate, precum și acțiunile prioritare pentru soluționarea acestora.

Referințe bibliografice:

1. DUȚU, M. Dreptul mediului, Tratat. Abordare integrată. Volumul 1. Editura Economică, București, 2003. ISBN 973-590-816-6. 155 p.
2. BĂDESCU, V. Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu. Editura C.H. Beck, București, 2011. ISBN: 978-973-115-862-4. 432 p.
3. DĂNOI, I. et al. Noțiunea de mediu înconjurător și importanța protejării lui. P. 134. [Accesat 09.06.2023] Disponibil: http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/4198/1/Danoi_I_mediu_inc.pdf
4. LUPAN, E. *Dreptul mediului. Partea generală*. București: Lumina-Lex, 1996. 238 p.
5. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. Monitorul Oficial nr. 1 din 1994
6. FĂINISI, F. Dreptul mediului. Ed. Publishing House, 2005. ISBN: 973-87323-1-x. 280 p.
7. Legea privind evaluarea strategică de mediu, nr. 11 din 02.03.2017. Monitorul Oficial nr. 109-118 din 2017,
8. Plan de acțiune pentru mediu, 2017-2020, p. 31. [Accesat 05.06.2023] Disponibil: <https://balti.md/wp-content/uploads/2017/06/PLAM-Balti-v1.4-02-06.pdf>
9. Planurile naționale/locale de acțiuni pentru mediu – o necesitate stringentă. [Accesat 05.06.2023] Disponibil: <https://ecopresa.md/planurile-nationale-locale-de-actiuni-pentru-mediu-o-necesitate-stringenta/>
10. COMĂNESCU, M. Creșterea responsabilității față de mediu. În : *Economie teoretică și aplicată. Volumul XVII (2010), nr. 5(546), pp. 39-52.*,
11. Legea privind protecția mediului înconjurător. *Modificată LP253 din 22.11.18, Monitorul Oficial nr. 1-5/04.01.19 art.4; în vigoare 04.02.19,*
12. Planul local de acțiuni pentru mediu, 2016. [Accesat 03.06.2023] Disponibil: http://ungheni.md/wp-content/uploads/2020/01/Planul-Local-de-Acțiuni-pentru-Mediu_Ungheni.pdf
13. Strategia națională privind educația pentru mediu și schimbări climatice 2023 – 2030. [Accesat 06.06.2023] Disponibil: <https://www.edu.ro/sites/default/files/SNEM.pdf>
14. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, nr. 301 din 24.04.2014. Monitorul Oficial nr.104-109/328 din 06.05.2014
15. Acord de asociere între Uniunea Europeană, Euratom și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova. [Accesat 05.06.2023] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/association-agreement-with-moldova.html>

DOCUMENTAREA PROCESUALĂ A CONTRAVENȚIILOR DE MEDIU PRIN PROCEDURA REMEDIERII

THE PROCEDURAL DOCUMENTATION OF ENVIRONMENTAL INFRINGEMENTS THROUGH THE REMIATION PROCEDURE

Ion SLISARENCO,

ORCID ID: 0000-0002-1367-7542

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Evghenia GUGULAN,

ORCID ID: 0000-0002-5960-1164

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

CZU: 343.232:502.14:347.513

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358624>

Rezumat. *Protecția mediului constituie un obiectiv principal nu doar a unui popor, dar a întregii umanități, din perspectiva faptului că pagubele produse au obșnuință să se răsfrângă transfrontalier, neavând „hotare”.*

Drept urmare, s-a adevărit necesitatea elaborării unui cadru normativ de protecție a mediului și a componentelor acestuia, de identificare a mecanismelor eficiente de responsabilizare a cetățenilor în vederea prevenirii daunelor de mediu, iar în cazul producerii acestora - de atragere la răspundere.

Astfel, în studiul de față, autorii vin cu anumite precizări de ordin științifico-aplicativ privind documentarea procesuală a contravențiilor de mediu prin procedura remedierii, fiind enunțate particularitățile specifice documentării prin prisma respectivei proceduri, atât din perspectiva drepturilor și a obligațiilor agentului constatator cât și a persoanei în privința căreia a fost pornit procesul contravențional.

Cuvinte-cheie. *Contravenție, contravenție de mediu, procedură contravențională, procedură de remediere, proces-verbal, plan de remediere, termen de remediere, decizie de sancționare.*

Summary. *Environmental protection is a primary objective not only of a nation but of all humanity, since the damage caused is often transboundary, with no „borders”.*

As a result, there is a need to develop a regulatory framework for the protection of the environment and its components, to identify effective mechanisms for making citizens responsible for preventing environmental damage and, in the event of such damage occurring, for holding them accountable.

Thus, in the present study, the authors provide some scientific-applicative clarifications on the procedural documentation of environmental offences through the remedial procedure, and the specific features of the documentation through this procedure are described, both from the perspective of the rights and obligations of the investigating officer and the person against whom the infringement proceedings were initiated.

Keywords. *Contravention, environmental contravention, contravention procedure, remediation procedure, minutes, remediation plan, remediation deadline, penalty decision.*

Introducere. Protecția mediului constituie una din îndatoririle constituționale prioritare a fiecărui stat și a fiecărui cetățean. Consolidarea acestui deziderat are loc prin adoptarea unui ansamblu de acte normative de nivel național cât și internațional. În acest sens, Republica Moldova nu constituie o excepție, stabilind expres în art.37 alin.(1) din Constituție [1]: „Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive”.

Ipostaza de manifestare constituțională, exprimă un anumit stadiu de evoluție a societății umane, în care sănătatea omului depinde în mod esențial de sănătatea mediului în care trăiește [10, p. 132].

În condițiile adâncirii crizei ecologice globale dar și regionale, protecția și îmbunătățirea condițiilor de mediu au devenit pentru umanitate un obiectiv primordial, al cărui realizare presupune nu numai eforturi materiale și organizatorice naționale și internaționale, ci și dezvoltarea unei concepții științifice fundamentale în privința acestei noi atitudini față de mediu [9, p. 18].

Un loc aparte în cadrul strategiilor de acțiuni spre asigurarea echilibrului ecologic este ocupat de tehnicile și instrumentele cu caracter preventiv și de precauție. Rolul lor a crescut odată cu trecerea de la mecanismele „end of pipe” [13] de protecție a mediului la cele preventive. Timpul a demonstrat faptul că cheltuielile pentru combaterea consecințelor negative (poluarea) sunt mult mai mari decât cheltuielile pentru prevenirea poluării.

În acest context statul instituie mecanismul răspunderii juridice pentru faptele ce afectează mediul înconjurător. Unul din aceste mecanisme este răspunderea contravențională care în ultima perioadă a căpătat o importanță deosebită prin prisma ultimelor modificări în legislație.

Art.37 alin.(4) din Constituția Republicii Moldova prevede că „persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice”. Corespunzător, art.2 din Codul Contravențional al Republicii Moldova [2] stabilește imperativ că scopul legii contravenționale constă în apărarea drepturilor și libertăților legitime ale persoanei, apărarea proprietății, ordinii publice, a altor valori ocrotite de lege, în soluționarea cauzelor contravenționale, precum și în prevenirea săvârșirii de noi contravenții.

În dreptul mediului recurgem la răspunderea contravențională în vederea prevenirii sau combaterii nerespectării prescripțiilor legale în materie, date fiind avantajele pe care le prezintă această varietate a răspunderii.

Nu se poate vorbi despre săvârșirea unei contravenții, iar în special, a unei contravenții de mediu atâta timp cât nu sunt desfășurate toate acțiunile necesare de constatare a acesteia. Prin urmare, ținând seama de complexitatea și specificul faptelor contra mediului, acțiunile de constatare a existenței contravenției, necesită o abordare deosebită și multidimensională. Astăzi, când în practica CtEDO (Curtea Europeană pentru Drepturile Omului) cauzele în procedura contravențională se examinează prin prisma principiilor și rigorilor procedurii penale, legiuitorul urmează să ajusteze reglementările fundamentale în așa fel, încât procedura contravențională să devină una analogică celei penale. Prin urmare, nu doar cerințele legate de administrarea probelor trebuie să fie identice cu cele din procedura penală, dar și celelalte chestiuni procedurale trebuie să fie analogice procedurii penale. Cu toate acestea, ele trebuie să cunoască o simplitate în administrare și realizare în cadrul procesului contravențional, deoarece după impactul lor social nu sunt atât de periculoase, fapt pentru care nu necesită o investigare detaliată, în contextul în care se săvârșesc pe căi evidente.

În literatura de specialitate [5, p. 27-28] au fost apreciate particularitățile contravențiilor de mediu:

1. Contravenția de mediu face parte din multitudinea de varietăți de contravenții, reprezentând acea faptă (acțiune sau inacțiune) săvârșită cu vinovăție și care prezintă un pericol mai mic ca infracțiunea;

2. Comiterea unei contravenții de mediu presupune ignorarea sau nerespectarea prevederilor legislației de mediu;
3. Obiect al atentatului în cazul comiterii contravenției de mediu reprezintă relațiile legate de folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor abiotice, biotice și antropogene ale mediului.
4. Măsurile de răspundere contravențională pentru încălcarea legislației de mediu reprezintă o pârghie eficientă în soluționarea problemei de mediu și se aplică de rând cu celelalte pârghii de ordin juridic, economic, social etc. Contravenția de mediu este pasibilă sancționării în condițiile prevăzute de Codul contravențional, însă procedura de examinare a acesteia este condiționată de reglementările legislației de mediu.

Astfel, putem delimita patru grupe mari de relații sociale ce constituie obiectul de reglementare a dreptului mediului [11, p. 33]:

- relații legate de folosirea rațională a componentelor mediului;
- relații privind conservarea factorilor de mediu;
- relații privind dezvoltarea factorilor de mediu;
- relații privind protecția factorilor de mediu.

Prin prisma reglementărilor normative, de regulă, contravenția constituie fapta săvârșită cu vinovăție, stabilită și sancționată de lege, astfel fiind apărate valorile sociale, care nu sunt ocrotite prin legea penală.

De remarcat că în legislația altor state, de exemplu cea a Franței, conform împărțirii tripartite a infracțiunilor, contravențiile de mediu sunt catalogate în categoria „infracțiunilor materiale”, astfel nefiind necesară stabilirea vinovăției, poluatorul fiind sancționat în mod automat, odată ce a încălcat prevederile legale aferente [8, p. 500], potrivit principiului incriminării obiective.

Procedura de constatare și aplicare a sancțiunilor contravenționale este mult mai rapidă și mai flexibilă în raport cu celelalte proceduri judiciare, ceea ce este favorabil cerințelor de remediere neîntârziată și cu prioritate a prejudiciilor ecologice. Totodată, măsurile dispuse sunt executorii, permițând o intervenție urgentă în cazul unor acțiuni cu impact negativ deosebit asupra mediului, adoptarea unor măsuri de securitate și siguranță imediate se impun mai ales pe cale contravențională.

Potrivit datelor statistice [4], contravențiile documentate și procesate de *Inspectoratul pentru Protecția Mediului* constituie doar 0,8% (circa 5034 de cazuri) din numărul total al contravențiilor constatate în anul 2021.

Constatăm un randament diminuat al contravențiilor de mediu documentate, acestea încălcări faptic având un impact mult mai considerabil.

Într-un studiu s-a expus opinia potrivit căreia, în vederea documentării procesuale a contravențiilor de mediu, este necesară realizarea unui ansamblu de acte de colectare și administrare a probelor, ce au relevanță asupra tuturor laturilor cauzei contravenționale [7, p. 168].

La documentarea procesuală a contravențiilor de mediu întocmirea procesului-verbal cu privire la contravenție constituie unul din multitudinea mijloacelor de probe reglementate de Codul Contravențional al Republicii Moldova.

Potrivit prevederilor art.442 alin.(1) Cod contravențional, procesul-verbal cu privire la contravenție este un act prin care se individualizează fapta ilicită și se identifică făptuitorul. Procesul-verbal se încheie de agentul constatator pe baza constatărilor personale și a probelor acumulate, în prezența făptuitorului sau în absența lui.

Astfel, procesul-verbal cu privire la contravenție reprezintă actul prin care se finalizează procesul de apreciere a probelor. În acest sens, este necesar de înțeles că procesul-verbal cu privire la o anumită contravenție nu poate servi prin sine probă a comiterii anume a acelei contravenții. Deși practica judecătorească pe marginea dosarelor contravenționale cunoaște cazuri în care instanța apreciază faptul comiterii contravenției în baza procesului-verbal, totuși este necesar să reținem că procesul-verbal propriu-zis nu poate fi apreciat ca probă, deoarece acesta „încununează” eforturile de administrare și apreciere a probelor [6, p. 9-10].

Odată cu tragerea la răspundere contravențională prin aplicarea sancțiunilor persoanelor vinovate de săvârșirea contravențiilor de mediu, nu se asigura întotdeauna și faptul că respectivul contravenient nu va mai săvârși încălcările constatate, sau nu va mai prejudicia mediul, de altfel nu se asigură conformarea după sancționare a acestuia cu cerințele legislației în vigoare cu privire la ocrotirea mediului.

Această discrepanță a fost înlăturată odată cu adoptarea modificărilor la Codul contravențional, unde se consacră respectarea unor proceduri specifice de documentare a contravențiilor de mediu, fiind prin aceste prevederi acordată posibilitatea contravenientului de a remedia încălcările constatate și de a se conforma cu cerințele legislației în vigoare.

Astfel, art. 46¹ Cod Contravențional, reglementează o procedură distinctă, specifică de documentare a unor contravenții, dintre care fac parte și contravențiile de mediu, potrivit căreia persoanei în privința căreia a

fost pornit un proces contravențional și în privința căreia s-a constatat săvârșirea unei asemenea contravenții, de către agentul constatator i se stabilesc niște măsuri de remediere și termenul realizării acestora în vederea remedierii încălcărilor constatate și conformării contravenientului cu cerințele legislației.

Întru atingerea dezideratului ca încălcările constatate să fie remediate iar contravenientul pe această cale să se conformeze cu cerințele legislației, măsurile de remediere urmează a fi prevăzute într-un plan de remediere care va reprezenta o anexă la procesul-verbal cu privire la contravenție, în care agentul constatator va stabili, cu titlu de recomandare, măsuri de remediere și termenul realizării acestora.

Problema pe care o întâmpină agenții constatatori constă în aceea că aceștia, pentru a respecta procedura, până la întocmirea planului de remediere trebuie să întocmească un proces-verbal cu privire la contravenție, or, planul de remediere este o anexă la acest proces-verbal cu privire la contravenție, însă de cele mai dese ori agenții constatatori depistează încălcări în urma controlului de stat asupra activității de întreprinzător desfășurat conform prevederilor Legii nr.131 din 8 iunie 2012 [3], potrivit căreia în urma controlului respectiv se întocmește obligatoriu un proces-verbal de control.

Deci, apare o dilemă pe care trebuie să o soluționeze agentul constatator în cazul depistării unor încălcări care impun procedura remedierii și anume:

- a) să întocmească un proces-verbal cu privire la contravenție la care să anexeze planul de remediere a încălcărilor constatate, sau
- b) să întocmească un proces-verbal de control și la acesta să anexeze planul de remediere a încălcărilor constatate?

În lumina prevederilor alin.(1) al art.46¹ Cod contravențional, „Planul de remediere reprezintă o anexă la procesul-verbal cu privire la contravenție (*n.a. sublinierea ne aparține*), întocmită în condițiile prezentului capitol, în care agentul constatator stabilește, cu titlu de recomandare, măsuri de remediere și termenul realizării acestora în vederea conformării contravenientului cu cerințele legislației.”

Alin.(2) al aceleiași norme stabilește că „Planul de remediere este întocmit și anexat de către agentul constatator la procesul-verbal cu privire la contravenție (*n.a. sublinierea ne aparține*) prin care s-a constatat contravenția în rezultatul controlului de stat efectuat de către organele abilitate cu funcții de control, conform Legii nr.131/2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător.

Astfel, la prima vedere, constatăm că legiuitorul cere imperativ întocmirea unui proces-verbal cu privire la contravenție prin care s-a constatat contravenția, la care urmează a fi anexat planul de remediere a acestor încălcări constatate care constituie contravenție susceptibilă procedurii de remediere.

Însă nu pot fi trecute cu vederea prevederile alin.(1¹) al art.442 Cod contravențional, potrivit cărora „Procesul-verbal de control (*n.a. sublinierea ne aparține*), întocmit conform prevederilor Legii nr.131 din 8 iunie 2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător, substituie procesul-verbal cu privire la contravenție (*n.a. sublinierea ne aparține*) și are regim juridic și forță juridică similare dacă în el se constată fapta contravențională cu respectarea cerințelor stabilite de prezentul cod.

În această ordine de idei, pentru a soluționa chestiunea referitoare la ce fel de proces-verbal trebuie să întocmească agentul constatatator într-un caz sau altul la documentarea contravențiilor prin procedura remedierii, trebuie mai întâi de toate să analizăm care sunt contravențiile susceptibile procedurii de remediere.

În conformitate cu prevederile alin.(11) al art.46¹ Cod contravențional, „Prevederile prezentului capitol [2, Capitolul V¹] se aplică pentru contravențiile prevăzute la art.55–61, art.74–74³, art.76¹, art.77 alin.(1)–(7), art.77¹, art.79 alin.(1) și (5), art.80, art.81–83, art.91¹, art.93–95, art.97–98, art.109–156, art.157 alin.(1)–(3), (5) și (6¹), art.158–169, art.177, art.180¹, art.182–196¹, art.197 alin.(1)–(10) și (12)–(29), art.198–200¹, art.204, art.206, art.207, art.221¹, art.224, art.246–259¹, art.268, art.270, art.271, art.272¹ alin.(3), (7)–(11), (13) și (14), art.273 pct.4), 6), 10)–14), 17) și 18), art.274 alin.(2)–(4), (6) și (7), art.275, art.277¹–280, art.283–285, art.286 alin.(1), (2) și (5), art.293² alin.(4) și (5), art.330¹, art.330³, art.330⁵, art.344¹–345, art.348, art.349 alin.(4), art.358, art.358¹, art.364 alin.(6)–(8), art.364¹.

Analiza respectivelor contravenții ne permite cu ușurință să constatăm că nu toate dintre acestea fac parte din categoria celor care pot fi constatate în urma controlului de stat desfășurat conform Legii nr.131/2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător, ceea ce ne permitem să conchidem că doar în cazul contravențiilor constatate în urma controlului de stat desfășurat conform Legii nr.131/2012, agentul constatatator va putea întocmi numai procesul-verbal de control prin care va constata contravenția și acesta va fi suficient ca la el să fie anexat planul de remediere a încălcărilor constatate, fără a fi necesară întocmirea unui separat proces-verbal cu privire la contravenție.

Însă pentru categoria rămasă de infracțiuni, a căror constatare nu ține de controlul de stat desfășurat conform Legii nr.131/2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător, întocmirea procesului-verbal cu privire la contravenție este obligatorie, și doar la acesta urmează a fi anexat planul de remediere a încălcărilor constatate.

În concret, cu privire la documentarea procesuală a contravențiilor de mediu prin procedura remedierii, atragem atenția că aceste contravenții pot fi constatate atât în cadrul controlului de stat al activității de întreprinzător potrivit prevederilor Legii nr.131/2012, cât și în oricare alte circumstanțe.

Astfel, procedura de documentare procesuală a acestora prin remediere va trebui adaptată de fiecare dată cazului concret, și anume: în cazul controlului de stat al activității de întreprinzător agentul constator dacă constată încălcări urmează să întocmească un proces-verbal de control la care să anexeze planul de remediere a încălcărilor constatate, și în asemenea situație procesul verbal de control în care este constatată contravenția va substitui procesul-verbal cu privire la contravenție. Iar în cazul constatării contravenției de mediu în afara controlului de stat, agentul constator urmează să întocmească obligator proces-verbal cu privire la contravenție la care să anexeze planul de remediere a încălcărilor constatate.

În virtutea prevederilor alin.(3) al art.46¹ Cod contravențional, „În cazul întocmirii unui plan de remediere, nu se aplică sancțiuni contravenționale, inclusiv sancțiuni complementare, până la expirarea termenului de remediere.”

Potrivit alin.(4) al aceleiași norme, „Termenul de remediere reprezintă o perioadă între 30 și 90 de zile lucrătoare de la data comunicării procesului-verbal cu privire la contravenție, în decursul căreia contravenientul are posibilitatea remedierii încălcărilor constatate și conformării cu cerințele legislației. Termenul de remediere se stabilește luând în considerare circumstanțele săvârșirii faptei și complexitatea acțiunilor ce urmează a fi întreprinse de către contravenient. Termenul de remediere stabilit de agentul constator nu poate fi modificat.

În ordinea celor enunțate *supra*, considerăm că un subiect nu mai puțin important este soluționarea problemei tragerii la răspundere a contravenientului care de fapt prin prisma procedurii remedierii aplicate, a evitat aplicarea sancțiunii contravenționale, inclusiv sancțiunii complementare, însă până la expirarea termenului de remediere nu s-a conformat cu cerințele legale și nu a realizat măsurile de remediere în termenul stabilit.

Sarcina verificării conformării contravenientului cu cerințele legale și realizării măsurilor de remediere în termenul stabilit, îi revine agentului constatator care, în conformitate cu prevederile alin.(9) al art. 46¹ Cod Contravențional, „În termen de 10 zile lucrătoare de la data expirării termenului de remediere, agentul constatator verifică acțiunile întreprinse de contravenient și completează partea a II-a a planului de remediere, în care menționează în ce proporție au fost realizate măsurile de remediere stabilite.”.

Reglementările alin.(10) al aceleiași norme statuează că „În cazul în care, în urma verificării indicate la alin.(9), se constată neconformarea contravenientului cu cerințele legale și nerealizarea măsurilor de remediere în termenul stabilit, agentul constatator întocmește un alt proces-verbal cu privire la contravenție (*n.a. sublinierea ne aparține*), prin care persoanei responsabile i se aplică sancțiunile contravenționale respective.

În asemenea situație, constatăm din nou cele două cazuri de documentare procesuală distinctă legate de faptul dacă contravenția a fost constatată în cadrul controlului de stat al activității de întreprinzător sau în afara acestui control.

Astfel, în cazul controlului de stat al activității de întreprinzător, dacă constată neconformarea contravenientului cu cerințele legale și nerealizarea măsurilor de remediere în termenul stabilit, agentul constatator întocmește un alt proces-verbal de control, prin care persoanei responsabile i se aplică sancțiunea/sancțiunile contravenționale respective.

Iar în cazul constatării contravenției de mediu în afara controlului de stat, dacă constată neconformarea contravenientului cu cerințele legale și nerealizarea măsurilor de remediere în termenul stabilit, agentul constatator întocmește un alt proces-verbal cu privire la contravenție prin care persoanei responsabile i se aplică sancțiunea/sancțiunile contravenționale respective.

Privitor la subiectul care se face responsabil de îndeplinirea măsurilor de remediere a încălcărilor constatate legislația stabilește expres în alin. (6) al art.46¹ Cod contravențional că „Responsabilitatea realizării măsurilor de remediere revine persoanei care, conform legii, poartă răspundere contravențională pentru faptele constatate.”

Totodată, trebuie de reținut că documentarea procesuală a contravențiilor de mediu nu implică obligatoriu întocmirea planului de remediere, legea contravențională prevăzând expres situațiile în care agentul constatator nu întocmește un plan de remediere:

- a) contravenientul înlătură imediat încălcarea constatată;
- b) în termen de 3 luni de la data realizării unei măsuri de remediere din planul de remediere, contravenientul săvârșește din nou contravenția pentru care aceasta a fost stabilită;
- c) contravenientului i-au fost emise prescripții pentru aceleași încălcări de către organul de control, conform Legii nr.131/2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător, iar acesta nu le-a executat în termenul stabilit;
- d) încălcarea este iremediabilă.

Concluzie

În contextul celor expuse *supra*, putem deduce că la documentarea procesuală a contravențiilor de mediu prin procedura remedierii este recomandabil a se ține cont de procedura de constatare a acestora dacă aceasta a avut loc în cadrul controlului de stat al activității de întreprinzător potrivit prevederilor Legii 131/2012 sau în afara acestui control.

În cazul controlului de stat al activității de întreprinzător, contravenția de mediu urmează a fi documentată procesual prin procedura de remediere de către agentul constatator prin întocmirea procesului-verbal de control prin care se va constata contravenția și la care se va anexa planul de remediere a încălcărilor constatate. Iar în cazul constatării contravenției de mediu în afara controlului de stat, agentul constatator urmează să întocmească obligator proces-verbal cu privire la contravenție la care să anexeze planul de remediere a încălcărilor constatate.

În cazul constatării neconformării contravenientului cu cerințele legale și nerealizarea măsurilor de remediere în termenul stabilit, agentul constatator întocmește în cazul controlului de stat al activității de întreprinzător un alt proces-verbal de control, iar în afara controlului de stat un alt proces-verbal cu privire la contravenție, prin care persoanei responsabile i se aplică sancțiunea/sancțiunile contravenționale respective.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994 // Monitorul Oficial 1, 12.08.1994. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136130&lang=ro# [Accesat: 05.05.2023]
2. Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218 adoptat la 24.10.2008 // Monitorul Oficial 3-6/15, 16.01.2009. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136060&lang=ro# [Accesat: 05.05.2023]

3. Legea nr. 131 din 08.06.2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător. Publicat: 31-08-2012 în Monitorul Oficial Nr. 181-184. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133203&lang=ro#

4. Contravenții constatate în anul 2021. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/contravenții-constatate-in-anul-2021-9478_59411.html [Accesat: 05.05.2023]

5. CREȚU, A. Particularitatea acțiunilor de constatare a contravențiilor ecologice, În: „*Supremația dreptului*”. 2020, nr. 1-2. ISSN 2345-1971. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/8-18_2.pdf [Accesat: 02.05.2023]

6. CREȚU, A. Privire generală asupra contravenției de mediu. În: „*Supremația dreptului*”. 2019, nr. 4. ISSN 2345-1971 Disponibil: https://uspee.md/wp-content/uploads/2020/12/SD-nr.-4_2019.pdf [Accesat: 05.05.2023]

7. DONGOROZ, V. at al. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român*. București: C.H. Beck, 2003. 432 p. ISBN:978-973-655-356-1

8. DUȚU, M. *Dreptul mediului și al climei*. Vol. I. București: Universul Juridic, 2022. 602 p. ISBN 978-606-39-1006-7

9. TĂNASE, P. *Ecologie internațională*. București: Editura Hyperion XXI, 1992.

10. ȚURCAN, L., ZAMFIR, N. Rolul combaterii contravențiilor în domeniul protecției mediului în asigurarea dezvoltării durabile a țării. Disponibil: <http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/7605/132-144.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Accesat: 05.05.2023]

11. TROFIMOV, I. *Dreptul mediului*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2002.

12. ȚURCAN, L., ZAMFIR, N. Rolul combaterii contravențiilor în domeniul protecției mediului în asigurarea dezvoltării durabile a țării. ISBN:978-9975-3178-4-9. Disponibil: <http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/7605/132-144.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Accesat: 05.05.2023]

13. https://www.google.com/search?q=%E2%80%9Eend+of+pipe%E2%80%9D&rlz=1C1PNBB_enMD1046MD1046&oq=%E2%80%9Eend+of+pipe%E2%80%9D&aqs=chrome..69i57j0i22i30l9.716j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8 [Accesat: 04.05.2023]

**PROCEDURA DISPUNERII EXPERTIZEI JUDICIARE
ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR ECOLOGICE**

**THE PROCEDURE FOR THE PROVISION OF FORENSIC EXPERTISE
IN CASES OF ENVIRONMENTAL CRIME**

Artiom PILAT,

ORCID ID: 0000-0002-6606-1952

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Sofia PILAT,

ORCID ID: 0000-0002-1517-8886

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

CZU: 343.1:[343.37:504.5]

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8358652>

Rezumat. *Soluționarea unui conflict de drept în majoritatea cazurilor necesită aplicarea cunoștințelor speciale din diferite domenii ale tehnicii, artei, științei sau a meșteșugului. Obiectele sau urmele ridicate în cadrul acțiunilor de urmărire penală, nu produc nici un efect juridic în lipsa unei cercetări complete și obiective, efectuată în condiții de laborator de către o persoană autorizată, cu aplicarea cunoștințelor speciale din domeniul științei, artei, tehnicii sau a meșteșugului.*

Dispunerea expertizei judiciare în cazul săvârșirii infracțiunilor contra mediului constituie o acțiune procesuală, care poate fi realizată doar în baza anumitor temeuri cu respectarea condițiilor prevăzute de legea procesual penală.

Temeiul de fapt privind dispunerea a expertizei judiciare constă în clarificarea sau evaluarea circumstanțelor ce pot avea importanță probatorie pentru cauza penală în vederea constatării faptului poluării mediului, însă pentru aceasta sunt necesare cunoștințe specializate în domeniul științei, biologiei, artei, meșteșugului sau în alte domenii. Expertiza judiciară nu poate fi dispusă când pentru clarificarea sau evaluarea circumstanțelor nu este necesară aplicarea cunoștințelor speciale.

Cuvinte-cheie. *expertiza judiciară, infracțiune ecologică, poluare, mediu, cunoștințe speciale, urmărirea penală, termen rezonabil, cercetare, dispunere, calificare.*

Summary. *The resolution of a legal dispute in most cases requires the application of special knowledge from various fields of technique, art, science or craft. Objects or traces found in the course of criminal proceedings have no legal effect without a full and objective investigation carried out under laboratory conditions by an authorized person, applying special knowledge of science, art, technology or craft.*

The ordering of judicial expertise in the case of environmental offences is a procedural action, which may be carried out only on certain grounds and in compliance with the conditions laid down by the criminal procedure law.

The factual basis for ordering a judicial expert's report is the clarification or evaluation of circumstances that may be of evidential importance for the criminal case in order to establish the fact of environmental pollution, but this requires specialized knowledge in the fields of science, biology, art, craft or other fields. Forensic expertise may not be ordered when no special knowledge is required to clarify or assess the circumstances.

Keywords. *Forensic expertise, environmental crime, pollution, environment, special knowledge, prosecution, reasonable time, investigation, disposition, qualification.*

Introducere

Succesul investigării unei fapte infracționale depinde în mare parte de aptitudinile profesionale ale ofițerului de urmărire penală de a înțelege nu numai esența juridico-penală a faptei, ci și pe cea criminalistică [16].

Legiuitorul autohton nu prevede expres la ce etapă a urmăririi penale trebuie să fie dispusă expertiza judiciară, o astfel de întrebare este tactică, astfel timpul dispunerii expertizei judiciare depinde de circumstanțele fiecărui caz în parte.

Totodată, sub aspect procesual, este important ca expertiza judiciară să fie dispusă la timpul cuvenit (timpul cuvenit se stabilește de către ordonator), astfel încât, efectuarea acesteia ocupă un timp îndelungat, fapt, care se răsfrânge negativ asupra respectării termenului rezonabil a urmăririi penale sau va duce la ascunderea faptului poluării mediului.

Metode aplicate și materiale utilizate. În scopul realizării obiectivului propus, în prezentul articol științific s-au utilizat următoarele metode: metoda sistemică, metoda comparativă și nu în ultimul rând metoda logică bazată pe analiza inductivă și analiza deductivă.

În procesul elaborării articolului științific, au fost consultate lucrările științifice ale autorilor C. Aionițoaie, V. Bercheșan, I. Dumitrașcu, C. Pletea, C. Rusnac, A. Airapetean, M. Corgoja, E.M. Lișin, V.A. Mihailov, V.K. Stepunikova, I.A. Ţhovrebova etc. precum și hotărârile CtEDO, deciziile Curții Supreme de Justiție și legile.

Rezultate obținute și discuții

Temeiul juridic de dispunere a expertizei judiciare, reprezintă necesitatea aplicării cunoștințelor speciale în vederea efectuării unei cercetări complexe și obiective, rezultatele căreia sunt materializate în raportul de expertiză judiciară, prin intermediul căruia pot fi constatate elementele de fapt, care sunt necesare pentru soluționare conflictului de drept creat. Constatarea corectă și obiectivă a acestor elemente de fapt va contribui la soluționarea unor neclarități juridice cu privire la fapta comisă, așadar, expertiza judiciară se va dispune pentru a stabili acele semne ale compoziției de infracțiune care vor contribui la calificarea corectă a faptei penale, în cazul când o cercetare completă și exactă a circumstanțelor cauzei nu este posibilă fără aplicarea cunoștințelor speciale.

În acest sens, s-a expus autorul V.K. Stupenkova, care consideră că cercetarea circumstanțelor faptei care necesită aplicarea cunoștințelor speciale, rezultă nu numai din obligația expertului judiciar ca persoana care posedă cunoștințele speciale, dar și obligația ofițerului de urmărire penală de a cerceta complet și obiectiv toate circumstanțele faptei comise [18, p. 17].

Autorul Țhovrebova I.A. consideră că la soluționarea unor chestiuni cu privire la dispunerea expertizei judiciare, temeiul juridic nu constituie elementul cheie, ci necesitatea constatării circumstanțelor cauzei prin intermediul cunoștințelor speciale reprezintă temeiul de bază la dispunerea expertizei judiciare [19, p. 172].

Nu susținem poziția autorului Țhovrebova I.A., din motiv că temeiul juridic (fapta infracțională comisă), reprezintă o încălcare a legii penale, astfel apare necesitatea soluționării acestui conflict de drept, așadar, temeiul de fapt apare în urma stabilirii temeiului juridic de drept, fapta infracțională – stabilirea circumstanțelor acesteia.

În cazul dat nu stabilim concret genul expertizei judiciare care urmează a fi dispus, în cazul cercetării infracțiunii diferă de la cauză la cauză, în raport cu natura urmelor și mijloacelor materiale de probă descoperite cu ocazia cercetării locului unde a fost comisă fapta infracțională [1, p. 174].

Autorii Livșiț E.M. și Mihailov V.A. reiterează că nerespectarea prevederilor procesuale privind dispunerea și efectuarea expertizei judiciare este calificată ca o încălcare a legii procesual penale, rezultatele căreia nu pot fi puse la baza sentinței de condamnare sau a altor hotărâri [17, p. 36].

În scopul asigurării drepturilor participanților la un proces echitabil, ordonatorul expertizei judiciare este obligat să întreprindă anumite acți-

uni prevăzute în codul de procedură penală pentru a asigura și respecta drepturile participanților la un proces echitabil.

În vederea asigurării drepturilor persoanei la un proces echitabil, în conformitate cu prevederile art. 145 alin. (1) C. proc. pen., organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată, în cazul în care dispune efectuarea expertizei judiciare, informează în scris părțile despre obiectul expertizei judiciare și întrebările la care trebuie să dea răspunsuri expertul și le explică părților că au dreptul de a face observații cu privire la aceste întrebări și de a cere modificarea sau completarea lor, precum și dreptul de a cere numirea a câte un expert recomandat de fiecare dintre ele pentru a participa la efectuarea expertizei judiciare.

Însă, reprezentanții organului de urmărire penală nu respectă în pre-tutindeni prevederile codului de procedură penală, astfel, instanța de judecată a constatat că ofițerul de urmărire penală nu a luat în calcul prevederile art. 145 alin. (1) C. proc. pen, s-a constatat că în procesul dispunerii expertizei judiciare a fost încălcat dreptul persoanei la apărare, dreptul de a înainta întrebările expertului, completarea sau modificarea acestor întrebări, precum și dreptul de a solicita desemnarea unui anumit expert [12].

Reieșind din norma menționată mai sus, concluzionăm că legiuitorul a stabilit expres atribuțiile ofițerului de urmărire penală, procurorului și a instanței de judecată în cazul dispunerii expertizei judiciare. Așadar, subiecții oficiali a procesului penal menționați supra, la dispunerea expertizei judiciare au următoarele obligații:

- să informeze în scris părțile la proces despre obiectul expertizei judiciare și întrebările la care urmează să răspundă expertul judiciar;
- să facă obiecții față de întrebările înaintate, să solicite modificarea sau completarea acestora;
- să explice părților dreptul de desemnarea unui expert pentru efectuarea expertizei judiciare.

Reieșind din prevederile art. 145 C. proc. pen., părțile la proces vor fi informate despre dispunerea expertizei judiciare, până a fi expediate materialele necesare pentru efectuarea expertizei judiciare. Înștiințarea părților despre efectuarea expertizei judiciare în urma expedierii materialelor necesare în adresa instituției de expertiză, va priva părțile la proces de dreptul de a solicita desemnarea unui expert sau de a cere efectuarea expertizei judiciare într-o anumită instituție de expertiză sau de înaintarea întrebărilor suplimentare expertului judiciar.

Totodată, considerăm că informarea tuturor bănuțiilor, învinuțiilor cu privire la dispunerea expertizei judiciare nu este una necesară, deoarece această procedură necesită timp suplimentar și contribuie la încălcarea termenului rezonabil. În acest sens, reiterăm că în procesul dispunerii expertizei judiciare vor fi informați doar acei bănuți care au legătură cu circumstanțele cauzei care în urma expertizei urmează a fi stabilite sau, mostrele cărora vor fi folosite în cadrul expertizei dispuse.

Ordonanța de dispunere a expertizei judiciare este obligatorie atât pentru expertul judiciar cât și pentru conducătorul instituției de expertiză judiciară, însă în practica judiciară am fost martori când ordonatorul expertizei judiciare a desemnat un expert la solicitarea părților, însă conducătorul instituției de expertiză judiciară nu a luat în calcul și nu a desemnat expertul solicitat de către părți.

În cauza Ciobanu c. Moldovei [4], reclamanta revendică încălcarea drepturilor sale garantate de prevederile articolului 2 din Convenție, dreptul la viață, invocând faptul că autoritățile naționale nu au investigat în modul corespunzător circumstanțele decesului soțului său. Reclamanta a depus cererea de a include în comisia experților un expert independent ales de către ea, persoana desemnată fiind inginer, conferențiar universitar precum și posedă grad științific. În pofida celor menționate, la 2 decembrie 2008 procurorul a respins cererea reclamantei deoarece persoana nu deținea act care atestă calificarea acesteia în calitate de expert judiciar. Procurorul a dispus ca persoana propusă de către reclamantă să fie inclus în comisia de experți în calitate de specialist, însă, acestuia nu i-a fost oferită posibilitatea să participe la efectuarea expertizei judiciare. La rândul său, Curtea a menționat cu îngrijorare că modul în care autoritățile naționale au investigat cauza ar putea crea unui observator independent impresia că acestea nu au încercat cu adevărat să elucideze circumstanțele cauzei și să descopere adevărul. Având în vedere multiplele neajunsuri ale investigației (declarațiile martorilor au fost respinse doar pentru faptul că nu erau consistente cu concluziile expertizei tehnice, considerate de Curte ca fiind ipotetice; nu au fost întreprinse eforturi reale pentru a determina care era viteza celui alt autoturism înainte de momentul producerii impactului; unul dintre martori a fost audiat abia după șase luni de la producerea accidentului, etc.), Curtea a constatat încălcarea procedurală a art. 2 din Convenție [15].

În cauza Cottin c. Belgiei [5], Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că nu au fost create posibilități egale părților la dispunerea și efec-

tuarea expertizei judiciare, astfel încât pârâtul avea posibilitatea de a participa la efectuarea expertizei judiciare, în reclamantului nu i-a fost oferită astfel de posibilitate. Totodată, pârâtului i-a fost oferită posibilitatea de a participa la dispunerea expertizei judiciare și înaintarea întrebărilor la care urmau să răspundă experții.

Dispunerea expertizei judiciare reprezintă o obligație procesuală a organului și a procurorului dacă explicarea unor circumstanțe necesită aplicarea cunoștințelor speciale. Expertiza judiciară se dispune și în favoarea bănuțului, învinutului în vederea respectării principiului egalității armelor.

În exemple din practica judiciară menționate supra, expertiza judiciară a fost dispusă la inițiativa organului de urmărire penală, însă legiuitorul oferă posibilitatea și părților la proces să solicite efectuarea expertizei judiciare la inițiativa proprie. Dreptul părților de a solicita efectuarea expertizei judiciare la inițiativa proprie nu constituie obligația organului de urmărire penală de a accepta și a dispune efectuarea expertizei judiciare.

Așadar, art. 142 alin. (2) a C. proc. pen., prevede că părțile, inițiativă din proprie și pe cont propriu, sânt în drept, prin intermediul organului de urmărire penală, al procurorului sau al instanței de judecată, să înainteze instituției publice de expertiză judiciară/biroului de expertiză judiciară o cerere privind efectuarea expertizei judiciare pentru constatarea circumstanțelor care, în opinia lor, vor putea fi utilizate în apărarea intereselor lor [6].

În practica judiciară a fost discutabilă întrebare cu privire la Constituționalitatea expresiei „și pe cont propriu”. În acest sens, la 17 august 2018 a fost sesizată Curtea Constituțională a Republicii Moldova cu privire la neconstituționalitate a textului „și pe cont propriu” din articolul 142 alin. (2) din Codul de procedură penală [7].

În motivarea excepției de neconstituționalitate, autorul a invocat faptul că, spre deosebire de acuzatorul de stat, inculpatul este obligat să achite o plată, mărimea căreia este stabilită prin Hotărârea Guvernului nr. 194 din 24 martie 2017 [13], în ipoteza solicitării de către acesta a dispunerii unei expertize judiciare. Astfel, se aduce atingere principiului egalității armelor.

Prin urmare, dispunerea unei expertize judiciare constituie o obligație procesuală a procurorului (organului de urmărire penală), în faza de urmărire penală, dacă circumstanțele cauzei o justifică. Expertiza urmează a fi dispusă și în favoarea învinutului pentru a respecta drepturile procesuale ale acestuia, inclusiv principiul egalității armelor.

În cazul unei omisiuni a procurorului (organului de urmărire penală) de a respecta o asemenea obligație, persoanele interesate pot utiliza instrumentele procesuale prevăzute în instituția controlului judiciar al procedurii prejudiciare.

Curtea constată că în cazurile în care organul de urmărire penală și, în special, procurorul este obligat, *ope legis*, să dispună efectuarea unei expertize judiciare (prevăzute la articolul 143 din Codul de procedură penală) cheltuielile pentru aceasta sunt suportate de către ordonatorul expertizei judiciare din bugetul alocat.

Astfel, Curtea Supremă de Justiție a stabilit în jurisprudența sa că aceste cheltuieli nu pot fi puse în sarcina acuzatului (Decizia Curții Supreme de Justiție din 8 noiembrie 2017, în dosarul nr. 1ra-1542/2017 [11]; Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 februarie 2018, în dosarul nr. 1ra-473/2018 [8]; Decizia Curții Supreme de Justiție din 29 mai 2018, în dosarul nr. 1ra-946/2018 [9]; Decizia Curții Supreme de Justiție din 30 mai 2018, în dosarul nr. 1ra-971/2018 [10]). Dimpotrivă, în cazurile prevăzute la articolul 142 alin. (2) din Codul de procedură penală, i.e. atunci când părțile doresc să fie dispusă și efectuarea altor expertize (care ar fi relevante, în opinia lor), acestea vor suporta și cheltuielile corespunzătoare. Așadar, în ipoteza în discuție, expertiza judiciară se efectuează cu condiția ca solicitantul să achite costurile ei.

Suplimentar, Curtea mai menționează că, în cazul efectuării unei expertize pe cont propriu, determinată de omisiunea autorităților de a o efectua și o eventuală pronunțare a unei sentințe de achitare, persoana poate solicita repararea prejudiciului în conformitate cu Legea nr. 1545 din 25 februarie 1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești [14].

După cum se învederează din textul de mai sus, părțile din proces vor suporta plata cheltuielilor pentru efectuarea expertizelor judiciare, în cazurile când acestea vor manifesta inițiativă proprie de a ordona o atare acțiune procesuală pentru constatarea circumstanțelor.

Deci, art. 142 alin. (2) Cod de procedură penală, coroborat cu art. 75 al Legii 68/2016, stabilesc exhaustiv că cheltuielile pentru efectuarea expertizei judiciare urmează a fi suportate de către acestei acțiuni procesuale, care poate fi, inclusiv, și ordonatorul procurorul, adică reprezentantul părții acuzării în cadrul procesului penal, dacă inițiativa emană de la ultimul, iar proba obținută va fi utilizată pe parcursul procesului penal în

vederea susținerii învinuirii. care ar putea fi utilizate ulterior în apărarea intereselor lor [2].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza Brandstetter c. Austriei, a menționat că în cazul în care concluziile raportului de expertiză judiciară confirmă poziția părții acuzării, instanța de judecată în baza cererii părții apărării nu este obligată să desemneze un alt expert pentru efectuarea expertizei judiciare repetate [3].

Refuzul organului de urmărire penală sau a instanței de judecată trebuie să fie unul obiectiv și argumentat și în mod obligatoriu va fi adus la cunoștință părților la proces. Refuzului organului de urmărire penală sau a procurorului de a dispune efectuarea expertizei judiciare în baza cererii părților, poate fi contestat în condițiile prevăzute la art. 298 – 299 C. proc. pen. al RM.

Concluzii. În concluzie menționăm că procesul de dispunere a expertizei judiciare este unul complex și necesită de fi respectate o serie de garanții de care beneficiază părțile în procesul dispunerii expertizei.

Prin urmare, menționăm cauza Cottin c. Belgiei, Dogotar c. Moldovei, Miralașvili c. Rusiei etc. în care părțile nu au beneficiat de unele garanții procesuale, fapt constat de CtEDO.

Referințe bibliografice:

1. AIONIȚOAI, C., BERCHEȘAN, V., DUMITRAȘCU, I.N., PLETEA, C. *Tratat de metodice criminalistică*. Vol. I. Craiova: Ed. „Carpați”, 2007. 376 p. ISBN 973-95706-2-3

2. AIRAPETEAN, A., CORGOJA, M. Compensarea cheltuielilor judiciare suportate de stat pentru instrumentarea cauzelor penale – corelarea normelor de drept procesual penal și practica judiciară. În: *Legea și Viața*. Chișinău, 2018, nr. 9. pp. 12-17. ISSN 1810-309X

3. Cauza Brandstetter c. Austriei. Hotărârea din 28 august 1991. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62241> [Accesat: 15.04.2023]

4. Cauza Ciobanu c. Moldovei. Hotărârea din 24 mai 2015. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152427> [Accesat: 15.04.2023]

5. Cauza Cottin c. Belgiei. Hotărârea din 2.06.2005. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69233> [Accesat: 15.04.2023]

6. Cod de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110.

7. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova: nr. 98 din 6 septembrie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 116g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 142 alin. (2) din Codul de procedură penală (plata pentru efectuarea expertizei în cauzele penale).

În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 441 – 447. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111127&lang=ro [Accesat: 20.04.2023]

8. Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 februarie 2018. Dosarul nr. 1ra-473/2018. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10592 [Accesat: 20.04.2023]

9. Decizia Curții Supreme de Justiție din 29 mai 2018. Dosarul nr. 1ra-946/2018. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11287 [Accesat: 20.04.2023]

10. Decizia Curții Supreme de Justiție din 30 mai 2018, în dosarul nr. 1ra-971/2018. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11041 [Accesat: 20.04.2023]

11. Decizia Curții Supreme de Justiție din 8 noiembrie 2017. Dosarul nr. 1ra-1542/2017. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9654 [Accesat: 20.04.2023]

12. Extras din Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani din 30 iulie 2018. Cauza Nr. 1 – 326/2018. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php [Accesat: 20.04.2023]

13. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea tarifelor la serviciile de expertiză judiciară și extrajudiciară nr. 194 din 24.03.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 109-118. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119444&lang=ro [Accesat: 20.04.2023]

14. Legea Republicii Moldova privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr. 50-51. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108548&lang=ro [Accesat la 20.04.2023]

15. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, © 2020 Disponibil: <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=6&id=2463> [Accesat 23.04.2023]

16. RUSNAC, C. Investigare criminalistică a faptelor săvârșite în legitima apărare: teza de doctor în drept. Chișinău, 2015. 179 p.

17. ЛИФШИЦ, Е.М., МИХАЙЛОВ, В.А. Назначение и производство экспертизы. Волгоград: 1977. 124 p.

18. СТЕПУНЕНКОВА, В.К. Судебная экспертиза и исследование обстоятельств, образующих состав преступления. Москва: Юрид. лит, 1975.

19. ЦХОВРЕБОВА, И.А. Уголовно-правовое значение судебной экспертизы Уголовный процесс и криминалистика на рубеже веков. Сб. науч. трудов. Москва: Изд-во Академии управления МВД России, 2000. с. 172. ISSN 2072-9391

(IN) CERTITUDINEA NATURII PENALE A CONTRAVENȚIEI

(IN) CERTAINTY OF THE CRIMINAL NATURE OF THE CONTRAVENTION

Vitalie IONAȘCU,

ORCID ID: 0000-0001-6976-615X

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

CZU: 343.232:342.924(478):341.645.5 <https://doi.org/10.5281/zenodo.8358695>

Rezumat. *Prezentul articol supune analizei problema „naturii penale” a contravenției în Republica Moldova. CtEDO impune statelor membre să trateze contravenția drept o incriminare de „natură penală” iar în procesul de soluționare a cauzelor contravenționale să fie asigurată aplicarea art. 6 din CEDO „Dreptul la un proces echitabil”. Procesul de soluționare a unor contravenții din Republica Moldova scoate în evidență o serie de erori sau curențe în legătură cu imposibilitatea agenților constatatori de a asigura aplicarea garanțiilor prevăzute de art. 6 din CEDO. Aceasta se datorează faptului că nu a fost elaborat un mecanism eficient de soluționare a cauzelor contravenționale cu referire la toate faptele ilicite incriminate drept contravenții și din cauza faptului că nu există niște criterii clare de stabilire a „naturii penale” ale unor contravenții iar cele existente sunt depășite și poartă un caracter relativ.*

Cuvinte-cheie. *Contravenție, natură penală, garanție, proces, art. 6 CEDO, echitate, criterii, mecanism, grad prejudiciabil.*

Summary. *This article analyzes the problem of the „criminal nature” of the contravention in the Republic of Moldova. The ECtHR requires the member states to treat the contravention as a crime of a „criminal nature” and in the process of solving the contravention cases to ensure the application of art. 6 of the ECHR, „The right to a fair trial”. The process of solving some contraventions in the Republic of Moldova highlights a series of errors or deficiencies in connection with the impossibility of the ascertaining agents to ensure the application of the guarantees provided by art. 6 of the ECHR. This is due to the fact that no effective mechanism has been developed to resolve contravention cases with reference to all illegal acts criminalized as contraventions and due to the fact that there are no clear criteria for establishing the „criminal nature” of some contraventions and the existing ones are outdated and have a relative character.*

Keywords. *Contravention, criminal nature, guarantee, process, art. 6 ECHR, equity, criteria, mechanism, prejudicial degree.*

Introducere

Nivelul actual de dezvoltare a comunităților se caracterizează printr-o complexitate fără precedent a raporturilor și relațiilor interumane la nivel social, juridic, economic, politic și de altă natură, fiind reglementate prin diferite norme juridice. O mare parte dintre relațiile sociale sunt apărute de legea contravențională prin impunerea unor comportamente sau conduite obligatorii pentru un spectru larg de indivizi, iar la necesitate sunt asigurate prin forța de constrângere a statului. În funcție de gravitatea faptelor sau de pericolul creat prin neglijarea sau nerespectarea normelor juridice statul intervin prin tragerea la răspundere a persoanei. Respectiv, pentru nerespectarea normelor de drept contravențional din partea specială a cărții întâi a Codului contravențional survine răspunderea contravențională. Deși, contravențiile sunt considerate fapte ilegale asemănătoare infracțiunilor, acestea se caracterizează printr-un pericol social mai redus ceea ce și determină răspunderea juridică contravențională prin sancțiuni mai blânde decât cele penale. Chiar dacă caracterul punitiv și represiv al sancțiunilor contravenționale este unul mai redus decât cel al sancțiunilor penale, Curtea, impune statelor membre ale CEDO, să trateze contravenția drept o incriminare de „natură penală” iar în procesul de soluționare a cauzelor contravenționale să fie asigurată aplicarea art. 6 din CEDO „Dreptul la un proces echitabil” [1].

Materiale și metode aplicate. În procesul realizării studiului dat au fost utilizate următoarele metode de cercetare științifică: analiza sistemică, analiza logică, analiza comparativă, sinteza și clasificarea. În contextul unei abordări comprehensive a fost folosită literatura de specialitate, legislația națională și jurisprudența CtEDO.

Rezultate obținute și discuții

Procesul de soluționare a unor contravenții din Republica Moldova scoate în evidență o serie de erori sau curențe în legătură cu imposibilitatea agenților constatatori de a asigura aplicarea garanțiilor prevăzute de art. 6 CEDO [1]. Aceasta se datorează faptului că nu a fost elaborat un mecanism eficient de soluționarea a cauzelor contravenționale cu referi-

re la toate faptele ilicite incriminate drept contravenții [5] și din cauza faptului că nu există criterii clare de stabilire a „naturii penale” ale unor contravenții.

În acest registru de idei, chiar dacă CtEDO prin intermediul jurisprudenței sale vine cu o serie de recomandări cu referire la anumite caracteristici pentru stabilirea „naturii penale” a unor fapte ilicite care conform legislațiilor interne ale statatelor membre nu sunt considerate infracțiuni, este dificil de identificat anumite criterii obiective pentru a trasa „o linie clară” de demarcație între o acuzație de natură penală și alta de natură civilă sau administrativă.

Apreciem faptul că dreptul contravențional a reușit să cunoască o evoluție și o recunoaștere în calitate de ramură distinctă de drept în Republica Moldova [10, p. 24], dar acel proces de soluționare a cauzei contravenționale, care în literatura de specialitate este identificat drept „proces contravențional” [11, p. 72] sau „procedură contravențională” [10, p. 255] continuă să fie aplicat în foarte multe cazuri în mod eronat cu erori grave care afectează calitatea justiției în Republica Moldova. În aceste condiții, o mare parte dintre contravenienți în încercarea evitării răspunderii juridice invocă sau speculează cu acele garanții CEDO prevăzute la art. 6, plătându-i în deficultate pe agenții constatatori, subminând statutul juridic al acestora și prin urmare compromițând justa soluționare a cauzei contravenționale. În lipsa unor mecanisme clare de asigurare a garanțiilor procesuale în sensul art. 6 al CtEDO, nu putem vorbi despre o protecție clară de a preveni și a combate contravenționalitatea. Astfel, agenții constatatori sunt dezavantajați și practic împiedicați în realizarea atribuțiilor legale de soluționare a cauzelor contravenționale.

O atare situație a rezultat din imperfecțiunile legii contravenționale care are la bază, structura și prevederile vechiului Cod cu privire la contravențiile administrative [6]. În opinia noastră, varianta veche a legii a fost ajustată în conformitate cu unele exigențe noi, a fost completată cu unele elemente novative [10, p. 33] împrumutate din legislația românească și, probabil, având drept scop asigurarea implementării garanțiilor CEDO în procesul contravențional, a fost completată cu o serie de reglementări împrumutate din legea procesual penală a Republicii Moldova. Orice îmbunătățire a cadrului legal este binevenită dar apare întrebarea cât de reușit au fost integrate noile schimbări și cât de reușit sunt implementate în practică.

Această situație de fapt ne duce la ideea despre lipsa unei viziuni unice asupra naturii juridice a contravenției și respectiv asupra modalității de soluționare a acesteia.

Unii autori români, statuiază că „răspunderea pentru comiterea unor contravenții este o formă de răspundere administrativă alături de cea disciplinară” [11, p. 12], prin urmare s-ar presupune că natura juridică a unei contravenții ar fi de ordin administrativ. Autorii ruși [14] la fel, sunt de părerea că fapta contravențională este de natură administrativă care nu prezintă pericol pentru ordinea și securitatea publică.

În literatura națională de specialitate deși se consideră că fapta contravențională este de natură penală nu există criterii clare de stabilire a acesteia. Prin urmare, în astfel de situații se conturează anumite întrebări, dubii și neclarități, deoarece prevederile din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în special, cele de la art. 6 al Convenției, obligă statele părți să asigure desfășurarea unui proces echitabil și respectarea drepturilor persoanelor acuzate în cadrul unui proces, în materie penală și civilă. Unii autori constată că „în textul CEDO nu este prevăzut expres că drepturile și garanțiile procesuale expuse în art.6 al Convenției trebuie respectate și în cadrul unei proceduri contravenționale sau administrative” [8, p. 444]. Prin urmare apare incertitudinea naturii penale a contravenției și respectiv necesitatea stabilirii unor criterii clare cu referire la definirea și stabilirea acesteia.

În Republica Moldova s-a format o practică judiciară în materie contravențională având la bază recomandările și interpretările CtEDO cu privire la natura penală a contravenției. Una dintre principalele hotărâri împotriva Republicii Moldova este Ziliberberg c. Moldovei [2] care la pct. 29 scoate în evidență faptul că aplicabilitatea articolului 6 al CEDO trebuie evaluată în baza a trei criterii menționate în hotărârea Engel și alții împotriva Olandei din 8 iunie 1976 [3].

Se consideră că „aceste trei criterii au fost utilizate pentru o perioadă îndelungată de către Curtea de la Strasbourg pentru a stabili dacă aceasta are jurisdicție, dacă prevederile CEDO sunt aplicabile și dacă cauza examinată este de „materie penală” în accepțiunea Curții” [8, p. 445].

Cele trei „criterii Engel” sunt:

- 1) calificarea faptei conform dreptului național;
- 2) natura faptei ilegale săvârșite și
- 3) natura și gradul de severitate al sancțiunii care urmează a fi aplicată făptuitorului.

Prin urmare, în baza acestor criterii, conchidem că pentru a califica o faptă ca fiind de „materie penală”, CtEDO nu va proceda ca și o instanță jurisdicțională națională.

O instanță jurisdicțională națională califică fapta ca fiind de o anumită materie în strictă conform prevederilor legislației naționale, pe când CtEDO ține cont atât de prevederile dreptului național al statului reclamat, cât și de alte două aspecte (natura faptei ilegale săvârșite și natura și gradul de severitate al sancțiunii care urmează a fi aplicată făptuitorului).

Calificarea faptei conform dreptului național. În literatura de specialitate [9, p. 23] acest criteriu este considerat unul relativ deoarece statele membre au libertatea în mod autonom de a stabili și califica faptele ilicite (delicte disciplinare, contravenții sau infracțiuni) și modalitățile de soluționare a acestora, iar CtEDO recurge la formularea unei opinii proprii cu referire la natura faptei ilegale, având libertatea de a alege cel puțin unul dintre criteriile menționate mai sus. Deseori, CtEDO nu ia în calcul specificul calificării faptelor ilegale conform dreptului național [8, p. 446] în diferite state membre. Analiza specificului incriminării faptei conform dreptului intern, este o primă etapă în procesul de examinare a plângerilor de către CtEDO, ușurându-i activitate. Dacă fapta este incriminată drept infracțiune atunci Curtea va considera din start incriminarea de „natură penală” și respectiv va purcede la analiza respectării garanțiilor prevăzute de art. 6 din CEDO. În acest caz nu mai este acea necesitate de a supune analizei și celelalte „criterii Engel” În cazul în care, fapta nu este incriminată în legea penală, fiind considerată contravenție sau abatere administrativă, Curtea va recurge la evaluarea naturii faptei ilegale săvârșite în vederea relevării „naturii penale”.

Natura faptei ilegale săvârșite este cel de-al doilea criteriu propus pentru stabilirea „naturii penale” ale unei fapte ilegale. Cercetătorii [13, p. 3] sunt de părerea că acest criteriu format din altele două subcriterii. Primul presupune aplicabilitatea normei încălcate prin săvârșirea faptei și al doilea presupune importanța valorii sau a relației sociale protejate prin norma încălcată și gravitatea faptei săvârșite [8, 447].

Există și opinia că „potrivit acestui criteriu, în cazul în care norma sancționatorie se aplică pentru ocrotirea valorilor sociale – care aparțin întregii comunități, de regulă – este vorba de o normă de natură penală, iar dacă se adresează doar unei anumite categorii de persoane este vorba de o normă aparținând materiei administrative” [9, p. 24]. Pornind de la această idee, constatăm o serie de neclarități cu referire la încercarea de a

stabili „natura penală” în baza acestui criteriu a unor fapte contravenționale care în esență nu prezintă un pericol social propriuzis sau nu are un grad prejudiciabil.

Legislația contravențională a evoluat mult în ultima perioadă iar o mare parte dintre normele din partea specială a cărții întâi din Codul contravențional al Republicii Moldova [5] sunt de blanchetă, făcând trimitere la alte acte normative care pot fi doar cu titlul onerativ neavânt un pericol social propriuzis sau încălcarea cărora nu determină careva prejudicii. Exemplu elocvent ar fi contravențiile cuprinse la art. 158¹, alin. (1) Cc al RM „Încălcarea regulilor privind identificarea și înregistrarea animalelor, precum și a regulilor zootehnice”. Una dintre reguli este ca animalele de companie trebuie să fie supuse înregistrării la atingerea vârstei de trei luni [7, pct. 3.14].

Analizând obiectiv prevederile actelor normative, s-ar prezuma că depășirea acestui termen de trei luni ar fi o încălcare pasibilă de răspunderea contravențională în baza art. 158¹, alin. (1) Cc al RM care prevede o sancțiune sub formă de amendă de la 2 la 9 unități convenționale aplicată persoanei fizice sau cu amendă de la 12 la 24 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere. Prin urmare apar următoarele întrebări: cum s-ar putea stabili și care este pericolul social, la momentul în care un cățeluș de vârsta de 4 luni nu a fost înregistrat de stăpân în termen de 3 luni? Care sunt consecințele negative și gradul prejudiciabil al acestei fapte? Este sau nu această faptă de „natură penală”? În cadrul procesului contravențional pornit pe acest caz, agentul constatat este obligat să asigure garanțiile CEDO de la art. 6 pentru a atrage la răspundere stăpânul pentru această faptă?

Similar exemplului oferit, suntem de părerea că, legea contravențională națională abundă în prevederi prin care sunt incriminate contravenții ușoare prin care sunt încălcate (intenționat sau din imprudență) diferite norme imperativ-onerative din diferite domenii cum ar fi, circulație rutieră, protecție a mediului, agricol, sanitar-veterinar, fiscal, vamal, administrativ etc. Încălcarea acestor norme nu prezintă anumite pericole sociale și nici nu au un grad prejudiciabil. Respectiv, apare incertitudinea „naturii penale” a unora dintre aceste fapte iar „criteriul Engel” cu referire la natura faptei ilegale săvârșite ar trebui să fie unul obligatoriu atribuire valorilor sociale prejudiciate de o importanță majoră în special în contextul ordinii și securității publice.

Cel de-al treilea „criteriu Engel” este **natura și gradul de severitate al sancțiunii care urmează a fi aplicată făptuitorului**. Criteriul dat este considerat de mai mulți cercetători [8, p. 450; 9, p. 24] ca fiind unul dintre cei mai importanți.

În acest context, se consideră că severitatea sancțiunii joacă un rol important în stabilirea „naturii penale” a unei fapte ilicite. Prin urmare, dacă persoanei declarate vinovate de comiterea contravenției îi este aplicată o sancțiune care prin natura și gradul de severitate, să se refere la sfera „penală” atunci cu certitudine [4] fapta ilicită poate fi considerată de natură penală. În literatura de specialitate nu identifică anumite opinii comune sau o părere unanim acceptată, toate comentariile bazându-se pe interpretări ale jurisprudenței CtEDO în materie de grad al severității al sancțiunii pentru o faptă de natură penală. Unii cercetători susțin părerea că „anume datorită aprecierii gravității sancțiunii aplicabile pentru săvârșirea anumitor ilegalități, multe dintre faptele ilegale care erau calificate conform legislațiilor naționale ca fiind de natură contravențională sau disciplinară, au fost apreciate de Curte ca fiind ilegalități de „materie penală”” [8, p. 450]. Pe de altă parte, alți cercetători, opinează că „lipsa gravității pedepsei aplicate reclamantului nu poate priva o contravenție de caracterul său inerent penal”. Un alt cercetător autohton consideră că „că toate sancțiunile contravenționale principale sau complementare au un caracter punitiv” [12, p. 113] ceea ce la rândul său determină natura penală a unei fapte contravenționale. Constatăm că autorii autohtoni, în baza unor interpretări ale CtEDO susțin ideea că caracterul „punitiv și reparator” al sancțiunilor contravenționale, indiferent de forma și mărimea acestora determină natura penală a unei contravenții, dar apar anumite dubii la aprecierea naturii penale a contravențiilor care sunt sancționate cu avertisment.

Avertismentul este cea mai ușoară sancțiune contravențională care constă în atenționarea contravenientului asupra pericolului faptei săvârșite și în recomandarea de a respecta pe viitor dispozițiile legale în acest sens [5, art. 32, alin. (1)]. În conformitate cu legea contravențională [5, art. 32, alin. (2)], sancțiunea avertismentului se aplică pentru contravențiile prevăzută la art.198 alin.(3), (4), art.247 alin.(1), art.249 alin.(1), art.250 alin.(1), art.251 alin.(4), (5), art.319, art.366 alin.(1). Această sancțiune se aplică de către agentul constatatator fără a remite cauza contravențională în instanța de judecată [5, art. 32, alin. (3)]. În acest context, considerăm că o astfel de sancțiune precum este avertismentul contravențional, care în rezultat nu produce careva consecințe juridice, nu va avea caracter „pu-

nitiv și reparator” atâta timp cât are sarcina de a „atenționa și recomanda evitarea unor comportamente”. Prin urmare, aplicarea „criteriilor Engel” la stabilirea „naturii penale” a unor contravenții ușoare care nu prezintă careva pericole reale, nu produc consecințe negative și care sunt sancționate cu avertisment nu-și justifică rolul pe care îl au în esență și ar exclude necesitatea asigurării unor garanții procesuale prevăzute de art. 6 CEDO.

Concluzie

Nu poate fi combătută în nici-un fel importanța respectării drepturilor și libertăților omului în procesele judiciare sau extrajudiciare de soluționare a cauzelor contravenționale. Principiul prezumției de nevinovăție trebuie să prevaleze și să fie respectat necondiționat în actul de justiție. Autoritățile statului sunt obligate să depună efortul necesar să soluționeze cauzele contravenționale în strictă conformitate cu prevederile CEDO. În anumite situații efortul depus de către autorități trebuie să fie proporțional pericolului real existent sau gradului prejudiciabil.

Mecanismul de soluționare a contravențiilor din Republica Moldova, este unul care nu a rezonat niciodată cu practicile și recomandările CtEDO, iar asigurarea garanțiilor prevăzute de art. 6 din CEDO mereu a fost viciată. Dacă sub aspect de reglementare o parte dintre prevederile procesului contravențional „în mod satisfăcător pomenește” de aceste garanții procesuale, sub aspect practic agenții constatatori mereu au întâmpinat dificultăți datorită faptului că nu au fost create mecanisme eficiente în acest sens. Pe de altă parte, crearea unor astfel de mecanisme care ar asigura garanțiile procesuale nu ar justifica cheltuielile pe care le-ar putea suporta statul pentru soluționarea unor fapte ilicite ușoare, adică contravenții, sancționate simbolic. Această stare a lucrurilor ne determină să facem două constatări:

1. Procesul de soluționare a cauzelor contravenționale se dezvoltă într-o direcție aparte, deseori paralel, sau în anumite cazuri, depășind eforturile depuse de către autorități în comparație cu cauzele penale. Aceasta se datorează faptului că modalitatea de incriminare și de soluționare a contravențiilor este una deficitară. În acest context, s-ar justifica aplicarea de către autorități a unor proceduri simplificate de sancționare a contraveniențelor și crearea unui mecanism eficient de contestare a deciziilor și beneficierea de posibilitatea de ași apăra drepturile în fața unei instanțe de judecată cu asigurarea tuturor garanțiilor procesuale prevăzute de art. 6 CEDO;

2. Utilizarea „criteriilor Engel” la stabilirea „naturii penale” a contravențiilor este una depășită și pune la îndoială certitudinea naturii penale ale acestora. La etapa actuală de dezvoltare a umanității, caracterizată printr-o complexitate fără precedent a raporturilor și relațiilor interumane din diferite domenii, este foarte greu sau chiar imposibil de ținut cont de recomandările CtEDO oferite în cazurile Ziliberg c. Moldovei, Engel și alții împotriva Olandei, Anghel împotriva României și alte cauze relevante în materie contravențională. Apreciem critic modalitatea de aplicare a „criteriilor Enghele” la stabilirea „naturii penale” a contravenției, în special caracterul relativ al acestora. O astfel de practică va afecta principiul obiectivității în procesul de stabilire a naturii juridice a faptei ilicite.

Astfel, este necesar de stabilit niște criterii clare de divizare a naturii faptelor ilegale (disciplinare, administrative, fiscale, contravenționale, penale etc.) pentru care în mod corespunzător vor fi stabilite și mecanisme eficiente de soluționare inclusiv în spiritul CEDO.

Referințe bibliografice:

1. Convenția Europeană a Drepturilor Omului semnată pe 4 noiembrie 1950 la Roma și intrat în vigoare pe 3 septembrie 1953 Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Conven%C8%9Bia_European%C4%83_a_Drepturilor_Omului [Accesat: 22.05.2023]

2. Hotărâre de la Strasbourg din 1 februarie 2005, definitivă la data de 01.05.2005 în Cauza Zili-Berberg c. Moldovei (Cererea nr. 61821/00) Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/02/ZILIBERBERG-RO.pdf>, [Accesat: 05.06.2023]

3. Engel and Others v. the Netherlands, hotărâre din 8 iunie 1976, Seria A nr. 22, §§ 82 și 83 Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/ge3tkmjygm4q/hotara-rea-privind-cauza-engel-si-altii-versus-olanda-militari-arestati-abuziv> [Accesat: 05.06.2023]

4. Lutz c. Germaniei, hotărâre din 25 august 1987, Seria A, nr. 123, p. 23, § 55.

5. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al RM nr. 78-84 din 17.03.2017, art. 47 - 373. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136919&lang=ro# [Accesat: 22.05.2023]

6. Codul cu privire la contravențiile administrative al SS al RSSM nr. 47 din 29.03.1985. În: Veștile RSSM nr. 3 din 29.04.1985, abrogat. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=96522&lang=ro, [Accesat: 22.05.2023].

7. Regulile de întreținere a câinilor, pisicilor și altor animale pe teritoriul municipiului Bălți (în redacție nouă) Disponibil: <https://balti.md/wp-content/uploads/2021/02/pk-81-reguli-17.02.2021-md.pdf>, [Accesat: 12.06.2023]

8. COJOCARU, G. Natura juridică a contravențiilor din perspectiva Curții Europene a Drepturilor Omului. În: *Statul, securitatea și drepturile omului: în era digitală*, 10-11 decembrie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2021, pp. 443-453. ISBN 978-9975-158-17-6.

9. FURDUI, S. Natura juridică a contravenției din perspectiva jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, nr. 3, 2014. ISSN 1857-2405

10. GUȚULEAC, V. *Tratat de drept contravențional*. Chișinău: E.F.P. „Tipogr. Centrală”, 2009. ISBN 978-9975-78-739-0

11. TROFIMOV, Ig., CREȚU A. *Drept procesual contravențional*. Chișinău: Cartea Militară, 2017. ISBN 978-9975-3163-1-6

12. STAMATIN, Șt. Compatibilitatea procedurii contravenționale cu practica CtEDO. În: *Analele științifice al Academiei „Ștefan cel mare” a MAI al RM*, Ed. a X-a. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Compatibilitatea%20procedurii%20contravenționale%20cu%20practica%20CEDO%20.pdf [Accesat: 12.06.2023]

13. RAMAȘCAN, B. Procedura contravențională judiciară în lumina jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. În: *THEMIS, Revista Institutului Național al Magistraturii*, nr. 2, 2005. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/278948143/procedura-contravenționala-in-lumina-jurisprudenței-CEDO#> [Accesat: 12.06.2023]

14. Понятие и признаки административного правонарушения. Disponibil: <https://pravo.bobrodobro.ru/64802> [Accesat: 22.05.2023]

REFLECȚII TEORETICE PRIVIND RĂSPUNDEREA CIVILĂ DELICTUALĂ ÎN DREPTUL MEDIULUI

THEORETICAL REFLECTIONS ON TORTIOUS CIVIL LIABILITY IN ENVIRONMENTAL LAW

Mihaela BEJENARI,

ORCID ID 0000-0002-3118-1225

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

CZU: 349.6:347.51:504.5(478)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8355437>

Rezumat. Fenomenele socio-economice, necunoscute în trecut, dar prezente într-o societate pe cale de globalizare, în care primejdiile unor tehnici și tehnologii noi rămân sub semnul întrebării, determină modificări de substanță ale răspunderii civile delictuale, creând o situație de incertitudine cu privire la principii și reguli clasice ale răspunderii civile delictuale [1, p. 152].

Normele dreptului civil se vor aplica în materia răspunderii pentru daune ecologice, prin adaptarea la particularitățile raporturilor juridice de drept al mediului. Or, cu privire la repararea prejudiciului cauzat mediului, aplicabilitate au regulile stabilite de legislația de mediu în ce privește dauna de mediu și cele ale răspunderii civile - în ce privește dauna civilă, ce reiese din daunele de mediu, cu particularitățile ce reies din conținutul specificului raporturilor de dreptul mediului

În acest context, apelul la virtuțile răspunderii civile pentru repararea prejudiciului ecologic și, în plan mai larg, la protecția mediului este văzut deopotrivă ca o adaptare a dreptului civil la noile nevoi generate de evoluția societății și ca o manifestare a universalității răspunderii civile [2, p. 118], [3, p. 10].

Cuvinte-cheie. Principiile de dreptul mediului, răspundere civilă delictuală, răspundere patrimonială, daună de mediu, daună civilă.

Summary. The socio-economic phenomena, unknown in the past, but present in a society on the way to globalization, in which the dangers of new techniques and technologies remain under question, determine substantial changes in tortious civil liability, creating a situation of uncertainty regarding classic principles and rules of tortious civil liability [1, p. 152].

The rules of civil law will be applied in the matter of liability for ecological damage, by adapting to the particularities of the legal relations of environmental law. However, with regard to the reparation of damage caused to the environment, the rules established by environmental legislation regarding environmental damage and those of civil liability - regarding civil damage arising from environmental damage, with the particularities arising from the content of the specifics, are applicable environmental relations

In this context, the appeal to the virtues of civil liability for the repair of ecological damage and, more broadly, for the protection of the environment is seen both as an adaptation of civil law to the new needs generated by the evolution of society and as a manifestation of the universality of civil liability [2, p. 118], [3, p. 10].

Keywords. *The principles of environmental law, tortious civil liability, patrimonial liability, environmental damage, civil damage.*

Introducere

Ultimii ani se caracterizează printr-un veritabil avânt al reglementărilor juridice în domeniul climatic atât la nivel internațional, european cât și național. Reacții pe măsură s-au înregistrat și în plan intern prin aplicarea tuturor mecanismelor posibile caracteristice instituției răspunderii în raporturile de dreptul mediului. Or, cerințele protecției mediului, în condițiile pericolului poluării, presupun o diligență rezonabilă (suficientă și necesară) în exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor privind utilizarea durabilă a mediului.

Profesorul E. Lupan definește noțiunea de protecție a mediului ca fiind: „activitatea umană conștientă, științific fundamentată, îndreptată spre realizarea unui scop cunoscut, constând în prevenirea poluării, menținerea și îmbunătățirea condițiilor de viață pe pământ” [4, p. 40]. După cum putem observa, însăși din definiție rezultă structura tripartită a activității de protecție a mediului, adică părțile componente ale acestei activități sunt: ocrotirea mediului, conservarea și dezvoltarea sau ameliorarea acestuia. În sprijinul acestui deziderat, susținem că protecția juridică a mediului este inseparabilă de existența răspunderii juridice a celui ce a cauzat producerea unui prejudiciu ecologic.

Metode și materiale aplicate. În studiul în cauză a fost folosit material teoretic, normativ și empiric. Astfel, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin consultarea literaturii de specialitate atât autohtonă, cât și cea străină, având în vedere specificul răspunderii civile delictuale în dreptul mediului și aplicarea metodele de cercetare logică, științifică comparativă, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Cercetarea și analiza cadrului normativ intern, jurisprudenței și doctrinei privind funcționalitatea cadrului juridic aplicabil evaluării și reparării prejudiciului ecologic, aprecierii cauzalității modului problematic de interpretare și aplicare a normelor existente cu privire la răspunderea civilă delictuală în dreptul mediului.

Rezultate obținute și discuții

Așa cum mediul nu cunoaște frontiere [5, p. 142], nici ramura de drept chemată să apere mediul, nu este cantonată în limite rigide ci, din contră, ea se regăsește atât în ramurile aparținând dreptului privat, cât și în cele aparținând dreptului public. Prin urmare, această ramură de drept nu este atât o ramură de răspântie [6, p. 7], de graniță dintre diferite alte ramuri de drept, ci este o ramură globalizantă, ale cărei norme se regăsesc în alte ramuri de drept.

Așadar, în dreptul mediului noțiunea de răspundere juridică are un sens mult mai larg, mai cuprinzător. Răspunderea juridică în această materie vizează nu numai sancționarea celor care se fac vinovați de poluarea factorilor de mediu sau a celor care, deși nu deteriorează prin acțiunea lor mediul, încalcă legislația de mediu, dar și luarea și respectarea de către persoanele sau organele de stat, instituțiile publice sau private, a tuturor măsurilor care contribuie la asigurarea condițiilor optime în care se desfășoară toate activitățile economice și sociale, astfel încât riscul de poluare să fie minim.

Ținând cont de complexitatea aspectele juridice ale protecției mediului, chestiunea ce privește repararea prejudiciului cauzat prin poluare este cercetată în literatura noastră juridică, în contextul problematicii „răspunderii civile”. Or, atât în doctrină cât și în practica aplicării legislației de mediu, deseori se confundă răspunderea civilă cu răspunderea de dreptul mediului, care, de altfel, este una la fel patrimonială ca și cea civilă.

Prin urmare, specific jurisprudenței Republicii Moldova, dar și celei străine, este faptul că, în situația când se constată un prejudiciu ecologic, în scopul reparării integrale se apelează la normele răspunderii civile. Acțiunea în justiție în acest sens se întemeiază pe prevederile art. 91 din Legea privind protecția mediului înconjurător [7] care menționează că persoanele fizice și juridice sunt obligate a recupera daunele și prejudiciile produse prin încălcarea prezentei legi în modul și mărimile stabilite de legislația în vigoare. Astfel, prin legislația în vigoare se are în vedere legea civilă [8] unde în art. 1998 alin. 1 prevede că cel care acționează față

de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repara prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune.

Evident, în unele cazuri particulare, ținându-se cont de caracterul obiectiv al răspunderii civile aplicabile unor situații concrete, în materie de mediu se recurge frecvent la aceste norme, și anume la prevederile art. 1998 alin. 2 din Codul civil care subliniază că prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile expres prevăzute de lege.

O altă categorie a normelor proprii legislației civile care pot fi aplicate și în cazurile de recuperare a prejudiciului ecologic se referă la cele ce admit responsabilizarea persoanei alta decât cea care a cauzat prejudiciul. Aici ne referim la prevederile art. 1998 alin. 3 potrivit cărora o altă persoană decât autorul prejudiciului este obligată să repara prejudiciul numai în cazurile expres prevăzute de lege, după cum urmează:

- Articolul 2005 Cod civil - Răspunderea comitentului pentru fapta prepusului;
- Articolul 2008 Cod civil - Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani;
- Articolul 2009 Cod civil - Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor între 14 și 18 ani.

După cum observăm, aceste texte de lege consacră, pe lângă răspunderea pentru fapta proprie (directă) și răspunderea pentru fapta altuia (indirectă), extinzându-se astfel răspunderea civilă delictuală dincolo de limitele faptei proprii.

Pentru justificarea extinderii răspunderii civile delictuale peste limitele faptei proprii, în literatura de specialitate, se face apel la fundamentări diferite, atât de natură subiectivă, cât și obiectivă. Specific dreptului mediului, se pot produce daune ecologice în urma săvârșirii unor fapte ilicite - ceea ce atrage o răspundere subiectivă, întemeiată pe greșeală - dar și ca urmare a comiterii, a desfășurării de activități permise, licite - acestea generând o răspundere obiectivă, bazată pe ideea de risc [9].

Așadar, dacă în mod tradițional întregul sistem al răspunderii civile delictuale se fundamentează pe ideea de vinovăție ce exprimă atitudinea subiectivă a făptuitorului față de fapta ilicită și urmările ei, dreptul mediului face excepție de la această regulă. Din acest context, dar și din cel al prevederilor art. 1998, observăm că regimul răspunderii civile devine aplicabil în cazul reparării prejudiciului cauzat prin acțiuni *ilicite* și cu

vinovăție, iar reieșind din specificitatea prejudiciului ecologic, acesta de multe ori se produce și prin *fapte licite săvârșite* fără *vinovăție*, dar care urmează a fi reparate în mod obligatoriu.

În acest sens, este necesar de a reține, că normele proprii legislației civile în materia răspunderii reparatorii nu sunt suficiente pentru a asigura eficient și repararea prejudiciului ecologic, deoarece prevede unele cazuri limitate în care se aplică răspunderea obiectivă, iar pentru asigurarea reparării prejudiciului ecologic este nevoie de un spectru mult mai larg de norme care să aibă la bază principiul obiectivizării răspunderii. Astfel, articolul 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător al Republicii Moldova declară principiul „responsabilității tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului,” iar în România fiind relevante prevederile Legii-cadru nr. 137/1995 [10], ce reprezintă un început de reglementare foarte importantă în privința răspunderii pentru poluare. Art.80 lit. d din lege statuează că „Protecția mediului constituie o obligație a tuturor persoanelor fizice și juridice în care scop suportă costul pentru repararea prejudiciului și înlătură urmările produse de acestea, restabilind condițiile anterioare producerii prejudiciului.” Această reglementare este în consens cu principiile ce stau la baza acestei legi „printre care în art.3 lit. d. este reglementat principiul „poluatorul plătește”. așadar, reparația prejudiciului și restabilirea condițiilor anterioare producerii acestuia reprezintă o obligație legală. **Capitolul IX** al Legii privind protecția mediului înconjurător al Republicii Moldova privește **responsabilitatea pentru încălcarea legislației, rezolvarea litigiilor în domeniul protecției mediului. Astfel**, art. 89 din lege prevede: încălcarea prevederilor prezentei legi atrage după sine răspunderea, după caz, civilă, administrativă sau penală, conform legislației în vigoare. În același timp, și prevederile legislației din România, în art. 82 din Legea nr. 137/1995 se referă la faptul că „încălcarea prevederilor prezentei legi atrage răspunderea civilă, contravențională sau penală, după caz”.

Așadar, în dreptul mediului, răspunderea juridică apare ca un mijloc, la care se recurge în ultimă instanță, fiind acordată prioritate celorlalte tehnici și instrumente, cu precădere, celor de natură economică, fiscală, civilă. Or, răspunderea civilă apare, astfel, mai mult ca o reparare și mai puțin ca o răspundere în sens clasic.

În acest caz, la elaborarea legii civile ar urma să se țină cont și de prevederile Legii privind protecția mediului înconjurător și anume de prevederile art. 3 lit. c), ceea ce doctrina nu recunoaște și chiar respin-

ge orice soluție alternativă ce s-ar referi la posibilitatea încorporării în legea civilă a unor norme care să prevadă separat modul de reparare a prejudiciului ecologic, atribuindu-i astfel un caracter exclusiv obiectiv, deoarece aceste prerogative aparțin dreptului public și nu dreptului privat. În acest sens, se apreciază că dreptul civil nu poate servi intereselor de recuperare a prejudiciilor din domeniul mediului pentru că el apără interese private, în timp ce prejudiciul ecologic afectează interesul public [11, p. 84].

În continuarea celor expuse, este imperios să facem o diferențiere între regimul răspunderii civile cu caracter material-patrimonial și răspunderea de dreptul mediului, care la fel poartă un caracter material-patrimonial.

Astfel, un aspect important ce privește răspunderea civilă, este că aceasta nu are aplicabilitate în toate cazurile când există dauna patrimonială. Prin urmare, este necesar să facem diferențierea dintre dauna de mediu și dauna civilă.

În cadrul tezei sale de doctor în drept „Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului”, Trofimov I. subliniază că răspunderea civilă pentru daunele ecologice poartă un caracter specific, dictat de natura publică a interesului apărat prin utilizarea procedeele de răspundere reparatorie, inclusiv și declararea legislativă a principiului răspunderii solidară pentru daunele ecologice cauzate în comun de două sau mai multe persoane [12, p. 131].

În această ordine de idei, afirmăm că repararea daunei de mediu, după legislația multor țări, inclusiv a Republicii Moldova, se supune unui regim de drept public. În același sens, dauna civilă se supune reparării potrivit regulilor dreptului privat. Totodată, menționăm faptul că răspunderea civilă în cadrul raporturilor de dreptul mediului este aplicată doar pentru daună civilă ca rezultat al acțiunii poluatorii asupra căreia se aplică regimul de drept privat și care în mod direct este necesar a fi deosebită de dauna de mediu.

Astfel, o abordare juridică a conceptelor: daună de mediu și daună civilă este susceptibilă să ridice numeroase întrebări, constituind tot atâtea provocări pentru cel chemat să le răspundă.

Dauna de mediu a primit, în doctrină, mai multe definiții destul de controversate. În încercarea de a defini noțiunea de daună de mediu, se naște următoarea întrebare: cine poate fi considerată victima a unui prejudiciu ecologic, omul sau mediul său?

Astfel, unii autori ruși definesc dauna de mediu sub aspectul prejudiciului adus mediului înconjurător, sănătății și bunurilor persoanei, patrimoniului comun, poluarea mediului înconjurător, folosirea nerațională a resurselor naturale, distrugerea ecosistemelor, precum și alte încălcări de ordin ecologic [13, p. 306].

Alții consideră că dauna ecologică se are în vedere orice înrăutățire a stării mediului produsă în urma încălcării cerințelor legale [14, p. 376]. Acesta mai precizează că dauna ecologică se manifestă înainte de toate sub forma poluării mediului, distrugerii ecosistemelor naturale, iar în urma acestei manifestări se aduce un prejudiciu sănătății și patrimoniului persoanei. Maniera în care definește autorul noțiunea de prejudiciu ecologic sugerează ideea unei posibile delimitări între dauna ecologică adusă mediului și dauna adusă persoanei și bunurilor sale, cea din urmă fiind susceptibilă de reparare prin aplicarea normelor răspunderii civile delictuale.

V. Rešetnikov în lucrarea sa [15, p. 80] consideră că la baza definirii daunei ecologice stă dauna asupra vieții și sănătății persoanei, fapt cu care nu suntem de acord, deoarece prin această interpretare nu numai că se exclude mediul ca victimă, ci în general patrimoniul comun și individual de mediu, ceea ce nu corespunde realității în această materie.

Constatăm că nici în literatura rusă de specialitate nu există o unanimitate a opiniilor în ce privește noțiunea de prejudiciu ecologic, unii autori, făcând exces de interpretare, includ în rândul caracterelor ce descriu dauna ecologică toate cauzele care o determină, iar alții exclud în general cele mai importante trăsături ale daunei, rezumându-se astfel doar la viața și sănătatea persoanei.

O contribuție relevantă în literatura juridică de specialitate a Republicii Moldova, în vederea definirii noțiunii de prejudiciu ecologic, o au autorii P. Zamfir și I. Trofimov, care consideră că prejudiciul reprezintă o daună cauzată naturii, deținătorilor de resurse naturale, care exprimă o valoare convențională [16, p. 62].

Profesorul, doctorul în drept, I. Trofimov menționează în lucrarea sa că dauna ecologică cu elementele sale – *dauna de mediu* și *dauna civilă* rezultată din dauna de mediu – sunt noțiuni foarte apropiate dar nu și identice [12, p. 131].

Așadar, dauna de mediu se referă în exclusivitate doar la vătămările aduse mediului și nu se referă la daunele rezultate din această poluare. Fi-rește, daunele de mediu nu întotdeauna pot avea drept rezultat influență asupra omului și patrimoniului acestuia.

Astfel, dauna de mediu constituie sursa daunei cauzate omului și patrimoniului acestuia, eventual a daunei civile în rezultatul acțiunii poluatoarei. Ultima, de asemenea, poate fi numită eventual cu caracter ecologic, iar mai corect – survenită dintr-o daună ecologică, dar totuși va fi supusă recuperării categoric diferit decât cea de mediu [17, p. 50].

Dauna civilă. Ținând cont de faptul că în domeniul răspunderii pentru prejudicii cauzate mediului nu există reglementări speciale, pentru stabilirea răspunderii în cazul în care se produc daune ecologice se face apel la posibilitatea antrenării răspunderii juridice civile care cer existența condițiilor enunțate în Codul civil al Republicii Moldova, mai exact a instituției răspunderii civile delictuale. Prin urmare, persoana care a cauzat dauna este scutită de obligația de a o repara dacă dovedește că nu este în culpă. Deopotrivă, dauna de mediu se repară indiferent de vinovăția făptuitorului.

Menționăm faptul că, cercetătorii civiliști determină un număr strict de condiții obligatorii, în cazul existenței cărora poate fi vorba despre posibilitatea aplicării răspunderii civile. Se afirmă, că combinația de condiții diferă în funcție de faptul dacă răspunderea este fundamentată pe greșeală (răspunderea subiectivă) sau pe risc (răspunderea obiectivă).

Dacă în dreptul civil, pentru angajarea răspunderii civile delictuale trebuie întrunite cumulativ condițiile: săvârșirea unei fapte ilicite, producerea unui prejudiciu, existența unui raport de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu, precum și vinovăția autorului faptei ilicite, în dreptul mediului elementele răspunderii civile delictuale prezintă anumite particularități.

Concepția răspunderii obiective a fost argumentată pentru prima dată în dreptul modern de doctrina germană, ulterior fiind propusă și de doctrina franceză, la baza teoriei răspunderii pentru risc aflându-se inițial ideea de justiție, în raport de care, din moment ce orice activitate umană urmărește un profit, este just ca orice prejudiciu pe care îl provoacă să fie reparat (*ubi emolumentum, ibi onus*).

Cu toate că a fost criticată teoria obiectivă fundamentată pe ideea de risc, considerându-se că neglijența poate fi acoperită, răspunderea pentru riscul creat față de mediu și echilibrul ecologic nu-și diminuează rolul preventiv-corectiv, pe care îl vizează răspunderea pentru culpă [18, p. 75], poluarea fiind determinată în primul rând de activitatea generală a unor agenți economici. Doctrina [18, p. 77], a evidențiat avantajele răspunderii civile pentru risc, în materie ecologică, în raport cu culpa: indemnizarea

victimei va avea loc întotdeauna; sunt situații în care stabilirea exactă a autorului prejudiciului este imposibilă, consecințele produse putându-se agrava în cazul în care rămân neacoperite; în privința poluării este necesar ca dispozițiile în materie să asigure o reparare completă, eficientă și oportună a oricărui prejudiciu adus mediului; este stimulată atitudinea diligentă și prudentă de folosire rațională a factorilor de mediu.

Cu privire la condițiile obligatorii, în cazul existenței cărora poate fi vorba despre posibilitatea aplicării răspunderii civile, enumerăm: fapta ilicită cauzatoare de prejudiciu; prejudiciul; raportul de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu.

Repetat, afirmăm că pentru angajarea răspunderii patrimoniale de dreptul mediului, nu este necesar ca fapta cauzatoare de prejudiciu să fie neapărat ilegală.

În raporturile de dreptul mediului, fapta ilicită, ce servește condiție a aplicării răspunderii de dreptul mediului, constituie acea conduită (manifestându-se printr-o acțiune sau abstențiune) a persoanei fizice sau juridice, prin care se încalcă dispozițiile legislației privind protecția mediului și drept rezultat se aduce lezare desfășurării normale a raporturilor juridice de dreptul mediului sau cauzează prejudiciu concret mediului.

În domeniul dreptului mediului se poate vorbi de mai multe forme particulare de prejudiciu, și anume: prejudiciul nefinanciar, măsurile de salvare, pagubele aleatorii și prejudiciul de dezvoltare [19, p. 134]. Prejudiciul nefinanciar reprezintă fie pierderea beneficiului, fie privarea de folosință.

Cu privire la evaluarea daunelor ecologice, este firesc să apară o serie de întrebări generate de incertitudinea condițiilor care au dus nemijlocit la producerea acestor daune, inclusiv de faptul că numeroase elemente naturale ale mediului deteriorate, distruse, de multe ori în mod ireversibil, au o valoare incomensurabilă.

Firește, normele dreptului mediului au drept scop protecția mediului. Or, recunoașterea existenței unui prejudiciu de mediu, care poate fi cauzat prin acțiuni poluatorii, ar fi o posibilitate de a nu aplica la angajarea răspunderii pentru daunele de mediu, principii ce guvernează răspunderea civilă. În acest context, vor fi aplicate principiul obligativității reparării prejudiciului cauzat mediului (art. 91 din Legea privind protecția mediului înconjurător al Republicii Moldova), fapt care neglijează posibilitatea victimei și făptuitorului de a negocia cuantumul dezdăunării sau însăși posibilitatea de a fi exonerat de la răspundere [17, p. 55].

Ținând cont de cele expuse, este necesar de a menționa, că în raporturile de dreptul mediului răspunderea civilă nu obține careva caractere deosebite, ci este aplicată cu considerarea doar a naturii prejudiciului cauzat în rezultatul acțiunilor poluatorii și, de regulă, aceasta rezultă din daunele cauzate omului și patrimoniului acestuia, survenite ca rezultat al unei daune de mediu [17, p. 55].

Concluzii

Actualmente, având un fundament științific și unul social bine determinat, dreptul la un mediu sănătos, reprezintă o realitate care a dobândit în ceva mai mult de patruzeci de ani, atât o vocație universală, cât și o legitimitate politică, astfel încât a fost consacrat în cele mai înalte reglementări din ierarhia legilor ca un drept fundamental, fiindu-i atribuite anumite garanții procedurale, precum și asigurat prin recunoașterea îndatoriri persoanelor de proteja mediul înconjurător.

Astfel, considerăm că dreptul la repararea prejudiciului ecologic își găsește temeiul juridic nu în conduita autorului daunei ecologice, ci în dreptul fiecăruia la un mediu sănătos, reieșind din conjunctura generală a drepturilor și libertăților omului consfințite în Constituția Republicii Moldova.

Fenomenele socio-economice, necunoscute în trecut, dar prezente într-o societate pe cale de globalizare, în care primejdiile unor tehnici și tehnologii noi rămân sub semnul întrebării, determină modificări de substanță ale răspunderii civile delictuale, creând o situație de incertitudine cu privire la principii și reguli clasice ale răspunderii civile delictuale [1, p. 152].

Normele dreptului civil se vor aplica în materia răspunderii pentru daune ecologice, prin adaptarea la particularitățile raporturilor juridice de drept al mediului. În contextul celor expuse, putem menționa, că chestiunea ce privește repararea prejudiciului cauzat mediului, aplicabilitate au regulile stabilite de legislația de mediu în ce privește dauna de mediu și cele ale răspunderii civile - în ce privește dauna civilă, ce reiese din daunele de mediu, cu particularitățile ce reies din conținutul specificului raporturilor de dreptul mediului. Prin urmare, se configurează două regimuri de răspundere, unul aplicabil reparării daunei aduse mediului, iar cel de-al doilea, prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale.

Astfel, răspunderea civilă presupune apărarea unui interes privat, concret al victimei, care corespunde încălcării unui drept subiectiv civil de

interes privat, pe când răspunderea materială de dreptul mediului presupune apărarea unui interes public, care corespunde încălcării unui drept protejat de legislația de mediu, de interes public. De asemenea, răspunderea civilă presupune posibilitatea părților de a negocia cuantumul recuperării prejudiciului, pe când dauna cauzată mediului urmează a fi reparată integral [17, p. 55].

Sarcina probei, referitoare la existența elementelor răspunderii civile delictuale, revine celui care acționează în justiție, de regulă victimei prejudiciului ecologic.

În acest context, apelul la virtuțile răspunderii civile pentru repararea prejudiciului ecologic și, în plan mai larg, la protecția mediului este văzut deopotrivă ca o adaptare a dreptului civil la noile nevoi generate de evoluția societății și ca o manifestare a universalității răspunderii civile [2, p. 118], [3, p. 10].

Astfel, regimul răspunderii pentru prejudiciul ecologic individual trebuie să ia în considerare pe lângă normele răspunderii civile delictuale, și normele răspunderii de mediu, iar în consecință unele principii, condiții, modalități de reparare trebuie să fie adaptate și intercalate astfel încât să dea dovadă de eficiență atunci când vor fi invocate în acțiunea ce are ca obiect repararea prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale. Evident, aici vor predomina normele răspunderii civile, deoarece prin această categorie de prejudiciu se lezează un interes privat, al particularului, deținător al bunului de mediu degradat. Or, după cum se afirmă, dreptul răspunderii civile are un câmp de aplicare larg, fără a distinge între daune, ceea ce îl face astfel susceptibil să asimileze și domeniul ecologic. În acest context, se insistă pe ideea că principiile dreptului mediului și dreptul răspunderii civile coabitează, iar semnificațiile lor interferează, în unele privințe, în atingerea scopului comun: protejarea valorii sociale a unui mediu sănătos și echilibrat ecologic [2, p. 106].

Astfel, în cazul în care prin acte de poluare vor fi aduse prejudicii particularilor, alături de principiile reparării integrale și reparării în natură a prejudiciului care sunt specifice răspunderii civile, vor fi aplicate deopotrivă și principiul precauției, principiul „poluatorul plătește”, precum și principiul răspunderii fără culpă.

Totuși, chiar dacă prin sistematizarea practicii judiciare în domeniu se încearcă a clarifica situația cel puțin prin adoptarea unor hotărâri explicative în acest sens [20], aceasta însă constituie doar o alternativă și nu o soluție reală [21, p. 70].

Referințe bibliografice:

1. TELEAGĂ, C. Armonizarea legislativă cu dreptul comunitar în domeniul dreptului civil, Ed. Rosetti, 2004.
2. DUȚU, M., DUȚU, A. Răspunderea în dreptul mediului. București: Editura Academiei Române, 2015.
3. TOURNEAU, PH. Droit de la responsabilit et des contrats. Regimes d'indemnisations. Paris: Edition Dalloz, 2014.
4. LUPAN, E. Dreptul mediului, Partea generală, Ed. Lumina Lex, București, 1996.
5. DUȚU, M. Tratat de dreptul mediului, ed. 3, Ed. C.H.Beck, București, 2007.
6. DUSCA, A. I. Dreptul mediului, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, 2021.
7. Legea privind protecția mediului înconjurător, nr. 1515 din 16.06.1993. În: Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 01.10.1993, nr. 10.
8. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
9. MARINESCU, D. Tratat de dreptul mediului, Ediția a IV-a, Editura Universul Juridic, București, 2010.
10. Legea protecției mediului nr. 137 din 29 decembrie 1995. În: Monitorul Oficial al României nr. 304 din 30 decembrie 1995
11. LUPAN, E. Cu privire la noțiunea juridică a prejudiciului ecologic. În: Dreptul, 3/2003. p. 77-89.
12. TROFIMOV, I. Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2006. 150 p
13. ЕРОФЕЕВ Б. В. Экологическое право России. Москва: Юристъ, 1996.
14. БРИНЧУК М. М. Экологическое право. Москва: Юристъ, 1998,
15. РЕЦЕТНИКОВ В. И. Экологическое право. Курс лекций. Москва: 2004.
16. ZAMFIR, P., TROFIMOV, I. Dreptul mediului. Partea generală. Chișinău: 1998.
17. TROFIMOV, I. Reflecții teoretice privind răspunderea patrimonială în dreptul mediului. În: Administrarea Publică, 2015, nr. 1(85), pp. 49-56. ISSN 1813-8489.
18. DUȚU, M. Tratat de Dreptul mediului, Ed. Economică, 2003.
19. DUȚU M., DUȚU A., Dreptul mediului, Editura C.H. BECK, București, 2014.
20. Hotărîrea Plenului CSJ cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile, nr. 3 din 224.12.2010.
21. ARDELEAN, G. Aspecte teoretico-aplicative cu privire la eficiența reglementărilor în materia evaluării și reparării prejudiciului ecologic. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Ed. XIV-a, nr. 1, Chișinău: 2014. p. 68-73.

ECONOMIA CIRCULARĂ PRIN PRISMA MECANISMULUI – RESPONSABILITATEA EXTINSĂ A PRODUCĂTORULUI

THE CIRCULAR ECONOMY THROUGH THE LENS OF THE EXTENDED PRODUCER RESPONSIBILITY MECHANISM (EPR)

Mihail COJOCARU,

Administrator,

Sistemul Colectiv Autorizat Fundația „ECO SAVE”

CZU: 332.142.6:502.1

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8359400>

În ultimii ani, protecția mediului a devenit din ce în ce mai importantă pentru oameni și guverne. În contextul schimbărilor climatice și al poluării, oamenii sunt din ce în ce mai preocupați de impactul pe care îl au acțiunile lor asupra mediului înconjurător. Din această preocupare a apărut conceptul de economie circulară, care se bazează pe reducerea deșeurilor și pe utilizarea eficientă a resurselor, în timp ce încurajează regenerarea economiei.

Economia circulară înlocuiește abordarea liniară, bazată pe exploatarea resurselor, producție și consum nesustenabil cu o abordare circulară, sustenabilă și cu beneficii pentru capitalul economic, social și de mediu. În cele din urmă, sistemul la care se aspiră nu produce nici deșeuri, nici poluare, făcând să circule resursele, materialele și produsele la cea mai înaltă calitate în cadrul sistemului de producție și, dacă este posibil, reutilizând materialele în biosferă pentru a reface capitalul natural (biodiversitatea și ecosistemele) la sfârșitul ciclului de viață. În felul acesta se reduce utilizarea resurselor naturale și impactul negativ asupra mediului, contribuind în același timp la creșterea bunăstării umane. Economia circulară include și înlocuirea substanțelor chimice periculoase cu altele mai puțin periculoase. Pe scurt, conceptul se bazează pe următoarele trei principii fundamentale:

- Eliminarea treptată a deșeurilor nerecuperabile și reducerea poluării;
- Păstrarea produselor și materialelor la cea mai înaltă valoare de utilizare cât mai mult timp posibil;
- Regenerarea sistemelor naturale (biodiversitate și ecosistem).

Economia circulară este un model complex, ce necesită o restructurare economico-socială a societății. Aceasta include mai multe dimensiuni, aspecte, de la cele mai simple, cum ar fi- reducerea deșeurilor, consumul judicios al resurselor, logistică robustă, până la un redesign al produsului, astfel încât să fie utilizate acele resurse materiale ce ar fi incluse în perspectiva reciclării și/sau utilizării sustenabile și ca impactul socio-economic al dezvoltării societății sa fie conforme ecosistemului pământului și asigurată perspectiva unei dezvoltări calitative, incluzive.

Pentru sporirea ponderii materialelor reciclate, oamenii de știință și experții din domeniul economiei circulare dezvoltă diverse instrumente economice, transpuse ulterior în politici publice. Unul din instrumentele aplicate în practica națională și internațională este mecanismul de Responsabilitate Extinsă a Producătorului (REP). Acesta presupune ca producătorii să își asume responsabilitatea pentru produsele lor și pentru ciclul de viață complet al acestora, de la obținerea resurselor până la managementul deșeurilor. Scopul acestui mecanism este de a încuraja producătorii să dezvolte produse mai durabile și mai ușor de reciclat, să îmbunătățească design-ul produselor și să reducă cantitatea de deșeuri generate.

Instrumentul REP are cinci obiective de bază:

- diminuarea cantității de deșeuri eliminate prin depozitare;
- reducerea costurilor de gestionare a deșeurilor pentru municipalități și contribuabili;
- crearea de fluxuri alternative de deșeuri pentru materiale periculoase;
- stimularea producătorilor să își reprojeteze produsele;
- crearea unui model de economie circulară.

Deși REP există de destul de mult timp în țări precum Germania, Danemarca și Japonia, în ultimii ani și alte state precum Franța, Italia sau Spania au implementat acest mecanism. În mod normal, producătorii sunt responsabili doar pentru siguranța și calitatea produselor lor, și nu pentru impactul pe care îl au acestea asupra mediului. Cu toate acestea, prin REP, producătorii sunt încurajați să ia în considerare impactul produselor lor asupra mediului înainte de a fi lansate pe piață.

Un exemplu bun este industria electronică de consum, care se bazează pe o astfel de metodă. Aceasta presupune ca producătorii de electronice

sa ia în considerare modul în care produsele lor sunt fabricate, precum și modul în care acestea sunt utilizate și gestionate după ce sunt utilizate. Prin intermediul REP, producătorii trebuie să se implice în programul de colectare a deșeurilor și să plătească o taxă pentru a contribui la costurile de gestionare a deșeurilor lor. Drept urmare, produsele din plastic și electronice sunt reduse semnificativ, sustenabilitatea este crescută și resursele sunt recuperate.

În multe țări, există legislație care impune producătorilor să își asume responsabilitatea pentru gestionarea deșeurilor și a altor aspecte ale REP. De exemplu, în Uniunea Europeană, Directiva privind deșeurile de echipamente electrice și electronice (DEEE) impune producătorilor să colecteze și să recicleze echipamentele lor electrice și electronice la sfârșitul vieții utile. În plus, există și alte directive care impun producătorilor să își asume responsabilitatea pentru alte tipuri de deșeuri, cum ar fi ambalajele.

Legiuitorul moldov, a adoptat Legea nr. 209 din 29.07.2016 privind deșeurile, care definește în totalitate noțiunea de REP și prevede că producătorii trebuie să ia măsuri pentru a reduce cantitatea de deșeuri generate de produsele lor și să asigure colectarea și reciclarea acestora.

Încurajarea pe deoparte și obligarea pe de altă parte este o altă metodă prin care statul poate motiva să implementeze și să respecte acest mecanism. Responsabilitatea principală a guvernului este de a stabili cadrul legislativ pentru sistemele REP ca organ executiv. Aceasta înseamnă că la baza implementării cadrului legal REP mai întâi de toate începe de la Guvernul RM care este responsabil pentru stabilirea parametrilor sistemului, inclusiv a produselor care vor intra sub incidența sistemului, a tipurilor de mecanisme care vor fi utilizate și a rolurilor specifice atribuite fiecăruia dintre ceilalți actori din sistemul REP. Sistemul REP ar trebui să aibă o guvernare clară, transparentă și democratică. Acesta asigură ca producătorii să respecte regulile sistemului REP iar pentru cei care nu se conformează să intervină cu politici corective pentru îmbunătățirea rezultatelor ca într-un final fiecare producător să conștientizeze de ce trebuie respectat mecanismul REP.

Sistemele REP ar trebui să fie însoțite de obiective ambițioase de utilizare și de pregătire pentru reutilizare, asigurându-se că reutilizarea locală este prioritară.

Pentru a încuraja producătorii să respecte responsabilitatea extinsă a producătorului, Guvernul Republicii Moldova a adoptat mai multe măsuri, printre care se numără:

- Introducerea unui sistem de taxe și stimulente pentru producătorii care își asumă responsabilitatea pentru gestionarea deșeurilor generate de produsele lor;
- Implementarea unui program de colectare selectivă a deșeurilor, care include colectarea separată a hârtiei, sticlelor, metalelor și a altor tipuri de deșeuri;
- Introducerea obligației producătorilor de a colecta și recicla anumite tipuri de produse, cum ar fi bateriile și echipamentele electrice și electronice, ambalajele;
- Încurajarea producătorilor să utilizeze materiale reciclate și să reducă cantitatea de ambalaje utilizate;

Pentru a motiva agenții economici să implementeze și să respecte REP, este important să funcționeze corect cadrul legislativ și să ofere stimulente financiare pentru a încuraja comportamentele responsabile.

În general, promovarea REP poate aduce beneficii atât pentru mediul înconjurător cât și pentru afaceri. Prin reducerea impactului produselor asupra mediului, se poate reduce costul gestionării deșeurilor și se poate îmbunătăți imaginea companiei în ochii consumatorilor. De asemenea, prin îmbunătățirea eficienței energetice a produselor, se poate reduce costul energiei și se poate îmbunătăți competitivitatea companiei.

Având în vedere încurajarea producătorilor prin conceptul economiei circulare, există câteva modalități prin care acest lucru poate fi realizat.

În primul rând prin educație, informare și conștientizarea: organizarea seminarelor și workshop-uri pentru a-i informa pe agenții economici despre beneficiile economiei circulare și despre modul în care aceasta poate fi implementată în afacerea lor.

În al doilea rând, producătorii ar trebui să își revizuiască procesele de producție și să încerce să reducă cantitatea de deșeuri generate. Acest lucru poate fi realizat prin utilizarea de materiale reciclabile și prin proiectarea produselor astfel încât să poată fi reutilizate sau reciclate.

În al treilea rând, producătorii ar trebui să încurajeze consumatorii să recycleze produsele lor prin etichetarea produselor cu informații clare despre modul în care acestea pot fi reciclate.

Și nu în ultimul rând, producătorii ar trebui să colaboreze cu companii, sisteme colective și organizații pentru a crea un sistem mai eficient de gestionare a deșeurilor și pentru a încuraja economia circulară la nivel național.

La momentul actual, Producătorii de produse supuse reglementărilor de responsabilitate extinsă a producătorului sînt obligați:

- a) să asigure, conform cerințelor aprobate de Guvern, etichetarea și marcare a produselor și utilizarea simbolurilor care indică faptul că produsul face obiectul unei colectări separate, fiind interzisă eliminarea acestuia;
- b) să asigure organizarea și funcționarea sistemelor individuale sau colective de gestionare a respectivelor fluxuri de deșeuri;
- c) să se înregistreze în SIA MD, prin transmiterea unei liste de documente necesare registratorului, desemnat de proprietarul registrului format în SIA MD;
- d) să asigure evidența, începând cu data intrării în vigoare a prezentei legi, a punerii la dispoziție pe piață a produselor pe o perioadă de 5 ani, raportând anual autorității de reglementare cantitatea de produse puse la dispoziție pe piață în cazul onorării REP în mod individual. La prezentarea dovezii de membru al unui sistem colectiv, această responsabilitate va fi onorată de către un sistem colectiv;
- e) să prezinte dovada unui sistem individual sau să certifice calitatea de membru al unui sistem colectiv de colectare, tratare, valorificare sau eliminare a produselor ce au devenit deșeuri;
- f) să deruleze programe educaționale și de informare/conștientizare privind colectarea și tratarea produselor ce au devenit deșeuri;
- g) să asigure, în mod individual sau prin intermediul sistemelor colective, realizarea țintelor de colectare și reciclare a produselor ce au devenit deșeuri, stabilite de Guvern.

Republica Moldova a dezvoltat și un plan național de gestionare a deșeurilor, care include obiective și măsuri pentru promovarea economiei circulare și reducerea deșeurilor. Acest plan prevede, printre altele, creșterea ratei de reciclare a deșeurilor, dezvoltarea infrastructurii de gestionare a deșeurilor și promovarea producției și utilizării de produse durabile și reciclabile. De asemenea, țara noastră a semnat Acordul de la Paris privind schimbările climatice și a stabilit obiective ambițioase de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră. Promovarea economiei circulare și reducerea deșeurilor sunt importante pentru atingerea acestor obiective, deoarece acestea pot reduce emisiile de gaze cu efect de seră asociate cu producția și eliminarea deșeurilor.

Republica Moldova a dezvoltat și un sistem de certificare a produselor ecologice, care încurajează producătorii să utilizeze materiale și procese mai durabile și mai prietenoase cu mediul. Acest sistem de certificare este administrat de Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor și este bazat pe standarde internaționale.

Totuși, în ciuda unor progrese economice realizate în ultimul deceniu, creșterea economică a Republicii Moldova nu este încă decuplată de generarea de deșeuri. În plus, gestionarea deșeurilor în RM a rămas semnificativ în urmă, deoarece depozitarea deșeurilor, și adesea depozitarea lor ilegală, sunt încă forme dominante de gestionare a deșeurilor. Prin urmare, economia circulară decuplează creșterea economică de utilizarea resurselor prin reducerea aportului de materiale, maximizând în același timp capacitatea de utilizare a produselor și minimizând generarea de deșeuri. Această concepție circulară a buclelor închise contribuie la rezolvarea problemelor legate de penuria de resurse, de fluxurile biochimice și de schimbările climatice, având în același timp un beneficiu regenerativ și recuperativ pentru comunități.

Producătorii trebuie să se implice mai mult și să fie stimulați prin politici, cum ar fi reducerea TVA-ului pentru produsele reparate, taxe modulate în cadrul sistemului de REP și accesarea de sprijin financiar pentru investiții în inovare.

În Republica Moldova sunt înregistrate 6 sisteme colective și 2 individuale privind implementarea REP. Acest fapt denotă că agenții economici din Republica Moldova se conformează cadrului legal, însă cu părere de rău în proporții mici.

Mecanismul REP, relativ este unul nou pentru persoanele fizice și juridice din Republica Moldova inclusiv autorități, dar care tinde a fi îmbunătățit și respectat de subiecții care se supun acestui mecanism.

În plus, Republica Moldova a dezvoltat și un program de finanțare pentru proiectele de gestionare a deșeurilor, care oferă sprijin financiar pentru proiecte care promovează economia circulară și reducerea deșeurilor. Acest program este finanțat de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare și de alte organizații internaționale.

Republica Moldova are nevoie de investiții străine pentru dezvoltarea economiei circulare, iar pentru atragerea acestora sunt necesare mai multe reforme. Din acest considerent, este o motivație destul de mare pentru producători de a îmbunătăți mecanismul REP astfel anual participând la mai multe programe de finanțare privind proiectele de gestionare a deșeurilor pentru a le dezvolta și reduce astfel deșeurile.

Responsabilizarea producătorilor pentru deșeurile pe care le generează produsele lor este esențială pentru a decupla generarea de deșeuri de creșterea sectorului. Cerințele REP s-au dovedit a fi eficiente în ceea ce privește îmbunătățirea colectării separate a altor tipuri de deșeuri și ges-

tionarea ulterioară a acestora în conformitate cu ierarhia deșeurilor. REP poate stimula proiectarea produselor care promovează circularitatea pe tot parcursul ciclului de viață al materialelor și care țin seama de sfârșitul ciclului de viață al produselor.

Mecanismul REP reprezintă o abordare sistematică a managementului deșeurilor și necesită o conlucrare apropiată dintre toți actorii implicați privind dezvoltarea unui mecanism constructiv pentru reciclarea materialelor, diminuarea poluării și eliminarea pierderilor resurselor naturale. Un aspect important este cooperarea activă și continuă între public, autorități și producători, iar rezultatul final așteptat este gestionarea durabilă a resurselor și un mediu mai curat.

Republica Moldova a luat măsuri importante pentru promovarea economiei circulare și reducerea deșeurilor prin intermediul mecanismului responsabilității extinse a producătorului, sistemului de depozitare și rambursare a ambalajelor, sistemului de colectare selectivă a deșeurilor, planului național de gestionare a deșeurilor și programului de finanțare pentru proiecte de gestionare a deșeurilor. Aceste măsuri sunt importante pentru protejarea mediului și reducerea impactului asupra schimbărilor climatice.

Pentru dezvoltarea implementării cu succes în continuare a măsurilor de respectare a mecanismului REP, o premisă indispensabilă este colaborarea strânsă cu producătorii, importatorii și distribuitorii. Astfel, este necesară o comunicare intensă între actorii cheie a REP-ului cu implicarea autorităților de resort. Campaniile de conștientizare și de informare a acestora privind impactul deșeurilor asupra mediului ambiant și calității vieții, dar și posibilitățile de aplicare a principiilor economiei circulare în soluționarea problemei deșeurilor reprezintă un instrument important în activitățile de dezvoltare națională, promovând formarea abilităților necesare pentru a înțelege importanța problemelor de mediu și pentru dezvoltarea activității conștiente și responsabile din partea producătorilor, importatorilor și distribuitorilor în folosul comunității.

În concluzie, economia circulară prin prisma mecanismului Responsabilitatea Extinsă a Producătorului este o soluție importantă pentru reducerea deșeurilor, utilizarea eficientă a resurselor și crearea unui impact sustenabil asupra mediului înconjurător. Prin intermediul mecanismului REP, producătorii sunt încurajați să se implice în crearea unui model ok circular, ceea ce creează o lume mai durabilă și o economie mai eficientă.

ASPECTE LEGALE PRIVIND CONTRACTAREA SERVICIULUI PUBLIC DE CANALIZARE

LEGAL ASPECTS REGARDING CONTRACTING PUBLIC SEWERAGE SERVICE

Liliana BELECCIU,

ORCID ID: 0000-0003-4134-6983

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

CZU: 351.777.612

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8359426>

Rezumat. Această cercetare pune în discuție problematica contractării serviciului public de canalizare de către consumatorii care desfășoară activitate de întreprinzător/profesională. Necesitatea rezidă în ultimele modificări ale legislației în vigoare, potrivit cărora consumatorii, alții decât cei casnici, efectuează preepurarea/epurarea apelor uzate, astfel încât la evacuarea acestora în sistemul public de canalizare să fie asigurată respectarea valorilor admisibile ale parametrilor/indicatorilor de calitate stabilite în Hotărârea Guvernului nr. 950/2013 pentru aprobarea Regulamentului privind cerințele de colectare, epurare și deversare a apelor uzate în sistemul de canalizare și/sau în emisare pentru localitățile urbane și rurale. Scopul acestora rezidă în calitatea apelor de suprafață și a celor subterane care depinde, în principal, de modul de epurare a apelor uzate, deversate ulterior în emisar.

Noile reglementări legislative au provocat o serie de dispute față de obligativitatea procesului de preepurare/epurare. Spre exemplu, consumatorii care desfășoară activitate profesională (birourile de avocați, instituțiile publice, autoritățile publice etc), a căror ape uzate nu depășesc parametrii legali, sunt obligați să-și instaleze stații de preepurare/epurare? Dar instituțiile medicale (spitale, policlinici etc)? Agenții economici?

Legea privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare și Hotărârea Guvernului nr. 950/2013 sunt principalele acte normative la care vom face trimitere, în continuare, pentru a găsi răspuns la întrebările tuturor consumatorilor privind contractarea serviciului public de canalizare.

Cuvinte-cheie. Serviciu public de canalizare, ape uzate, preepurare/epurare, consumator, agenți economici.

Summary. *This research discusses the issue of contracting public sewage services by consumers engaged in entrepreneurial/professional activities. The necessity arises from recent modifications to the current legislation, according to which consumers, other than residential ones, are responsible for the pre-treatment/treatment of wastewater before its discharge into the public sewage system. This is to ensure compliance with the permissible values of quality parameters/indicators established in Government Decision No. 950/2013 for the approval of the Regulation on the requirements for collection, treatment, and discharge of wastewater into the sewage and/or receiving systems for urban and rural areas. The purpose of these measures lies in the quality of surface and groundwater, which depends primarily on the treatment of the wastewater discharged into the receiving system.*

The new legislative regulations have sparked a series of disputes regarding the mandatory pre-treatment/treatment process. For example, do consumers engaged in professional activities (law firms, public institutions, public authorities, etc.), whose wastewater does not exceed the legal parameters, have to install pre-treatment/treatment stations? What about medical institutions (hospitals, clinics, etc.)? What are the obligations for businesses?

The Law on Public Water Supply and Sewerage Services and Government Decision No. 950/2013 are the main legislative acts to which we will refer, further in order to find answers to all consumer's questions regarding the contracting of public sewage services.

Keywords. *Public sewage service, wastewater, pre-treatment/treatment, consumer, businesses.*

În Republica Moldova marea problemă a apelor sunt apele uzate, epurate insuficient sau neepurate, care vin din sistemele de canalizare, din sectorul menajer și de la agenții economici. În acest scop este nevoie să fie construite stații de epurare în localități, precum și la agenții economici.

Cel mai des, apele uzate evacuate în sistemul public de canalizare de către agenții economici, și nu numai, sunt supraîncărcate cu poluanți, depășind valorile admisibile ale parametrilor/indicatorilor de calitate. Acest fapt influențează direct procesul tehnologic de epurare a apelor uzate, când stația de epurare nu funcționează la parametri optimi, apa uzată nu este epurată corespunzător fiind deversată în emisar cu o mare încărcătură de poluanți.

Pentru a preveni asemenea situații, statul impune o serie de măsuri menite să contracareze evacuările de ape uzate supraîncărcate cu poluanți în sistemul public de canalizare, aspect care va avea un impact direct asupra calității apei epurate deversate în emisar. Printre acestea, menționăm obligativitatea procesului de preepurare/epurare, care trebuie efec-

tuat de către toți consumatorii, alții decât cei casnici, ale căror ape uzate depășesc valorile admisibile ale parametrilor/indicatorilor de calitate.

Ultimele modificări ale cadrului legal care reglementează domeniul alimentare cu apă și sanitație – *Legea privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare și Hotărârea Guvernului nr. 950/2013 pentru aprobarea Regulamentului privind cerințele de colectare, epurare și deversare a apelor uzate în sistemul de canalizare și/sau în emisare pentru localitățile urbane și rurale* – impun consumatorilor ale căror ape uzate nu corespund parametrilor legali să monteze stații proprii de epurare sau de preepurare a apelor uzate.

Deoarece dispozițiile art. 5¹ din Legea nr. 303/2013 și p. 10 din Regulamentul privind cerințele de colectare, epurare și deversare a apelor uzate în sistemul de canalizare și/sau în emisare pentru localitățile urbane și rurale fac referire expresă la consumatorii non-casnici, întrebarea care apare este: care sunt acești consumatori, respectiv această obligație incumbă tuturor?

Legislația în vigoare definește și face referință doar la noțiunea de consumator și consumator casnic. Potrivit art. 4 din Legea nr. 303/2013, *consumator* este persoană fizică sau juridică care beneficiază, direct ori indirect, individual sau colectiv, de serviciile de alimentare cu apă și de canalizare, în condițiile legii; pe când *consumatorul casnic* reprezintă persoană fizică care utilizează serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare furnizat/prestat de operator, în bază de contract, pentru necesități casnice nelegate de activitatea de întreprinzător sau de cea profesională.

Atfel, putem conchide existența a două categorii de consumatori:

- *consumatorul casnic* care folosește serviciul de alimentare cu apă și de canalizare pentru necesitățile sale casnice, cum ar fi consumatorii persoane fizice din blocurile de locuit, asociațiile de proprietari, consumatorii de la casele individuale;
- *consumatorul non-casnic sau consumatorii, alții decât cei casnici* (așa cum sunt delimitați în legislație), reprezentând acea categorie de consumatori care desfășoară activitatea de întreprinzător/profesională, folosind apa în scop tehnologic.

Acești din urmă consumatori sunt preponderent persoane juridice, care beneficiază de serviciul public de alimentare cu apă pentru a desfășura activitatea profesională sau activitatea de întreprinzător pentru care au fost create, respectiv evacuează apa uzată în sistemele publice de canalizare. Numărul acestora este destul de mare, putând fi persoane juridice de

drept public (autorități publice, instituții publice, instituții medicale etc), cât și persoane de drept privat, care la rândul lor sunt cu scop lucrativ (societăți comerciale, cooperative) care desfășoară activitate de întreprinzător, cât și persoane juridice cu scop nelucrativ (asociații, fundații, instituții private).

În funcție de obiectul de activitate, acești consumatori folosesc cantități diferite de apă, dar în același timp și apele uzate produse au o încărcătură cu poluanți diferită. Condițiile de contractare a serviciului de canalizare sunt identice pentru toți consumatorii non-casnici? Obligatorietatea preepurării/epurării apelor uzate se impune tuturor, în egală măsură?

Procedura legală privind încheierea contractelor de prestare a serviciului public de canalizare este reglementată în art. 22 din Legea privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare nr. 303/2013, la care vom face trimitere în continuare.

Potrivit art. 22 alin. (5) din Legea nr. 303/2013, evacuarea apelor uzate în sistemele publice de canalizare se efectuează numai în baza *avizelor de racordare și/sau a acordurilor de preluare și al contractelor de prestare a serviciului public de canalizare*.

În vederea eliberării acordului de preluare a apelor uzate, consumatorul depune o cerere în forma stabilită de operator, la care se anexează, în conformitate cu art. 22 alin. (6) din lege, următoarele acte:

- a) documentația de proiect, avizată de Inspectoratul pentru Protecția Mediului – pentru unitățile economice noi sau re tehnologizate, sau cartea tehnică a gospodăririi apelor – pentru întreprinderile existente (la înnoirea acordului de racordare);
- b) schema sistemului de canalizare a întreprinderii;
- c) schema stației locale de preepurare a apelor uzate (dacă există);
- d) informația despre parametri de evacuare a apelor industriale uzate;
- e) normativele privind compoziția și debitele de ape industriale uzate evacuate;
- f) datele despre compoziția apelor uzate la deversarea în rețeaua publică: rezultatele analizelor probelor de ape uzate la debite medii și maxime, în perioadele unor cantități medii și maxime de substanțe poluante (variația sau cronograma concentrațiilor poluanților), pînă la și după stația locală de epurare, precum și în punctele principale ale rețelei de canalizare, după finalizarea proceselor tehnologice;
- g) cantitatea de nămoluri formate, metodele de prelucrare și utilizare;
- h) raportul despre realizarea planului de măsuri tehnico-organizatorice

de reducere a debitelor de ape uzate evacuate în rețeaua publică și de respectare a valorilor admisibile ale indicatorilor de performanță și a regimului de deversare a apelor uzate (la înnoirea acordului de racordare);

- i) certificatele igienice și de calitate, denumirea substanțelor folosite în procesul tehnologic și componența acestora;
- j) ordinul privind abilitarea persoanelor responsabile (cel puțin a două persoane) pentru prelevarea probelor de ape uzate evacuate și pentru semnarea actelor respective.

Operatorul, în termen de 20 de zile de la înregistrarea cererii, examinează actele primite de la consumator, și, în cazul în care condițiile de evacuare a apelor uzate corespund cerințelor prevăzute de actele normative în vigoare în domeniul protecției mediului, eliberează acordul de preluare a apelor uzate și încheie contractul de prestare a serviciului public de canalizare (art. 22 alin. (11) din lege). Acordul de preluare a apelor uzate în rețeaua publică de canalizare se eliberează pe un termen de până la 2 ani, după care urmează o nouă solicitare de prelungire a termenului de valabilitate a acordului. Achitarea serviciului de canalizare se va face prin aplicarea tarifelor aprobate conform legislației în vigoare.

În cazul în care condițiile de evacuare a apelor uzate în rețeaua publică nu pot fi îndeplinite din punct de vedere economic sau tehnologic, consumatorul prezintă operatorului argumentarea de rigoare, în conformitate cu art. 22 alin. 14 din Legea nr. 303/2013. Operatorul examinează cauzele depășirii valorilor admisibile ale apelor uzate, și în termen de 10 zile, va lua o decizie de:

a) încheiere a unui contract de prestare a serviciului de canalizare, acceptând evacuarea apelor uzate supraîncărcate pe o perioadă determinată. Contractul poate fi încheiat numai în cazul în care stația de epurare a apelor uzate dispune de rezervele necesare pentru a efectua epurarea, ținând cont de indicatorii respectivi, dacă nu se aduc prejudicii funcționării normale a rețelelor și instalațiilor de epurare și se asigură respectarea condițiilor de calitate stabilite pentru deversarea apelor în emisar. În acest caz, consumatorul, la tariful pentru serviciul public de canalizare și epurare a apelor uzate, va achita și plăți suplimentare pentru încărcarea suplimentară cu volume de ape uzate și/sau poluanți ce depășesc concentrația maxim admisibilă (art. 22 alin. (14), (16) și (18) din lege). Metodologia de calcul a plăților suplimentare pentru depășirea CMA a poluanților la evacuarea apelor uzate în sistemul public de canalizare

este reglementată în anexa nr. 7 la Regulamentului privind cerințele de colectare, epurare și deversare a apelor uzate în sistemul de canalizare și/sau în emisare pentru localitățile urbane și rurale.

În practică, acest fapt este posibil doar în cazul în care se depășesc doar unul, doi, trei indicatori de calitate cu devieri nesemnificative.

b) refuz, motivat pe incapacitatea stației de epurare de a prelua și epura concentrații ridicate de poluanți existenți în apa uzată. În acest caz, agenții economici au obligația montării stațiilor de preepurare/epurare a apelor uzate (art. 22 alin. (5¹) din lege). (A se vedea Schema nr. 1: Contractarea serviciului public de canalizare).

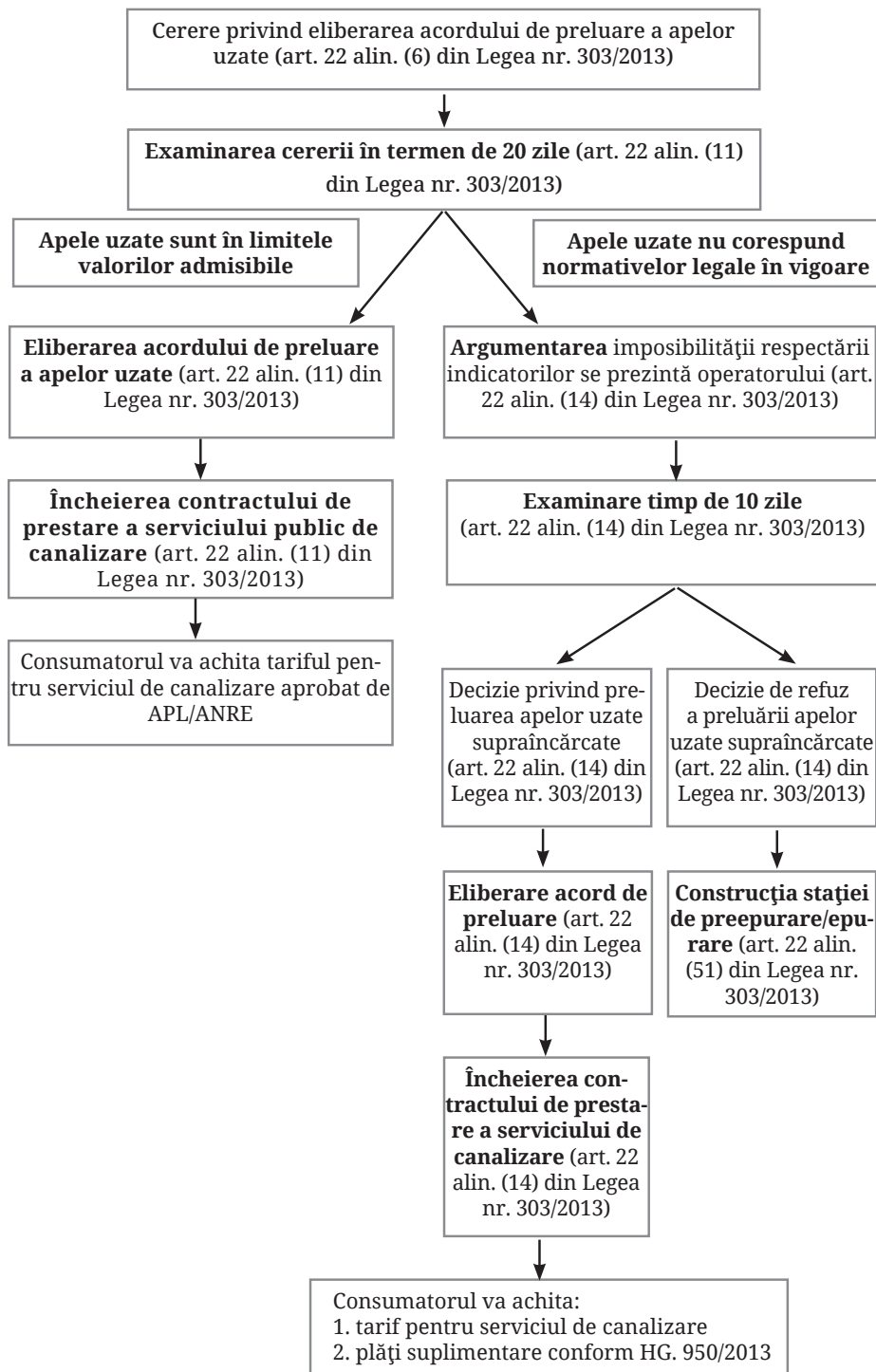
Potrivit art. 22 alin. (19) din Legea nr. 303/2013, consumatorii care au admis deversarea în rețeaua publică de canalizare a materialelor ce au provocat ieșirea, parțială sau totală, din funcțiune a sistemului de canalizare al localității, inclusiv a stațiilor de epurare, recuperează prejudiciul în modul stabilit de legislația în vigoare.

În concluzie, nu toți consumatorii non-casnici au obligația preepurării/epurării apelor uzate înainte de evacuarea în sistemul public de canalizare. Situația fiecărui consumator va fi analizată distinct de operator, pornind de la încărcarea apelor uzate cu poluanți raportată la capacitatea de epurare a stației de epurare. În cazul consumatorilor a căror apă uzată depășesc valorile admisibile pe unul, doi, trei indicatori cu devieri nesemnificative, cum ar fi unele instituții medicale, operatorul poate prelua apele supraîncărcate cu achitarea unor plăți suplimentare calculate conform legislației în vigoare. În cazul agenților economici, a căror ape uzate supraîncărcate nu pot fi epurate de stația de epurare, existând pericolul prejudicierii și scoterii din funcțiune, operatorul va refuza evacuarea acestor ape în sistemul public de canalizare. În acest caz, agenții economici au obligația instalării stațiilor proprii de epurare/preepurare a apelor uzate.

Referințe bibliografice:

1. Serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare: politica națională și cadrul legal de reglementare, elaborat în cadrul proiectului SDC-ADA “Consolidarea cadrului instituțional în sectorul alimentării cu apă și sanitație din Republica Moldova”; Chișinău 2018.

2. https://www.ipn.md/ro/apele-uzate-problema-numarul-unu-a-apele-din-republica-7967_1080504.html#ixzz84JuNIEZg

Schema 1: Contractarea serviciului public de canalizare

IMPACTUL UTILIZĂRII IRAȚIONALE A PESTICIDELOR ASUPRA SĂNĂTĂȚII PUBLICE

THE IMPACT OF IRRATIONAL USE OF PESTICIDES ON PUBLIC HEALTH

Olga CERNELEV,

ORCID ID: 0000-0003-4325-0977

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie
„Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova

CZU: 349.42:632.95:614

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8359448>

Rezumat. În conținutul acestui articol se pun în discuție unele particularități ale cadrului legal privind înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea pesticidelor precum și problematica utilizării iraționale a pesticidelor asupra sănătății publice. Totodată, sunt abordate unele moduri de soluționare a problemelor în contextul prevenirii și combaterii acțiunii negative a acestor substanțe chimice asupra sănătății și a mediului ambiant.

Cuvinte cheie. Pesticide, sănătate, mediu, politici.

Summary. The content of this article discusses some particularities of the legal framework regarding the registration, evaluation, authorization and restriction of pesticides, as well as the issue of the impact of irrational use of pesticides on public health. At the same time, the article addresses some ways of solving problems in the context of preventing of the negative influence of these chemicals on the health and environment.

Keywords. Pesticides, health, environment, legal framework.

Deși la nivel național și internațional există un cadru legal strict privind procedurile de reglementare a utilizării pesticidelor, pe întregul Mapamond, inclusiv în Republica Moldova continuă să persiste preocupări serioase legate de riscurile expunerii la aceste substanțe chimice.

Utilizarea pesticidelor prin diferite metode precum: tratarea semintelor, stropire, gazare, prăfuire, fumigare, etc. contribuie la sporirea randamentului de producție în agricultură dar, în același timp, poate cauza o serie de probleme legate de starea de sănătate.

Rezultatele studiului publicat în revista BMC Public Health demonstrează că, în lume se înregistrează anual circa 385 de milioane de cazuri de intoxicații acute în rezultatul utilizării incorecte a pesticidelor. De asemenea, populația din țările în curs de dezvoltare este mai expusă riscului [1].

Ca rezultat al expunerii intenționate sau neintenționate la aceste substanțe, crește riscul de afectare a funcției diferitor aparate și sisteme ale organismului uman precum: nervos, endocrin, imun, de reproducere, renal, cardiovascular și cel respirator. [2] Totodată, există dovezi științifice privind asocierea dintre utilizarea incorectă a pesticidelor și incidența bolilor netransmisibile inclusiv a cancerului, diabetului zaharat, bolilor renale, sclerozei multiple, etc. [2].

Astfel, scopul lucrării constă în evaluarea unor aspecte privind impactul utilizării iraționale a pesticidelor asupra sănătății populației din Republica Moldova în perioada anilor 2019-2021.

Obiectivele trasate includ: elucidarea unor particularități ale cadrului legal privind reglementarea utilizării pesticidelor; analiza statistică a nivelului intoxicațiilor cu produse de uz fitosanitar precum și identificarea unor măsuri de soluționare a problemei descrise.

Metodologia de cercetare a îmbinat analiza retrospectivă a datelor statistice disponibile pentru România și Republica Moldova pentru anii 2019-2021. Studiul s-a bazat pe datele furnizate de Registrul Național de Informare Toxicologică (ReTox) al Institutului Național de Sănătate Publică din România și Rapoartele anuale privind „Supravegherea de Stat a sănătății publice în Republica Moldova” ale Agenției Naționale pentru Sănătate Publică.

Conform Organizației pentru Alimentație și Agricultură (FAO), „pesticidele reprezintă orice substanță sau amestec de substanțe destinate prevenirii, distrugerii sau controlului oricărui dăunător, inclusiv vectori de boală umană sau animală, specii nedorite de plante sau animale, care dăunează sau interferează cu producția, prelucrarea, depozitarea, transportul sau comercializarea produselor alimentare, a produselor agricole, a lemnului și a produselor din lemn sau a hranei pentru animale” [3, p.15].

Utilizarea pesticidelor este un domeniu reglementat în documentele de politici internaționale și naționale cu scopul de a proteja sănătatea umană și mediul ambiant. De-a lungul timpului, cadrul legal al Uniunii Europene privind înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea pesticidelor a suferit o serie de modificări. Toate acestea au avut drept obiectiv reducerea nivelului de poluare al mediului înconjurător precum și prevenirea bolilor legate de expunerea populației la acțiunea pesticidelor [4].

Aprobarea Regulamentului CE nr.1907 din 2006 (Regulamentul REACH) a fost un pas important în reglementarea producției și plasării pe piață a substanțelor chimice. Acest document a înlocuit un pachet de circa 40 de reglementări cu un sistem unic referitor la condițiile în care produsele chimice pot ajunge pe piață. Obiectivul principal al Regulamentului REACH constă într-o mai bună protecție a oamenilor și a mediului înconjurător împotriva posibilelor riscuri chimice precum și promovarea dezvoltării durabile. În aceste condiții, aprobarea acestui document permite îmbunătățirea sănătății și a securității populației [4].

Ulterior, la 14 octombrie 2020 a fost aprobată o nouă Strategie pentru promovarea sustenabilității în domeniul substanțelor chimice. Aceasta se bazează pe „reducerea poluării la zero” și constituie o continuitate a Pactului Verde European, care urmărește să atingă „neutralitatea climatică până în 2050”. Strategia include o revizuire a Regulamentului REACH, interzicând utilizarea celor mai toxice substanțe chimice în produse de consum precum: jucăriile, articolele pentru îngrijirea copilului, produsele cosmetice, detergenții, materialele care intră în contact cu alimentele și textilele, cu excepția cazului în care se dovedește că sunt esențiale pentru societate, și asigurând faptul că, toate substanțele chimice sunt utilizate într-un mod mai sigur și sustenabil [4, 5].

În aceste condiții, Uniunea Europeană a venit cu un pachet de prevederi legale care asigură măsuri corespunzătoare de management al riscurilor apărute în rezultatul utilizării substanțelor de uz fitosanitar.

Prevederile UE sunt transpuse parțial în Legea privind substanțele chimice nr.277 din 29.11.2018 care reglementează aspecte ce țin de producerea, plasarea pe piață, importul, exportul și utilizarea substanțelor și a amestecurilor chimice, etc. Serviciul de Stat “Centrul de Stat pentru Atestarea și Omologarea produselor de uz fitosanitar și a fertilizanților” precum și Agenția Națională pentru Sănătate Publică reprezintă verigele importante implicate în expertiza și avizarea sanitară a produselor de uz fitosanitar și a fertilizanților în Republica Moldova [6].

Statisticile internaționale denotă că, pe întregul Mapamond se utilizează circa 3 milioane de tone de pesticide. Dintre acestea, 48% fac parte din clasa erbicidelor, 29% sunt insecticide, 17% - fungicide și 6% - alte categorii (Fig.1) [7].

Deși există un cadru legal strict privind procedurile de reglementare a utilizării pesticidelor, în Republica Moldova continuă să persiste preocupări serioase legate de riscurile pentru sănătatea populației precum și a mediului ambiant. În fiecare an, se atestă o sporire a volumului de pesticide utilizate atât în producție, cât și în condiții casnice, iar în mediul ambiant se acumulează cantități mari de chimicale care devin din ce în ce mai dificil de gestionat.

Utilizarea neadecvată a diferitor grupe de pesticide poate avea un impact asupra calității apei, a solului, a biodiversității precum și a ecosistemului în general. Chiar și pesticidele ce posedă o toxicitate scăzută pot deveni periculoase în cazul când sunt inhalate, ingerate sau în cazul expunerii dermale [2].

În Republica Moldova, anual se utilizează circa 2100 tone de produse de uz fitosanitar, iar valoarea medie a intensității de utilizare a acestora constituie 1,6 kg/ha. Acest indicator, în unele regiuni ale țării, înregistrează valori înalte, fiind echivalent cu circa 4,6 kg/ha. Printre cele mai răspândite tipuri de pesticide se regăsesc: fungicidele - 46,5%, erbicidele - 36,3%, insecticidele și acaricidele - circa 12,2% (Fig.1). [7] Toate aceste date denotă faptul că, utilizarea pe larg a pesticidelor în agricultură contribuie simțitor la degradarea solurilor.

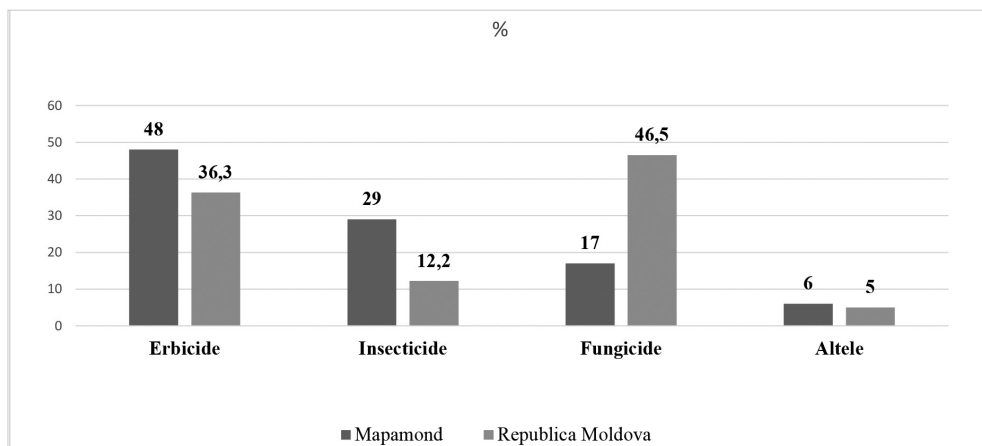

Figura 1. Utilizarea pesticidelor în an.2019 (%)

Calitatea vieții populației se află în strânsă concordanță cu atitudinea fiecărui individ față de mediul ambiant precum și responsabilizarea față de gestionarea rațională a resurselor naturale. Realizând o analiză comparativă a datelor statistice pentru România și Republica Moldova, se relevă prezența unui nivel înalt al intoxicațiilor acute cu pesticide.

Astfel, în perioada anilor 2019-2021, în Registrul Național de Informare Toxicologică (ReTox) al Institutului Național de Sănătate Publică din România au fost înregistrate 172 cazuri de adulți cu intoxicație acută cu produse pentru protecția plantelor, ponderea cea mai mare (72,09%) înregistrându-se în cazul intoxicațiilor cu insecticide, urmată de erbicide (25,58%) și fungicide (2,32%). În aceeași perioadă au fost înregistrate și 604 cazuri de intoxicații acute cu produse chimice respectiv biocide, detergenți și produse pentru protecția plantelor la grupele de vârstă 0-18 ani. Dintre acestea, 562 cazuri s-au produs pe cale accidentală, reprezentând 93,04% din totalul intoxicațiilor înregistrate, iar 40 dintre aceste cazuri fiind intoxicații accidentale cu produse pentru protecția plantelor [8].

Important de menționat că, în anul 2021 în Republica Moldova, au fost raportate 75 de cazuri de intoxicații cu pesticide (3,8%). Totodată, au fost înregistrate 12 cazuri de intoxicații acute cu substanțe sub formă solidă și 10 cazuri de intoxicații cu nitrați. Drept urmare a pătrunderii în organismul uman a substanțelor chimice lichide precum soluțiile acide, bazice și solvenți au fost afectate 165 de persoane (8,4%), dintre care 2 cazuri s-au soldat cu deces. Cele mai multe cazuri de intoxicații cu pesticide au survenit în mediul rural [9].

Produsele de uz fitosanitar (pesticidele), care au fost aplicate pentru tratarea culturilor de pe terenurile agricole casnice, au provocat 75 de cazuri de intoxicații (3,8%) și un deces, comparativ cu anul 2020, când au fost afectate 66 de persoane (4,4%) inclusiv 4 decese și anul 2019 când au fost raportate 109 cazuri de intoxicații cu pesticide [9].

În pofida monitorizării situației și desfășurării activităților de informare și sensibilizare a populației privind utilizarea rațională a produselor de uz fitosanitar, în Republica Moldova persistă un nivel de conștientizare redus privind potențialele pericole pentru sănătate. Cauzele principale ar fi: cunoașterea insuficientă a efectelor nefaste ale pesticidelor; accesibilitatea populației, inclusiv a copiilor la produse de uz fitosanitar păstrate incorect, în ambalaj diferit de cel original, în încăperi nesigure; ignorarea folosirii echipamentului individual de protecție; nerespectarea recomandărilor producătorului indicate pe etichetă, etc. În acest context, se impu-

ne implicarea activă a specialiștilor din diverse domenii (medical, juridic, educațional, ONG-uri, etc.) în informarea și educarea populației precum și promovarea sănătății prin activități mai riguroase privind înregistrarea, autorizarea și gestionarea adecvată a pesticidelor.

Actualmente, agricultura modernă trebuie să facă față unor factori precum creșterea numărului de populație, asigurarea securității alimentare, prevenirea degradării resurselor naturale precum și combaterea schimbărilor climatice. Astfel, integrarea aspectelor de mediu la nivel național, în special, în agricultură prin promovarea durabilității și a economiei verzi constituie una din cele mai importante priorități în contextul îmbunătățirii calității mediului și asigurării unei stări de sănătate armonioase a populației.

În ultimii ani, s-au dezvoltat noi concepte referitoare la agricultură și producția alimentară [10]. Unul din acestea este bazat pe agricultura inteligentă sau „climate smart agriculture” care caută soluții eficiente în noul context al schimbărilor climatice. Aceasta își propune obținerea a 3 rezultate: (1) sporirea productivității (producerea unei cantități sporite și mai calitative de produse alimentare); (2) ameliorarea rezilienței (reducerea riscurilor agricole, a secetei și a bolilor cauzate de schimbările climatice) și (3) reducerea emisiilor (prevenirea defrișărilor de păduri, etc.).

Cel de-al doilea concept este axat pe ingineria genetică cu scopuri de protecție fitosanitară. Cu toate că acest concept este unul promițător, există un șir de controverse privind impactul asupra sănătății: cancer, boli degenerative și mutații, etc.

În rezultatul analizei celor două concepte, se propune elaborarea și implementarea tehnologiilor de agricultură ecologică care va permite menținerea fertilității solurilor, prevenirii degradării resurselor naturale precum și reducerii riscurilor de expunere a populației la pesticide.

Referințe bibliografice:

1. BOEDEKER, W., WATTS, CLAUSING P., MARQUEZ, E. The global distribution of acute unintentional pesticide poisoning: estimations based on a systematic review. *BMC Public Health*, 2020. [Accesat: 22.04.2023] Disponibil: <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-020-09939-0>
2. EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY. How pesticides impact human health and ecosystems in Europe. [Accesat: 30.04.2023] Disponibil: <https://www.eea.europa.eu/publications/how-pesticides-impact-human-health>
3. FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UN, WORLD HEALTH ORGANIZATION. The international Code of Conduct on Pesticide Mana-

gement. Rome, 2014. [Accesat: 22.04.2023] Disponibil: <https://www.fao.org/3/I3604E/i3604e.pdf>.

4. EUROPEAN COMMISSION. REACH Regulation. [Accesat: 18.02.2023] Disponibil: https://environment.ec.europa.eu/topics/chemicals/reach-regulation_en

5. EUROPEAN COMMISSION. A European Green Deal. [Accesat: 22.04.2023] Disponibil: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

6. SERVICIUL DE STAT CENTRUL DE STAT PENTRU ATESTAREA ȘI OMOLOGAREA PRODUSELOR DE UZ FITOSANITAR ȘI A FERTILIZANȚILOR. [Accesat: 05.06.2023] Disponibil: <https://www.pesticide.md/acte-normative-laboratorul/>

7. AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU SĂNĂTATE PUBLICĂ. Gestionarea irațională a pesticidelor – factor de risc pentru sănătatea umană. [Accesat: 18.03.2023] Disponibil: <https://ansp.md/gestionarea-irationala-a-pesticidelor-factor-de-risc-pentru-sanatatea-umana/>

8. REGISTRUL NAȚIONAL DE INFORMARE TOXICOLOGICĂ. [Accesat: 18.03.2023] Disponibil: <http://retox.registre-insp.ro/>

9. AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU SĂNĂTATE PUBLICĂ. Raport anual: Supravegherea de Stat a sănătății publice în Republica Moldova. [Accesat: 18.03.2023] Disponibil: <https://ansp.md/wp-content/uploads/2022/08/RAPORT-ANUAL-AN-SP-2021.pdf>

10. STAMATI P., MAIPAS, S., KOTAMPASI, C. Chemical pesticides and human health> The Urgent Need for a New Concept in Agriculture. Public Health, 2016. [Accesat: 18.03.2023] Disponibil: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2016.00148/full>

**ACCESUL PERSOANELOR LA APĂ POTABILĂ –
O CONDIȚIE PRIMORDIALĂ A DREPTULUI LA VIAȚĂ ȘI LA UN
MEDIU SĂNĂTOS**

**ACCESS OF PERSONS IN THE MOSTABLE WATER –
A PRIMORDIAL CONDITION OF THE RIGHT TO LIFE AND A
HEALTHY ENVIRONMENT**

Valeriu SÂRBU,

ORCID ID: 0009-0005-8470-4738

Școala Doctorală Științe Umanistice, USM

CZU: 347.121.1:351.778.31

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8359515>

Abstract. *Secolul XX a condiționat apariția unor noi drepturi fundamentate ale omului care au fost determinate de progresul științific și jurisprudența contemporană. Astfel unul din drepturile fundamentale ca element indispensabil al vieții și demnității umane, este asigurarea și garantarea accesului persoanelor la apă potabilă calitativă, o condiție primordială a dreptului la viață și la un mediu sănătos. Pentru realizarea plenară a acestui drept și pentru stabilirea în mod clar a sarcinilor statului privind satisfacerea condițiilor minime pentru accesul populației la resursele de apă potabilă de calitate, este necesar de amintit, întâi de toate, că acest drept nu este definit și consacrat explicit în legislație. Or, mediul poluant, deficitul apei dulci, calitatea neconformă a apei potabile, utilizarea necontrolată a poluanților reprezintă factori de risc și un imperativ al zilei societății moderne. Prezentul articol evidențiază, faptul că asigurarea drepturilor sociale, la viață și la mediu, sunt cele mai sensibile din punct de vedere politic, iar elaborarea normativă efectivă necesită implicare în vederea ajustării alocărilor și distribuirea resurselor naturale, ceea ce va contribui esențial la consolidarea obligațiilor statului privind protejarea mediului, la asigurarea unei protecții eficace a drepturilor subiective legate de apă și la crearea unei temeinice baze legale pentru sancționarea prin justiție a daunelor aduse resurselor naturale.*

Cuvinte cheie. *Constituția, Republica Moldova, apa potabilă, viață, sănătate, legislația, garantarea, drepturile omului, acces, mediul sănătos.*

Abstract. *The twentieth century has conditioned the emergence of new fundamental human rights that are determined by scientific progress and contemporary jurisprudence. Thus, one of the fundamental rights as an indispensable element of life and human dignity is to ensure and guarantee people's access to quality drinking water, which is a primary condition of the right to life and a healthy environment. For a full realization of this right and for clearly establishing the state's attributions in meeting the minimum conditions for population's access to quality drinking water resources, it is necessary to remind, first of all, that this right is not explicitly defined and enshrined in law. However, the polluting environment, the fresh water deficit, the non-compliant quality of drinking water, the uncontrolled use of pollutants are all risk factors, and imperatively require solutions. This article highlights the fact that ensuring social life and environmental rights is mostly sensitive politically. Effective regulatory development requires involvement in adjusting allocations and distributing natural resources, which will make a key contribution to strengthening the state's environmental protection obligations, will ensure effective protection of subjective water rights and will create a solid legal basis for the sanctioning of damage to natural resources through justice.*

Keywords. *Constitution, Republic of Moldova, drinking water, life, health, legislation, guarantee, human rights, access, healthy environment.*

Evoluția necesităților umane a secolului XX au condiționat apariția unor noi drepturi fundamentate ale omului care au fost determinate de progresul științific și jurisprudența contemporană. În acest context, un exemplu de drept fundamental al omului, ca element indispensabil al vieții și demnității umane, poate servi asigurarea și garantarea accesului persoanelor la apă potabilă - o condiție primordială a dreptului la viață și la un mediu sănătos. Pentru realizarea plenară a acestui drept și pentru stabilirea în mod clar a sarcinilor statului privind satisfacerea condițiilor minime pentru accesul populației la resursele de apă potabilă de calitate, este necesar de amintit, întâi de toate, că acest drept este definit și consacrat explicit în legislație.

Astfel, dreptul accesului la apă potabilă poate fi considerat ca fiind un drept care evidențiază trei aspecte importante, dar, totodată fiind și obligații distincte, interconectate, prin care statul urmează să asigure persoanelor:

1. accesul fizic și liber la apă;
2. accesul la apă potabilă, fără ca oamenii să fi nevoiți să renunțe la satisfacerea altor nevoi de bază;
3. protecția acestui drept împotriva încălcărilor nejustificate, în cazul în care apa este furnizată, adică dreptul este garantat [1].

Deși, societatea modernă a suferit multiple modificări esențiale în ultimele două decenii, nu putem neglija evenimentele de importanță primară, pe plan intern și extern, care au constituit catalizatorul principal ce a influențat opiniile privind accesului liber al populației la apa potabilă ca o condiție primordială a dreptului la viața și la mediul sănătos.

În Republica Moldova dreptul la apă potabilă este identificat prin prisma prevederilor art. 37 alin.1) Constituției, care oferă oricărei persoane dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios pentru viață și sănătate, din punct de vedere ecologic, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive; și prin prisma prevederilor art. 126 alin.2) lit.e) Constituției, prin care se recunoaște principiul accesului egal la resursele materiale ale comunității, și care obligă statul să asigure exploatarea rațională a pământului și a celorlalte resurse naturale, în concordanță cu interesele naționale [2].

Cu toate că legislația Republica Moldova conține multiple mențiuni despre apă (Legea „Privind protecția mediului înconjurător” [3], Legea „Cu privire la apa potabilă” [4], Legea „Apelor” [5], aceste prevederi legale nu precizează că apa potabilă este un drept al omului care are dreptul la apă sigură, potabilă, curată și accesibilă, ci doar reglementează modul de administrare și de gestionare economică a apelor.

Actualmente în Republica Moldova, dreptul la apă potabilă este indirect protejat doar prin prisma unui drept negativ - adică dreptul de a nu avea surse poluate. O astfel de protecție a provenit din articularea unui drept fundamental la un mediu curat și sănătos, ca parte a dreptului la viață garantat de art. 77 alin.1) Constituției, prin care se oferă oricărei persoane dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive [6].

Conceptul „dreptul la un mediu sănătos” este dezvoltat ca parte integrantă a dreptului la viață, concept articulat pentru prima dată în cauza *Nold vs KG vs Comisia* [7], iar ulterior continuat și extins prin *Tratatul comunitare*, care însă nu prevăd în mod expres dreptul la un mediu sănătos sau la calitatea vieții. În apărarea unor astfel de drepturi fundamentale, Curtea Europeană s-a inspirat frecvent din tradițiile constituționale comune ale statelor membre ale Uniunii, precum și din tratatele internaționale la care acestea au contribuit sau la care sunt parte [8]. Or, *Carta Drepturilor Fundamentale a UE* din 2001, stabilește la art.37 cu referință la protecția mediului că un nivel înalt de protecție a mediului și de îmbunătățire

a calității trebuie să fie integrat în politica UE și să fie garantat potrivit principiului dezvoltării durabile. Aceste prevederi au fost criticate însă de către Parlamentul European, pe motiv că nu acordă indivizilor un drept la un mediu curat [9]. Astfel, în prezent, dreptul la apă potabilă este parte integrantă din dreptul general la un mediu sănătos, în urma unui val de cazuri de poluare a apei, care au fost prezentate Parlamentului de la începutul anilor nouăzeci al secolului XX și până în prezent.

La moment, la nivel global, aproximativ 1,5 milioane de oameni mor anual din cauza apei contaminate, iar altele 2,5 miliarde de persoane nu au condițiile sanitare de bază și igienice minime, iar un om din șase nu are acces la apă potabilă[10].

Deși accesul la apă potabilă este recunoscut a fi un drept al omului, întru realizarea și îndeplinirea acestei obligații, apa potabilă trebuie să fie disponibilă și de bună calitate. La rândul său UE a stabilit standardele pentru calitatea apei, aprovizionarea cu apă potabilă și garantarea mediului sănătos fiind punctul de pornire al asigurării accesului populației la apa potabilă.

Existența problemelor, poluarea apelor, lipsa infrastructurii de furnizare a apei potabile către populație, costurile ridicate ale apei furnizate - creează probleme serioase pentru administrațiile publice, care sunt incapabile să finanțeze asigurarea gratuită a apei potabile de bază tuturor.

Pentru Republica Moldova, considerată drept țară cu deficit de ape dulci, acest subiect a ajuns un imperativ al zilei, dat fiind calitatea neconformă a apei potabile, accesul inechitabil al populației la apă și, necontrolat, la poluanți, factori de risc ce pot fi preveniți și influențați. Deci putem reduce și o altă povară – prezența bolilor asociate apei, atât de origine neinfecțioasă, cât și netransmisibile.

Prin urmare, dreptul la apă potabilă calitativă este un drept fundamental al omului și urmează a fi protejat și asigurat. Realizarea acestui obiectiv va contribui esențial la consolidarea obligațiilor statului privind protejarea resurselor acvatice, la asigurarea unei protecții eficace a drepturilor subiective legate de apă și la crearea unei temeinice baze legale pentru sancționarea prin justiție a daunelor aduse resurselor acvatice.

Astfel, necesitatea asigurării accesului persoanelor la apa potabilă și la mediul sănătos este crucială, mai ales în condițiile în care populația este direct dependentă de resursele naturale. Drepturile sociale și economice, ce includ și dreptul la apă potabilă și la un mediu sănătos, sunt bine cunoscute, și sensibile din punct de vedere politic, or, elaborarea normativă

efectivă necesită implicare în vederea ajustării alocărilor și distribuirea resurselor, uneori la un nivel extrem de sistemic, ca răspuns la direcțiile judiciare.

Resurse bibliografice:

1. VISSER, J., COTTLE, E., METTLER, J. *The Free Basic Water Supply Policy: How Effective is it in Realising the Right?* În: *ESR Review*, Vol 3 (1), July 2002. Disponibil: http://www.communitylawcentre.org.za/ser/esr2002/2002july_water.php.

2. *Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994*. În : *Monitorul Oficial al RM*, nr. 78, din 29.03.2016, art. 37; art. 126.

3. *Lege Nr. 1515 din 16-06-1993 Privind protecția mediului înconjurător*, În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 10, din 30-10-1993, art. 283.

4. *Lege Nr. 272 din 10-02-1999 Cu privire la apa potabilă*. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 39-41, din 22-04-1999, art. 167.

5. *Lege Nr. 272 din 23-12-2011 Apelor*. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 81, din 26-04-2012, art. 264.

6. *Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994*. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 78, din 29.03.2016, art. 77.

7. NOLD, J., *Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities. Case 4-73*. Judgment of the Court of 14 May 1974. *European Court Reports 1974 -00491*. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61973CJ0004>.

8. Titlul I, articolul F, al *Tratatului privind Uniunea Europeană*. (92/C 191/01) (de la Maastricht). *Official Journal C 191*, 29/07/1992 P. 0001 – 0110, semnat la Roma, 4 noiembrie 1950. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>.

9. SUKIN, M., ONG, D.M., WIGHT, R. *Sourcebook on Environmental Law*. Cavendish. Routledge, 2001. p. 851.

10. *Un om din șase nu are acces la apă proaspătă*. Lume. 19-05-2011. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/world/20110513S-T019335/un-om-din-sase-nu-are-acces-la-apa-proaspata>

**LEGAL PROBLEMS OF PROVISION OF ENVIRONMENTAL SAFETY
AND PREVENTING NEGATIVE CLIMATE CHANGES IN THE SPHERE
OF FERTILIZER PRODUCTION IN UKRAINE**

**PROBLEME JURIDICE ALE REGLEMENTĂRII SIGURANȚEI MEDIU-
LUI ȘI PREVENIRII SCHIMBĂRILOR CLIMATICE NEGATIVE ÎN
SFERA PRODUCȚIEI DE ÎNGRĂȘĂMINTE ÎN UCRAINA**

Nazar MAMENKO,

Educational and Research Institute of Law
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

CZU: 349.6:551.583:504.5(477)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8359542>

Summary. *The content of this article discusses the issue of Legal Problems of Provision of Environmental Safety and Preventing Negative Climate Changes in the Sphere of Fertilizer Production in Ukraine.*

Keywords. *CO₂ emissions, fertilizer production, greening of production, environmental safety, environmental legislation, EU Ecological Course, Carbon Border Adjustment Mechanism.*

Introduction

The fertilizer production process emits CO₂ and other harmful chemicals into the air. This causes damage to the environment, violates the right of citizens to a safe and healthy environment, and inevitably leads to negative climate change. The EU's environmental policy and the creation of the Carbon border adjustment mechanism (CBAM), which came into force in early 2023, help to overcome negative climate change by reducing greenhouse gas emissions in the EU and around the world. At the same time, the main impact of this initiative is aimed at fertilizer exporters outside the EU to prevent carbon leakage. The introduction of such initiatives will have an impact on environmental safety in the production process and will also

help to level the playing field in the fertilizer market for European producers with exporters from third countries, including Ukraine.

The **purpose** of the article is to study the legal instruments implemented by the CBAM strategy; to determine its impact on third-country fertilizer exporters; to analyze the ways of its implementation in Ukrainian legislation; and to forecast the environmental and other consequences of its application for ensuring environmental safety in the field of fertilizer production in Ukraine. In order to achieve this goal, the following **tasks** have been set: to analyze the sources of European and national environmental and climate legislation, scientific approaches to the role of the CBAM in greening production, its impact on the EU fertilizer export market, and the implementation of EU climate legislation into the national legal system.

The **object** of the study is the social relations that arise in the field of ensuring the environmental safety of fertilizer production, as well as the implementation of EU climate change legislation on the example of the CBAM. The **subject** of the study is scientific, regulatory and legal sources of Ukrainian and EU law.

The **research methodology** is based on the following methods: analysis and synthesis (European climate legislation and the role of the CBAM in it, as well as Ukrainian legislation in the field of regulation of carbon dioxide emissions and environmental safety, analysis of scientific approaches to the role of the CBAM in greening production and development of legislation in the field of environmental safety in connection with European integration processes); statistical (determining the role of Ukraine and third-country fertilizer exporters in the EU fertilizer market, as well as assessing the possibilities of using biogas and biomethane as alternative energy sources for fertilizer production in the EU to develop legal regulation in this area); prognostic (proposals for improving the legal regulation of CO₂ emissions, as well as biogas and biomethane production, aimed at greening production), and others.

Assessment of the state of the literature. Problems of ensuring environmental safety in the field of economic activity, research on ways to implement EU legislation in the field of environmental safety and climate change prevention into Ukrainian environmental legislation have been the subject of research by V. I. Andreitsev (formation of environmental safety law), G. I. Balyuk (legal problems of ensuring environmental safety), L. O. Bondar (ensuring environmental safety in industry), M. V. Krasnova (the role of environmental assessment in ensuring the right to environ-

mental safety), Y.A. Krasnova (theoretical aspects of the development of environmental safety law), P.F. Kulinich (ensuring environmental safety in agriculture), N.R. Malysheva (current state and prospects for the development of environmental legislation under the influence of European integration processes), T.O. Tretiak (development of legislation on environmental impact assessment, realization of the right of citizens to environmental safety) and other scholars. At the same time, the mechanism for ensuring environmental safety of fertilizer production, as well as the specifics of implementing EU environmental legislation and legislation on the prevention of negative climate change on the example of the CBAM, have not been sufficiently studied in these works. The novelty and wide range of relations regulated by this initiative gives grounds to speak of the relevance of addressing these issues in the science of environmental law.

What is CBAM and what is the role of this initiative in ensuring environmental safety in fertilizer production?

In recent years, the EU has been pursuing an environmental policy aimed at transforming Europe into the world's first climate-neutral continent, in line with the Paris Agreement with its key element - the creation of a Green Deal. The main goal of this course is to transform the EU into a fair and prosperous society with a modern, resource-efficient and competitive economy, where there are no net greenhouse gas emissions in 2050 and where economic growth is not linked to resource use. At the same time, it should be noted that the goals of this agreement will not be achieved by the EU's internal policies alone. This is due to the fact that the causes of climate change and biodiversity loss are global and not limited by national borders, and therefore the EU will use its means of influence on other states to increase the effectiveness of the implementation of this course [1].

As part of this course and the Fit 55 strategy, the CBAM is being implemented, which aims to address climate change by reducing greenhouse gas emissions in the EU and globally. This initiative is legislated in the Regulation (EU) 2021/0214 (COD) of the European Parliament and of the Council establishing a border carbon adjustment mechanism and will be implemented in October 2023. Its goal is to tackle climate change by reducing greenhouse gas emissions in the EU and globally. The main sectors covered by this agreement include electricity, cement, fertilizers, iron and steel, aluminum, etc. At the same time, the main impact of this initiative is aimed at fertilizer exporters outside the EU to prevent carbon leakage and

ensure environmental safety of production in third countries. Among the fertilizers included in the list of fertilizers regulated by this mechanism are the following: nitric acid; sulphuric acids; ammonia, anhydrous or in aqueous solution; potassium nitrate; mineral or chemical nitrogen fertilizers; mineral or chemical fertilizers containing two or three fertilizing elements - nitrogen, phosphorus and potassium; other fertilizers; products of this group in tablets or similar forms or in packages with a gross weight of not more than 10 kg; mineral or chemical fertilizers containing two fertilizing elements - phosphorus and potassium. The main component of this initiative is the creation of new rules for imports into the EU of products manufactured by third countries with the creation of special permits. In the absence of such permits, the EU customs authorities should not allow the import of goods into their territory [1].

The permitting procedure involves monitoring, reporting and verification of activities related to carbon dioxide emissions. It should be noted that emissions are regulated in accordance with European standards, and therefore the main goal of such a system is to green production outside the EU. According to C. Mathieu, the CBA is the best chance to move from the unsustainable approach of implementing climate change initiatives only within the EU to applying mechanisms to influence exporters from third countries, requiring them to pay equivalent costs for carbon emissions and modernization of production [2, p. 6].

Thus, it can be concluded that the creation and implementation of the CBAM strategy will have a significant impact on the activities of fertilizer producers. These companies will need to modernize their facilities to ensure that they are able to export their products to the EU in order to obtain permission and export them to the EU. It can be stated that ensuring the environmental safety of the fertilizer production process will be a key factor in the further development of third-country exporters for the next decades.

Legal regulation of environmental safety in the production of fertilizers within the European Union: the impact of the CBAM on third-country fertilizer exporters to the EU.

The military aggression of the Russian Federation on the territory of our country has had a devastating impact on the economic and environmental situation in the country, leading to a number of social problems. Characterizing the development of the EU fertilizer market before the full-

scale invasion of Ukrainian lands by Russian troops and during the period of martial law in Ukraine, it is worth noting the qualitative difference between these two periods. This difference depends on which countries are the largest exporters of fertilizers to the EU.

Based on the statistics of Fertilizers Europe, Eurostat and the European Commission, it can be determined that in 2019-2021, the EU imported 26 million tons of fertilizers worth €6.672 million on average per year. These were mainly nitrogen fertilizers (i.e. 10.4 tons of ammonia, urea, UAN, ammonium nitrate, etc.), phosphate fertilizers (7 million tons) and compound fertilizers containing three nutrients - nitrogen (N), phosphorus (P) and potassium (K) (approximately 5.6 million tons). The main exporters to the EU fertilizer market were the Russian Federation, Morocco, Egypt, Belarus, Israel, the United Kingdom, and Algeria [1]. Thus, in 2021, the largest exporters of fertilizers to the EU were the Russian Federation - worth €1.785 billion, Morocco and Egypt - worth €675 million and €732 million, and the Republic of Belarus - worth €459 million [3].

Ukraine's role as a fertilizer supplier to the EU market was not significant until February 2022. According to the State Statistics Service, in 2020, Ukrainian producers exported fertilizers to the EU worth USD 76 thousand. US DOLLARS. In 2021, this amount increased by more than 300% and amounted to 2,629 thousand dollars. USD [4, p. 15]. At the same time, these are still meager figures compared to our northeastern neighbors. The key factor that affects this is the lack of access to cheap natural gas, which is available in the Republic of Belarus or the Russian Federation.

Based on analytical studies by Ukrainian scientists, it can be argued that the bulk of Ukrainian fertilizer exports are ammonia and nitrogen fertilizers, with only a small share of complex fertilizers. For example, in 2020, these figures were as follows: ammonia - 48%, nitrogen fertilizers - 52%, and complex fertilizers - 0.5%. Among ammonia and nitrogen fertilizers, urea accounted for 53% and ammonium nitrate for 46% [5, p. 24].

Given that sanctions have been imposed on fertilizer exports from Russian and Belarusian companies to the EU since the outbreak of a full-scale war in February 2022, it can be concluded that other market players will have to take their place. These may be companies within the EU or third countries, including Ukraine.

Analyzing the production of fertilizers by EU producers, it should be noted that the EU has long been subject to the Emissions trading system (hereinafter - ETS) rules. According to EU law, the ETS rules are a scheme

for trading greenhouse gas emission permits within the Community to help reduce greenhouse gas emissions in a cost-effective manner [1]. They are enshrined in Directive 2003/87 of the European Parliament and of the Council “Establishing a scheme for the trading of greenhouse gas emission permits within the Community and amending Council Directive 96/61/EC” and have been further supplemented by other EU regulations. In fact, the CBAM is a continuation of the ETS, with the main difference being that the ETS is extended to producers from the EU, Iceland, Liechtenstein, Norway, and the CBAM is implemented for fertilizer exporters outside the scope of the ETS rules.

Based on the above provisions, it should be noted that although CBAM does not apply to EU fertilizer producers, this initiative will be an important factor that may change the situation on the fertilizer market in the current environment. This is due to the fact that EU producers subject to EU legislation, the ETS, and exporters from third countries will now be on a level playing field [6]. In addition, given that these rules for reducing greenhouse gas emissions from production activities have been in force in the EU for a long time, this may indicate that EU enterprises have already adapted to them and modernized. This gives them an advantage over producers from third countries where this mechanism is only being introduced.

Thus, it can be concluded that the EU fertilizer market is changing in the current environment. The greening of production by third-country entities, including Ukraine, in accordance with the CBA is a key factor in ensuring the competitiveness of enterprises within the EU, where ETS rules have long been in place.

Implementation of RED norms into national legislation on environmental safety. Legal regulation of biogas and biomethane, their role in ensuring the greening of fertilizer production.

Article 50 of the Constitution of Ukraine and Article 9 of the Law of Ukraine “On Environmental Protection” of June 25, 1991, enshrine the right of citizens to a safe environment. The said law also sets out in Article 52 the basic environmental requirements for the use of mineral fertilizers and other chemicals that have a significant impact on the state of the atmosphere. Ukraine also has a special Law of Ukraine “On Pesticides and Agrochemicals” of March 2, 1995, aimed at regulating legal relations related to state registration, production, trade and safe use of pesticides and agrochemicals for human health and the environment [7].

Today the norms of European legislation related to CBAM and the corresponding greening of production have not been fully implemented in the national legal system. The current regulatory acts in the field of environmental safety, prevention of negative impacts on the ozone layer of the atmosphere and climate are not brought into line with international legal treaties and the EU-Ukraine Association Agreement. An important condition for the adaptation process, according to N.R. Malysheva, is not “blind” copying of EU regulations, but implementation with due regard for the peculiarities of domestic legislation [8, p. 228].

At the same time, the first steps were already taken on December 12, 2019, when the Law of Ukraine “On the Principles of Monitoring, Reporting and Verification of Greenhouse Gas Emissions” was adopted and entered into force in January 2020. More recently, on September 20, 2022, the Law of Ukraine “On the National Register of Pollutant Emissions and Transfers” was adopted. Their importance lies in the introduction of: a system of accounting, monitoring, reporting and verification that will help to obtain accurate information on greenhouse gas emissions from production facilities, ensure control over emissions and processes of their limitation; a mandatory methodology for calculating greenhouse gas emissions for all facilities from which these emissions are made. These regulations have become important tools for ensuring environmental safety during production and other fertilizer management operations. The next legal document adopted by the Cabinet of Ministers of Ukraine is the Resolution of March 21, 2021 “On the establishment of a working group to agree on an approach to applying the border carbon adjustment mechanism to Ukraine for consultations with the European Commission”. The activities of this commission are currently unknown, and therefore it is impossible to assess its effectiveness.

On April 11, 2023, President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy signed the Law of Ukraine on the Establishment of the State Fund for Decarbonization and Energy Efficient Transformation. It is also worth noting that the main legislative source of regulation in the field of preventing negative climate change is the Law of Ukraine “On Ratification of the Paris Agreement” of July 14, 2016 [7]. At the same time, the current climate legislation is not sufficient to reduce carbon dioxide emissions and ensure environmental safety, comprehensive greening of production facilities and processes in fertilizer production. In addition, the legislation on pesticides and agrochemicals does not fully establish a legal mechanism for regulat-

ing emissions from production activities of business entities. This demonstrates the importance of optimizing legislation in this area.

According to the author, the main problem of regulatory and legal regulation in the field of CO₂ emissions during production activities is that the legislative norms are aimed at not exceeding the amount of permissible emissions, and not at encouraging enterprises to switch to more environmentally friendly production. In view of this, it can be stated that the main goal of the strategy should be to change the paradigm concerning environmental safety of production in all areas, to form an “environmental culture of life safety” [9, p. 117], including in the management of emissions into the atmosphere by business entities.

Thus, the state should create a strategy whose main goal will be to encourage enterprises to reduce emissions from their production activities and create effective mechanisms for production control and environmental management. This should take into account numerous changes in the norms of the current environmental, trade, and tax legislation, as well as the prospects for the development of new laws and regulations. The main elements of these mechanisms are a new system of quotas and exemptions for environmental taxation, in particular for emissions, with an emphasis on the ETS. This will give an advantage to producers who switch to environmentally friendly production.

The issue of creating a new taxation mechanism is indeed one of the key ones. For example, as of April 2023, according to Article 243.4 of the Tax Code of Ukraine, the tax per 1 ton of CO₂ emissions is UAH 30 [7]. These figures are much lower compared to EU countries, where the tax has reached EUR 60 per ton of emissions in recent years. According to the system proposed by the author, the amount of taxation should increase every year, gradually aligning with the average European amount.

In addition to the above mechanisms, an important component of ensuring environmental safety of production is the development of a network of alternative energy sources. In the author's opinion, this issue requires a separate detailed study, but it should be noted that one of the ways to reduce emissions is to switch to biogas and biomethane as energy sources. The development of these types of alternative energy sources in the EU is increasing every year. Thus, the total production of biogas and biomethane in 2021 amounted to 18.4 billion cubic meters. This accounts for 4.5% of the European Union's gas consumption in 2021. In addition, there were 1067 biomethane plants in Europe in 2021, which is 187 more

than in 2020. As of September 2022, this number increased by another 155 units [10]. Thus, from the above data, we can conclude that the role of alternative energy sources for production in the EU is becoming increasingly important, and EU legislation contributes to this development.

At the same time, it is worth noting that this type of alternative energy source is gradually spreading in Ukraine and is being enshrined in law. For example, the recent amendments to the Law of Ukraine “On Pesticides and Agrochemicals” introduced the concept of “digestate” as residues of raw materials, by-products and waste of animal or vegetable origin, mixed or not, resulting from a controlled anaerobic digestion process with biogas production [7]. It is important to note that this is not the only regulation governing the production of such types of energy, and therefore the new environmental strategy should include further development of the implementation of EU legislation in this area, improvement of legislation and mechanisms for its implementation, and facilitation of the process of transition of enterprises to alternative energy sources in the production of fertilizers.

Thus, it can be concluded that, according to statistics, before the start of Russia’s full-scale military aggression, Ukraine was not an important player in the EU fertilizer export market. At the same time, the greening of fertilizer production and the implementation of the CBAM provisions as a key factor in the development of this sector of the economy can change this situation for the better. In the author’s opinion, Ukraine needs to develop a new environmental strategy that should include two areas.

The first of them will concern improving the legal regulation of CO₂ emissions. Its main elements are: changing the tax rate on CO₂ emissions per ton with a gradual reaching the European average, introducing quotas and tax benefits for enterprises that modernize fertilizer production in accordance with the environmental strategy; implementing the provisions of the CBAM into the national environmental and trade legislation with a procedure for amending existing regulations; developing new bylaws related to fertilizer production and emissions from this activity; changing the amount of sanctions for violation of environmental legislation on CO₂ emissions - using the experience of EU countries.

The second direction of this strategy is related to the legal regulation of biogas/biomethane production, which includes creation of quotas and taxation benefits for enterprises that switch to biogas/biomethane as an alternative energy source; implementation of the EU Regulations and Di-

rectives regulating biogas/biomethane production into national legislation with further development of new regulations and possible codification in the future; creation of state targeted programs to support biogas/biomethane producers.

It is worth noting that to date, namely in April 2023, the first biomethane plant in Ukraine, Gals Agro, was commissioned, and its activities are based on the provisions of the CBA. This means that Ukraine has already started implementing this mechanism and will continue to do so.

Conclusion

Ukraine's implementation of a new environmental strategy to reduce emissions, greening of fertilizer production and transition to alternative energy sources by business entities are key factors in ensuring environmental safety in the fertilizer production sector, as well as increasing the competitiveness of our country as an exporter of fertilizers in the EU market. It is important to develop appropriate legal and enforcement mechanisms for its implementation against the background of the creation of the Border Carbon Adjustment Mechanism and overcoming the consequences of Russian aggression in our country.

The implementation of the European Green Deal, CBAM and the corresponding greening of production can change Ukraine's current position as an exporter of fertilizers to the EU.

The main challenge in this area is the implementation of European environmental legislation into the national legal system, as exemplified by the CBAM. This imposes a number of responsibilities on public authorities and management bodies to improve the environmental and legal mechanisms proposed in the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On Environmental Protection", sectoral environmental, trade, tax, administrative, and other legislation.

List of references:

1. Regulatory acts and statistics are provided in accordance with the official website of the European Commission. URL: https://commission.europa.eu/index_en.
2. Carole Mathieu. The EU's Carbon Border Adjustment Mechanism: A Piece in the Industry Decarbonization Puzzle. Briefings de l'Ifri, Ifri. March 9, 2022.
3. Facts and Figures. URL: <https://www.fertilizerseurope.com/facts-and-figures-2021/>.

4. Cooperation between Ukraine and EU countries. 2021. Statistical collection. State Statistics Service of Ukraine. Edited by V. Kruglyak. 2022. Kyiv. 52 c. (Ukr.).

5. The impact of the carbon border adjustment mechanism (CBAM) on Ukraine's trade with the EU: Analytical document / Khabatiuk O., Andrushevych A. Resource and Analysis Center "Society and Environment", 2021. 53 c. (Ukr.).

6. EU carbon border adjustment mechanism Implications for climate and competitiveness. OVERVIEW / Jana Titievskaja and Henrique Morgado Simões with Alina Dobrova Members' Research Service. PE 698.889. March 2023. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/698889/EPRS_BRI\(2022\)698889_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/698889/EPRS_BRI(2022)698889_EN.pdf).

7. Regulatory acts and statistics are provided in accordance with the official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://www.rada.gov.ua/>.

8. Malysheva N.R. Development of environmental legislation of Ukraine after the entry into force of the Association Agreement. The rule of law. Issue 31. Kyiv: V.M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine. Edited by Y. Shemshuchenko, N. Parkhomenko. 2020. 630 c. (Ukr.).

9. Pozniak E.V. Legal culture of the development of the environmental safety system in Ukraine: guarantees of the effectiveness of risk prevention. Social and Environmental Risks in Ukraine: Legal Aspect: Monograph / G.I. Balyuk, Y.L. Vlasenko, M.I. Inshyn, T.G. Kovalchuk and others; edited by colleagues: M.I. Inshyn (Chairman) and Y.Y. Melnyk (Deputy Chairman). Kyiv: Liudmyla Publishing House, 2021. Pp. 97 - 117 (208 p.). (Ukr.).

10. Development of the European biogas and biomethane production market. *EBA Statistics 2022*. 20/12/2022. URL: <https://uabio.org/en/materials/14133/>.

CONCEPTUL CONTRAVENȚIEI DE MEDIU - REGLEMENTĂRI, PROVOCĂRI, PERSPECTIVE

THE CONCEPT OF ENVIRONMENTAL CONTRAVENTION – REGULATIONS, CHALLENGES, PERSPECTIVES

Veronica POZNEACOVA,

ORCID: 0000-0003-0762-5049

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.924:349.6

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8359577>

Rezumat. Dreptul la un mediu ambiant sănătos reprezintă un drept fundamental garantat prin prevederile Constituției Republicii Moldova, art. 37. Acest drept este obiectul juridic al ocrotit prin intermediul prevederilor legislației contravenționale și penale. Capitolul 9 din Codul Contravențional al Republicii Moldova reglementează componentele contravențiilor de mediu. Cu toate acestea, în cadrul procedurii contravenționale de constatare a contravențiilor ecologice sunt prezente unele deficiențe, care urmează să fie înlăturate pentru realizarea eficientă a protecției mediului înconjurător. În cadrul studiului respectiv, ne-am pus drept scop examinarea conceptului contravenției de mediu, a reglementării acestuia în legislația contravențională actuală, a problemelor majore constatare și elaborarea de propuneri pentru înlăturarea problemelor identificate.

Cuvintele cheie. Contravenție, mediu înconjurător, drept fundamental, procedura contravențională, răspundere

Abstract. The right to a healthy environment is a fundamental right guaranteed by Article 37 of the Constitution of the Republic of Moldova. This right is the legal object of protection through the provisions of contravention and penal legislation. Chapter 7 of the Contravention Code of the Republic of Moldova regulates the components of environmental contraventions. However, there are some deficiencies in the procedure of environmental contraventions, which need to be removed in order to achieve effective environmental protection. In this study, we aimed to examine the concept of environmental contravention, its regulation in the current legislation, the major problems in the detection of environmental contraventions, and proposals for the removal of the identified problems.

Keywords. *Contravention, environment, fundamental right, contravention procedure, liability*

Introducere

Protecția mediului înconjurător constituie una din obligațiunile constituționale prioritare ale fiecărui stat contemporan. Constituțiile statelor democratice prevăd în mod expres dreptul la un mediu înconjurător sănătos [1]. În acest sens, Republica Moldova nu constituie o excepție, stabilind expres în Constituția din 1994, în art.37 alin.(1): *“Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive”* [2]. Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. Ipostaza de manifestare constituțională, exprimă un anumit stadiu de evoluție a societății umane, în care sănătatea omului depinde în mod esențial de sănătatea mediului în care trăiește[1].

Dreptul la un mediu sănătos reprezintă un drept complex format din mai multe componente, printre care: 1. dreptul la un mediu nepericulos pentru viață și sănătate; 2. dreptul la produse alimentare sănătoase, naturale, nepericuloase pentru sănătatea populației; dreptul la obiecte de uz casnic, care nu sunt dăunătoare pentru sănătate. Prima componentă se referă la solul, subsol, apa, aer ca partea mediului înconjurător, care trebuie să corespundă standardelor universal recunoscute. Aceste standarde admit prezența unor elemente dăunătoare în componentele mediului înconjurător, care, totuși, urmează să nu depășească plafonul maxim. În caz contrar, aceasta poate determina înrăutățirea sănătății locuitorilor unui oraș sau regiuni. A doua componentă se referă la calitatea produselor alimentare crescute sau importate pe teritoriul Republicii Moldova. Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor este responsabilă pentru verificarea calității produselor alimentare în conformitate cu standarde, ca acestea să fie dăunătoare pentru sănătatea consumătorilor. A treia componentă se axează pe dreptul la obiecte de uz casnic nepericuloase pentru sănătate și se manifestă prin elaborarea standardelor de calitate și supravegherea respectării acestora de către agenți economici, care importă sau produc mărfuri pe teritoriul Republicii Moldova.

Reglementarea dreptului la un mediu sănătos determină apariția obligațiilor pozitive a statului, printre care: elaborarea standardelor de calitate a produselor alimentare și a celor de uz casnic; crearea unei autorități independente, care supraveghează respectarea standardelor; eliberarea autorizațiilor pentru comercializarea și/ sau import/ export al produselor periculoase pentru viața, sănătatea oamenilor sau mediu înconjurător; verificarea calității apei, aerului, solului, subsolului și a nivelului radiației; informarea cercurilor largi ai populației despre indicatorii de bază a calității elementelor mediului înconjurător, etc.

Importanța fundamentală a dreptului la un mediu înconjurător sănătos determină protecția acestui ca fiind obiect juridic ocrotit prin intermediul prevederilor legislației contravenționale și penale. În conformitate cu prevederile art.37 alin.(4) din Constituția Republicii Moldova „*persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice*” [2]. Acest principiu instituie obligativitatea răspunderii contravenționale și civile pentru încălcarea legislației ecologice de către persoanele responsabile. Pe de o parte, acestea sunt obligate să execute sancțiunea prevăzută de Codul contravențional, pentru comiterea contravenției constatată de către organul abilitate, iar, pe de altă parte, urmează să recupereze prejudiciu suportat de către victima în conformitate cu legislație civilă.

Reglementarea contravențiilor de mediu în Codul Contravențional al Republicii Moldova – abordare istorică

Răspunderea pentru contravențiile în domeniul protecției mediului exista deja la momentul declarării independenței Republicii Moldova. Astfel, Codul RSSM cu privire la contravențiile administrative din 29 martie 1985 [3] prevedea un capitol aparte ce se referea la domeniul dat, și anume: Capitolul 7. *Contravențiile administrative din domeniul ocrotirii mediului natural înconjurător, a monumentelor de istorie și cultură.*

Acest capitol includea 48 de articole, care în mare parte se refereau la protecția mediului înconjurător. Cercetătorii Țurcan Liliana și Zamfir, Natalia remarcau specificul sancțiunilor prevăzute de Codul RSSM, care erau foarte blânde, respectiv ineficiente, fiind vorba în mare parte despre amenzi în mărime mică sau avertismentul. Spre exemplu, pentru contravenția prevăzută de art.73. Murdărirea pădurilor cu deșeuri și reziduuri menajere, era stabilită drept sancțiune: avertisment sau aplicarea unei amenzi cetățenilor în mărime de până la cinci unități convenționale și un

avertisment sau aplicarea unei amenzi persoanelor cu funcții de răspundere - până la zece unități convenționale. Un alt exemplu care îl putem invoca aici este contravenția ce era prevăzută de art.90. Strânsul plantelor, înregistrate în Cartea Roșie, care era sancționată cu avertisment sau aplicarea unei amenzi cetățenilor în mărime de până la trei unități convenționale și un avertisment sau aplicarea unei amenzi persoanelor cu funcții de răspundere – de la cinci la douăzeci de unități convenționale[1]. Prin urmare, principală ineficiență a reglementărilor contravențiilor de mediu în Codul RSSM s-a manifestat prin amenzi foarte mici, care nu puteau avea un efect de constrângere a potențialilor contravenienți și nici cel de prevenire a încălcărilor legislației de mediu.

O bună parte din componente de contravenții (deși modificate și completate, atât la dispoziție, cât și la sancțiune) s-au păstrat în Codul Contravențional din 24 octombrie 2008 [4]. Drept exemplu aici putem da: art.88 Nimicirea animalelor, înregistrate în Cartea Roșie din Codul RSSM cu privire la contravențiile administrative din 1985 și art.140, Colectarea sau nimicirea plantelor, capturarea sau nimicirea animalelor incluse în Cartea Roșie a Republicii Moldova și în anexele la Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție (CITES) din Codul contravențional al Republicii Moldova din 2008 [4]; sau art.65 Tăierea ilegală și vătămarea arborilor și arbuștilor, distrugerea și vătămarea culturilor de pădure și a arborilor tineri din Codul RSSM cu privire la contravențiile administrative din 1985 și art. 122 Tăierea ilegală sau vătămarea arborilor și arbuștilor din Codul contravențional al Republicii Moldova din 2008 [4][1].

Conceptul contravenției de mediu - definiții doctrinare

În literatura de specialitate nu există o definiție unanim recunoscută a contravenției ecologice. La definirea contravenției de mediu, de regulă, se recurge la definiția contravenției cu indicarea unor trăsături caracteristice, prezente în cazul contravențiilor ecologice. În viziunea cercetătorului Crețu Andrian, indiciul de bază în identificarea contravenției ecologice reprezintă atentarea prin fapta contravențională la categoriile de relații sociale, care servesc obiectul raporturilor de dreptul mediului. Altfel spus, dacă ne referim la același articol 10 al Codului contravențional, atunci conchidem că contravenția ecologică poate fi identificată prin prisma valorilor sociale ocrotite de legislația de mediu și fiind prevăzută de Codul contravențional [4] este pasibilă de sancțiune contravențională [5].

Definiție expresă a contravenției de mediu se regăsește în doctrina română. Prof. univ., dr. E. Lupan definește contravenția ca fiind fapta ilicită săvârșită cu vinovăție, care prezintă pericol social mai redus ca infracțiunea, comisă în cadrul raportului juridic de dreptul mediului [6, p. 397]. Într-o altă lucrare a sa, același autor expune că contravenția ecologică reprezintă o formă de manifestare a ilicitului administrativ, forma cea mai gravă a acestuia, iar regimul său juridic este, în mod preponderent, un regim juridic administrativ, urmare a comiterii unei încălcări a legislației de mediu [7, p. 538]. Doctrinarul român M. Duțu susține că contravenția reprezintă o încălcare a reglementărilor juridice vizând protecția mediului cu vinovăție [8, p. 540]. În doctrina rusă conceptul contravenției de mediu a fost definit de către cercetătorul V. Petrov, care afirmă că „*contravenția reprezintă acțiune sau inacțiune săvârșită cu vinovăție, care încalcă prevederile legislației ecologice, pentru care legislația prevede răspunderea administrativă*” [9, p. 156].

Doctrinarii autohtoni doctor, conferențiar universitar P. Zamfir și doctor, conferențiar universitar I. Trofimov formulează definiția contravenției în domeniul protecției mediului astfel: aceasta reprezintă „*o reacție a statului ce constă în aplicarea sancțiunilor contravenționale pentru acțiuni sau inacțiuni ilicite săvârșite cu vinovăție, ce creează un pericol social mai scăzut decât infracțiunea datorită unicității acțiunilor, a creării unui pericol de prejudiciu sau a unui prejudiciu foarte neînsemnat, luat individual, factorilor de mediu*” [10, p. 56].

Prin urmare, contravenția de mediu (ecologică) face parte din multitudinea de varietăți de contravenții, reprezentând acea faptă (acțiune sau inacțiune) săvârșită cu vinovăție și care prezintă un pericol mai mic ca infracțiunea. Comiterea unei contravenții de mediu (ecologice) presupune ignorarea sau nerespectarea prevederilor legislației de mediu [5]. Odată ce „în dreptul mediului se recurge adesea la răspunderea contravențională pentru combaterea nerespectării prescripțiilor legale în materie” [8, p. 540], anume în acest caz putem discuta despre o contravenție de mediu (ecologică).

Obiect al atentatului în cazul comiterii contravenției de mediu (ecologice) reprezintă relațiile legate de folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor abiotice, biotice și antropogene ale mediului. Aceste relații sociale care apar între persoanele fizice sau juridice privitor la folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția factorilor de mediu. Astfel, putem delimita patru grupe mari de relații sociale ce con-

stiuie obiectul de reglementare a dreptului mediului [11, p. 33]: 1. relații legate de folosirea rațională a componentelor mediului; 2. relații privind conservarea factorilor de mediu; 3. relații privind dezvoltarea factorilor de mediu; 4. relații privind protecția factorilor de mediu.

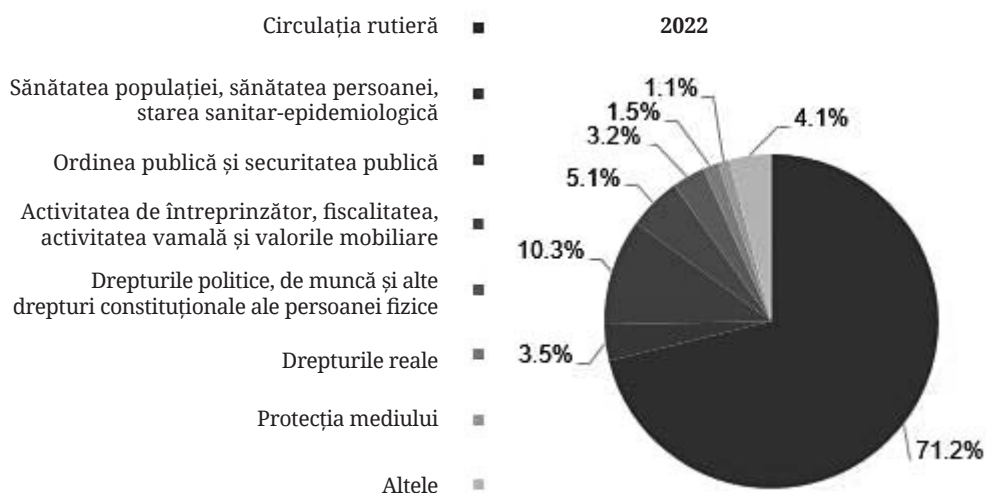
Totodată, delimitând factorii de mediu, și anume cei abiotici (apa, aerul, solul, subsolul), biotici (fauna și flora) și antropici (factori creați prin activitatea umană), putem delimita trei categorii de relații care constituie obiectul de reglementare a dreptului mediului, în funcție de obiectul nemijlocit protejat [11, p. 33]: a) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protejarea resurselor abiotice; b) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția componentelor biotice; c) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția componentelor antropice.

În viziunea noastră, contravenție de mediu reprezintă o faptă ilicită, acțiune sau inacțiune, săvârșită cu vinovăție, care prezintă pericol social mai redus ca infracțiunea, prin care sunt încălcate reglementările legislației și mediu, obiectul atentatului fiind relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protejarea resurselor abiotice; componentelor biotice și celor antropice.

Reglementarea contravențiilor de mediu în Cod Contravențional

Prin adoptarea Codului contravențional din 2008, s-a stabilit o nouă reglementare-cadru în materie prin extinderea numărului de contravenții. Totodată, în general, s-a păstrat aceeași concepție asupra contravențiilor, cu unele ajustări în privința obiectului acestora și mai ales a sancțiunilor pecuniare aplicabile, a crescut quantumul amenzilor[1].

În Codul contravențional din 2008 domeniul dat este inclus în Capitolul IX [4]. Contravenții în domeniul protecției mediului. Acest capitol este unul din cele mai voluminoase capitole, cuprinzând 52 articole. Potrivit datelor statistice, contravențiile incluse în acest capitol au constituit 1,1 % din numărul total al contravențiilor constatate în 2022 [12]. Contravențiile în domeniul protecției mediului se află pe locul 7, deci nu sunt cele mai răspândite (pentru comparație, contravențiile în domeniul circulației rutiere au constituit 71,2 din numărul total al contravențiilor constatate în 2022). Cu toate acestea, trebuie să luăm în considerație faptul că în datele statistice sunt specificate doar contravențiile constatate, nu și acelea săvârșite[1].

Discrepanța substanțială între numărul foarte mic de contravenții constatate și numărul mare de încălcări săvârșite de zilnic scot la iveală mai multe provocări în aplicarea răspunderii contravenționale pentru încălcările legislației de mediu. Majoritatea făptuitorilor, care comit contravenții de mediu rămân neidentificați, în lipsa unui mecanism eficient de supraveghere a spațiilor verzi, pădurilor, rezervațiilor naturale, râurilor lacurilor și a altor obiecte protejate. Prin urmare, după comiterea contravenției de mediu, făptuitorul părăsește locul faptei la sosirea agentului constatatator fiind evidente doar urmările faptei contravenționale.

La examinarea acestui grup de contravenții, de regulă, sunt antrenați experții în calitate de participanți la procesul contravențional, în vederea întocmirii rapoartelor care determină gradul de poluare a mediului. Drept exemplu de contravenții, la examinarea cărora participarea experților este obligatorie, putem da: art.113. Încălcarea regulilor de desfășurare a activității economice în zonele de protecție a apelor, sau art.149. Poluarea mediului cu cauzarea de prejudicii[1]. Cu referire la contravențiile în domeniul mediului, autorul V. Guțuleac menționează că „activitatea agenților constatatatori și a instanțelor de judecată cu privire la constatarea faptelor contravenționale de acest gen, examinarea cauzei contravenționale și emiterea deciziei asupra cazului este complicată. Deseori atât agentul constatatator, cât și altă autoritate împuternicită să examineze cazul necesită ajutorul specialistului sau/și al expertului [13, p.175].

Constatarea contravențiilor de mediu determină mai multe probleme practice, printre care identificarea expertului competent în determinarea

daunei cauzate prin comiterea contravenției, prelevarea probelor și efectuarea investigațiilor de laborator, întocmirea raportului de către expert. În cazuri complexe este necesară desfășurarea unei expertize ecologice complexe, de lungă durată pentru a determina volumul prejudiciului cauzat.

Constatarea comiterii contravențiilor de mediu determină necesitatea consultării mai multor acte normative, printre care Regulile de folosire a apelor (a se vedea: art.110 din Codul contravențional), Regulile de protecție a resurselor piscicole (a se vedea: art.114 din Codul contravențional), Cartea Roșie a Republicii Moldova (a se vedea: art.140 din Codul contravențional), Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție (CITES) (a se vedea: art.140 din Codul contravențional), Regulile de întreținere a câinilor, pisicilor, a altor animale, aprobate prin decizie a autorității APL (a se vedea: art.158 din Codul contravențional) etc[1].

Prezența mai multor acte normative, care reglementează obiectul atentatului în cazul comiterii contravenției de mediu determină dificultatea practică în constatarea încălcării legislației în vigoare. Codificarea legislației de mediu ar simplifica aplicarea practică a acestora și ar determina sancționarea mai eficientă a contravențiilor.

Introducerea răspunderii contravenționale a persoanelor juridice pentru comiterea contravențiilor în domeniul mediului a constituit un progres în respectarea legislației de mediu, dat fiind faptul că marea majoritate a daunelor aduse mediului sunt comise anume de persoane juridice.

Având în vedere importanța obiectului protejat, la aplicarea răspunderii contravenționale, o deosebită atenție trebuie acordată principiului individualizării răspunderii contravenționale și criteriilor generale de individualizare a sancțiunii, care permite de a lua în calcul circumstanțele atenuante sau agravante, persoana făptuitorului, a cărei vinovăție este dovedită și permite de a aplica o sancțiune echitabilă. În multe țări contemporane, amenda pentru încălcările din domeniul mediului înconjurător nu cunoaște limita maxima, iar uneori este reglementată ca o formă specială de răspundere „plata pentru poluare”, amenda fiind proporțională, de exemplu, cu volumul de ape reziduale, cu gradul de poluare față de normele admise și cu nocivitatea acesteia. În cazul dat, apare caracterul reparator al amenzii, ceea ce nu exclude însă repararea integrală a prejudiciului în cadrul răspunderii civile. Abordarea respectivă este actuală până în prezent, în vederea combaterii contravențiilor în acest domeniu strategic pentru dezvoltarea durabilă în Republica Moldova[1].

De menționat că, prin Legea privind modificarea și completarea Codului contravențional, nr.208 din 17 noiembrie 2016 [14], valoarea unității convenționale a crescut de la 20 la 50 lei, numărul unităților aplicate pentru o contravenție de mediu s-a micșorat de 1,7 ori, în rezultat cuantumul amenzi mărindu-se de 1,5 ori. Comparativ cu aceleași modificări, efectuate în alte domenii, sancțiunile pentru nerespectarea legislației de mediu nu descurajează cauzarea prejudiciului ecologic. În țările europene, pentru comportamentul neglijent, dar uneori și abuziv față de protecția mediului, sunt stabilite amenzi cu o valoare semnificativ majoră față de cele din țara noastră. Astfel, pentru nerespectarea cadrului european legislativ de mediu, o persoană fizică este nevoită să scoată din buzunar de până la 12,0 mii lei, iar o persoană juridică până la 600,0 mii lei[1].

Concluzii

Dreptul la un mediu sănătos reprezintă un drept constituțional fundamental garantat fiecărei persoane prin art.37 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova[2]. Protecția mediului sănătos reprezintă un obiect juridic ocrotit prin intermediul prevederilor legislației contravenționale și penale. Capitolul 9 din Codul Contravențional reglementează *Contravenții în domeniul protecției mediului [4]*, stabilind lista contravențiilor de mediu și componența acestora. Cu toate acestea, numărul neînsemnat de contravenții constatate anual și făptuitori sancționați arată deficiența reglementărilor actuale și a procedurii contravenționale. Printre principalele probleme în constatarea contravențiilor de mediu se numără: lipsa unui mecanism eficient de supraveghere a spațiilor verzi, pădurilor, rezervațiilor naturale, râurilor lacurilor și a altor obiecte protejate; neidentificarea făptuitorilor, care comit contravenții de mediu; necesitatea desfășurării unei expertize ecologice complexe și dificultatea în identificarea expertului competent în constatarea prejudiciului de mediu; necesitatea consultării mai multor acte normative pentru constatarea contravențiilor de mediu; sumele amenzilor, care nu descurajează cauzarea prejudiciului ecologic.

În acest context, înaintăm următoarele **recomandări**:

1. Crearea unui mecanism eficient de supraveghere a spațiilor verzi, pădurilor, rezervațiilor naturale, râurilor lacurilor și a altor obiecte protejate.
2. Codificarea legislației de mediu.
3. Majorarea sumei amenzi pentru comiterea contravenției de mediu.
4. Crearea procedurii operaționale interne eficiente, care ar permite agenților constatați să constate eficient contravenții și să identifice făptuitori.

Referințe bibliografice:

1. ȚURCAN, Liliana; ZAMFIR, Natalia. Rolul combaterii contravențiilor în domeniul protecției mediului în asigurarea dezvoltării durabile a țării. In: *Redimensionarea valorilor democratice în condițiile societății informaționale*. 7-8 decembrie 2017, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Universitatea de Stat din Moldova, 2018, pp. 132-144. ISBN 978-9975-3178-4-9
2. Constituția Nr. 1 din 29-07-1994 Constituția Republicii Moldova* Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140 *MODIFICAT LP52 din 16.03.23, MO97-99/24.03.23 art.150; în vigoare 24.03.23* Online: CRM1/1994 (legis.md)
3. COD Nr. 47 din 29-03-1985 Codul cu privire la contravențiile administrative Publicat : 29-04-1985 în Vestile R.S.S.M Nr. 3 art. 47 Versiune în vigoare din data 31.05.09 în baza abrogării prin CC218-XVI din 24.10.08, MO3-6/16.01.09 art.15 Online: CCA47/1985 (legis.md)
4. COD Nr. 218 din 24-10-2008 CODUL CONTRAVENȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA* Publicat : 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100 *MODIFICAT LP112 din 11.05.23, MO182-185/02.06.23 art.305; în vigoare 02.07.23* Online: CC218/2008 (legis.md)
5. CREȚU, Andrian. Privire generală asupra contravenției de mediu. In: *Asigurarea expertizei științifice ale politicilor naționale ca unul din obiectivele esențiale ale centrelor de cercetare*. 16 octombrie 2020 - 16 octombrie 2021, Chișinău. Chișinău: ED-Color, 2022, pp. 103-114. ISBN 978-9975-3471-6-7.
6. LUPAN, E., MINEA, Ș., MARGA, A. *Dreptul mediului. Partea specială*, Tratat elementar, Vol. II, ed. Lumina Lex, București, 1997, p. 397
7. LUPAN, E. *Tratat de dreptul protecției mediului*, ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 538
8. DUȚU, M. *Tratat de dreptul mediului*, ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 540.
9. ПЕТРОВ, В.В. *Природоохранное право и правовая охрана окружающей среды*, учебник, изд., Москва, 1980, p. 156
10. ZAMFIR, P., TROFIMOV, I. *Dreptul Mediului*. Chișinău, 1998, p. 56
11. Trofimov, I. *Dreptul mediului*, Ed. Academia de Poliție „Ștefan cel Mare“, Chișinău, 2002, p. 33
12. Contravenții constatate în anul 2022 Online: Contravenții constatate în anul 2022 (gov.md)
13. GUȚULEAC Victor. *Tratat de drept contravențional*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009 p.175
14. Lege Nr. 208 din 17-11-2016 privind modificarea și completarea Codului contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008 Publicat : 16-12-2016 în Monitorul Oficial Nr. 441-451 art. 879 Online: LP208/2016 (legis.md)

ACTIVITATEA MERCENARILOR – ACȚIUNE PERICULOASĂ DE DISTRUGERE A MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR

MERCENARY ACTIVITY – DANGEROUS ACTION OF ENVIRONMENTAL DESTRUCTION

Igor SOROCEANU,

ORCID: 0000-0002-8719-0454

CZU: 341.61:504.61:355.216

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8359639>

Rezumat. *La etapa actuală, conflictele militare nu mai sunt definite ca acțiuni secrete. Acestea au început să prindă amploare în întreaga lume. Uneori principalii actori politici, pentru a obține careva avantaje și interese – recurg nemijlocit la atacurile armate împotriva adversarilor.*

Practica analizată la nivel internațional, ne demonstrează faptul că, în asemenea atacuri armate, sunt deseori implicate și persoanele terțe, adică acelea care nu sunt cetățeni la nici unul din statele implicate în conflicte armate. Asemenea persoane, în dreptul internațional, poartă denumirea de mercenari.

Activitatea mercenarilor este una nemiloasă. Mercenarii sunt persoane care lovesc direct sau indirect cu armele de foc uneori fără a ține cont de normele dreptului internațional, de drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor.

De cele mai dese ori, atacurile armate cu participarea mercenarilor sunt deosebit de periculoase care atentează în mod direct asupra vieții și sănătății cetățenilor. Urmare a atacurilor desfășurate, mercenarii lasă în urma lor doar haos și distrugereri masive. Aceste distrugereri sunt diverse: arhitecturale, patrimoniale, pagube persoanelor fizice, distrugerea căilor de comunicații, limitarea drumurilor de acces, și altele.

Astfel, ne propunem să analizăm în detaliat și multiaspectual acest subiect, în special, a modului cum atacurile armate ale mercenarilor dăunează negativ mediului înconjurător.

Cuvinte-cheie. *Mercenar, atac armat, activitate periculoasă, mediul înconjurător, consecințe grave, răspundere juridică internațională.*

Summary. *At the current stage, military conflicts are no longer defined as covert actions. These have started to gain momentum around the world. Sometimes the main political actors, in order to obtain some advantages and interests, directly resort to armed attacks against their opponents.*

The practice analyzed at the international level shows us that, in such armed attacks, third parties are also often involved, that is, those who are not citizens of any of the states involved in armed conflicts. Such persons, in international law, are called mercenaries.

Mercenary activity is a ruthless one. Mercenaries are people who strike directly or indirectly with firearms, sometimes without taking into account the norms of international law, the fundamental rights and freedoms of citizens.

Most often, armed attacks with the participation of mercenaries are particularly dangerous, directly threatening the lives and health of citizens. Following the attacks, the mercenaries leave behind only chaos and massive destruction. These destructions are diverse: architectural, patrimonial, damage to natural persons, destruction of communication routes, limitation of access roads, and others.

Thus, we propose to analyze in detail and multifaceted this subject, in particular, how the armed attacks of mercenaries negatively harm the environment.

Key words. *Mercenary, armed attack, dangerous activity, environment, serious consequences, international legal responsibility.*

Introducere

Spațiul înconjurător este viața noastră, este locul unde ne naștem, locuim și realizăm lucruri mărețe, de aceea el trebuie să fie mereu protejat și ocrotit. Cu toate acestea, mediul înconjurător este supus uneori în fața unor modificări. Acestea survin cu părere de rău din cauza condițiilor climatice, exploziilor, erupțiilor vulcanice, alunecărilor de teren, conflictelor armate, și altora.

Factorii respectivi, influențează de cele mai dese ori negativ asupra mediului înconjurător. Iar pentru restabilirea orânduirii societăți și buneii guvernări – fiind necesară o perioadă îndelungată de timp.

Acest proces este și în situația conflictelor armate. Dezastrele din timpul și de pe urma acestora aduc consecințe foarte grave mediului înconjurător, uneori ireparabile. Participarea mercenarilor în cadrul atacurilor armate, reprezintă o încălcare evidentă a normelor dreptului internațional. Locul acestora nu este nici pe departe pe câmpul de luptă, fapt pentru care aceste acțiuni ilegale sunt pasibile de atragere la răspundere juridică în conformitate cu legislația statului din care face parte mercenarul, sau a statului în potriiva căruia acesta luptă.

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La momentul actual, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a releva în prim-plan aspectul exterior al mercenarilor pe câmpul de luptă. Totodată este și necesitatea stringentă de efectuare a unei analize ample referitor la esenței și rolul mercenarilor în cadrul atacurilor armate, precum și consecințele pe care le generează aceștia în mediul ambiant.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlaturii, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde materialul definitoriu precum ar fi cadrul juridic internațional și autohton, diverse adresele online de referință și unele studii ale literaturii de specialitate – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultatele obținute în baza analizelor științifice efectuate

Mediul, precizat la nevoie drept mediul înconjurător, mediul ambiant sau și mediul natural, este o noțiune care se referă la totalitatea condițiilor naturale de pe Pământ sau dintr-o regiune a sa, în care evoluează ființele sau lucrurile. Dintre aceste condiții fac parte atmosfera, temperatura, lumina, relieful, apa, solul etc., precum și celelalte ființe vii și lucruri. Mediul are un rol foarte important în procesul evoluției ființelor vii, care, la rândul lor, sunt un factor de transformare a mediului¹.

Totodată, prin conceptul de mediu înconjurător înțelegem „totalitatea factorilor naturali și a celor creați prin activități umane (antropici) care determină într-o strânsă interacțiune condițiile pentru existența omului și dezvoltarea societății”².

Acest termen, la fel este definit și de alți cercetători, într-o altă poziție, autorul Mihai-Bogdan Ionescu-Lupeanu, menționează faptul că: mediul înconjurător se definește ca fiind totalitatea factorilor naturali și a celor creați de om, care se află în strânsă interacțiune și influențează echilibrul

¹ Athanase Joja, Dimitrie Macrea, ș.a., *Dicționar Enciclopedic Român*, București, Editura: Politică, 1962, numărul total de pagini: 3695.

² Mediu înconjurător. Poate fi accesat la următorul link: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/mediu-inconjurator>, vizualizat la 09.03.2023.

ecologic, precum și condițiile de viață pentru om; mediul este ansamblul de condiții și elemente naturale ale Terrei: aerul, apa, solul, subsolul, aspecte caracteristice ale peisajului, toate straturile atmosferice, toate materiile organice și anorganice, precum și ființele vii, sistemele naturale în interacțiune, cuprinzând elementele enumerate anterior, inclusiv valorile materiale și spirituale, calitatea vieții și condițiile care pot influența bunăstarea și sănătatea omului; mediul reprezintă totalitatea factorilor fizici, chimici, meteorologici dintr-un loc dat, cu care un organism vine în contact¹.

Varietatea noțiunilor utilizate pentru titularizarea sa, deoarece conținutul dreptului depinde, din punct de vedere substanțial, și de definiția dată mediului înconjurător, care reflectă diferite dimensiuni ale acestui drept. Din diversitatea noțiunilor, precum dreptul la un mediu înconjurător sănătos, dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, dreptul la un mediu înconjurător de calitate, dreptul la conservarea mediului înconjurător ori dreptul la un mediu înconjurător protejat, pot fi evidențiate două elemente sau dimensiuni ale sale și anume: dimensiunea naturală, care exprimă imperativul garantării unui mediu natural care să favorizeze calitatea vieții în general, având implicații socioeconomice riguroase și privește omul, mai ales, ca element component al sistemului natural și ocrotirea sa prin menținerea echilibrului ecologic; dimensiunea umană, care privește, în primul rând, un mediu sănătos, nepoluat, care să nu creeze o stare de pericol pentru sănătate, viață și dezvoltare (fizică și intelectuală) a omului, să asigure afirmarea personalității creatoare a acestuia, poziționând, astfel, în plan central omul, bunăstarea și prosperitatea condiției sale materiale și spirituale, apărarea integrității ființei umane².

La 10 iunie 1977 și-a intrat în drepturi ca o forță juridică, protocolul adițional nr.1 la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale.

În limitele acestui act internațional, Înaltele părți contractante au prevăzut expres și definirea terminologică a conceptului de *mercenar*.

¹ Ionescu-Lupeanu Mihai-Bogdan, *Noțiunile de „mediu înconjurător” și „resurse naturale”. Elemente de drept comparat*. În: *Universul Juridic Premium* nr.2 din 2019. Poate fi accesat la următorul link: <https://lege5.ro/gratuit/gmytsmbsgq4a/notiunile-de-mediu-inconjurator-si-resurse-naturale-elemente-de-drept-comparat#N8>, vizualizat la 09.03.2023.

² Crasnoabaev Adrian, *Carențe privind determinarea conținutului dreptului fundamental al omului la un mediu înconjurător sănătos*. În: *Revista Administrarea Publică*, nr.2 din 2014, Chișinău, Editura: Academia de Administrare Publică, p.155, numărul total de pagini: 171, ISSN 1813-8489.

Astfel, prin termenul *mercenar* se înțelege orice persoană: care este special recrutată în țară sau în străinătate pentru a lupta într-un conflict armat; care, în fapt, ia parte la ostilități; care ia parte la ostilități în special în vederea obținerii unui avantaj personal și căreia îi este efectiv promisă, de către o parte la conflict sau în numele ei, o remunerație superioară aceleia promise sau plătite combatanților având un grad și o funcție analoage în forțele armate ale acestei părți; care nu este nici resortisant al unei părți la conflict și nici rezident al teritoriului controlat de o parte la conflict; care nu este membru al forțelor armate ale unei părți la conflict; care nu a fost trimisă de către un stat, altul decât o parte la conflict, în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv. Totodată, Înaltele părți contractante ale protocolul adițional nr.1 la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale, au prevăzut și faptul că un mercenar nu are dreptul la statutul de combatant sau de prizonier de război¹.

Urmată de ravagiile patrimoniului cultural european în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, comunitatea internațională a cerut de la UNESCO elaborarea unei convenții, care a fost adoptată la Haga în 1954. De la origine, dreptul conflictelor armate a ținut să protejeze bunurile culturale contra efectelor ostilităților. Așadar, Regulamentul de la Haga IV conține dispoziții în acest sens, însă ele s-au arătat insuficiente pe parcursul Primului Război Mondial. Printre inițiativele cele mai cunoscute figurează Tratatul din 15 aprilie 1935 privind Protecția instituțiilor artistice și științifice și a monumentelor istorice, numit ca Pactul Roerich.

Preambulul Convenției de la Haga din 1954 reflectă conceptul de responsabilitate ordinară a comunității internaționale pentru apărarea patrimoniului cultural mondial, presupunând: „Bineînțeles că atacurile contra bunurilor culturale indiferent cărui popor aparțin, constituie un atac contra patrimoniului cultural al întregii umanități, dat fiind faptul că fiecare popor contribuie la cultura mondială. Luând în considerație că conservarea patrimoniului cultural prezintă o mare importanță pentru toate popoarele lumii și că este important de a asigura o protecție internațională [...]”².

¹ Protocol adițional nr. 1 din 10 iunie 1977 la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale, art.47.

² Badir Kordee, *Protecția bunurilor culturale în timp de conflict armat în condițiile războiului din Irak*. În: *Materialele Conferinței științifice cu participare internațională „Știința juridică autohtonă prin prisma valorilor și tradițiilor europene”* din 16 octombrie 2018, Chișinău, Editura Universității Libere Internaționale din Moldova, p.109, numărul total de pagini: 213, ISBN 978-9975-3471-1-2.

Potrivit Convenției pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, sunt considerate ca patrimoniu cultural obiectele, oricare ar fi originea sau proprietatea lor: bunurile mobile sau imobile, care prezintă o mare importanță pentru patrimoniul cultural, cum sunt monumentele de arhitectură, de artă sau istorice, religioase sau laice, terenurile arheologice, grupurile de construcții care, în ansamblu, prezintă un interes istoric sau artistic, operele de artă, manuscrisele, cărțile și alte obiecte de interes artistic, istoric sau arheologic, precum și colecțiile științifice și colecțiile importante de cărți, arhive sau de reproduceri ale bunurilor date; edificiile, a căror destinație principală și efectivă este de a conserva sau de a expune bunurile culturale mobile, cum sunt muzeele, marile biblioteci, depozitele de arhive, precum și adăposturile destinate să adăpostească, în caz de conflict armat, bunurile culturale mobile¹.

Înaltele Părți Contractante ale Convenției sus-remarcată (în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000), s-au obligat să introducă încă din timp de pace, în regulamentele sau instrucțiunile pentru uzul trupelor lor, dispoziții de natură să asigure respectarea Convenției date și să imprime, încă din timp de pace, personalului forțelor armate un spirit de respect față de cultură și bunurile culturale ale tuturor popoarelor.

Ele se obligă să pregătească sau să stabilească, încă din timp de pace, în sânul forțelor armate, servicii sau un personal specializat, a căror misiune va fi de a veghea la respectarea bunurilor culturale și de a colabora cu autoritățile civile însărcinate cu ocrotirea acestor bunuri².

Articolul 56 a Regulamentul anexat la Convenția IV de la Haga din 1907 supune că: „Bunurile comunelor, a instituțiilor consacrate cultului, acțiunilor de caritate și instruirii, artelor și științelor, chiar dacă aparțin statului, vor fi tratate ca proprietate privată. Orice sechestru, distrugere ori degradare intenționată a instituțiilor de această tipologie, a monumentelor istorice, a operelor de artă și știință, este interzisă și trebuie să fie acționată în justiție”³.

Dar necăutând la aceste prevederi importante la nivel internațional de ocrotire a tot ceea ce ne înconjoară, atacurile armate care au loc în

¹ Convenția nr.1954 din 14.05.1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat // Tratatate Internaționale nr. 27 din 30.12.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000, art. 1.

² Convenția nr. 1954 din 14.05.1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat // Tratatate Internaționale nr.27 din 30.12.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000, art. 2.

³ Regulamentul privind legile și cutumele de război anexat la Convenția IV de la Haga din 1907 privind legile și cutumele de război terestru, art. 56.

întreaga lume, inclusiv și cele cu participarea mercenarilor – sunt dăunătoare mediului înconjurător, care au un impact negativ și asupra omenirii.

Privită istoric, poluarea mediului a apărut odată cu omul, dar s-a dezvoltat și s-a diversificat pe măsura evoluției societății umane, ajungând astăzi una dintre importantele preocupări ale specialiștilor din diferite domenii ale științei și tehnicii, ale statelor și guvernelor, ale întregii populații a pământului. Aceasta, pentru că primejdia reprezentată de poluare a crescut și crește neîncetat, impunând măsuri urgente pe plan național și internațional, în spiritul ideilor pentru combaterea poluării.

Poluarea mediului privită îndeosebi prin prisma efectelor nocive asupra sănătății a îmbrăcat de-a lungul timpului mai multe aspecte concretizate în diferite tipuri de poluare și anume: **poluarea biologică**, cea mai veche și mai bine cunoscută dintre formele de poluare, este produsă prin eliminarea și răspândirea în mediul înconjurător a germenilor microbieni producători de boli. Astfel, poluarea bacteriană însoțește deopotrivă omul, oriunde s-ar găsi și indiferent pe ce treaptă de civilizație s-ar afla, fie la triburile nomade, fie la societățile cele mai evolute. Pericolul principal reprezentat de poluarea biologică constă în declanșarea de epidemii, care fac numeroase victime; **poluarea chimică** constă în eliminarea și răspândirea în mediul înconjurător a diverselor substanțe chimice. Poluarea chimică devine din ce în ce mai evidentă, atât prin creșterea nivelului de poluare, cât mai ales prin diversificarea ei. Pericolul principal al poluării chimice îl reprezintă potențialul toxic ridicat al acestor substanțe; **poluarea fizică** este cea mai recentă și cuprinde, în primul rând, **poluarea radioactivă** ca urmare a extinderii folosirii izotopilor radioactivi în știință, industrie, agricultura, zootehnie, medicină, etc. Pericolul deosebit al substanțelor radioactive este în mediul și în potențialul lor nociv chiar la concentrații foarte reduse. Poluării radioactive i se adaugă **poluarea sonora**, tot ca o componentă a poluării fizice. Zgomotul, ca și vibrațiile și ultrasunetele sunt frecvent prezente în mediul de muncă și de viață al omului modern, iar intensitățile poluării sonore sunt în continuă creștere¹.

În regiunea Asiei și a Africii, din cauza sporii cu regret a atacurilor armate în ultimii anii, inclusiv cu participarea pe câmpul de luptă a mercenarilor, mediul înconjurător a fost supus unor vaste etape de pericol, care fac parte din cele trei tipuri de poluării menționate mai sus.

¹ Mediul înconjurător. Poate fi accesat la următorul link: <https://www.scritub.com/geografie/ecologie/Mediul-inconjurator1312291517.php>, vizualizat la 11.03.2023.

Mai mult ca atât, din cauza acestor conflictelor armate care cu regret mai au loc, mediul înconjurător este distrus și supus pericolului continuu.

La capitolul diminuării la maxim posibil a pericolului negativ asupra mediului înconjurător, atât Republica Moldova cât și România, au aprobat/aderat la cele mai importante norme juridice, în vederea ocrotirii mediului, în special în timpul atacurilor armate cu participarea mercenarilor.

La 16 iunie 1993, de către Parlamentul Republicii Moldova a fost adoptată Legea privind protecția mediului înconjurător. Astfel, în conținutul acestui act normativ, legiuitorul a menționat expres că, protecția mediului înconjurător constituie o prioritate națională, care vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice și social-umane, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății pe viitor. Totodată, în limitele normative ale legii prenotate, au fost instituite și competențele Parlamentului, Președintelui Republicii, Guvernului și a organelor de autoadministrare locală în domeniul protecției mediului; drepturile și obligațiunile persoanelor fizice și juridice privind protecția mediului, și alte reglementări esențiale de protejare a mediului înconjurător inclusiv în timpul atacurilor armate¹.

România la rândul ei, a aderat și este parte la diverse tratate din domeniul Dreptului Internațional Umanitar și alte instrumente juridice relevante de protecție a mediului înconjurător în timpul atacurilor armate, inclusiv și a celor cu participarea mercenarilor.

Printre acestea, putem menționa următoarele: Convenția referitoare la începerea ostilităților/ A treia Convenție de la Haga, adoptată la Haga pe 18 octombrie 1907; Convenția privind legile și obiceiurile războiului pe uscat/ A patra Convenție de la Haga, adoptată la Haga pe 18 octombrie 1907; Anexa la cea de-a patra Convenție de la Haga din 1907: Regulamentul privind respectarea legilor și obiceiurilor războiului pe uscat, adoptată la Haga pe 18 octombrie 1907; Protocolul privind interzicerea utilizării gazului asfixiant, otrăvitor sau a altor tipuri de gaz și a mijloacelor bacteriologice de purtare a războiului, adoptat la Geneva pe 17 iunie 1925; Convenția pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie/Prima Convenție de la Geneva, adoptată la Geneva pe 12 august 1949; Convenția pentru îmbunătățirea sorții răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate pe mare/A doua Convenție de la Geneva, adoptată la Geneva pe 12

¹ Legea nr.1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.10 din 30.10.1993, în vigoare potrivit ultimelor modificări și ajustări din 10.30.2022.

august 1949; Convenția cu privire la tratamentul prizonierilor de război/A treia Convenție de la Geneva, adoptată la Geneva pe 12 august 1949; Convenția referitoare la protecția persoanelor civile în timp de război/A patra Convenție de la Geneva, adoptată la Geneva pe 12 august 1949; Protocolul adițional nr.1 la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale, adoptat la Geneva pe 10 iunie 1977; Protocolul adițional nr.2 la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional, adoptat la Geneva pe 10 iunie 1977; Protocolul adițional nr.3 la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind adoptarea unui semn distinctiv adițional, adoptat la Geneva pe 6 decembrie 2005; Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, adoptată la Haga pe 14 mai 1954; Regulamentul de aplicare a Convenției pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, adoptat la Haga pe 14 mai 1954; Protocolul la Convenția de la Haga din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, adoptat la Haga pe 14 mai 1954; Al doilea Protocol la Convenția de la Haga din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, adoptat la Haga pe 26 martie 1999; Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, adoptată la New York pe 9 decembrie 1948; Declarația (IV) privind interzicerea utilizării gloanțelor care se lătesc sau se turtesc ușor în corpul omenesc, adoptată la Haga pe 29 iulie 1899; Protocolul referitor la prohibiția folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor bacteriologice, adoptat la Geneva pe 17 iunie 1925; Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor, semnată la Londra, Moscova și Washington pe 10 aprilie 1972; Convenția privind interzicerea sau limitarea folosirii anumitor categorii de arme clasice care ar putea fi considerate ca producând efecte traumatice excesive sau care ar lovi fără discriminare, adoptată la Geneva pe 10 octombrie 1980; Protocolul privind fragmentele nedetectabile (Protocolul I la Convenția din 1980), adoptat la Geneva pe 10 octombrie 1980; Protocolul privind interzicerea sau limitarea folosirii minelor, armelor-capcană și a altor dispozitive (Protocolul II la Convenția din 1980), adoptat la Geneva pe 10 octombrie 1980; Protocolul privind interzicerea sau limitarea folosirii armelor incendiare (Protocolul III la Convenția din 1980), adoptat la Geneva pe 10 octombrie 1980; Protocolul privind armele laser care pot provoca orbirea (Protocolul IV la Convenția din 1980), adoptat la Viena pe 13 octombrie 1995; Protocolul privind resturile explozive de război (Protocolul V la Convenția din 1980), adoptat la Geneva pe 28

noiembrie 2003; Convenția privind interzicerea perfecționării, fabricării și stocării de arme bacteriologice (biologice) și cu toxine și distrugerea acestora, semnată la Londra, Moscova și Washington pe 10 aprilie 1972; Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora, adoptată la Paris pe 13 ianuarie 1993; Convenția privind interzicerea utilizării, stocării, producerii și transferului de mine antipersonal și distrugerea acestora, adoptată la Oslo pe 18 septembrie 1997; Convenția privind interzicerea sau limitarea folosirii anumitor categorii de arme clasice care ar putea fi considerate ca producând efecte traumatice excesive sau care ar lovi fără discriminare, adoptată la Geneva pe 10 octombrie 1980; Protocolul privind fragmentele nedetectabile (Protocolul adițional I la Convenția din 1980), adoptat la Geneva pe 10 octombrie 1980; Protocolul privind interzicerea sau limitarea folosirii minelor, armelor capcană și a altor dispozitive (Protocolul adițional II la Convenția din 1980), adoptat la Geneva pe 10 octombrie 1980; Protocolul privind interzicerea sau limitarea folosirii armelor incendiare (Protocolul adițional III la Convenția din 1980), adoptat la Geneva pe 10 octombrie 1980; Protocolul privind arme laser care provoacă orbirea (Protocolul adițional IV la Convenția din 1980), adoptat la Viena pe 13 octombrie 1995; Protocolul privind resturi explosive de război (Protocolul adițional V la Convenția din 1980), adoptat la Geneva pe 28 noiembrie 2003; Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată la New York pe 20 noiembrie 1989; Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflicte armate la Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptat la New York pe 25 mai 2000; Convenția privind interzicerea utilizării în scopuri militare sau oricare alte scopuri ostile a tehnicilor de modificare a mediului înconjurător, adoptată la Geneva pe 18 mai 1977; Statutul din 1993 al Tribunalului Penal pentru urmărirea persoanelor răspunzătoare pentru încălcări serioase ale dreptului internațional umanitar comise, începând cu 1991, pe teritoriul fostei Iugoslavii; Statutul din 1994 al Tribunalului Penal Internațional pentru urmărirea persoanelor răspunzătoare de genocid și alte încălcări serioase ale dreptului internațional umanitar comise pe teritoriul Rwandei și a cetățenilor din Rwanda răspunzători pentru genocid și alte asemenea încălcări comise pe teritoriul statelor vecine între 1 ianuarie 1994 și 31 decembrie 1994; Statutul Curții Penale Internaționale, adoptat la Roma pe 17 iulie 1998¹.

¹ Principalele tratate din domeniul Dreptului Internațional Umanitar la care România este parte și alte instrumente juridice relevante, listă actualizată în martie 2021. Poate fi accesată la următorul link: <https://www.mae.ro/node/1514>, vizualizată la 20.03.2023.

Unele dintre aceste reglementări cu caracter internațional, fiind ratificate și de către Republica Moldova.

Concluzie

Urmare a analizei efectuate, este de concluzionat faptul că, mediul înconjurător este celula de bază a societății. Odată ce sunt depuse eforturi majore în vederea ocrotirii mediului ambiant și a tot ceea ce ne înconjoară – societatea va fii plină de viață, iar armonia și buna guvernare vor predomina mereu.

Necăutând la acest fapt, în lume se mai produc și fenomene care nu depind în mare măsură de simpli cetățeni. Aceste fenomene fiind de diverse tipuri: condițiile climaterice, exploziile, erupțiile vulcanice, alunecările de teren, conflictele armate, și altele. Atacurile armate au un nivel și grad sporit de pericolozitate asupra mediului înconjurător. În special când în timpul acestor conflicte, sunt folosite metode și mijloace interzise de ducere a războiului, precum ar fi participarea nemijlocită a mercenarilor pe câmpul de luptă.

În condițiile date, în vederea acordării unei protecții esențiale și meritore spațiului înconjurător, Republica Moldova și-a adoptat propria legislație privind protecția mediului înconjurător. Iar România, ca stat membră a comunității europene, este parte a diverse tratate din domeniul Dreptului Internațional Umanitar și a altor instrumente juridice relevante de protecție a mediului înconjurător în timpul atacurilor armate, inclusiv și a celor cu participarea mercenarilor.

Referințe bibliografice:

1. Protocol adițional nr.1 din 10 iunie 1977 la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale, art. 47;

2. Convenția nr.1954 din 14.05.1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat // Tratatate Internaționale nr.27 din 30.12.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000, art.1;

3. Regulamentul privind legile și cutumele de război anexat la Convenția IV de la Haga din 1907 privind legile și cutumele de război terestru, art.56;

4. Legea nr.1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.10 din 30.10.1993, în vigoare potrivit ultimelor modificări și ajustări din 10.30.2022;

5. Athanase Joja, Dimitrie Macrea, ș.a., Dicționar Enciclopedic Român, București, Editura: Politică, 1962, numărul total de pagini: 3695;

6. Badir Kordee, Protecția bunurilor culturale în timp de conflict armat în condițiile războiului din Irak. În: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională „Știința juridică autohtonă prin prisma valorilor și tradițiilor europene” din 16 octombrie 2018, Chișinău, Editura Universității Libere Internaționale din Moldova, p.109, numărul total de pagini: 213, ISBN 978-9975-3471-1-2;

7. Crasnobaev Adrian, Carențe privind determinarea conținutului dreptului fundamental al omului la un mediu înconjurător sănătos. În: Revista Administrarea Publică, nr.2 din 2014, Chișinău, Editura: Academia de Administrare Publică, p.155, numărul total de pagini: 171, ISSN 1813-8489;

8. Mediu înconjurător. Poate fi accesat la următorul link: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/mediu-inconjurator>, vizualizat la 09.03.2023;

9. Mediul înconjurător. Poate fi accesat la următorul link: <https://www.scritub.com/geografie/ecologie/Mediul-inconjurator1312291517.php>, vizualizat la 11.03.2023;

10. Ionescu-Lupeanu Mihai-Bogdan, Noțiunile de „mediu înconjurător” și „resurse naturale”. Elemente de drept comparat. În: Universul Juridic Premium nr.2 din 2019. Poate fi accesat la următorul link: <https://lege5.ro/gratuit/gmytsmbsgq4a/notiunile-de-mediu-inconjurator-si-resurse-naturale-elemente-de-drept-comparat#N8>, vizualizat la 09.03.2023;

11. Principalele tratate din domeniul Dreptului Internațional Umanitar la care România este parte și alte instrumente juridice relevante, listă actualizată în martie 2021. Poate fi accesată la următorul link: <https://www.mae.ro/node/1514>, vizualizată la 20.03.2023.

**MODALITĂȚI DE SENSIBILIZARE A SOCIETĂȚII:
CONȘTIENȚIZARE, RESPONSABILIZARE ȘI PARTICIPARE**

**WAYS OF RAISING SOCIETY'S AWARENESS:
AWARENESS, EMPOWERMENT AND PARTICIPATION**

**Raluca-Rusanda DONȚU,
Dan CHERDEVARĂ**

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 349.6:659.3:502.1

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8359694>

Rezumat. În cadrul acestei lucrări se propune investigarea și analizarea datelor și informațiilor relevante pentru a identifica modalități de sensibilizare a populației și promovarea unei abordări pozitive față de mediu. Se va explora, de asemenea, rolul educației ecologice, al campaniilor de informare și conștientizare publică, precum și al colaborării între organizațiile neguvernamentale și mediul de afaceri în abordarea problemelor ecologice.

Pentru a înțelege în profunzime complexitatea și amploarea problemelor ecologice, este necesar să se examineze situația ecologică la nivel mondial și să se analizeze evoluția acesteia în diferite state și regiuni. Identificarea tendințelor și a provocărilor comune, precum și studierea exemplelor de succes, oferă o perspectivă comprehensivă asupra impactului acțiunilor umane asupra mediului.

Prin analiza detaliată și înțelegerea evoluției situației ecologice în diferite state, se pot oferi perspective și recomandări relevante pentru dezvoltarea și implementarea politicilor și măsurilor adecvate în domeniul dreptului mediului. Prin eforturi comune și angajament colectiv, se poate contribui la protejarea și conservarea mediului pentru generațiile actuale și viitoare.

Cuvinte-cheie. Campanii de informare, organizații, mediu, ecologie, populație, probleme.

Summary. This paper proposes to investigate and analyse relevant data and information in order to identify ways of raising public awareness and promoting a positive approach to the environment. It will also explore the role of environmental education, public information and awareness campaigns, and collaboration between non-governmental organisations and business in addressing environmental issues.

In order to understand in depth the complexity and scale of environmental problems, it is necessary to examine the global environmental situation and analyse its evolution in different countries and regions. Identifying common trends and challenges, as well as studying successful examples, provides a comprehensive perspective on the impact of human actions on the environment.

Through detailed analysis and understanding of the changing environmental situation in different countries, relevant insights and recommendations can be provided for the development and implementation of appropriate environmental law policies and measures. Through joint efforts and collective commitment, it can contribute to protecting and preserving the environment for present and future generations.

Keywords. *Information campaigns, organisations, environment, ecology, population, issues.*

Actualitatea cercetării

Problemele globale ecologice, cum ar fi schimbările climatice, degradarea solurilor, scăderea biodiversității și poluarea mediului, reprezintă o amenințare semnificativă la adresa mediului înconjurător și a vieții pe Pământ. Aceste probleme necesită o abordare internațională coordonată pentru a dezvolta soluții și politici eficiente de protejare a mediului și promovare a dezvoltării durabile. Potrivit datelor statistice avem următoarele probleme ecologice globale:

Schimbările climatice: Conform Organizației Națiunilor Unite, concentrația de dioxid de carbon în atmosferă a atins un nivel record de peste 415 părți per milion în 2020, cel mai ridicat nivel în ultimii 3 milioane de ani. Aceasta contribuie la încălzirea globală și la creșterea frecvenței și intensității fenomenelor extreme precum valurile de căldură, secetele și furtunile.

Degradarea solurilor: Potrivit Organizației pentru Alimentație și Agricultură a Națiunilor Unite, aproximativ 33% din solurile lumii sunt deja degradate, iar ritmul actual de degradare amenință capacitatea noastră de a produce suficiente alimente pentru populația globală în creștere.

Scăderea biodiversității: Raportul IPBES (Platforma Interguvernamentală științifică și politică privind biodiversitatea și serviciile ecosistemice) din 2019 arată că peste 1 milion de specii animale și vegetale se confruntă cu riscul de dispariție în următoarele decenii, ca rezultat al activităților umane. Aceasta reprezintă o rată de dispariție a speciilor de aproximativ 1.000 de ori mai mare decât rata naturală.

Poluarea mediului: Potrivit Organizației Mondiale a Sănătății, aproximativ 9 milioane de decese anuale sunt asociate cu poluarea aerului, iar poluarea apei contribuie la aproximativ 1,8 milioane de decese anuale.

Aceasta afectează sănătatea umană și ecosistemele, conducând la pierderea biodiversității și degradarea calității vieții.

Aceste date statistice subliniază necesitatea unei acțiuni urgente și coordonate pentru a aborda problemele globale ecologice și pentru a proteja mediul înconjurător.

Clasificarea modalităților de sensibilizare a populației cu privire la problemele ecologice

Sensibilizarea populației în legătură cu problemele ecologice este esențială pentru protejarea mediului și promovarea unei dezvoltări durabile. Aceasta poate fi realizată prin educație ecologică în școli, campanii de informare și conștientizare publică, organizarea de evenimente și conferințe ecologice, utilizarea tehnologiilor moderne și prin parteneriate între organizații. Sensibilizarea are ca scop promovarea unui comportament responsabil și adoptarea de practici durabile în viața de zi cu zi. Este un proces continuu, care necesită implicarea tuturor pentru a proteja mediul pentru generațiile actuale și viitoare.

Educația ecologică în școli și universități poate include curriculum specific, excursii în natură și experiențe practice. Campaniile de informare publică, cum ar fi "Plastic Free July", încurajează populația să adopte comportamente mai sustenabile. Utilizarea mass-media și platformelor online, precum videoclipurile scurte și site-urile web informative, ajută la educarea și inspirarea publicului. Colaborarea cu organizații neguvernamentale și mediul de afaceri poate promova practici ecologice, cum ar fi transportul sustenabil. Aceste exemple ilustrează modalități concrete de sensibilizare a populației cu privire la problemele ecologice și de promovare a schimbărilor pozitive pentru protejarea mediului înconjurător.

Compararea cu alte state

Situația ecologică globală este complexă, cu tendințe alarmante de poluare și degradare a mediului. Emisiile de gaze cu efect de seră și schimbările climatice sunt probleme majore, iar defrișările masive, pierderea biodiversității și poluarea sunt provocări comune. Totuși, există și bune practici în gestionarea problemelor ecologice, precum politici de reducere a emisiilor și promovarea energiilor regenerabile. Este necesară colaborarea între state, ONG-uri și sectorul privat pentru a aborda eficient aceste probleme și a crea un viitor mai durabil pentru generațiile următoare.

Evoluția situației ecologice în diferite state este un aspect important în înțelegerea progresului sau regresului în gestionarea problemelor eco-

gice. Luând în considerare câteva exemple, putem observa diferențe semnificative în evoluția acestor aspecte.

Statele Unite ale Americii: În ultimii ani, Statele Unite au făcut progrese semnificative în reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră. De exemplu, în anul 2019, emisiile de CO₂ provenite din producția de energie electrică au fost cele mai mici din ultimii 30 de ani. Cu toate acestea, problema poluării aerului rămâne în continuare una semnificativă, cu mai multe orașe din SUA care se confruntă cu nivele ridicate de poluare a aerului.

Germania: Germania a făcut pași importanți în promovarea energiilor regenerabile și reducerea dependenței de combustibili fosili. În 2020, aproximativ 50% din energia electrică produsă în țară provenea din surse regenerabile. Această tranziție către o energie mai curată a contribuit la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră. Cu toate acestea, există în continuare provocări legate de poluarea aerului, în special în marile orașe industriale.

China: China este una dintre cele mai mari economii ale lumii și se confruntă cu provocări majore în ceea ce privește poluarea și degradarea mediului. Cu toate acestea, în ultimii ani, China a investit semnificativ în tehnologii verzi și s-a angajat să reducă emisiile de gaze cu efect de seră. În anul 2020, China a anunțat că intenționează să atingă neutralitatea de carbon până în 2060. Totuși, poluarea aerului și degradarea solurilor rămân probleme serioase în anumite regiuni.

India: India o altă țară dens populată și în curs de dezvoltare rapidă, se confruntă și ea cu provocări majore în domeniul poluării. Poluarea aerului, deșeurile și degradarea resurselor naturale sunt probleme urgente. În ultimii ani, India a întreprins acțiuni pentru a îmbunătăți calitatea aerului, prin inițiative precum “Programul Național de Calitate a Aerului Curat” și promovarea tehnologiilor mai curate în sectoarele industriale și de transport.

Norvegia: Pe de altă parte, Norvegia s-a remarcat prin eforturile sale pentru a reduce nivelul de poluare și a avansa în direcția unei economii verzi. Prin adoptarea unor politici ambițioase privind energiile regenerabile, Norvegia a reușit să diminueze emisiile de gaze cu efect de seră și să își dezvolte infrastructura pentru vehicule electrice. De asemenea, Norvegia a investit în conservarea habitatelor naturale și protecția biodiversității.

Suedia: Suedia, de asemenea, a adoptat o abordare puternică în protejarea mediului. Prin intermediul unor politici progresive, Suedia a reușit să reducă semnificativ emisiile de gaze cu efect de seră și să promoveze utilizarea energiei regenerabile. De asemenea, țara a implementat măsuri pentru gestionarea eficientă a deșeurilor, promovând reciclarea și compostarea.

Aceste exemple evidențiază faptul că evoluția situației ecologice în statele selectate este rezultatul unor eforturi semnificative în promovarea unor practici mai sustenabile. Cu toate acestea, este important să se continue abordarea acestor provocări, iar statele să coopereze și să împărtășească bune practici pentru a obține îmbunătățiri semnificative în domeniul protecției mediului la nivel global.

Practica de protecție a mediului în Republica Moldova

În Republica Moldova, există mai multe modalități de informare privind protejarea dreptului mediului, printre care se numără:

- Organizațiile neguvernamentale (ONG-uri) active în domeniul protecției mediului, cum ar fi EcoContact sau Eco-Tiras, care organizează campanii de sensibilizare a opiniei publice cu privire la problemele de mediu și promovează acțiuni de protejare a mediului.
- Publicațiile și emisiunile media care acoperă probleme de mediu, precum Ziarul de Gardă, Radio Chișinău sau Pro TV Chișinău.
- Programele și proiectele finanțate de Uniunea Europeană, care sunt concepute pentru a sprijini guvernul și societatea civilă din Republica Moldova în eforturile de protejare a mediului.
- Instruirea și educația ecologică în școli și universități, precum și programele de formare profesională și dezvoltare pentru personalul din domeniul protecției mediului.
- Rețelele sociale - în ultimii ani, rețelele sociale, precum Facebook, Instagram, Telegram sau Twitter, au devenit un mijloc important de informare în Republica Moldova, inclusiv în ceea ce privește problemele de mediu.
- Campanii și evenimente - diferite campanii și evenimente sunt organizate în cadrul comunităților locale pentru a crește gradul de conștientizare și a încuraja implicarea cetățenilor în protejarea mediului.
- Centrul Informațional pentru Mediul Înconjurător - acesta este un serviciu de informare publică, care oferă informații despre calitatea aerului și a apei, despre starea solului, despre deșeurile și alte probleme de mediu.
- Organizațiile de voluntariat - organizațiile de voluntariat cum ar fi Voluntarilor pentru Idei și Proiecte Comunitare (VIP) sau Asociația Tinerilor Ecologiști din Moldova (ATEM) organizează diverse activități și campanii de protejare a mediului, încurajând implicarea cetățenilor.
- Aplicații mobile - există mai multe aplicații mobile, cum ar fi "Air Quality in Moldova" sau "Eco-visor", care furnizează informații despre calitatea aerului, locurile de colectare a deșeurilor și alte probleme de mediu.

Modalitățile de informare despre protecția mediului din Republica Moldova pot avea o serie de efecte pozitive asupra societății și a mediului. Printre acestea se numără:

- Creșterea gradului de conștientizare – o informare mai bună în ceea ce privește problemele de mediu poate ajuta la creșterea gradului de conștientizare și înțelegere a acestor probleme, ceea ce poate duce la o mai mare implicare și angajament în soluționarea lor.
- Promovarea responsabilității sociale – modalitățile de informare pot ajuta la promovarea responsabilității sociale, adică conștientizarea faptului că fiecare cetățean are un rol de jucat în protejarea mediului și că fiecare trebuie să acționeze în consecință.
- Creșterea transparenței - prin accesul la informații relevante, cetățenii pot monitoriza și raporta problemele de mediu, ceea ce poate duce la o mai mare transparență și responsabilitate din partea autorităților și a companiilor care sunt responsabile pentru impactul lor asupra mediului.
- Inovare și dezvoltare - informațiile și tehnologiile disponibile pot ajuta la dezvoltarea de noi soluții și tehnologii pentru protecția mediului și la promovarea unei dezvoltări durabile.
- Reducerea poluării și a impactului asupra mediului - o informare mai bună poate ajuta la promovarea unor comportamente mai responsabile, care să reducă poluarea și impactul asupra mediului.

Aceste efecte pot fi observate în diferite domenii, cum ar fi îmbunătățirea calității aerului și apei, creșterea reciclării și a gestionării durabile a deșeurilor, promovarea transportului ecologic, protejarea biodiversității și a ecosistemelor etc. Prin urmare, modalitățile de informare despre protecția mediului din Republica Moldova pot aduce rezultate pozitive, ajutând la promovarea unei dezvoltări durabile și la protejarea mediului înconjurător.

Câteva exemple de modalități de informare care au ajutat la promovarea unui mediu curat în Republica Moldova:

- Campania “Ora Pământului” - această campanie anuală este organizată de WWF și încurajează oamenii să stingă luminile pentru o oră în semn de solidaritate cu problemele de mediu. În Republica Moldova, campania a fost susținută de diverse organizații și companii, iar în 2021, peste 130 de instituții și 30.000 de oameni au participat.

- Campania “Salvează Răutul” - această campanie a fost lansată de Asociația EcoVisio în 2015 și își propune să protejeze râul Răut, unul dintre cele mai importante râuri din Republica Moldova, de poluare și alte ame-

nințări. Campania a inclus o serie de acțiuni de curățenie a râului, implicarea comunităților locale și campanii de informare și educare a cetățenilor.

- Platforma “Curat, Responsabil, Activ” - Aceasta este o platformă online lansată de un grup de organizații neguvernamentale în Republica Moldova și se concentrează pe educarea și informarea cetățenilor cu privire la problemele de mediu. Platforma oferă știri și informații utile despre politicile și programele de mediu, precum și modalități concrete prin care oamenii pot fi mai responsabili în ceea ce privește protejarea mediului înconjurător.

- Programul “Eco-biblioteca” - Acesta este un program lansat de Biblioteca Municipală B.P. Hașdeu din Chișinău și se concentrează pe educarea și informarea cetățenilor cu privire la problemele de mediu prin intermediul cărților și a altor materiale informative disponibile la bibliotecă. Programul oferă o gamă largă de resurse, inclusiv cărți, broșuri, reviste și alte materiale informative despre problemele de mediu și modalitățile de protejare a mediului înconjurător, etc.

Prin intermediul acestor programe și campanii, oamenii devin mai conștienți de problemele de mediu și își pot schimba comportamentul și stilul de viață pentru a proteja mediul înconjurător.

Atunci când oamenii sunt mai conștienți de problemele de mediu și de impactul pe care îl au acțiunile lor asupra mediului, ei sunt mai susceptibili să ia măsuri pentru a proteja mediul înconjurător. Astfel, modalitățile de informare pot juca un rol important în îmbunătățirea stării mediului înconjurător în Republica Moldova.

Toate particularitățile insuficiente prezentate duc la probleme mai majore care afectează mediul și nu permit protejarea acestuia. Modalitățile de informare legate de mediul înconjurător prin care în RM ar putea îmbunătăți protecția mediului înconjurător ar putea fi:

- Obligatorietatea introducerii în programele educaționale a materialelor și lecțiilor referitoare la protecția mediului și la dezvoltarea durabilă, atât pentru elevii din învățământul primar, cât și pentru elevii din învățământul secundar și superior.
- Dezvoltarea și implementarea unor campanii de informare și conștientizare a publicului privind problemele de mediu și a soluțiilor pentru a le aborda, prin intermediul mass-media, a rețelelor de socializare și a altor canale de comunicare.
- Dezvoltarea și implementarea unor programe de formare și instruire pentru angajații din sectorul public și privat cu privire la protecția mediului și la măsurile de dezvoltare durabilă.

- Îmbunătățirea accesului publicului la informații privind deciziile și politicile de mediu și asigurarea transparenței și responsabilității în procesul de luare a deciziilor privind mediul.
- Promovarea tehnologiilor curate și a investițiilor în dezvoltarea și implementarea acestora în industriile și afacerile din Republica Moldova.
- Dezvoltarea și implementarea unor programe de instruire și formare pentru jurnaliști și profesioniști din domeniul mass-media, pentru a îmbunătăți calitatea și acuratețea informațiilor legate de problemele de mediu și a promova o abordare echilibrată și informată a acestor probleme.
- Crearea și implementarea unui sistem de monitorizare și raportare a impactului asupra mediului în cadrul proiectelor de construcție și de dezvoltare urbană, pentru a asigura respectarea standardelor și reglementărilor de mediu și pentru a preveni și/sau remedia impactul negativ asupra mediului.
- Implementarea unor programe de promovare a dezvoltării durabile în zonele rurale, inclusiv prin intermediul cooperativelor agricole și a altor inițiative locale, pentru a promova practici agricole durabile, utilizarea responsabilă a resurselor naturale și conservarea biodiversității.
- Dezvoltarea și implementarea unui sistem de certificare ecologică și de etichetare pentru produsele și serviciile din Republica Moldova, pentru a promova consumul responsabil și a spori gradul de conștientizare a consumatorilor privind impactul produselor și serviciilor asupra mediului.
- Instituirea de mecanisme de implicare și consultare a publicului în procesul de luare a deciziilor legate de mediu, prin intermediul audițiilor publice și al altor mijloace de comunicare, pentru a asigura transparența, responsabilitatea și luarea în considerare a opiniilor și preocupărilor publicului în deciziile legate de mediu.

Adoptarea acestor măsuri ar putea contribui la îmbunătățirea modalităților de informare privind protecția mediului înconjurător în Republica Moldova și la creșterea gradului de conștientizare și implicare a publicului în acest domeniu.

Clasificare în modalități de îndrumare/impunere

În Republica Moldova, există diverse modalități de îndrumare a populației în privința aspectelor ecologice. Acestea includ programarea învățământului ecologic, campanii de conștientizare și implicare publică, informarea prin mass-media și rețelele de socializare, precum și impunerea

normelor legale. Exemple concrete de norme legale pot include limitarea emisiilor poluante, promovarea energiilor regenerabile, protejarea resurselor naturale, gestionarea deșeurilor și protejarea biodiversității și a ecosistemelor fragile. Implementarea acestor norme ar necesita colaborarea dintre autorități, societatea civilă și sectorul privat, precum și resurse financiare și tehnice adecvate.

Concluzii

Problemele ecologice globale, precum schimbările climatice, degradarea solurilor, scăderea biodiversității și poluarea mediului, reprezintă o provocare urgentă și complexă. Pentru a aborda aceste probleme, sensibilizarea populației este esențială.

Educația ecologică în școli și universități joacă un rol crucial în formarea unei noi generații de cetățeni informați și responsabili față de mediul înconjurător. Prin integrarea unui curriculum ecologic în materiile existente și prin organizarea de excursii și vizite în natură, elevii și studenții pot dobândi cunoștințe și experiențe practice legate de conservarea resurselor naturale, poluare, schimbări climatice și biodiversitate. Campaniile de informare și conștientizare publică, atât prin mass-media tradițională, cât și prin rețelele de socializare, au capacitatea de a ajunge la un public larg și de a amplifica mesajul ecologic. Prin organizarea evenimentelor, acțiunilor și campaniilor la nivel comunitar, oamenii pot fi mobilizați să se implice în acțiuni concrete, cum ar fi curățarea mediului sau plantarea de arbori.

Impunerea normelor legale este un alt aspect important în protejarea mediului. Adoptarea și aplicarea legislației ecologice, precum și impunerea sancțiunilor și amenziilor pentru încălcarea acestor norme, pot contribui la descurajarea comportamentelor nocive și promovarea practicilor durabile. Monitorizarea și raportarea progresului în domeniul protecției mediului sunt necesare pentru evaluarea eficienței politicilor și identificarea nevoilor de ajustare. Colaborarea între organizațiile neguvernamentale, mediul de afaceri și sectorul public este crucială pentru a construi parteneriate solide și a promova inițiativele ecologice.

Într-o lume interconectată, eforturile de protejare a mediului necesită o abordare comună și angajament internațional. Prin cooperare și solidaritate, putem construi un viitor sustenabil pentru noi și pentru generațiile viitoare. Acțiunile noastre în prezent sunt esențiale pentru a crea un echilibru între dezvoltare și conservare și pentru a proteja mediul înconjurător.

Referințe bibliografice:

1. United Nations Environment Programme (UNEP) - www.unep.org
(Această platformă oferă rapoarte și studii cuprinzătoare despre problemele globale ecologice și inițiativele internaționale în domeniu.)
2. World Wildlife Fund (WWF) - www.worldwildlife.org
(WWF este una dintre cele mai mari organizații non-guvernamentale de conservare a naturii și furnizează informații despre biodiversitate, schimbările climatice și soluții durabile).
3. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) - www.ipcc.ch
(IPCC este un organism științific interguvernamental care furnizează informații despre schimbările climatice, inclusiv rapoarte de evaluare bazate pe cercetări științifice).
4. Environmental Protection Agency (EPA) - www.epa.gov
(EPA oferă date și rapoarte despre mediul în Statele Unite, inclusiv politicile și reglementările legate de protecția mediului).
5. European Environment Agency (EEA) - www.eea.europa.eu
(Agenția Europeană de Mediu oferă informații despre starea mediului în Europa și politici ecologice, precum și rapoarte de evaluare a impactului asupra mediului).
6. Scientific American - www.scientificamerican.com
(Revista Scientific American publică articole științifice și de cercetare despre problemele ecologice și inovații în domeniul protecției mediului).
7. Nature - www.nature.com
(Revista Nature publică cercetări științifice de înaltă calitate în diverse domenii, inclusiv ecologie și protecția mediului).
8. Environmental Science & Technology - pubs.acs.org/journal/esthag
(Acesta este un jurnal științific dedicat publicării de cercetări în domeniul științei și tehnologiei mediului).
9. ANPM- <http://parajurist.md/anpm>
10. Ora Pământului- <https://wwf.ro/campanii/ora-pamantului/>
11. Centrul de Analiză și Monitorizare a Calității Aerului- <http://www.meteo.md/index.php/despre-noi/calitatea-mediului/>
12. Salvează Răutul- <https://www.natura.md/destinul-raului-raut>
13. Programul “Eco-biblioteca”- <https://www.ecoprovocarea.ro/eco-biblioteca/>
14. Platforma “Curat, Responsabil, Activ”- <https://ecopresa.md/eco-alert-platforma-prin-care-cetatenii-pot-reclama-problemele-de-mediu/>
15. Campania “Eco-Școala”- https://www.environment.md/ro/proiecte/eco-scoala_calea_spre_dezvoltarea_durabilafaza_ii

DEPOZITUL DE LA COBASNA – PERICOL PENTRU SECURITATEA ECOLOGICĂ A REPUBLICII MOLDOVA

COBASNA AMMUNITION DEPOT – A DANGER FOR THE ECOLOGICAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Dumitru BURDUJA,

ORCID ID: 0009-0001-8676-206X

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 502.15:623.485(478)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8359754>

Rezumat. În conținutul acestui articol se pune în discuție problema cu care se confruntă actualmente Republica Moldova, și anume existența depozitului de la Cobasna cu muniții și armament învechit, netransportabil. În așa mod, munițiile reprezintă acel purtător de pericol iminent pentru securitatea ecologică și umanitară a Republicii Moldova. Această problemă mai este facilitată și de faptul că Republica Moldova nu mai are acces deloc din 2004 la Cobasna și nici măcar nu deține controlul efectiv asupra teritoriului unde se află depozitul. Raporturile OSCE din perioada 2000–2004 scot în evidență că au fost retrase din Cobasna aproximativ 19-20 mii tone de muniții, rămânând în stoc încă aproximativ 20-21 mii tone.

Cuvinte-cheie. Securitate ecologică, muniții, explozie, pericol pentru mediu înconjurător, detonare.

Summary. The content of this article reflects the problem that the Republic of Moldova is currently facing, namely the existence of the warehouse in Cobasna with obsolete, non-transportable ammunition and weaponry. In this way, ammunition represents the bearer of imminent danger for the ecological and humanitarian security of the Republic of Moldova. This problem is also facilitated by the fact that the Republic of Moldova has no access to Cobasna since 2004 and does not even have effective control over the territory where the ammunition depot is located. OSCE reports from 2000-2004 show that approximately 19-20 thousand tons of ammunition were withdrawn from Cobasna or were destroyed, with approximately 20-21 thousand tons remaining in stock.

Keywords. Ecological security, ammunition, explosion, danger for the environment, detonation.

Subiectul munițiilor ce se păstrează la depozitul de la Cobasna, în lumina evenimentelor din statul vecin, comportă o actualitate relevantă mai mult ca niciodată. Această problemă rămâne în vizorul statului nostru după înghețarea conflictului de pe Nistru din 1992, deoarece o eventuală explozie a conținutului din depozitul de la Cobasna constituie iminent un prejudiciu umanitar și ecologic semnificativ și mai ales că acest depozit este în afara jurisdicției și a controlului efectiv al Republicii Moldova. Reiesind din consecințele ce pot surveni, acest subiect urmează a fi abordat din punct de vedere politico-juridic și ecologic. Pentru a fi evaluat potențialul impact asupra mediului, dintâi trebuie de stabilit volumul de muniții ce se păstrează la Cobasna și soarta lor, cu ajutorul metodei analitice și istorice.

Depozitul de la Cobasna a fost creat în anii 40' al sec. XX de către autoritățile sovietice cu scopul de a păstra muniții de artilerie și care se întinde pe o suprafață de 150 de hectare. Odată cu colapsul URSS, o cantitate semnificativă de armament din tot lagărul fostului Pact de la Varșovia a fost transferat aici. Prin urmare, acest depozit aparține Federației Ruse ca principalul succesori de drept al Uniunii Sovietice.

În **Raportul nr. 6/1994 al Misiunii OSCE în Moldova din 12.04.1994**, una din cele 3 probleme identificate cu care se confruntau negociatorii din partea Rep. Moldova, Transnistriei, a Federației Ruse și a CSCE viza aspectele tehnice ale retragerii munițiilor, inclusiv transportul prin tranzitarea Ucrainei și modalitățile alternative de transport.

La 21.10. 1994, Federația Rusă și Moldova au semnat un Acord privind retragerea Armatei a 14-a a Federației Ruse. Conform Acordului în cauză, retragerea trebuie să fie realizată într-o perioadă de timp de trei ani din momentul schimbului de către ambele părți a notelor de ratificare ale acestui acord. OSCE, în **Nota Misiunii OSCE în Republica Moldova Nr. 869 din 31 martie cu privire la monitorizarea procesului de retragere a Armatei a 14-a din Moldova** menționează următoarele: " Se poate presupune că depozitele Armatei a 14-a conțin o cantitate enormă de muniții (persoane oficiale ale Moldovei au menționat cifrele de +/- 40.000 și +/- 400.000 tone. Probabil, că Misiunea nu va cunoaște cifrele precise până nu va face cunoștință cu documentele respective ale Federației Ruse). Tipurile de muniții variază de la bombe de avioane, obuze pentru tancuri și artilerie până la cartușe."

O primă detonare a munițiilor a fost întreprinsă la data de 26.12.1995 ca un test, când o cantitate mică de muniții într-o stare deplorabilă a fost distrusă. La 01.12.1995, OSCE în **raportul nr. 22/1995 al Misiunii OSCE**

în Moldova din decembrie 1995 a constatat că au fost distruse 9450 de obuze de artilerie de calibrul 120 mm și 122 mm (precum și alte muniții). Potrivit generalului Yevnevich, comandantul de atunci al Grupei Operative ale Trupelor Rusești (GOTR), au mai rămas 4000 de mine și alte 1000 de articole de muniție care sunt vulnerabile și ar trebui distruse la fața locului, un număr ce nu corespundea realității. Ulterior, au fost depistate până la 70 de tone de dicloroetan în butoaie de 200 litri. Butoaiele sunt puternic ruginite și sunt în stare critică. Dicloroetanul a fost exportat de pe teritoriul fostei unități de pontoane din orașul Râbnîța. Dicloroetanul este o substanță narcotică puternică și cancerigenă ce provoacă modificări distrofice ale ficatului, rinichilor și altor organe și care poate pătrunde în organism prin inhalare și prin piele.

La Ședința Consiliului Permanent consolidat al OSCE din 17 iulie 2000, ambasadorul William Hill, șeful Misiunii OSCE în Republica Moldova, a ridicat problema munițiilor, reliefând că Cobasna reprezintă nu doar o problemă locală, ci un butoi cu pulbere de 40 de mii de tone care prezintă în sine un pericol fizic evident pentru securitatea populației ce se află în apropierea satului. S-a stabilit că pentru dezamorsarea munițiilor în timp scurt este nevoie de aproximativ 38-40 milioane dolari.

Bunăoară, la 13 aprilie 2002 a fost transportată, din banii fondului OSCE, o cameră de detonare T-10 "Donovan" prin portul din Odesa. Totodată, se negocia achiziționarea și transportarea a încă 2 camere de detonare de la o companie germană. Până la urmă, autoritățile transnistrene au restricționat transportarea camerei de detonare T-10 spre Cobasna, iar autoritățile noastre nu au găsit o soluție mai bună decât să o depoziteze într-o unitate militară. OSCE căuta să achiziționeze cât mai multe camere de detonare, dar nu aveau mijloace suficiente pentru asta. Mai mult ca atât, autoritățile Federației Ruse au ajuns la un numitor comun cu autoritățile transnistrene pentru transportarea celor 2 camere de detonare din Germania.

Conform rapoartelor OSCE din 2000-2004, aproximativ 20 de mii de tone au fost distruse sau retrase de pe teritoriul Republicii Moldova, apogeul fiind în prima jumătate al anului 2003, când aproximativ 16500 tone au fost retrase din Cobasna și cea mai slabă activitate fiind înregistrată în martie 2004, cu 981 tone. **Problema e că încă aproximativ 21 mii de tone rămân depozitate.** După 2004, OSCE și autoritățile moldovenești nu mai au acces la depozit. Se poate de făcut presupuneri rezonabile că momentan, în depozit, se află mai puțin de acele 21 mii tone menționate anterior,

din moment ce lipsa unui control adecvat din partea Federației Ruse poate favoriza comerțul pe piața neagră a munițiilor cu termen de exploatare încă bun și într-o stare fizică bună. De asemenea, OSCE a mai constatat că la aerodromul din Tiraspol se aflau, după informațiile din 2004, aproximativ 1600 tone de mine antitanc și antipersonal, bombe pentru avioane și rachete aer-sol, precum și cantități mari de arme de calibru mic și arme ușoare.

Mai mult ca atât, la 9 iunie 2005, la Bruxelles, în timpul Summitului Rusia – NATO, ex-ministrul Apărării al Federației Ruse Serghei Ivanov, în cadrul întâlnirii cu Donald Rumsfield, a făcut o declarație despre amenințările posibile pe care le reprezintă pentru populația Republicii Moldova munițiile și tehnica militară din apropierea stației Cobasna, raionul Râbnîța. Ivanov a menționat următoarele: „Poziția noastră în cadrul acestei probleme este următoarea: situația de acolo a ajuns în impas, atât în sens direct, cât și în cel indirect”. Totodată a subliniat că pe teritoriul Transnistriei se află o cantitate mare de muniții și tehnică rusească care trebuie evacuată. „Cu toate acestea, atât timp cât problema Transnistriei rămâne nesoluționată, munițiile nu pot fi evacuate, și cu cât mai mult ele se vor păstra acolo, cu atât mai mult va crește pericolul pentru cei care trăiesc în această regiune”, a mai spus Ivanov. El a adăugat că cea mai mare parte a munițiilor din Transnistria se găsește pe acest teritoriu de suficient mult timp, o parte din armament nu poate fi evacuate și trebuie distrus.

La 10 iunie 2005, Președintele Republicii Moldova de atunci Vladimir Voronin a ordonat secretariatului Consiliului Suprem de Securitate să prezinte un raport privind probabilitatea și urmările posibile ale acestui gen de pericole. În scopul îndeplinirii acestei dispoziții, a fost creat un grup de lucru, în frunte cu Președintele Academiei de Științe a Moldovei, Gheorghe Duca, în componența căruia au intrat reprezentanți ai Ministerului Reintegrării Republicii Moldova, Ministerului Apărării, Ministerului Ecologiei și Resurselor Naturale.

Ca urmare a cercetărilor efectuate de experții Academiei de Științe, a fost stabilit că temerile și îngrijorările exprimate de către ex-ministrul Apărării Federației Ruse Serghei Ivanov sunt absolut întemeiate, mai mult decât atât, experții au obținut dovezi adiționale, bazate pe o analiză completă a situației în jurul depozitelor de muniții, armament și tehnică militară din apropierea stației Cobasna. Astfel, mai mult de 2/3 din munițiile din apropierea stației Cobasna sunt păstrate în depozite bine echipate, în care se păstrau anterior munițiile din arsenalul nuclear sovietic. Nivelul

de rezistență chimică a trotilului este destul de înalt, iar încălzirea sau răcirea îndelungată, precum și aflarea în apă nu schimbă calitățile lui explozive. Sub influența luminii solare, trotilul și munițiile ce conțin acest element devin mai sensibile la acțiunile factorilor externi. Inițierea unei explozii la depozitele cu muniții din stația Cobasna va conduce la afectarea populației civile, la o catastrofă umanitară și ecologică în regiunea de nord-est a Republicii Moldova și în teritoriul apropiat al Ucrainei, pe o suprafață de la 500 km² până la 3000 km², cuprinzând atât localitățile ce se află în vecinătatea imediată de potențialul epicentru (Colbasna, Hara-ba, Vărăncău), cât și zona care cuprinde orașele Slobodca, Krasnâe Okna, Balta, Kotovsk (din Ucraina), Râbnîța, Rezina și Șoldănești (de pe teritoriul Republicii Moldova).

Potrivit academicianului Gheorghe Duca, în cazul în care toate proiectilele și munițiile ar exploda simultan, în locul depozitului s-ar forma un crater uriaș cu raza de aproximativ un kilometru și jumătate. Craterul ar putea avea adâncimea de peste 75 de metri, ceea ce este echivalent cu înălțimea unui bloc cu 27 de etaje. Mai grav este că unda exploziei ar putea distruge tot ce este viu în raza de patru kilometri și jumătate, iar localitățile din raza de 50 de kilometri ar putea fi transformate în ruine, arată estimările autorilor studiului. Potrivit lor, efectele detonării s-ar face simțite și la Chișinău. E important de menționat că și raportul OSCE din 23 mai 2007, intitulat „Mediu și securitate: transformarea riscului în cooperare”, avertizează că o eventuală explozie a acestor depozite cu armament și muniții ar provoca un dezastru ecologic și uman. Scenariul ipotetic simulat de cercetătorii Academiei de Științe a Moldovei a arătat că o eventuală explozie simultană a tuturor munițiilor de la depozitul din Cobasna ar putea provoca un cutremur devastator de 7,5 grade pe scara Richter. Seismul ar provoca un adevărat dezastru nu doar în Moldova, dar și în țările din vecinătate. Gheorghe Duca a scos în evidență următoarele: “Despre ceea ce s-ar întâmpla dacă ar avea loc o explozie instantanee. Astăzi explozie instantanee tot nu poate să aibă loc. În schimb pot fi bombardate aceste depozite și atunci explozia ar fi ceea ce noi am estimat-o.”

Totuși, explozia unui singur depozit din complexul de la Cobasna poate provoca explozia altui depozit, ceea ce ar duce la consecințe mai puțin pronunțate în comparația cu explozia concomitentă al întregului complex, însă orice consecință este dăunătoare mediului înconjurător. Acest fapt se datorează aflării unor obuze sau unor rachete care pot exploda fiind în aer deja, de exemplu cele ale sistemelor reactive ale focurilor de

salvă (**Реактивная система залпового огня**) pentru sistemele Град și Ураган sau pentru sistemele similare, doar că pentru cele mobile ca Игла etc. Așadar, râul Râbnița (afluent al Nistrului), râul Nistru, rezervația silvică Erjova, rezervația peisagistică Saharna, ocolul silvic Семёновский și alte arii naturale cu destinație specială pot fi afectate în primul rând.

Un alt aspect este legat de efectele „reacției în lanț”, în cazul în care explozia inițială cauzează exploziile altor obiecte. Drept exemplu de astfel de obiecte servește conducta de gaze, care trece în vecinătatea imediată de depozite și de or. Râbnița. Procesul de inflamare a conductei, în acest caz, este nu doar posibil, ci și poate fi egalat, după cantitatea distrugerilor și consecințelor ecologice, cu însăși explozia munițiilor. Fără îndoială, odată cu dublarea exploziei, suprafața afectată se poate mări în proporții și mai însemnate.

Drept concluzie pot fi redate următoarele:

1. O eventuală explozie ar prejudicia mediul înconjurător și așezările umane în raza acțiunii exploziei;
2. Prejudiciul daunat mediului ar dura ani buni pentru refacerea sa *pre-factum*;
3. Refacerea mediului presupune și anumite cheltuieli financiare, care ar fi fost mai rațional de investit în sporirea calității mediului înconjurător în prezent;
4. Trebuie de întreprins absolut necesar toate măsurile posibile pentru detonarea inofensivă a munițiilor din complexul de la Cobasna, pentru a fi înlăturat riscul odată și pentru totdeauna de a fi provocată explozia din anumiți factori care nu pot fi stabiliți dinainte;

Referințe bibliografice:

1. Documentul summit-ului OSCE de la Istanbul din 1999, accesibil pe linkul <https://www.osce.org/files/f/documents/4/2/17502.pdf>;

2. ȚĂRANU Anatol, GRIBINCEA Mihai, Conflictul transnistrean. Culegere de documente și materiale (1989 – 2012). Volumul – III (2003 – 2006). Chișinău, Lexon-Prim, 2014, 636 p;

3. ȚĂRANU Anatol, GRIBINCEA Mihai, Conflictul transnistrean: Culegere de documente și materiale . Volumul - II (1994-2002). Chișinău, Lexon-Prim, 2013, 612 p;

4. VASILESCU Grigore, BUSUNCIAN Tatiana, Separatismul în bazinul mărilor negre și caspice- sursă a terorismului internațional, pag. 183- 195 în *Moldoscopia*, 1 (60)/2013;

5. <https://fms.md/efectele-unei-eventuale-explozii-depozitului-de-armament-si-munitii-de-la-cobasna>;

COMITETUL ȘTIINȚIFIC ȘI ORGANIZATORIC AL CONFERINȚEI:

Igor ȘAROV, Rector, Moldova State University

Dinu OSTAVCIUC, Rector, Academy „Stefan cel Mare” of the Ministry of Internal Affairs

Iordanca-Rodica IORDANOV, Minister, Ministry of Environment

Rodica CIOBANU, Hab. Dr., Ass. Prof., Head of Public Law Department, Moldova State University

Mircea DUȚU, Univ. Prof., Hab. Dr., President of the Ecological University of Bucharest, Member of the International Center for Comparative Environmental Law (CIDCE) [Centre International de Droit Comparé de L'Environnement], Limoges, France

Ion GUCEAC, Academician, Univ. Prof., Moldova State University

Jarosław TURŁUKOWSKI, PhD, Head of the Research Centre for Eastern Europe and Central Asia, University of Warsaw, Poland

Adriano REMIDDI, Head of Capacity Development Unit, Global Campus of Human Rights

Victor DUMNEANU, Deputy Chief, The Inspectorate of Environmental Protection

Tatiana ECHIM, Public Association EcoContact

Ianuș ERHAN, PhD., Ass. Prof., Moldova State University

Ira ȘÎLI, PhD, Moldova State University

CHISARI-LUNGU Oxana, PhD, Moldova State University

Natalia CRECIUN, PhD, Moldova State University

Oleg RUSU, PhD, Academy „Stefan cel Mare” of the Ministry of Internal Affairs